

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİLERE YAPILAN İNSANİ YARDIMLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih TAŞ

MAYIS - 2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN SURİYELİLERE YAPILAN İNSANİ YARDIMLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatih TAŞ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mohammad ARAFAT

MAYIS - 2019

TRABZON

ONAY

Fatih TAŞ tarafından hazırlanan “Türkiye’de Yaşayan Suriyelilere Yapılan İnsani Yardımlar” adlı bu Çalışma 27.09.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Mohammat ARAFAT	Başkan	☒	☐	M. Arafat
Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU	Üye	☒	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Erol KALKAN	Üye	☒	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEK
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ- Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Fatih TAŞ

13.05.2019

ÖNSÖZ

Bu tez çalışması, Arap Baharı sonrası iç savaşa sürüklenen Suriye'den hayatta kalmak için Türkiye'ye gelen Suriyelilere yapılan insani yardımları konu edinmektedir. Çalışmada, başta 4 milyona yaklaşan kayıtlı Suriyeli sayısı ile dünyadaki en çok göç madurunun bulunduğu ülke olan Türkiye'nin ve diğer ülkelerin Suriyelilere yaptığı yardımlar incelenmektedir. Çalışma, yapılan yardımların Suriyelilerin hayat standartlarını artırdığını ve fakirleşmelerinin azaldığını savunmakta ve yapılan yurt içi/yurt dışı kaynaklı yardımların kapsamlı, sistemli, yararlanıcı odaklı olduğunu vurgulamaktadır. Bu kapsamda, ulusal/uluslararası kurum/kuruluşlar, yaptıkları yardımlar ve birbirleri ile yaptıkları ortaklıklar araştırılmıştır.

Bu tezin yazılmasında sağladığı rehberlik ve katkı dolayısı ile tez danışmanım Prof. Dr. Mohammad ARAFAT'a, tezi yeniden düzenleme aşamasında değerli görüşlerini ileten Doç. Dr. Göktürk TÜYSÜZOĞLU, Dr. Öğretim Üyesi Erol KALKAN ve doktora öğrencisi değerli arkadaşım Aykut ELMAS'a teşekkür ederim. Ayrıca hiçbir zaman maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen, zor anlarımda hep yanımda olan, tecrübeleriyle hayat serüvenimdeki yoluma ışık tutan sevgili annem Dilber TAŞ, babam Sıddık TAŞ ve gösterdiği fedakarlık ve anlayış dolayısı ile kardeşim Ayşenur TAŞ'a teşekkür ederim.

Mayıs, 2019

Fatih TAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	XI
ABSTRACT	XII
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XV
RESİMLER LİSTESİ.....	XVI
HARİTALAR LİSTESİ.....	XVII
KISALTMALAR LİSTESİ	XVIII
GİRİŞ.....	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ VE İNSANİ YARDIM KAVRAMLARI.....	4-32
1.1. Göç ile İlgili Kavramsal Çerçeve	4
1.1.1. Göç ve Göçmen Kavramları	4
1.1.2. Göçün Türleri ve Nedenleri	5
1.1.2.1. Zorunlu Göç ile Zorla Yerinden Edilmiş Kişiler Kavramları	6
1.1.3. Göç İle İlgili Temel Kavramlar	7
1.1.3.1. Düzenli Göç Kavramı.....	7
1.1.3.2. Düzensiz Göç Kavramı.....	8
1.1.3.3. Hassas ve Dezavantajlı Gruplar Kavramı	9
1.1.3.4. Uluslararası Koruma Kavramı	10
1.2. İnsani Yardım (Humanitarian Assistance/Aid)	17
1.2.1. İnsani Yardım Üzerine Genel Literatür	19
1.2.2. İnsani Yardımın İlkeleri	28
1.2.2.1. İnsanilik/İnsancılık (Humanity)	29
1.2.2.2. Tarafsızlık (Neutrality)	29
1.2.2.3. Ayrım Gözetmeme (Impartiality).....	30
1.2.2.4. Bağımsızlık (Independence)	30
1.2.3. Sphere Projesi	30
1.2.4. İnsani Yardıma Gerek Duyulan Durumlar	31
1.2.4.1. Afetler.....	31

1.2.4.2. Çatışmalar	31
1.2.4.3. Diğer Krizler	32

İKİNCİ BÖLÜM

2. SURİYE’NİN TOPLUMSAL VE SİYASAL YAPISI İLE ARAP BAHARI SONRASI SURİYE – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ.....33-56

2.1. Suriye’nin Tarihi	33
2.2. Suriye’nin Toplumsal ve Siyasal Yapısı	35
2.2.1. Etnik ve Toplumsal Yapı.....	35
2.2.2. Siyasi Yapı	38
2.3. Arap Baharı Süreci ve Komşu ülkelere olan etkileri	39
2.3.1. Arap Baharı	39
2.3.1.1. Arap Baharı’nın Nedenleri.....	39
2.3.2. Komşu Ülkelere Olan Etkileri	42
2.3.2.1. Tunus (Yasemin Devrimi)	42
2.3.2.2. Mısır	43
2.3.2.3. Libya.....	43
2.3.2.4. Yemen	44
2.4. Krizin Suriye’de Oluşturduğu Toplumsal Sorunlar ve Diğer Ülkelere Giden Göç	44
2.4.1. Toplumsal Sorunlar.....	45
2.4.2. Komşu Ülkelere Göç.....	47
2.4.2.1. Lübnan.....	48
2.4.2.2. Ürdün.....	49
2.4.2.3. Irak	50
2.5. Arap Baharı ve Suriye - Türkiye İlişkileri.....	50
2.5.1. Arap Baharı Öncesi.....	50
2.5.2. Arap Baharı Sonrası.....	52

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERE YARDIM YAPAN ULUSAL KURUMLAR.....57-100

3.1. Türkiye’de Bulunan Suriyelilere Genel Bakış.....	57
3.1.1. Suriyelilerin Türkiye’ye Geliş Güzergahları ve İstatistikleri	58
3.2. Devlet Kurumları	59
3.2.1. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)	59
3.2.1.1. Geçici Barınma Merkezleri (GBM)	60

3.2.1.2. AFADKART.....	62
3.2.1.3. Anketler ve Raporlar	63
3.2.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü - GİGM.....	65
3.2.2.1. Kayıt.....	65
3.2.2.2. Geçici Koruma Merkezleri	70
3.2.2.3. Birebir Yerleştirme.....	71
3.2.2.4. Üçüncü Ülkeye Yerleştirme.....	72
3.2.2.5. Muyu Projesi.....	74
3.2.3. Sağlık Bakanlığı.....	75
3.2.3.1. GBM’lerde Sunulan Sağlık Hizmetleri	76
3.2.3.2. GBM Dışında Bulunan GSM’lerde Sunulan Hizmetler	76
3.2.3.3. Aşılama.....	77
3.2.3.4. İkinci Basamak Kamuya Bağlı Hastaneler, Özel Hastaneler ve Üçüncü Basamak Üniversite Hastanelerinde Sunulan Sağlık Hizmetleri	77
3.2.3.5. Gönüllü Sağlık Tesislerinde Sunulan Sağlık Hizmetleri	78
3.2.3.6. Sağlık Bakanlığı Dışındaki Kaynaklar	78
3.2.4. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB).....	80
3.2.4.1. Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PİCTES - Promoting Integration of Syrian Children into the Turkish Education System).....	81
3.2.4.2. PİCTES 2.....	83
3.2.4.3. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)	83
3.2.5. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)	85
3.2.5.1. Çalışma	86
3.2.5.2. Psiko-sosyal Destek Hizmetleri	87
3.2.5.3. Sosyal Yardım Hizmetleri	87
3.2.6. Yükseköğretim Kurulu - YÖK	90
3.2.6.1. Suriyeli Öğretim Üyesi Desteği	91
3.2.6.2. Üniversiteye Erişimin Kolaylaştırılması.....	92
3.2.6.3. Yatay Geçiş.....	94
3.2.6.4. Özel Öğrenci Statüsü.....	94
3.2.7. Sosyal Güvenlik Kurumu – SGK.....	95
3.2.7.1. Medula.....	95
3.2.8. Valilikler ve Belediyeler	95
3.2.8.1. Kilis Valiliği	95
3.2.8.2. Şanlıurfa Valiliği.....	96
3.2.9. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı - YTB	97
3.2.9.1. Türkiye Bursları (Türkiye Scholarships).....	97

3.2.9.2. Burs	98
3.2.9.3. Üniversite Öğrenim Ücretleri.....	99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERE YARDIM YAPAN ULUSAL KURULUŞLAR. 100-129

4.1. Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) Genel Bakış	100
4.2. Kızılay.....	100
4.2.1 Sıfır Noktalarında Yardım Projesi	101
4.2.2. Kızılaykart.....	103
4.2.3. Sosyal Uyum Yardımı - SUY (Emergency Social Safety Net - ESSN).....	103
4.2.4. Şartlı Eğitim Yardımı - ŞEY (Conditional Cash Transfer for Education - CCTE).....	105
4.2.5. Çağrı Merkezi.....	105
4.2.6. Toplum Merkezleri	106
4.2.6.1. Çocuk Programları Koordinatörlüğü.....	106
4.2.7. Aile Bağlarının Yeniden Tesisi.....	107
4.2.9. Sana İhtiyacım Var Yardım Kampanyası.....	107
4.2.10. Empati Kampı.....	108
4.2.11. Merhaba Umut Uygulaması.....	108
4.2.12. Kızılay'ın Diğer Yardımlar	108
4.3. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği – SGDD (Association for Solidarity with Assylum Seekers and Migrants - ASAM)	109
4.3.1. Çocukların Desteklenmesi ve Korunması	109
4.3.1.1. Çocuk İşçiliği.....	109
4.3.1.2. Çocukların Eğitimi	110
4.3.1.3. Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezleri.....	111
4.3.2. Kadınlar ile Kız Çocuklarının Desteklenmesi ve Korunması.....	112
4.3.2.1. Sosyal Koruma ve Destek.....	112
4.3.2.2. Sağlık.....	114
4.3.2.3. Meslek Edindirme	116
4.3.3. Çok Yönlü Destek Merkezleri	118
4.3.4. Global Giving Destek Projesi.....	118
4.3.5. Cash For Work.....	119
4.3.6. Barış ve Sanat Merkezi	119
4.3.7. Sosyal ve Hukuki Danışmanlık ve Psiko-sosyal Destek	119
4.3.8. Yaşam Becerilerini Geliştirme Merkezi.....	120

4.3.9. Türkiye’de Suriye ve Irak Krizinden Etkilenen Mülteciler İçin Geliştirilmiş Destek Projesi	120
4.3.10. Mobil Danışmanlık Ekipleri - MDE.....	120
4.3.11. Mobil Yardım Ekipleri	121
4.3.12. Birlikte Güçlüyüz.....	121
4.3.13. Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin Kurulması ve İdaresi Projesi	121
4.3.14. Hukuk Kliniği	122
4.3.15. Acil Müdahale Programı	122
4.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları - SYDV	122
4.4.1. Sosyal Uyum Yardımı - SUY	123
4.4.2. Şartlı Eğitim Yardımı - ŞEY	123
4.5. Hayata Destek Derneği	124
4.5.1. Gıda Dışı Yardım.....	124
4.5.2. Sosyal Uyum	125
4.5.3. Meslek Edindirme.....	126
4.5.4. Eğitim.....	126
4.5.5. Sağlık	126
4.6. Mülteci Hakları Merkezi	127
4.7. Diğer STK’lar.....	127

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİLERE YAPILAN ULUSLARARASI YARDIMLAR..129-171

5.1. 3RP Çerçevesinde Suriye Krizine Uluslararası Bakış	129
5.2. Türkiye Dışında Yardım Yapan Devletler	131
5.2.1. AB.....	131
5.2.1.1. AB – Türkiye Geri Kabul Antlaşmaları.....	131
5.2.1.2. Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi (ECHO - European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations).....	134
5.2.1.3. AB Mali Yardım Programı (FRIT - Facility for Refugees in Turkey)	134
5.2.1.4. AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA - Instrument for Pre-accession Assistance)	135
5.2.1.5. AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı – 2 (IPA - II).....	137
5.2.1.6. Avrupa Birliği Güven Fonu (EUTF - European Union Trust Fund/ Madad).....	137
5.2.1.7. AB Barış ve İstikrar Fonu (IcSP - The EU’s Instrument Contributing to..... Stability and Peace).....	138

5.2.2. Diğer Devletler	139
5.3. Türkiye’de Yaşayan Suriyelilere Yardım Yapan Uluslararası Hükümetler Arası Kuruluşlar	140
5.3.1. Birleşmiş Milletler (BM).....	140
5.3.1.1. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF-United Nations International Children's Emergency Fund)	140
5.3.1.2. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)	143
5.3.1.3. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)	146
5.3.1.4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği – BMMYK (United Nations High Commission for Refugees - UNHCR)	148
5.3.1.5. Uluslararası Göç Örgütü – IOM (International Organization for Migration).....	155
5.3.1.6. Dünya Gıda Programı (WFP)	160
5.4. Türkiye’deki Suriyelilere Yardım Yapan Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlar.....	164
5.4.1. Welthungerhilfe (WHH).....	164
5.4.1.1. Gıda Desteği Projesi.....	164
5.4.1.2. Sosyal Uyum Projesi	165
5.4.2. Spark	165
5.4.3. Goal.....	166
5.4.4. Danimarka Mülteci Konseyi – The Danish Refugee Council (DRC)	167
5.4.4.1. Koruma	168
5.4.4.2. Meslek Edinme	168
5.4.4.3. Ortaklık ve Kapasite Artırma	169
5.4.5. Hollanda Uluslararası İnsani Yardım Teşkilatı (IHHNL)	169
5.4.6. Diğer Kuruluşlar	169
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	171
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	175
ÖZGEÇMİŞ.....	201

ÖZET

Günümüz itibarıyla Türkiye, ev sahibi olduğu yaklaşık 4 milyona varan Suriyeli ve diğer uluslararası koruma altında olan yabancı sayısı ile en çok mülteci barındıran ülkedir. TBMM'nin ifadesiyle Türkiye'nin 2011'den beri Suriyelilere yaptığı toplam harcama yaklaşık 30 milyar dolardır. Avrupa Birliği, Suriye ve komşusu olan hemen her ülkeye Suriye krizi nedeniyle yardım etmektedir. AB tarihindeki en büyük bütçeli yardım programını Türkiye'ye uygulamıştır. AB yardımları, en büyüğü BM olan aracı kuruluşlar vasıtası ile gerçekleştirilmektedir.

Bu tezin amacı, Suriyelilere hangi devletler ile ulusal ve uluslararası kuruluşların ne tür yardımlar yaptığı, yardım yapılacak kişilerin belirlenme yöntemi ve bu kişiler arasında daha hassas durumda olan kişi/ailelere pozitif ayrımcılık yapıp yapılmadığını araştırmaktır. Bunun yanında, yapılan bu yardımların Suriyelilerin onurlu yaşam hakkını elde etmesine ve fakirleşmenin azalmasına katkı sağlayıp sağlamadığını ortaya koymak ve düşük seviyede olan çocukların okula gitme oranına olan etkisini saptamaktır.

Araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları, sadece *Türkiye'de yaşayan Suriyeliler* ve onlara yerli veya yabancı herhangi bir kurum, kuruluş tarafından yapılan *insani yardımlardır*. Sosyal medyadan yapılan çağrılarla yardım toplanarak Suriyelilere iletiildiği de görülmüştür ancak araştırma kapsamına alınmamıştır. Çünkü yardımı yapanlar ve yardımların içeriği tam olarak belirlenememiş, kısıtlı bilgilere erişilmiştir. Araştırmanın zamansal sınırlılığı 2019 yılının Nisan ayıdır. Bu tarihten sonra yapılan yardımlar ve araştırmalar kapsam dışında bırakılmıştır.

Çalışmanın yöntemi, seçilmiş kaynaklardan elde edilen bilgilerin analiz, yorumlama ve değerlendirmesine dayanan nitel analizdir. Bu kapsamda ulusal ve uluslararası kurum/kuruluşların yılsonu raporları, yayımlanmamış ulusal tezler ile anketler, ulusal ve uluslararası makale/kitap/dergiler ile kanun, yönetmelik ve TBMM rapor/tutanaklarından faydalanılmıştır.

Araştırmanın sonucunda, başta Türkiye olmak üzere birçok ülkenin, yerel ve uluslararası kuruluşların eğitim, barınma, sağlık gibi konularda en hassas durumda olan kişilere ulaşmayı amaç edinen yaklaşımlar ile yardımlar yaptığı görülmüştür. Yapılan yardımların Suriyelilerin hayatlarına olumlu etki yaparak fakirleşme oranının azalmasına ve okula gitme oranının artmasına olumlu etki yaptığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Suriyelilere Yapılan Yardımlar, İnsani Yardım, Göç, UNHCR, GİGM

ABSTRACT

As of today, with approaching 4 million Syrians, Turkey is the first country who hosts maximum amount of Refugees in the world. In the words of Turkish Grand National Assembly, Turkey has spent 30 billion dollars since 2011 for Syrians who lived in Turkey. European Union assists Syria and almost all neighbourhood countries of Syria. EU applied its biggest budget assistance programme over its history to Turkey. EU assistance programmes are applied by United Nations foundations and some other NGO's.

The aim of this thesis is to investigate which states and national and international NGO's provide assistance to Syrians, the method of identifying the people to be assisted and whether there is a positive discrimination between the people/families who are more vulnerable. Besides, determining whether these aids contribute to Syrians' right to dignity and to reduce poverty and the effect of low level school attendance of children.

The scope and limitations of the study, only "The Syrians living in Turkey" and "humanitarian aid" which is done by any domestic or international institutions/organizations. It was also observed that people collected aids for Syrians via social media but these aids are not cited in this thesis. Because the donors and the content of the donations were not so clear and there were limited informations. The temporal limitation of this study is April 2019. Aids and investigations made after this date are excluded.

The method of the study is a qualitative analysis based on the analysis, interpretation and evaluation of the information obtained from selected sources. In this context, year-end reports of national and international institutions/organizations, unpublished national thesis and surveys, national and international articles/books/journals, laws, regulations and reports/minutes of Turkish Grand National Assembly were used.

As a result of the research it was seen that many countries especially Turkey, assists Syrians particularly in the field of education, shelter, health etc. with the approach of reaching the most vulnerable ones. It was concluded that these aids had positive effect on the lives of the Syrians, reducing the rate of impoverishment and increasing the rate of going to school.

Keywords: The Aids for Syrians, Humanitarian Aid, Migration, UNHCR, GDIA

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Ülkelere Göre Suriyelilerin Sayısı.....	47
2	Barınma Merkezlerinde Sunulan Hizmetler.....	61
3	Suriyelilerin Hizmetlerden ve Personelden Memnuniyet Dağılımı.....	64
4	Birebir Formülüyle Türkiye'den Çıkış Yapan Suriyelilere İlişkin İstatistiki Bilgiler ...	72
5	2014 – 2019 Yıllar Arasında Suriyelilerin 3. Ülkelere Yeniden Yerleştirilmesi	73
6	Türkiye'deki Üniversitelerde Bulunan Suriyeli Akademisyen Sayısı	92
7	Kadınların Şehirlere Göre Aylık Ortalama Ev Masrafları	117
8	AB Tarafından Verilen İlk 3 Milyar Avroluk Yardım.....	133
9	UNDP Türkiye'nin Suriye Krizine Yanıt ve Dayanıklılık Programı (TDP) Özeti.....	144

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Suriyelilerin Eğitiminin Yönetiminde Kurumsal Yapı	80
2	FRIT Kapsamında Eğitim Fonu	81
3	Suriyelilerin Eğitimde Görev Alan Öğretmenler ve Maaşları.....	82
4	3RP Yapısal Şeması.....	130

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik Nr.	Grafik Adı	Sayfa Nr.
1	Arap Ligi Huzursuzluk Endeksi	41
2	Suriyelilerin Sağlık Hizmetleri Memnuniyeti ile İlaça Erişebilme Durumu	63
3	Kadınların Kamplardan Ayrılma Sebepleri ve Oranları	64
4	Yıllara Göre Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı.....	68
5	Geçici Barınma Merkezlerinde ve Dışında Kalan Suriyeli Sayısı.....	69
6	Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyelilerin Sayısı	70
7	Geçici Eğitim Merkezlerinin İllere Göre Dağılımı.....	84
8	Kurumlara Ait GEM Sayıları.....	84
9	Kadınların İllere Göre Eğitim Seviyeleri.....	90
10	Örgün Eğitimden Mezuniyet ve Yükseköğretime Erişimi Sağlanan Öğrenci Sayısı	93
11	Sıfır Noktası Yardım Faaliyetleri Başışçı Değerleri	102
12	Sıfır Noktası Yardım Faaliyetleri Sektör Yüzdeleri	102
13	Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Çalışma Durumu	110
14	Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Okula Devam Durumu	111
15	Alınan Yardım ve Hizmet Türleri ile Farkındalık Seviyeleri.....	113
16	Organizasyonlardan Yardım Alma Oranları	113
17	Kadınların İllere Göre Sağlık Hizmetlerine Erişimi	115
18	Kadınların İlaça Erişimi.....	115
19	Kadınların Suriye’deki Meslekleri ve Türkiye’deki Çalışma Durumları	117
20	Suriyelilerin Kamp İçi ve Kamp Dışı Cinsiyet Dağılımı	143
21	18 Mart 2016 AB – Türkiye Anlaşmasında göre Türkiye’ye Geri Kabul Edilenler	157
22	18 Mart 2016 AB – Türkiye Anlaşmasında göre AB’ye Yerleştirilenler	157
23	Türkiye’de Oturma İzni Alan 10 Uyruk	158

RESİMLER LİSTESİ

Resim Nr.	Resim Adı	Sayfa Nr.
1	AFADKART	62
2	Muyu Resim Yarışması Afişi	74
3	Kızılaykart.....	103
4	Kızılay Çocuk Dostu Alan (ÇDA) Programı.....	106
5	UNHCR Bağışçıları	149

HARİTALAR LİSTESİ

Harita Nr.	Harita Adı	Sayfa Nr.
1	Suriye'nin Etnik Yapısı.....	36
2	Suriye'deki Dinsel Yapı.....	37
3	Komşu Ülkelere Giden ve Suriye'ye Geri Dönen Suriyelilerin Ülkelere Göre Sayısı ...	48
4	Denizde Yakalanan ve Kurtarılan Düzensiz Göçmenler.....	58
5	Düzensiz Göç Giriş-Çıkışları	59
6	Suriyelilerin Buldukları İlk 10 ile Göre Dağılımı	69
7	GİGM Sorumluluğunda Bulunan Geçici Barınma Merkezleri.....	70
8	2018 Kasım Ayı İtibarıyla Sınır Kapılarının Durumu	101
9	IPA Yararlanıcısı Olan Ülkeler	136
10	IcSP Kapsamında Tüm Dünyada Yapılan Yardımlar	139
11	UNHCR ve Türkiye'deki Ortakları	150

KISALTMALAR LİSTESİ

ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ADP/FAP	: Aile Destek Programı
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AFKEN	: Afet Geçici Kent Yönetimi Sistemi
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BEKAM	: Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi ve İpekyolu Kalkınma Ajansı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CENTO	: Merkezi Anlaşma Örgütü
ÇDA	: Çocuk Dostu Alan
DAAD	: Alman Akademik Değişim Servisi
DAFI	: Albert Einstein Alman Akademik Mülteci Girişimi Fonu
ECHO	: Avrupa Sivil Koruma ve İnsani yardım Operasyonları Birimi
EUTF	: Avrupa Birliği Güven Fonu
EUPRHA	: İnsani Yardım Hareketi Uzmanı Avrupa Üniversiteleri
FAO	: Dünya Gıda ve Tarım Örgütü
FRIT	: Türkiye'deki Mülteciler İçin Mali Yardım Programı
GBM	: Geçici Barınma Merkezi
GIZ	: Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
GSM	: Göçmen Sağlığı Merkezi
HBÖGM	: Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü
HES	: Yükseköğretim Hizmeti
HOPES	: Suriyeliler için Yüksek ve İleri Öğrenim İmkanları
HRW	: İnsan Hakları İzleme Örgütü
ICRC	: Uluslararası Kızılhaç Komitesi
IcSP	: AB Barış ve İstikrar Fonu
IFAD	: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IŞİD	: Irak – Şam İslam Devleti
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
IPA	: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri
İHİK	: İnsan Hakları İnceleme Komisyonu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu
KAGEM	: Kadın Aile ve Gençlik Merkezi
KDK	: Kamu Denetçiliği Kurumu
KETEM	: Kanser Erken Tarama ve Teşhis Merkezi
KfW	: Alman Kalkınma Bankası
LEAP	: Çalışan Destek Programı
MDE	: Mobil Danışmanlık Ekibi
MEG	: Mülteci Erişim Gönüllüleri
MHRS	: Merkezi Hekim Randevu Sistemi
MUDEM	: Mülteci Destek Derneği
MÜLTECİ-DER	: Mültecilerle Dayanışma Derneği
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO	: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
OECD-DAC	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü-Kalkınma Destek Komitesi
OKDER	: Okmeydanı Derneği
ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PRM	: Nüfus, Mülteci ve Göç Bürosu
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
PTT	: Posta ve Telgraf Teşkilatı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SHM	: Sosyal Hizmet Merkezi
SKH	: Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
SUT	: Sağlık Uygulama Tebliği
SUY	: Sosyal Uyum Yardımı
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞEY	: Şartlı Eğitim Yardımı
ŞÖNİM	: Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCTŞ	: Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet
THSK	: Türkiye Halk Sağlığı Kurumu
TKD	: Türkiye Kızılay Derneği
TKHK	: Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu
UNDESA	: Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Bölümü
UNFPA	: BM Nüfus Fonu
UNICEF	: Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu

WFP : Dünya Gıda Programı
WHO : Dünya Sağlık Örgütü
YABSİS : Yabancı Akademisyen Bilgi Sistemi
YÖK : Yükseköğretim Kurulu
YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Türkiye’de bulunan Suriyelilere ulusal/uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan yardımları inceleyen bu tezin konusunun seçilmesine dair birkaç neden sıralanabilir. Öncelikli olarak artık hayatın her alanında karşılaşılabilecek kadar yoğun sayılara ulaşan Suriyelilerin, ülkelerini terk etmesinin temel nedenlerinin merak edilmesi, bu konuyu ilgi çekici kılmıştır.

Dünyada bu kadar fazla kişinin yerinden edildiği bir olay pek sık görülmemektedir. Bu savaş öyle büyük bir göç olayına neden olmuştur ki; AB, Suriyelilerin kaçak yollarla kendi ülkesine gelmesinden endişe duymuştur. Suriyelilerin, ana geliş istikameti olan Türkiye’ye hem Suriyelilerin hayat koşullarının iyileştirilmesi hem de Türkiye’nin göç engelleyici mekanizmalarının geliştirilmesi için Geri Kabul Anlaşmaları ile toplamda 6 milyar avro vermeyi taahhüt etmiştir. Türkiye’nin Suriyelilere olan desteği, 2011 yılının 29 Nisan tarihinde ilk Suriyeli insan kitesinin Hatay’daki Cilvegözü Sınır Kapısı’ndan geçtiği günden beri devam etmektedir. Dönemin Başbakanı Ahmet Davutoğlu tarafından tarihi bağlar gerekçe gösterilerek Suriyelilere açık kapı politikası uygulanmış ve savaş bitinceye kadar himaye altında kalacakları açıklanmıştır.

Savaşın uzaması nedeniyle yapılan yardımların kesilmemesi, bilakis artarak devam etmesi, halk arasında Suriyelilere yapılan yardımların sorgulanmasına neden olmuştur. Son zamanlarda Suriyelilere yapılan yardımlar konusunda fazla haber yapılması ve bu haberlerin üniversiteye sınıvsız giriş, TOKİ’den ev alma, AK kart ile yüzde 50 indirimden yararlanma gibi konularda olması, yapılan yardımları araştırma isteği uyandırmıştır.

Bunların yanı sıra, Suriyelilere yapılan yardımların neler olduğu, kimler tarafından ve nasıl gerçekleştirildiği, yardımların kimlere yapılacağına nasıl belirlendiği, yardım yapılanların hassas grup olma durumlarına dikkat edilip edilmediği (hamile, öksüz-yetim, çocuk, yaşlı, engelli), yapılan yardımların Suriyelilerin fakirlik/muhtaçlık seviyesinin azalmasına yardımcı olup olmadığı, Suriyeli çocukların okulu mu yoksa çalışmayı mı tercih ettikleri, Suriyeli çocukların okulu tercih etmesi için yardım yapılıp yapılmadığı, yapıldıysa faydalı olup olmadığı gibi hususların araştırılması ihtiyacı doğmuştur. Bu çerçevede tezin araştırma sorusu ve hipotezi şöyle şekillenmiştir:

Araştırma Sorusu 1: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yardım edilirken kişiler nasıl seçilmektedir, yardım yapılırken hassas gruplara dikkat edilmekte midir ve yardımlar Suriyelilerin fakirlik/muhtaçlık seviyesine nasıl etki etmektedir?

Araştırma Sorusu 2: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere hangi alanlarda ne tür yardımlar yapılmaktadır ve bu yardımlar hangi kurum ve kuruluşlarca gerçekleştirilmektedir?

Araştırma Sorusu 3: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yapılan yardımlar, Suriyeli çocukların okula erişimini artırmış mıdır?

Hipotez 1: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere başta Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere yabancı devletler ile yerli ve yabancı STK ve dernekler tarafından barınma, güvenlik, sağlık, eğitim, istihdam, hukuk, gıda, nakit desteği alanlarında yardım yapılmaktadır.

Hipotez 2: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yaş, cinsiyet, hassas grup olma durumu (yaşlılar, kadın ve çocuklar, işsizler, engelliler vb.) gibi hususlar gözetilerek ihtiyaçları olan alanda yardım edilmektedir ve yapılan yardımlar fakirliğin azalmasına yardımcı olmaktadır.

Hipotez 3: Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yapılan yardımlar okulu bırakıp çalışmak zorunda kalan Suriyeli çocukların oranının azalmasına yardımcı olmuştur.

Bu tez, beş ana başlıktan oluşmaktadır. İlk bölüm, kavramsal çerçeve ve literatür taramasına ayrılmıştır. Bu bölümde, “göç ve insani yardım” ile ilgili temel tanımlar, insani yardımın ortaya çıkışı, gelişerek günümüze gelmesi, insani yardım üzerine yapılan evrensel çalışmalar ve Suriyeliler özelinde yapılan insani yardım çalışmaları üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Suriye’nin tarihi, toplumsal ve siyasi yapısı ile Suriye – Türkiye ilişkileri konu edilmiştir. Arap Baharı’nın Suriye krizini ve yaşanan göçü nasıl etkilediği, Suriye’nin toplumsal ve siyasi yapısının Arap Baharı’ndan ne şekilde etkilendiği, Arap Baharı öncesinde ve sonrasında Türkiye – Suriye ilişkilerinin nasıl değiştiği üzerinde durulmuştur.

Üçüncü ve dördüncü bölümlerde Suriyelilere Türkiye tarafından yapılan insani yardımlar detaylı olarak anlatılmıştır. Üçüncü bölümün girişinde ülkemizde yaşayan Suriyeliler ve ülkemize olan etkileri hakkında genel durum değerlendirmesi yapılmıştır. Daha sonra Türkiye’deki hangi kurumun ne tür yardımlar yaptığı, nasıl yaptığı, yardım edilirken dikkat edilen hususlar, ortaklık kurulan kurum/kuruluşlar, barınma kamplarındaki standartlar ve yapılan yardımlar sonrası kamplarda yaşayan Suriyelilerin memnuniyet durumları ve eksiklikler anketler vasıtası ile işlenmiştir.

Dördüncü bölümde Türk kuruluşları (özellikle dernek, vakıf ve STK’lar) vasıtası ile Suriyelilere yapılan yardımlar incelenmiştir. Dördüncü bölümün girişinde Türkiye’de ve dünyadaki STK algısındaki farklılıktan bahsedilmiştir. Sonrasında hangi Türk dernek, vakıf ve STK’larının ne tür yardımlar yaptıkları, yardım yapılacak bireylerin nasıl seçildiği, uluslararası kuruluşlar ile

kurulan ortaklıklar gibi konular işlenmiştir.

Beşinci bölümde ise Suriyelilere yapılan Uluslararası yardımlar incelenmiştir. Bu bölümün girişinde Suriyelilere yapılan tüm uluslararası yardımların dayanağı olan 3RP (Regional Refugee Response Plan – Bölgesel Mülteci Dayanıklılık Planı) hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında başta AB olmak üzere ülkeler, devamında başta BM olmak üzere “uluslararası hükümetlerarası kuruluşlar” ve en son olarak da “uluslararası hükümet dışı kuruluşlar” tarafından yapılan yardımlar incelenmiştir. Uluslararası yardım sağlayıcılarının yerel kuruluşlar ve devlet ile kurduğu ortaklıklar, yardımların en hassas durumda olan kişileri hedef alması, eğitime nasıl destek verildiği, uzun dönemli olarak Türkiye'nin kurum ve kuruluşlarının nasıl göçe hazırlandığı, yapılan yardımların Suriyelilerin hayat standartlarının yükseltilip, fakirliğin azaltılmasını nasıl etkilediği gibi konular işlenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇ VE İNSANİ YARDIM KAVRAMLARI

Asırlar boyunca insanlar, hayatlarını devam ettirdikleri yerleri bırakarak mecburi olarak yahut isteyerek yeni bir hayata doğru hareket etmelerine sebep olan sorunlarla karşılaşmışlardır. Varlığını sosyal olarak sürdüren insanlar, toplu olarak yaşamaya meyilli olmakta, problemlerin kolay yolla çözümü maksadıyla birlikte yaşama fikriyle hareket etmektedirler. Toplu yaşam isteği neticesinde oluşan güç kavramı insanlık geçmişi kadar geriye dayanan problemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Beraber yaşamaya meyilli olan insanlar, güce sahip olan odaklardan ile söz konusu odakların neden olduğu *zulüm, şiddet, baskıdan* kaçarak bilinen zamanın ilk problemlerinden olan, *zorunlu göç ve zorla yerinden edilme* kavramlarının temelini atmışlardır (Altınışik ve Yıldırım, 2002'den aktaran Yeniceler, 2018: 4).

Literatürde çok kavram bulunması nedeniyle, çalışmanın esas hususlarına girmeden evvel bazı kavramsal tespitler yapmak yararlı olacaktır. Uluslararası antlaşmalarda çokça yer alan ancak yorumlanmasında farklılıklar bulunan *iltica hakkı, göçmen, göç, hassas grup, mülteci, sığınmacı* kavramlarının incelenmesinin doğru olacağı değerlendirilmektedir.

1.1. Göç ile İlgili Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Göç ve Göçmen Kavramları

Göç kavramının tarihi insanlık kadar eskidir denilebilmektedir. Bu alanında çalışan sosyal bilimcilerden bazıları içinde bulunulan çağı "göç çağı" olarak nitelendirilebileceğini belirtmektedirler. Temel olarak, tüm dünyada göçün yayılması, uluslararası ilişkiler alanını hiç olmadığı kadar etkilemesi ve sosyal ile ekonomik çıktıların genişliği nedeniyle önceden hiç olmadığı kadar göç olgusu tarafından çağın gidişatının belirlendiğine dayanmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 17-18).

Devletler ve antlaşmalar çerçevesinde alınan önlemler ile yürütülen çalışmalara rağmen artarak ortaya çıkan bir olgu olarak göç, ulusun sınırları içerisinde ya da sınırın ötesinde bir bölgeden başka bir bölgeye olacak şekilde kalıcı yahut uzun süreli veya kısa süreli olan bir yer değiştirme durumudur. Buna, göç veren ülkeyle göçmenlerin gitmeyi seçtiği ülke arasında kullanılabilir durumda olan kaynaklar, insan hakları, sosyo-politik, güvenlik, iş fırsatları

alanlarında var olan farklılıklar sebep olmaktadır (Gençler, 2010: 174).

Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) yayımladığı Göç Terimleri Sözlüğü'nde göç tanımı şu şekilde yapılmaktadır; "Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içerisinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketidir. Buna mülteciler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler de dâhildir.". Aynı kaynakta göçmen kavramından da söz edilmiş ve bu konuda uluslararası alanda ortak kabul gören bir tanım olmadığı ifade edilmiştir. IOM'a göre göçmen, "kişisel rahatlık amacı güderek dışarıdan herhangi bir zorlama olmaksızın hür iradesiyle göç etmeye karar veren kişiler" olarak tanımlanır. Bu kavramın, sosyal ve maddi durumlarını iyileştirmek, aileleri ve kendileri için güvenli bir gelecek kaygısı nedeniyle bir başka ülkeye ya da bölgeye gidenleri işaret ettiği anlaşılmaktadır (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2009: 22)

Kişilerin yer değiştirmelerinin temel sebeplerini incelemeyen evvel, insanları yer değiştirmeye iten sebeplerin neden olduğu göç türlerine kısaca değinilecektir.

1.1.2. Göçün Türleri ve Nedenleri

Tarihin ilk dönemlerinden beri gerçekleşen göçler; sebepler, hedefe ulaşmak için kullanılan yollar ile amaçlar gibi farklı durumlara uygun olarak tanımlanmıştır. Doğa olayları, devletlerce başlatılan savaşlar vb. neticesinde gerçekleşen afetler ya da bir ülkenin hudutları içerisinde bulunan kendi vatandaşlarını sürgün etmesi gibi sebeplerle bireylerin, yaşamakta oldukları yerlerden ayrılmak mecburiyetinde olmaları veya bu duruma zorlanmaları nedeniyle gerçekleşen göçler zorunlu göç olarak tanımlanmıştır. Literatürde gönüllü göç olarak bulunan göç çeşidinde, kişilerin gönüllülüğü esastır. İyi yaşam koşullarına ulaşmak için, buldukları bölgeyi terk etmektedirler. Yaşanılan ülkede iş bulunamaması yahut yapılan işte karşılaşılan imkânlara erişmede eşitsizlikle karşılaşma, yapılan işe karşın alınan neticelerdeki tatminsizlik sebebiyle bireylerin başka ülkelere iş aramaya ya da önceden bulmuş olduğu işte çalışmak üzere gitmesi *iş göçü* olarak tanımlanmıştır. Eğitimli bireylerin daha iyi koşullar altında çalışmak, daha iyi imkânlara erişmek amacıyla gerçekleştirdikleri göçler beyin göçü olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014'ten aktaran Yeniceler, 2018: 6).

İnsanları göç etmeye iten en temel sebep *güvenlik*dir. İnsanlar yaşamlarının devamı için en temel ihtiyaç olan içme, yeme ile güvenlik gereksinimlerini karşılama gayesiyle hareket etmektedir. Bu sebeple bireyler, kendilerini güvende hissettikleri yönetimlere karşı bir beklentiye kapılarak o bölgelere göç edebilmektedirler. Terör tehdidi ile yaşanan savaşlar, iç savaşlar, töre, namus ve etnik temizlik gibi tehditlerden uzaklaşmak isteyen milyonlarca insan kendi can güvenliklerini sağlama amacıyla farklı bölgelere göç maksadıyla gitmişlerdir (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu [TBMM İHİK], 2010: 226)

Şehirlerin ve ülkelerin iktisadi açıdan gelişmesi ve büyümesi nüfus yer değiştirmelerini derinden etkileyen hususlardan biridir. Daha güzel bir hayata kavuşma umuduyla hareket eden bireyler, zamanla azalan veya artan oranlarda göç etmişlerdir. Hayatlarını idame ettirmeyi, *ekonomik kazanımlarını* artırmayı arzulayan insanlar tarihte olduğu gibi günümüzde de iş olanaklarının fazla olduğu bölgelere göç etmektedirler. Ülkelerin siyasal rejimleri arasındaki farklar, *sosyal imkânlardaki eksiklikler ile farklılıklar* ve siyasal baskı göçün sosyal ve siyasal nedenlerini oluşturmaktadır. Bahse konu göçler, ülkeler arasında gerçekleştiği gibi, bir ülkenin farklı yerleri arasındaki dengesizlikler ve sorunlar nedeniyle, bir başka deyişle ülke sınırları dahilinde de yaşanabilmektedir (Aksoy, 2012: 294).

Yeryüzü var olduğundan beri gerçek veya görünürdeki nedeni dini farklılıklar olan çokça savaş ve çatışma yaşanmıştır. Pek çok farklı *dine* mensup olan ve dinleri yaptıkları eylemler için dayanak olarak kullanan terör grupları, bireyleri göç etmek mecburiyetinde bırakmaktadır. Geçmiş zamanlarda ve günümüzde dini ibadetlerini özgür biçimde uygulayamayan, dinleri temsil edilmeyen, zorbalık altında yaşamak zorunda bırakıldığı için yer değiştiren bireylerin örnekleri çokça bulunmaktadır. Son neden *ekolojik ve coğrafi* nedenlerdir. Geçim kaynaklarının yeterli olmaması, coğrafi özelliklerin de geçim kaynağı oluşturmaya imkân vermemesi sebebiyle daha verimli bölgelere göç etme isteği insanlık kadar eski bir olgudur. Geçmişte kuraklık veya kıtlık gibi nedenlerle bireylerin yaşamakta oldukları yerlerden ayrılmak mecburiyetinde kaldıkları çokça örnek vardır (TBMM İHİK, 2010: 226).

1.1.2.1. Zorunlu Göç ile Zorla Yerinden Edilmiş Kişiler Kavramları

Zorunlu göç kavramı, insanların yaşadıkları yerleri arzuları dışında terk etmeleri zorunda olmalarını ifade etmektedir. Burada önem verilmesi gereken temel husus, zorunlu göç eden insanların ne zaman, ne şekilde, nereye, göç edeceklerini belirleyebilmelerine karşın yaşayabilmek için kaçmak mecburiyetinde olduklarına duydukları inançtır. Birleşmiş Milletler (BM) (Tekin, 2011: 93) göçe zorlananları veya ülke içerisinde yerinden edilmiş kişileri şöyle tanımlar:

Zorla veya mecbur kalarak evlerinden yahut daimi olarak yaşamak mecburiyetinde oldukları yerlerden, bilhassa silahlı çatışmaların etkilerinden, genel bir ifadeyle insan hakları ihlallerinden, şiddet içeren durumlardan yahut doğal veya insan kaynaklı felaketlerden korumak amacıyla, uluslararası kabul görmüş devlet hudutlarını geçmeksizin kaçan ya da bu yerleri terk eden kişi veya gruplar.

Zorunlu göç yüzünden mağdur olan yerinden olmuş kimselere sığınmacı, mülteci, ülkesinde yerinden edilen kişiler gibi değişik tanımlar atfedilmekte, buna bağlı olarak farklı hukuki rejim ve uygulamalar bulunmaktadır. Tanımsal ifadesi, yaptırımları, uygulamaları, BM ve devletler gibi yasal kurumlara bırakılan bu kavramların beraberinde zorunlu göçün ne demek olduğu, bir insanı

zorunlu göç mağduru olarak nitelendirebilmek için hangi koşulların ve yaşanmışlıkların olması gerektiği de yine devletlerin olur ve yorumlarına bırakılmıştır. Esasen kendi istekleri olmadan yaşadıkları yerleri büyük bedeller karşılığında ve acılar çekerek terk etmek mecburiyetinde kalan zorla yerinden edilen kişileri, olgusal olarak kısıtlamak bu insanların tabi olacağı uluslararası kural ve uygulamaların değiştirilmesine ve aynı tehlike altında olan iki farklı gruptan birinin mağduriyetinin artmasına neden olabilmektedir (Saraçlı, 2011'den aktaran Yeniceler, 2018: 9-10).

Kendilerine yönelen veya yönelmesi ihtimal dâhilinde olan göç akımları neticesinde uğranılacak zararları en aza indirmeyi hedefleyen devletler, bu süreci asgari zarara indirgeyebilmek için yerinden olmuş ve zorunlu göç mağduru olan insanları çokça ayrıma tabi tutmaktadır. Ülkelerin göç ve göçmen problemlerine ilgisiz kalmalarının ve problemin çözümüne yönelik çalışmaların eksik olmasının temel sebebi olarak, kişilerin zorla göç ederek yerlerinden edilmelerine neden olan şartları meydana getirenlerin ve uygulayıcıların genellikle devletlerin olmasıdır denilebilmektedir.

Devletler, ülkelerindeki baskı ve zorbalıktan kaçan insanların kendi ülkelerine giriş yapmalarına ve burada kalmalarına izin verme hususunda da tek yetkili durumundadırlar. Devletlerin ve insanların sığınma haklarına yönelik durumları incelendiğinde; uluslararası hukuktaki vaziyete ilişkin temel ilkeye göre bir yabancının ülkeye giriş yapması ve orada kalması konusundaki kararı verebilecek asıl yetki sahibinin devlet olduğu görülmektedir. Bir devletin sınırları dışındaki yabancılara, ülkesine giriş izni verip vermemesi, o devletin uluslararası arenada sahip olduğu sorumluluklar ile ulusal mevzuatı ışığında incelenmesi gerekli olan bir husustur. Eğer bir devlet, bu hususta uluslararası bir sorumluluğun altına girdiyse ilgili antlaşma şartlarını yerine getirmek ve ülkesine girmeyi arzu eden zorunlu göç mağdurlarına giriş izni vermek durumundadır. Böyle bir antlaşma bulunmuyor ise, bir devletin ülkesine sığınmayı arzu eden yabancılara kabul etmesine yönelik kurallar getiren bir uluslararası teamül ve yaptırım yoktur (TBMM İHİK, 2010: 223).

1.1.3. Göç İle İlgili Temel Kavramlar

1.1.3.1. Düzenli Göç Kavramı

Bir yabancının vatandaşı olmadığı bir ülkeye kanuni yolları kullanarak girmesi, o ülkedeki kanunların müsaade ettiği şekilde ve kurallar altında yaşamayı kabul etmesi anlamına gelmektedir. Kanuni yollar; hava, kara ya da deniz kapıları gibi yurda giriş yapılan yerleri veya yabancının kendi yaşadığı ülkesinde bulunan Türk makamlarından aldığı vizeleri ifade etmektedir. Düzenli göç eden yabancının vizesinin dikte ettiği kurallara uymaması halinde düzenli göç düzensiz göç haline dönüşmektedir. Genelde gelişmiş ülkelerde düzensiz göçler, yasadışı sınır geçişleriyle değil, genellikle düzenli göçmen olarak yurda girenlerin vize tarihlerinin ihlal edilmesiyle

gerçekleşmektedir (Bouvier ve Gradner, 1986'dan aktaran Karacabey, 2017: 9).

Bu konuda bir başka tanım, “menşe ülkeden çıkışın ve ev sahibi ülkeye seyahatin, transit geçiş ve girişi düzenleyen yönetmelik ve kanunlara uygun olarak insanların olağan ikametlerinden yeni bir ikamet yerine gitmeleri ve tanınan izin verilen yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç” olarak ifade edilebilir (Uluslararası Göç Örgütü [IOM], 2013: 26).

1.1.3.2. Düzensiz Göç Kavramı

Kabul eden, gönderen ve transit ülkelerin düzenlemelerinin dışında gerçekleşen hareketlilikler. Aslında düzensiz göçü ifade eden genel kabul gören ve açık bir tanım bulunmamaktadır. Hedef ülkeler tarafından bakıldığında, göç düzenlemeleri bakımından gerekli olan izin ve belgelere sahip olmaksızın bir ülkeye giriş yapılması veya bir ülkede kalınması yahut çalışmak anlamına gelir. Gönderen ülke olarak değerlendirildiğinde ise örneğin, bir kimsenin seyahat belgesi veya geçerli bir pasaportu olmaksızın ülkeden ayrılmak amacıyla idari koşulları yerine getirmemesi veya uluslararası bir sınırı geçmesi gibi hallerde düzensizlik söz konusudur. Ayrıca *yasadışı göç* terimini insan ticaretiyle veya göçmen kaçakçılığıyla kısıtlamak gibi bir eğilim söz konusudur (IOM, 2013: 26).

Yasadışı giriş; “giriş koşullarının ihlal edilmesi, vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi gibi nedenlerle transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kalmak olarak ifade edilmektedir. Bu terim, bir transit veya ev sahibi ülkeye yasal yollarla giriş yapan, fakat sonrasında yetki verilmeden çalışmaya başlayan veya izin verilen kalış süresini geçen kişileri kapsamaktadır (aynı zamanda düzensiz göçmen yahut kayıt dışı/gizli göçmen olarak anılmaktadır)”. Cezai bir anlam taşınması ile göçmenlerin insanlığının göz ardı edilmiş olması bakımından ‘yasadışı’ ibaresinden ziyade ‘düzensiz’ ibaresi tercih edilmektedir (IOM, 2013: 27).

Genelde savaş ve benzer özellikte olan iç karışıklıkların sonucunda ortaya çıkan sorunlar nedeniyle can güvenliklerini korumak için başka ülkelere kaçan kişilerin bakımının ve güvenliğinin sağlanması hali ahlaki ve hukuki bir sorumluluktur (Ergüven ve Özturanlı, 2016'dan aktaran Karacabey, 2017: 13).

Türkiye bugüne dek 15 ülke ile (Yemen, Rusya Federasyonu, Yunanistan, Kırgızistan, Nijerya, Bosna Hersek, Norveç, Moldova, Kosova, Pakistan, Belarus, Romanya, Karadağ, Ukrayna ve Suriye) Geri Kabul Anlaşması imzalamıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.), http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-goc.tr.mfa).

1.1.3.3. Hassas ve Dezavantajlı Gruplar Kavramı

Afet tehlikesi ile riskleri karşısında buldukları durum ve ortamlar kırılabilirlik gösteren; sosyal, fiziksel, kültürel, çevresel/ekonomik şartları nedeniyle zarar görebilirlik riski nispeten daha yüksek olan grup ve topluluklara *Hassas ve Dezavantajlı Gruplar* denir ve İngilizcesi *Vulnerable and Disadvantaged Groups*'tur. İncinebilir, kırılabilir, riskli, dezavantajlı gruplar ifadesiyle isimlendirilen bu gruplar ile topluluklar, fiziksel, sosyal, ekonomik zarar görebilirlik açısından farklılık göstermektedir. Fiziksel açıdan zarar görme ihtimali yüksek olanları kapsayan ve İngilizcesi *Physically Vulnerable Groups* olarak ifade edilen terim; çocuklar ile bebekler, engelliler, yatalak ve kronik hastalar, yaşlılar, lohusa ve hamileler, bakımevlerindeki yaşlılar, yetimler ve öksüzler, gözetim altında olan ve olmayan bağımlılar, tutuklular ve mahkumlar vd. ekonomik bakımdan zarar görebilirliği yüksek olanları kapsayan ve İngilizcesi *Economically Vulnerable Groups* olarak ifade edilen terim; düzenli geliri yetersiz olan ya da düzenli geliri bulunmayan yoksul haneler, güvensiz ve sağlıksız koşullarda barınanlar, kayıtsız çalıştırılan işçiler, evsizler, çalışan çocuklar vb., sosyal açıdan zarar görebilirliği yüksek olanları kapsayan ve İngilizcesi *Socially Vulnerable Groups* olarak ifade edilen; inanç baskısına, cinsiyet ayrımcılığına maruz kalanlar, aile içi şiddet mağdurları, okur-yazar olmayanlar, yerleşim konusunda sınırlı bilgisi olan turistler vd. olarak tanımlanmaktadır(Açıklamalı Afet Yönetimi Terimler Sözlüğü (t.y.), https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri_Sozlugu?kelime=hassas+gruplar).

Dünya Sağlık Örgütüne (WHO) göre, çocuklar, hamile kadınlar, yaşlı insanlar, yetersiz beslenen insanlar ve hasta insanlar veya bağışıklık sistemi zayıflamışlar ve doğal afet mağdurları ile acil durumlardan kaynaklanan yüksek hastalık riski taşıyanlar insanlar bu grupta sınıflandırılabilir. Ayrıca fakirlik ve bunun ortak sonuçları yetersiz beslenme (evsizlik veya kötü eve yaşamak vb.) hassas gruba dâhil edilmenin temel özelliklerindedir (World Health Organization [WHO], *Vulnerable Groups* (t.y.), https://www.who.int/environmental_health_emergencies/vulnerable_groups/en/).

Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğü' nde(IOM, 2013: 40). hassas gruplar şöyle tanımlanmaktadır:

Diğer gruplara kıyasla, çatışma ve kriz zamanlarında ayrımcı uygulamalar, şiddet, doğal ve çevresel felaketler veya ekonomik zorluklarla karşılaşma riski daha yüksek olan herhangi bir grup veya toplumdaki kesimler; çatışma ve kriz dönemlerinde daha fazla risk altında olan (kadınlar, çocuklar veya yaşlılar gibi) toplumsal gruplar ya da kesimler.

1.1.3.4. Uluslararası Koruma Kavramı

Eski çağlarda sığınma olgusunun ortaya çıkışının ilk örneğine Orta Doğu'da rastlanmaktadır. Asur ile Antik Mısır uygarlıklarında yapımına krallarca karar verilen ve korunma gereksinimi hisseden bireylerin kullanımına verilen mabetler, sığınma hakkının ilk örneklerini ortaya koymakla beraber ilk çağlarda sığınma olgusunun kutsal bir nitelik taşıdığını da göstermektedir. *Kral Assyrophernes*'in, oğlu için yaptırdığı mabedi koruma arayan insanların ihtiyaçları doğrultusunda kullanılmasını sağlaması kralın, çeşitli tarihçilere göre, sığınma haklarının kurucusu olarak görülmesini sağlamıştır (Saraçlı, 2011'den aktaran Yeniceler, 2018: 14).

Aztekler, mülteci hukukun temeli olarak bilinen *geri göndermeme (non refoulement)* ilkesinin temellerini "Size korunmak için sığınanı sahibine geri göndermeyin, yaşamını sizinle sürdürebilir ve siz de ona kötü davranışta bulunmayın" ilkesiyle atmıştır. Bu ilke 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde "Taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirlerin dolayısıyla hayatı yahut özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir" olarak yer almıştır (Acer vd., 2010'dan aktaran Yeniceler, 2018: 15).

Sığınmayı konu edinen ilk hukuki düzenlemeler Roma İmparatoru I.Jüstinyen tarafından yapılmıştır. İmparator, hukuk alanında mutlak bilgiye sahip olarak görülenlerden bir kurul oluşturmuş ve Roma hukukunu düzenlemiştir. Yapılan bu düzenlemelerin en önemlilerinden biri ciddi ithamlarla karşı karşıya olmayan bireylere sığınma hakkı verilmesinin gerekliliğidir (Şanlı, 2004: 71).

Devletlerin kendi yurttaşlarını koruma sorumluluklarını yerine getiremediği hallerde, başka ülkelere sığınma isteğinde bulunan kişilerin güvenliğe ulaşmaları, temel insan haklarından faydalanabilmeleri, tehlikeli olan bölgelere gönderilmemeleri anlamına gelir. Uluslararası koruma kalıcı değil, geçicidir. Çözüm, ulusal korumanın sunulması veya yeniden sağlanmasıdır (Türkiye'de İltica Süreci (t.y.), <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-Itlica-Sureci.pdf>).

Uluslararası Koruma ile ilgili başlıklar 5 grup halinde sınıflandırılabilir.

1.1.3.4.1. Mülteci Kavramı

Milletler Cemiyeti kayıtlarında bir bireyin mülteci korunmasından faydalanması için vatandaşı bulunduğu ülke hudutları dışında olmasının yanında devlet koruması bulunmaması gerekmekte ve bu iki koşul mülteci olabilmek için yeterli kabul edilmektedir. İkinci Dünya Savaşı'na dek mülteci problemine grup odaklı yaklaşan ve kalıcı olmayan çözümler sunan Cemiyet, savaşın ardından daha somut şartlar belirleyerek daha hukuksal ve kapalı bir yaklaşıma geçmiştir

(Çiçekli, 2009'dan aktaran Yeniceler, 2018: 16).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) madde 14'e göre, "Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir." (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu, 1948).

Mültecilerin hukuksal statüsüne yönelik temel iki uluslararası sözleşme vardır. Bunlar 1967 New York Protokolü ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'dir. Türkiye Cumhuriyeti'nin şartlı olarak imzaladığı 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde koyduğu çekinceye göre, "Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye'de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz." (Şen, 2019).

Uluslararası mülteci hukukunun temeli olarak bilinen 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci tanımı şu şekildedir (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği [BMMYK Türkiye Temsilciliği], t.y.: 2):

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen veya tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen yahut söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs.

Ersan Şen'e göre (2019) 1951 Cenevre Sözleşmesinin mülteci tanımını yaptığı aşağıda verilen aynı maddenin B fıkrasına göre isteyen devletler istedikleri takdirde coğrafi şartı kaldırabilirken tarihsel şart hala geçerliliğini korumaktadır.

(1) İşbu sözleşmenin amaçları bakımından kısım A, Madde 1'deki '1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar' ifadesi ya (a)"1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da meydana gelen olaylar" veya (b)"1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" anlamında anlaşılacak ve her taraf devlet bu sözleşmeyi imzaladığı, tasdik ettiği veya ona katıldığı sırada bu sözleşmeye göre taahhüt ettiği yükümlülükler bakımından bu ifadenin kapsamını belirten bir beyanda bulunacaktır. (2)(a) şıkkını kabul eden her taraf devlet, herhangi bir zamanda Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne göndereceği bir notla, (b) şıkkını kabul ettiğini duyurarak yükümlülüklerini genişletebilir.

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar", "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ve bunların yanında "Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" ifadeleri coğrafya ve tarih açısından sınırlayıcı ifadelerdir. Bir diğer önemli nokta, ifade edilen sözleşmenin, devletlere

beyanda bulunma yetkisi tanımak suretiyle devletlere sorumluluklarını sınırlayabilmeleri imkanını sağlamış olmasıdır. Zamanla yaşanan yeni gelişmeler ve sığınma arayışındaki insanların artması, ifade edilen hükmün gözden geçirilmesini mecburi kılmıştır. Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, bu mülteci statüsünü kazanmak isteyen insanların herhangi bir kısıtlamayla karşılaşmaması düşüncesi üzerine inşa edilmiştir (Ergüven ve Özturhanlı, 2013: 1017).

1967 yılında yürürlüğe giren New York Mültecilerin Hukuki Statüsü ile İlgili Protokol ile 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer verilen "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar" ve "bahis konusu olaylar sonucunda" ifadeleri çıkarılmış, tarih ve coğrafya sınırlamaları kaldırılmıştır. Bu gözden geçirme neticesinde sözleşmenin tüm dünyayı kapsayacak şekilde ve 1951 tarihinden itibaren meydana gelen olaylarda da uygulanabilmesinin yolu açılmıştır. Yine de, 1951 Sözleşmesi'ni Avrupa'dan gelen mültecileri kapsayacak biçimde coğrafi sınırlamayla kabul eden devletlere bahse konu sınırlamayı sürdürme olanağı sağlanmıştır (Şanlı, 2004: 82).

Türkiye Cumhuriyeti; hem 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne hem de 1967 New York Protokolü'ne katılmıştır. Bunun yanı sıra, Türkiye Cumhuriyeti kendi iç hukukundaki "mülteci" kavramında, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan tarihsel kısıtlamayı kaldırmış, ancak coğrafi sınırlamayı kaldırmamıştır. Bir başka deyişle Türkiye Cumhuriyeti; Avrupa ülkeleri haricinde ülkesine gelen kişileri mülteci olarak tanımamıştır. Dolayısı ile Türkiye'de yaşayan Suriyeliler, geldikleri ülkenin Avrupa'nın dışında olması nedeniyle mülteci olarak kabul edilemez (Şen, 2019).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre 2016 yılı içinde gelenlerin yüzde 90'ı dünyanın en fazla mülteci üreten üç ülkesinden gelmiştir ki bunlar Irak, Afganistan ve Suriye'dir. Bu 3 ülke vatandaşları ile Avrupalı olmayan mültecilerin hiçbirine uluslararası ve sürekli koruma Türkiye tarafından sağlanamaz. Çünkü iç hukukunda bunu sağlayacak düzenlemeler bulunmamaktadır. Suriyeli bireyler Türkiye'de uluslararası koruma altında değil diğer koruma şekli olan geçici koruma altındadırlar. Aslında, AB kanunları bir ülkenin ancak "Cenevre Sözleşmesi'nin hükümlerini, hiçbir coğrafi kısıtlama koymadan onaylamışsa" güvenli görülebileceğini özellikle belirtir (2013/32/EU yönergesi, 39 2 (a) maddesi). (İnsan Hakları İzleme Örgütü [HRW], 2016).

Tarihi, insanlık tarihi kadar eskilere uzanan sığınma ihtiyacındaki bireyler için genel kabul gören bir tanıma ulaşılamamıştır. 1967 Protokolü ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin mülteci tanımlarken esas belgeler olduğu genel kabul görmekle beraber, bölgesel ve ulusal alanda bu tanımlamaya yapılan eklemelerle yeni yorumların getirildiği görülmüştür. 1969 yılında Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) tarafından kabul edilen Mülteci Sözleşmesi, Orta Amerika Devletleri tarafından imzalanan 1984'te imzalanan Cartagena Deklarasyonu, Latin Amerika 1954 Caracas Anlaşması, Arap Mültecilerinin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi bölgesel örnekler olarak verilebilir (Yeniceler, 2018: 17-19).

Avrupa Birliği tarafından yapılan mülteci tanımında 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanım kabul edilerek üzerine ilaveler yapılmıştır. 2001 tarihinde düzenlenen Geçici Koruma Yönergesinde *yerinden edilmiş kişiler*, kendi ülkelerini yahut ikamet ettikleri yerleri terk etmek mecburiyetinde kalmış veya özellikle uluslararası örgütlerce yapılan talep doğrultusunda tahliye edilerek bahse konu ülkede devam etmekte olan koşullar sebebiyle güvenli ve kalıcı şartlar altında geri dönemeyen; Cenevre Sözleşmesi'nin 1A maddesinin yahut uluslararası koruma sunan diğer uluslararası veya ulusal belgeler kapsamına dâhil edilebilen vatansız kişiler veya üçüncü ülke vatandaşları, bilhassa; silahlı çatışma veya yaygın şiddet bölgesinden kaçan bireyler ve insan hakları genel veya sistematik olarak ihlal edilen yahut böyle bir duruma maruz bırakılma konusunda ciddi riskle karşı karşıya olan bireyler şeklinde tanımlanmıştır. Ayrıca 2004 tarihinde düzenlenen AB Vasıf Yönergesi, 1967 New York Protokolü ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yapılan mülteci tanımını kabul etmiş ve ikincil korumadan yararlanabilecek mülteciler için bir takım hükümler düzenlemiştir (Çiçekli, 2009'dan aktaran: Yeniceler, 2018: 19).

1.1.3.4.2. Sığınma ve Sığınmacı Kavramı

Etimolojik kökeni itibarıyla Yunanca "asylon" sözcüğünün Latincesi olan, İngilizcesi "asylum" olan sığınma, bireyin tabi olduğu veya ikamet ettiği devleti bir takım baskılar sonucunda terk etmek suretiyle başka bir ülkeye, diplomatik temsilciliğe, devlete ait gemi yahut uçağına gitmesi ve o devletin koruması altına girmesi kavramını belirtir. Sığınmanın temel gayesi korunmaya ihtiyacı olan ve bir devletin sınırları içerisinde bu korumayı arayan bireylere güvenli bir alan oluşturmaktır ve bir tek kişinin ülkesinde gördüğü ayrımcı uygulamalardan yahut siyasal baskılardan kaçarak ferdi sığınma isteğinde bulunmasıyla da gerçekleşebilmektedir. Eski dilde iltica hakkı diye ifade edilebilen sığınma hakkı, devletin kendi topraklarında veya egemenliğinde bulunan yerlerde, bir takım nedenlerden dolayı güvenlik gereksinimi duyan kimselere sağladığı koruma olarak ifade edilmektedir (Çalık, 2015: 124-125).

Mülteci olmak, mültecilik statüsü hukuksal olarak kabul edilen bir yabancı olmayı yanında getirirken; sığınmacı olmak, mültecilik statüsü araştırılma aşamasında olduğu için kendisine geçici olarak da olsa koruma sağlanan birey anlamına gelmektedir. Bu ayrıma rağmen bir ülkeye sığınmacı olarak başvuran kişiler, sığınma taleplerinin eşit ve adil olarak araştırılması, araştırmanın devam ettiği müddet boyunca ülkede ikametine izin verilmesiyle beraber bu süre zarfında asgari seviyede bile olsa sosyal yardım alma hakkına sahiptir (Özcan, 2005'ten aktaran Yeniceler, 2018: 12).

Mülteci olgusu, tarihsel süreç içerisinde, önemli uluslararası ve bölgesel düzenlemeler yoluyla şekillenmiştir. Buna karşılık sığınma olgusu temel uluslararası belgelerde yer almamıştır. "Asylum Seeker" olarak ifade edilen sığınmacı terimi, kendi ülkesini terk etmek suretiyle üçüncü bir ülkeye giderek bu ülkeye sığınma başvurusu yapan kişileri belirtmektedir. Kişilerin sığınmacı

sayılabilmesi için yaptıkları talebin karara bağlanmamış olması tek koşul değildir. Henüz başvuru yapmayanlar ile yaptıkları başvurular hakkında yanıt bekleyenler de sığınmacı olarak sayılmaktadır (Ergüven ve Özturanlı, 2013: 1019-1020).

İHEB madde 14 'sine göre herkesin mültecilik hakkını aktif kullanabilmesi maksadıyla 1951 Cenevre Sözleşmesi madde 33 ile "geri göndermeme" ilkesini düzenlemiştir. Sığınmacı statüsü, geri göndermeme yasağı uyarınca, başvuru süreci neticelenene kadar geçirilen geçici bir statüdür. Sığınmacı statüsü için mülteci statüsünde olmak üzere başvuru yapma şartı aranmaktadır. Türkiye'de yaşamakta olan Suriyeli bireylerin mülteci statüsünde sayılması mümkün olmadığı için sığınmacı statüsünde sayılması da mümkün değildir. Ayrıca Türk hukukunda sığınmacı statüsünün yerine şartlı mülteci statüsü kullanılmaktadır diyebiliriz, şartları ise 6458 sayılı kanunda düzenlenmiştir (Sariteke vd., 2018: 392).

1.1.3.4.3. Şartlı Mülteci Kavramı

Türk hukukunda şartlı mülteciliğin tanımı 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) (2013: madde 62) şöyle yapılmıştır:

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

Görüldüğü gibi şartlı mülteci ve sığınmacı kavramları benzer olmakla birlikte aynı değildir. Çünkü sığınmacı talepte bulunduğu ülkede yaşayabilmek için başvuru yapmış ve bunun neticesini beklemektedir. Bekleme zamanı neticenin açıklanması ile sona erer. Neticenin olumlu olması halinde sığınmacı, mülteci statüsünü elde edecektir. Bu aşamada sığınmacı ile mülteci arasındaki ince nüans şöyle belirtilebilir: Her sığınmacı mülteci değildir, ancak her mülteci ilk önce sığınmacı statüsündedir. Şartlı mülteci olgusunda bu tarz bir durum yoktur. Şartlı mülteci, üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi beklemektedir. Bu bekleme neticesinde Türkiye'den mülteci statüsünü elde etmesi mümkün değildir. Bekleme süresi emniyetli olan üçüncü ülkeye yerleştirilme ile sonlanacaktır (Şen: 2019).

Türkiye'de yaşayan Suriyeli kişiler için şartlı mülteci ifadesini kullanmak doğru değildir, çünkü şartlı mülteci statüsünü edinebilmek için evvela statü belirlemesinin yapılması

gerekmektedir. Buna rağmen, Suriyeli kişilerin ülkemize girişi kitlesel akım olarak gerçekleşmesi, statü belirleme olanağını imkânsız kılmıştır. Hâlihazırda ülkemizde bulunan Suriyeli kişilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilmek için beklediğini söylemek de mümkün değildir. Her iki nedenden dolayı Türkiye'de yaşayan Suriyeli nüfus şartlı mülteci olarak nitelendirilememektedir (Sariteke vd., 2018: 392).

1.1.3.4.4. İkincil Koruma Kavramı

İkincil koruma YUKK'a göre (2013: 63 madde) göre şöyledir:

(1) Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

Türkiye'de yaşayan Suriyeli kişileri ikincil koruma kapsamında kabul etmek doğru değildir. Örneğin şeriat kanunları ile yönetilen bir ülkede evlilik harici cinsel ilişkide bulunduğu için taşlanarak öldürülecek olan bir bayanın, ölümden kurtulmak için Türkiye'ye sığınması halinde verilmesi gereken koruma statüsü olarak ikincil koruma ifade edilebilmektedir (Ekşi, 2016: 163).

1.1.3.4.5. Geçici Koruma Kavramı

İltica hukukunda nispeten yeni bir olgu olarak gördüğümüz geçici koruma İngilizce'de *temporary protection* olarak bilinmektedir ve kavramı öngörülemeyen ve acil nitelikteki bir durum nedeniyle meydana gelen *ani akınlar* neticesinde göç etmek mecburiyetinde kalan bireylerin korunması için geliştirilmiş bir statüyü belirtmektedir. Bir başka ifadeyle, ülkesinden ayrılmak mecburiyetinde bırakılmış, ülkesine geri dönemeyen, geçici ve acil koruma bulmak amacıyla *kitlesel olarak* gelen yabancılara verilen bir koruma çeşidi olarak tanımlanabilir. Geçici korumanın gayesi bahse konu bireylerin ivedi olarak güvenli bir yere yerleştirilmelerini sağlamak ve ilk başta geri gönderilmeme prensibi olmak üzere temel insan haklarını emniyete almaktır (Kaya ve Yılmaz Eren, 2013: 33).

UNHCR 1994 senesinde geçici koruma, kitlesel akım hallerinde, uluslararası korumaya gereksinim duyduğu kabul edilen birey gruplarına ya da kategorilerine sığınma amacıyla, en azından başlangıçta, bireysel mülteci statüsünü verilmeksizin başvuru bir vasıta. Geçici

koruma, temel insan hakları ile uyumlu olmayı içerir, ancak bu koruma vasıtası, kısa zamanlı ve göçün ilk aşamasında verilen ivedi bir koruma yolu olması sebebiyle 1967 New York Protokolü ve 1951 Cenevre Sözleşmesi gereğince iltica hakkı tanınan mültecilere sağlanacak olan korumadan kısıtlı haklar ve ayrıcalıklar vermektedir (Mandal, 2005: 3).

Kitlesel akın hallerinde sağlanacak “Geçici Koruma” sistemi, Türkiye’de YUKK ile kanuni dayanak kazanmıştır. Ancak YUKK’a göre geçici koruma uluslararası korumaya dâhil değildir. YUKK içerisinde bulunan tanımlar kısmında uluslararası koruma, mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statülerinden bahsetmektedir. YUKK’ a göre geçici koruma; kitlesel akınlarında acil çözümler bulmak amacıyla geliştirilen bir koruma türüdür. Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme (non refoulement) sorumlulukları dahilinde kitleler halinde ülke sınırlarına gelen bireylere, bireysel statü belirleme prosedürü ile vakit kaybetmeden, belirli hakların sağlandığı pratik ve tamamlayıcı olan bir çözüm yoludur (Jastram, 2001: 58, YUKK, 2013).

Geçici koruma prosedürü uygulandığında, insan hakları ihlallerinden ve silahlı çatışmalardan uzaklaşan çok sayıda kişiye ihtiyaç duyulan korumayı sağlamak için esnek ve pragmatik yöntemler tatbik edilir ve sığınmaya yönelik prosedürler göz ardı edilir. Sığınma prosedürlerinin askıya alınma nedeni fiziki imkânsızlıktır. Çünkü geçici koruma kavramı ani bir akın zamanında kullanılabilir. Ani akın ya da kitlesel akın, tanımlanması yapılan bir olgu değildir. Ancak ani akında olması gereken şartlar UNHCR tarafından belirlenmiştir (United Nations High Commission for Refugees [UNHCR], 2014: 1-8).

UNHCR’nin 2004 yılında açıkladığı rapora göre bir durumun ani akın olabilmesi için, uluslararası sınırdan geçen önemli sayıda insan olması, gelen kişilerin varış oranının hızlı olması, ev sahibi ülkelerin, bilhassa acil hallerde, tepki süre ve kapasite oranının yeterli olmaması, bireysel sığınma prosedürleri olan yerlerde, bu denli çok sayıda talebin değerlendirilmesiyle başa çıkılamaması gibi koşulların bazılarını ya da tamamını taşıması gerekmektedir. Avrupa Birliği 2001 senesinde geçici korumayla ilgili düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemede Yugoslavya krizine değinilmiş ve o dönem oluşan problemler göz önüne alınarak ilgili bireylerin ve koruma başvurusunda bulunan diğer kimselerin yararına yönelik olarak geçici ve acil koruma sağlanabilmiştir (Şen, 2019).

Türk hukukunda geçici koruma kavramı YUKK (2013: madde 91) ile "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." olarak düzenlenmiştir.

Türkiye, hâlihazırda 1951 Cenevre Konvansiyonu’nu ile konvansiyonun eki olan 1967 New York Protokolü’nü coğrafi kısıtlama ile uygulamaktadır. Bu nedenle Türkiye, mülteci statüsünü

yalnızca Avrupa ülkelerinden gelen kişilere tanınmaktadır. 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu, sadece *Türkiye, Monako, Madagaskar ve Kongo* coğrafi sınırlamayla uygulamaktadır. Bunların haricinde, 1951 Cenevre Konvansiyonu'nu orijinal metninde bulunan coğrafi kısıtlama ile beraber onaylayan devletler, sonradan bu coğrafi sınırlamayı kaldırmışlardır. Türkiye'de bulunan Suriyelilere verilen uluslararası koruma türü, geçici korumadır. Bu sebeplerle Suriyeliler için mülteci ya da sığınmacı ifadelerinin kullanılması yanlış olmakla beraber *geçici korunan Suriyeliler* deyiminin kullanılması gerekmektedir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB], 2016: 20,21).

Geçici korumanın tam anlamıyla uygulanabilmesi 2014 yılında düzenlenen "Geçici Koruma Yönetmeliği" ile mümkün olmuştur denilebilir. Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti ülkesinde bulunan Suriyeli kişileri mülteci olarak kabul etmemektedir. Bu bireyler, geçici koruma altında olup, YUKK ve bu kanunu dayanak alarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği'ne tabidirler. Ayrıca çıkarılan bir başka yönetmelikle *çalışma izni* verilmiştir (Şen, 2019).

AB Geçici Koruma Yönergesine göre geçici koruma statüsünün süresi, yönergede belirtilen nedenlerle sona erdirilmediği müddetçe 1 yıldır. Geçici koruma altında bulunulan süre, 6 aylık periyotlarla en fazla 1 yıl daha uzatılabilmektedir. Ancak, Türkiye'deki Geçici Koruma Yönetmeliği'nde geçici koruma statüsünün süresi hususunda, belirli bir zaman zarfı verilmemiş, bu konu Bakanlar Kurulu kararına bırakılmıştır. Bakanlar Kurulu, ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni veya ülkedeki genel sağlığa tehdit oluşturabilecek koşulların zuhuru halinde, uygulanan geçici koruma tedbirleri için kısıtlanması veya süreli yahut süresiz durdurulmasına yönelik karar alabilmektedir (ASPB, 2016: 16).

Uluslararası alanda ise Türkiye'de bulunan Suriyelilere mülteci olarak bakılmaktadır. İngilizcesi Amnesty International (AI) olan Uluslararası Af Örgütü, bütün Suriyelileri *prima facie (varışta mülteci)* olarak görmekte ve uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde mülteci olarak korumaya hakları olduğu görüşünü savunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye hukukundaki statülerine bakmaksızın, Türkiye'de bulunan Suriyelileri, mülteci olarak kabul etmektedir (Uluslararası Af Örgütü, 2014: 3).

1.2. İnsani Yardım (Humanitarian Assistance/Aid)

İnsancılık ve hayırseverlik, yüzyıllardır çoğu kültürde ve dinde var olmuştur ve devletlerin, dini kuruluşların veya dini emirlerin, insan veya doğa kaynaklı nedenlerden dolayı insanların çektiği acıları dindirdiği birçok örneği bulmaktadır (Walker ve Maxwell, 2009). Özellikle dini inanışlarda, zorda olan kişiye yardım etmek her zaman tavsiye edilmiştir. Bu açıdan bakılacak olursa modern insani yardım hareketlerinden çok daha öncelerde, ihtiyaç halindeki insanlara yardım etmenin temel nedeni dini inançtır denilebilmektedir. Aydınlanma çağı sonrasında "İnsani Yardım" düşüncesi egemen olmaya başlamıştır (Benthall, 1993). Hristiyanlıkta hayırseverlik

(charity), islamiyette ise zekat ve sadaka, insani yardımın resmi ve organize olmayan örneklerinden sayılabilir (Benthall ve Bellion, 2003).

Modern anlamdaki günümüz insancılığının kökleri, ICRC'nin kurulmasına neden olan 1859 tarihindeki Solferino Savaşı'na kadar dayanmaktadır (Salgado, 2013: 12; Labbe, 2012: 4). Jeremie Labbe (2012)'ye göre ICRC'nin kurulması, organize hükümet dışı yardım kuruluşların (STK) ortaya çıkmasını desteklemiştir. Elizabeth G. Ferris (2011: 99) de, STK'ların yirminci yüzyıl boyunca ortaya çıktığını ve savaş süreçlerinde insani yardım sunduklarını belirterek 1919 yılında kurulan Save the Children, 1942'de kurulan Oxfam, 1945'te kurulan CARE örgütlerini örnek olarak göstermektedir. Ayrıca bu süreçte ilk uluslararası alanda para yardımı, 1876 ile 1879 yılları arasında Kuzey Çin'de görülen kıtlık için yapılmıştır (Rysabeg Smith, 2015: 6). İnsani yardım, zaman içerisinde gelişerek 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren "modern insani yardım sistemi" halini almıştır. Bu sistem Batılı aktörlerin liderliğinde olan ve uygulama alanı tüm dünya olan bir sistemdir ve kendisini değişen gerçekliğe göre uyumlandırmaktadır (Salgado, 2013: 12). Bu modern yardım sistemini tanımlamak, yönlendirmek için birçok araştırmacı uğraş vermiştir. Ancak, kökeninin karmaşıklığı, çok aktörlü olması, değişken çevresel etkenler gibi nedenler, insancılık kavramını tanımlanması, anlaşılması ve hatta tahmin edilmesi zor bir sistem yapmaktadır (Walker ve Maxwell, 2009). İnsancılık için yapılan tanımlardan resmi olanına bir örnek olarak İsviçre Parlamentosu'nun yaptığı tanım verilebilir: Hayat kurtarma çabaları, çekilen acıyı azaltmak ve yardıma ihtiyacı olan insanların insanlık onurunu korumak, silahlı çatışmalardan, doğal afetlerden veya diğer tehlikelerden etkilenen sivil kitleyi veya silahlı çatışmada artık her hangi bir düşmanlık (karşıtlık) barındıramayacak yaralı bir askeri korumak olarak tanımlamıştır (İsviçre Hükümeti, 2004: 6). Araştırmacılardan Peter Walker ve Dan Maxwell ise insani yardım sistemini, krize yakalanan bireylerin acılarını hafifletmek için diğer insanların sağladığı yardımları, krizdeki insanların ihtiyaçlarının karşılanmasına aracılık eden sistem şeklinde tanımlamaktadırlar. Bu yapının insandan insana gerçekleşen bir yapı olduğunu ve insani yardım kuruluşlarının bu iki tarafın arasında bulunduğunu söylemişlerdir (Peter Walker ve Dan Maxwell, 2009). Bir diğer araştırmacı ise en genel ifadesiyle insani yardım sistemini şöyle tanımlar: Uluslararası, ulusal ve yerel organizasyonların, çatışma ve doğal afetlerden zarar görenlere yardım ve koruma sağlanması, hayat kurtarmak amacıyla insan, malzeme ve finansal kaynakların dağıtımının sağlanmasıdır (Borton, 2009).

İnsani yardım, yardım malzemesi ve koruma olmak üzere iki şekilde uygulanır. Yardım malzemesine gıda, ek gıda, barınma, su, temizlik imkanları, sağlık hizmetleri, eğitim, tarımsal destek ve diğer acil olmayan önlemler örnek olarak verilebilir. Koruma ise muhtaç durumda olanların öncelikle fiziksel güvenliği ve onuru olmak üzere insan haklarını savunmak, mültecilerin veya yerinden edilmiş kişilerin statüsünün belirlenmesi, sahip olunan haklar ve zorunluluklar konusunda uluslararası hukuk eğitimi verilmesi gibi hususlar, koruma ilgili diğer önlemler olarak sıralanabilir. İnsani yardımın en kritik ögesi, muhtaç bireyin yardım malzemesine mi, korunmaya

mı yoksa her ikisine de mi ihtiyacı olduğunun tespit edilmesidir (İsviçre Hükümeti, 2004: 6).

Günümüz modern insani yardım sisteminin sayılarla ifadesi bu sistemin büyüklüğünün anlaşılması için daha faydalı olacaktır. 2010 yılındaki verilere göre uluslararası yardım bütçesi yüzde 10 artarak tarihi rekor kırmış ve 13 milyar Amerikan dolarına ulaşmıştır (Development Initiatives, 2012: 6). Yapılan bir araştırmaya göre, 2018 yılı itibarıyla dünya genelinde 135.7 milyon kişi yardıma muhtaç durumdayken, 90.9 milyon kişiye yardım eli uzatılabilmektedir. Bu yardımlar için gerekli bütçe 25.2 milyar dolar iken bunun yaklaşık yüzde 60'ı olan 15 milyar doları fonlanabilmektedir. Bu fonlar kullanılarak en çok yardım yapılan üç ülke Suriye, Yemen, Güney Sudan olurken (çok miktarda yardım yapılmasına rağmen ihtiyaçlarının karşılanma oranı yeterince yüksek değil), ihtiyaçlarının karşılanma oranı yüzde 75'ten fazla olan üç ülke Irak, Yemen, Myanmar olmuştur (OCHA, 2018: 18). Dünya genelindeki insani yardım ile ilgili STK sayısı yaklaşık 4.400 ve toplam insani yardım çalışanı sayısının yaklaşık olarak 274.000 olduğu tahmin edilmektedir (ALNAP, 2012: 9).

1.2.1. İnsani Yardım Üzerine Genel Literatür

Bu bölümde öncelikle dünya genelindeki literatür incelenecek daha sonra Türkiye'de yaşayan Suriyelilere yapılan yardımlar özelinde literatüre yer verilecektir.

Modern insancılığın kurucusu olarak tarihe geçecek olan İsviçreli aktivist Jean Henry Dunant, 1859 yılında Solferino Savaşına katılmış, savaş meydanında acı çeken askerlerin son derece korkunç durumuna şahit olmuş ve dehşete kapılmıştır. Daha sonra maddi olanakları az da olsa yerli köylülerden oluşan bir yardım kuruluşu oluşturmaya karar vermiştir. Ayrıca gördüklerini 1862 yılında Solferino Anıları isimli kitabında yazmış ve “barış zamanında, savaş zamanındaki yaralılara yardım edebilecek ilgili, azimli, bilgili ve gönüllülük esasına dayalı bir yardım kuruluşu kurmak olanaksız mı?” duyurusuyla ICRC'nin kuruluşuna (1863) öncülük etmiştir (Dunant, 1986). Ayrıca bir konvansiyon ile ortak olarak kararlaştırılacak olan uluslararası ilkelere sahip olunması ve bunun taraf devletlerce kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir (Salgado, 2013).

Dunant adı ve bakış açısı, insani yardım tarihine o kadar geçmiştir ki, araştırmacı ve antropolojist Jonathan Benthall (1993) insani yardım tarihini “Dunant öncesi” ve “modern dönem” olarak ikiye ayırmıştır. Çünkü Dunant, ICRC'nin kurularak insani yardımların daha sistemli ve ilkeli olmasını sağlayarak insani yardımı yeni bir döneme taşımıştır. Walker ve Maxwell (2009) ile Antonio Donini (2008) gibi araştırmacılar da çalışmalarında STK'ları gruplara ayırırken bir gruba “Dunanist yaklaşımda olanlar” isimlerini koymuş, bu grubu geleneksel ve insani yardım ilkelerine sıkı sıkıya bağlı olan grup olarak tanımlamışlardır.

Benthall (1993)'a göre, Dunant'tan çok daha öncelerde ihtiyaç halindeki insanlara yardım etmenin nedeni dini inanç idi. Aydınlanma çağı ile birlikte bu düşünce yerini insani yardım düşüncesine bırakmıştır. Benthall (1999) çalışmalarında insani yardıma dini açıdan bakmış ve islami hayır örgütlerinin kurumsallaşmasında İslamda bulunan zekat ve sadaka gibi görevlerin İslam dünyası için büyük etkenler olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Benthall ve Bellion (2003) çalışmalarında insani yardım hareketinin tüm dünyada yüzlerce yıllık tarihi olduğunu ve bunların temel olarak iki ana bölüme ayrılabileceğini düşünmüşlerdir: “din” ve “savaş”. Onlara göre, Hristiyanlık inancında hayır kavramı Avrupa ve Kuzey Amerika’da önemlidir, diğer dinlerde de hayır kavramının yerinin belirlenmesinin önemli olduğunu ve İslam’da da yapılması gereken önemli birkaç görevden birinin zekat olduğunu vurgulamışlardır.

Mark Duffield (2007)'a göre, Soğuk Savaş döneminde uluslararası politika süper güçlerin arasına sıkışmışken, STK’lar hükümetlerden bağımsız olarak Batı, Sovyetler Birliği ve 3. Dünya ülkeleri arasındaki boşlukta kendilerine ufak bir güç bularak geliştiler. Ayrıca Mark Duffield (1994) “Complex emergencies” ve “permanent emergencies” gibi kavramları ortaya atarak insani yardıma yeni bir bakış açısı getirmiştir ve Duffield (2005), son zamanlarda yapılan yardımların, felaketin büyüklüğü ya da etkilenen insanların çokluğu ile değil, büyük donörlerin ve politik güçlerin jeopolitik ve ekonomik çıkarlarına göre yapıldığını iddia etmiştir. Bazı hükümetlerin insani yardımları stratejik bir araç olarak kullanmayı denediğini söyleyerek, 9/11 olayları ve bunun ardından gelen Batı önderliğindeki terör karşıtlığı eylemlerini bunun en açık kanıtı olarak işaret etmiştir. Donini (2012) de, sahadaki tüm aktörlerin (donörler, yardım kuruluşları, devletler, bireyler ve mağdurların) insani yardımı çok değişik amaçlar için kullanabileceklerini söyleyerek bir bakıma Duffield’ı desteklemiştir.

Eski bir insani yardım çalışanı ve bilim insanı olan Hugo Slim (2006) çoğu insanın, uluslararası insani yardım sisteminin, birleşik bir küresel ilk yardım servisi gibi yani, bir yandan modern bir ülkedeki gibi herkese eşit, ilkeli ve etkili yardım yapan diğer yandan ambulans, polis ve yangın hizmetleri gibi hizmetlerin hepsini bünyesinde barındıran bir sistem olmasını umduğunu belirtmektedir. Bu nedenle insani yardımın hayat kurtarmaktan, insan haklarını korumaya, barış ve istikrara katkı sağlamaya kadar birçok alanda var olmasını savunmaktadır. Aynı çalışmada insani yardıma eleştirel bakış açısıyla yaklaşarak yardım kuruluşlarının performanslarının, insani yardımın ana/çekirdek STK’ları ve BM tarafından oluşturulan ve kağıt üstünde güzel görünen ama uygulamada unutulmuş değerler ve standartlar olduğunu söylemiştir. SPHERE standartlarının önemli olduğunu ancak uygulanmasının yeteri kadar yüksek seviyede olmadığı yönünde eleştirilerde bulunmuştur. “Afet risk azaltma” (DRR - Disaster Risk Reduction) ve “afete karşı koyma” ilkelerinin sosyal korumanın temel çerçevesini oluşturduğu bir insani yardım sisteminin asıl gaye olması gerektiğini söylemiş ve buna ilişkin önerilerde bulunmuştur. Ayrıca Slim (1994), kurumsal ve operasyonel hafızanın önemli olduğunu, personel sayısındaki artışın, geçmişteki tecrübelerin unutulmasına zemin hazırladığını vurgulamıştır. İletişim tekniklerinin değişmesi, uzmanlaşma ve

eğitim, yararlanıcı odaklı çalışmak gibi durumların bazı kötü etkileri telafi edebileceğini ancak tarihi, kurumsal ve operasyonel hafıza eksikliğinin çok daha önemli ve kalıcı bir sorun olduğunu belirtmiştir.

Randolph Kent, 1980’li yıllarda insani yardımı yeniden yorumlayan birkaç önde gelen kişiden biriydi (Davey vd., 2013). Örneğin, “Complex emergencies” ve “permanent emergencies” kavramlarını literatüre kazandıran Duffield (1994) alışmasında, kendisinden önce Kent (1987)’in kıtlık ve sel gibi doğal afetleri karmaşık sosyal ve ekolojik etmen olarak tanımladığını ifade etmiştir. Bunun dışında Kent (1987) de bazı araştırmacılar gibi Soğuk Savaş sürecinin insani yardım hareketleri için verimli yıllar olduğunu düşünmektedir. Gerekçe olarak da Oxfam’ın yıllık bütçesinin o tarihlerde ilk kez 1 milyon pounda ulaşması ve aynı tarihlerde 289 yeni büyük STK kurulmasını göstermiştir. Modern insani yardım konusunda Kent (2004), büyük glerin problemler karşısında orta yolu bulamamasının derin politik sorunlara neden olduğunu ve insani yardım hareketinin, oluşan bu boşlukları doldurmak için kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca insani yardımın adaptasyonu için değişmesi/gelişmesi gerektiğini düşünmüş ve bunun 7 boyutta gerçekleşebileceğini ortaya atmıştır. Bunlardan bazıları insani krizlerin tanımlanması, insani yardım gereçlerinin değişmesi, hesap verilebilirlik, insani yardım çalışanlarının uluslararasılığı gibi konulardır (Kent, 2007). Kent ve onun gibi diğer pek çok araştırmacının yaptığı modern analizler, insani yardım sektörü için iyi değerlendirmeler yapmamaktadır. Bu analizler, günümüz insani yardım sisteminin amaca uygun olmadığı konusunda hemfikirdirler (Kent vd., 2016).

Peter Walker (Feinstein Uluslararası Araştırma Merkezi Direktörü, Sphere Standartları’nın kurucularından biri ve Dünya Afet Raporları’nın kurucusu) ve Dan Maxwell (2009), modern insani yardım sisteminin geçmişini özetleyen, bugününü gözler önüne seren, geleceğini işaret eden bir çalışma ortaya koymuşlardır. Onlara göre kökeninin karmaşıklığı, çok aktörlü olması, değişen çevresel etmenler gibi nedenler insancılığı tanımlanması, anlaşılması ve hatta tahmin edilmesi bile zor bir sistem yapmaktadır. Araştırmalarında hayırseverlik ve insancılığın yüzyıllardır çoğu kültürde ve dinde bulunduğunu ve devletlerin, dini kuruluşların veya dini emirlerin insan veya doğa kaynaklı nedenlerden dolayı bireylerin çektiği acıları dindirdiği birçok örneğin bulunduğunu belirtmişlerdir. Geçmişteki insani yardım tecrübelerinin analiz edilerek, yapılan müdahalelere eleştirel bakılmasıyla, insani yardım alanına katkı sağlanacağını savunmuşlardır. Örneğin, insani yardım ilkeleri veya bölgedeki hakimiyet durumu yahut bölgede devlet olmama durumu gibi önemli durumlarda geçmişteki yardım faaliyetlerinde ne yapıldığına bakılırsa, tarih geçmişte yaşanan o örnek olay üzerinden neyin doğru veya neyin yanlış olduğunu gösterecektir. Onlara göre, insani yardım hareketinin tarihini anlamak, bugün neden böyle yapıldığını, nasıl olabileceğini, nasıl olması gerektiğini ve gelecekte nasıl değişebileceğini anlamaya yardımcı olmaktadır. Bununla beraber uluslararası insani yardım sisteminin evrimleştiğini, çoğu evrimleşen Şey gibi kusurları, eksiklikleri, yetersizlikleri bulunduğunu ve özel olarak bir görev için gelişen unsurların, Őuan başka bir göreve adapte olduğunu ifade etmektedirler. Bunların işığında, uluslararası insani yardım

sistemini, krize yakalanan bireylerin gereksinimlerini belirleyerek, onların acılarını hafifletmek için durumu onlardan daha iyi olan diğer insanlardan sağlanan kaynağı, muhtaç kimselere aktaran sistem olarak tanımlamaktadırlar. Bu yapının insandan insana gerçekleşen bir yapı olduğunu ve insani yardım kuruluşlarının bu iki tarafın ortasında bulunduğunu belirterek insani yardım kuruluşlarını 4 gruba ayırmışlardır: Ülkelerin kendi yardım kurumları, çok yönlü kuruluşlar, Kızılay/Kızıllaç organizasyonları, kriz zamanlarında ortaya çıkan kuruluşlar ve STK'lar. Son olarak çalışmalarında insani yardım sisteminin yüzleşmesi gereken 5 temel sorun ortaya atmışlardır.

Paul Harvey (2009)'e göre, krizden etkilenen ülkenin, yardımları yönetmedeki merkezi rolü Soğuk Savaş sonrasında değişmiştir. Donör ülkeler yardımlarını uluslararası kuruluşlar veya STK'lar yardımıyla yapmaya başlamış ve ülkelerin hükümetleri vasıtasıyla yapılan yardımlardaki gibi yardımların muhtaç kimselere ulaşip ulaşmadığı endişesi ortadan kalkmıştır. Bu nedenle STK'lar vasıtasıyla yapılan yardımlarda çok büyük miktarda artışlar olmuştur. Harvey, uluslararası insani yardımı kabul eden ülkelerin ya çok zayıf, ya da çok yozlaşmış olduğunu ve bu yüzden geniş miktardaki insani yardımı yönetemeyeceğini ima eden bir uluslararası insani yardım anlayışı oluştuğunu belirtmiştir. Buna karşılık olarak, yardımı kabul eden devletlerin, yardıma ihtiyacı olanlara yardım edecekleri yönündeki kararlılıkları donör ülkeler tarafından gözden geçirilerek, 2005 yılındaki Paris Deklarasyonu'nda gelişen yardım sektörü tarafından desteklenmiştir. Bu deklarasyon, yardımı kabul eden ülkeyi tekrar yardımları yöneten gücün merkezine koymaktadır. Ancak bu görüş henüz tamamıyla insani yardım politikasına ve uygulamaya koyulabilmiş değildir. Çünkü hala uluslararası yardımın devlet merkezli olmasından kaçınan anlayış modeli yerli yerinde durmaktadır. Harvey (2007), nakit temelli yardımları önemli görmekte ve bu yöntemin öneminin, yönetim ve insani yardımı ulaştırmadaki kapsamlı sonuçlarından dolayı olduğunu düşünmektedir. Nakit temelli yardım programlarının gelecek yıllarda da olacağını ve hatta sayılarının artacağını öngörmüştür. Nakitin, gıda, barınma, gıda dışı yardım, tarım ve geçim kaynağı gibi bütün yardım çeşitlerinin yerini tutabildiği için, insani yardımın tüm alanlarında kullanımını desteklemiştir.

Borton (2009), en genel ifadesiyle insani yardım sistemini şöyle tanımlar: Uluslararası, ulusal ve yerel organizasyonlar vasıtasıyla, çatışma ve doğal afetlerden zarar gören kişilere yardım ve koruma sağlamak, hayat kurtarmak, acıları dindirmek ve yeniden kalkınmayı sağlamak için, insan-malzeme-finansal kaynaklarının doğru dağıtımını sağlamaktır. Günümüzde yeniden şekillenme sürecinde olan insani yardım sisteminin, küresel sosyal koruma yaklaşımıyla hareket etmesini tavsiye etmiş ve bu yolla geleneksel insancılıktan çok daha geniş bir hedef kitlesine sahip olunabileceğini belirtmiştir. Yeniden şekillenme sürecinde, insani yardım kuruluşları olarak bilinen ve insani yardım sistemine dahil olan kuruluşların çoğunun kalkınma ajansı olarak faaliyet göstermekte olduğunu ve bunun için insani yardım sisteminin sınırlarının çizilirken bu tür ajanslar vasıtasıyla insani yardımın sisteminin sınırlarının çizilmesi gerektiğini belirtmiştir. Borton (2009), insani yardımın taraflarını bu yardımı yapan veya bundan etkilenen kişiler, gruplar, kurum ve

kuruluşlar olarak tanımlamıştır. Buna benzer birçok gruplandırma çeşitli kuruluşlarca yapılmıştır ancak, insani yardımın unsurlarını belirleyen, evrensel, açık, herkes tarafından kabul edilen bir tanıma ulaşamamıştır. İnsani yardım sisteminin çarpıcı bir özelliğinin, bu sistemin esasen ne olduğunun izah edilememesi, gerçekte hangi unsurlardan oluştuğunun ve sınırlarının belirlenememesi olduğunu ifade etmiştir. Jereme Labbe (2012) de, insani yardım sisteminin geleneksel ve geleneksel olmayan aktörlerin kendi içerisinde ayırım yaptığını belirtmiştir. Geleneksel olmayan aktörler arasında yabancı özel askeri şirketler, askeri güçler, özel kuruluşlar, güvenlik şirketleri yer aldığını ve gün geçtikçe bunların sağladıkları insani yardımların arttığını ancak bunun ana aktörler tarafından göz ardı edildiğini söyleyerek Borton'u desteklemiştir.

Tufts Üniversitesi Feinstein Uluslararası Araştırma Merkezi'nin baş araştırmacısı olan Antonio Donini (2010)'ye göre, güncel durum itibarıyla insani yardım sistemine karşı yapılan değişik yaklaşımlar (Batılı olmayan donörler) görmezden gelinmekte, küçümsenmektedir ve bu durum insani yardımlar uygulanırken istenmeden yapılan tekrarlı yardımlara, boşluklara ve yetersizliklere kapı aralamaktadır. Bunun dışında, artan kurumsallaşma, kurumların insani yardım için belirli bir tarz/düzen oluşturmada büyük zorluklara neden olmakta, ileride daha başka tarz ve yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olacağı düşünülmektedir. Donini'nin destek verdiği bir diğer çalışmaya göre, insani yardım sistemindeki çeşitli kuruluşlar, insancılığın ihtiyacı olan çeşitli yaklaşımlara sahiptirler. Örneğin tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerinin en iyi sergilendiği geleneksel "Dunanist" yaklaşım ICRC tarafından benimsenirken, bazı kuruluşlar çatışmaların nedenlerini çözmek amacıyla "dayanışmacı" yaklaşımı benimsemektedirler. Aynı çalışmada günümüzdeki insani yardım sistemi, "Batı egemen girişim" olarak nitelendirilmekte ve Batılı olmayan donörler ile yakın işbirliği yapılarak insani yardıma erişimin artırılacağı savunulmaktadır (Donini vd., 2008).

Andrea Binder ve arkadaşları (Binder vd., 2010) insani yardımların gerçekten evrensel olup olmadığına ilişkin bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada, insani yardım sisteminde olan yerleşik donör kulüplerinde yer almayan ülkelerin, insani yardım girişimlerinin yürütülmesi konusunda çok az etkiye sahip olduğu üzerinde durulmuştur. Bu insani yardımlar Batı ülkelerinin oluşturduğu OECD-DAC komitesi veya buna benzer Batılı donör grupları tarafından kararlaştırılıp şekillendirilmektedir. İnsani yardımlarını artıran Çin, Rusya, S.Arabistan, Brezilya gibi ülkeler bu gruplara dahil değildirler ve üstelik kurulu olan Batılı donör kulüpleri ile Batılı olmayan ortakları arasında insani yardımları, teknik meseleleri ve diğer bilgileri paylaşabilecekleri ortak bir platform bulunmamaktadır. Donini (2010)'nin de ifade ettiği gibi, güncel durum itibarıyla Batılı olmayan donörlerin insani yardımlarına ve bakış açılarına tepeden bakılmakta, önemsenmemektedir. Bu durumun koordinesiz insani yardımlara, aynı kişilere hatalı olarak tekrar yardım yapılmasına, boşluklara ve etkisiz yardımlara neden olması muhtemeldir. Andrea Binder ve arkadaşlarının (Binder vd., 2010) çalışmasına göre, sosyal ve ekonomik güçleri artan Batılı olmayan donörlerin dışlanması mazur görülemez. Bunun yanı sıra Batılı olan ve Batılı olmayan ülkelerin

koordinasyonlarının düşük seviyede olması, insani yardım sisteminin günümüzdeki reform çabalarını baltalamakta, gelişmesini, yasalara uygun olmasını, etkili ve gerçekten evrensel bir sistem olmasını engellemektedir. Ortak olarak yürütülecek olan yardımlar, insani yardımın Donini'nin ifadesiyle "Batı egemen girişim" olduğu algısını yıkmaya yardımcı olacaktır. Daha yakın işbirliği mümkündür. Kültürlerarası etkileşim, bilgi, tecrübe aktarımı insani yardımların hedefine daha iyi ulaşmasına ve karşı (yardım alan muhtaç kimse) tarafın duygusal/fiziksel ihtiyacına daha iyi yardım edilmesine imkan sağlayacaktır. Ülkeler özel durumlar için hangi tür yardımlara ihtiyaçları olduğunu ve bunların hangilerini Batılı donörlerden isteyebileceklerini araştırmalıdır. Bu yol işbirliğini artırmanın en doğru yoludur. İnsani yardımın 4 temel ilkesi yakından bilinmektedir ancak bu ilkelere "evrensellik" ilkesi de eklenmelidir. Seçilen Batılı olmayan donörler ile daha iyi bilgi ve sorumluluk paylaşımı bu ilkenin doğruluğunu ve nasıl uygulanması gerektiğini gösterecektir.

Michael Barnett ve Thomas Weiss (2008)'a göre, birçok kişi, insancılığın tarihini hesaba katmadan, insancılığın Soğuk Savaş döneminden sonra başladığını düşünmektedir. Ancak, başlangıcın belirlenmesi ve bir olgunun değişen şartlar karşısında ne tepkiler verdiğinin belirlenerek, değişen bu tepkiler karşısında o hareketin dönemlere ayrılması için kıyaslamalar yapılması gerekmektedir. Bu yüzden tarihi geçmişini hesaba katmamak büyük bir yanılgıdır. Barnett (2011), 19. yy'ın başlarından 2. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemi "Emperyal İnsancılık", 2. Dünya Savaşı'ndan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar olan dönemi "Neo İnsancılık" ve Soğuk Savaş'tan günümüze kadar olan dönemi "Liberal İnsancılık" olarak nitelendirmektedir. Barnett ve Weiss (2011), insancılığın sınırları belirlenirken, sınırın fazla genişletildiği konusunda uyarılarda bulunan araştırmacıların düşüncesinin, insancılığın sınırlarının kararlaştırılması aşamasında, ihtiyaç zamanında gerçekten ihtiyacı olanlara yardım edilmesini zorlaştıracığı tespitini yapmışlardır. Ayrıca, BM Genel Kurulu kararları, insani yardımlar yapılırken, yasal hakimiyeti elinde bulunduranlara saygılı olunması gerektiğini belirtir. Buna karşılık Barnett and Weiss "hakimiyet" kavramının bir dönemden diğer döneme değişiklik gösterdiğini ve bu değişkenliğin insani yardım aktörlerinin lehine olarak yardım faaliyetlerini desteklediğini savunmaktadırlar. Son olarak Barnett ve Weiss (2008), insancılık kavramının tam olarak bir kimlik bunalımının içerisinde olduğunu ve insani yardım kuruluşlarının kendi varlığını koruma algısı ve kaygısı yaşadığını söylemektedirler.

Jeremie Labbe Uluslararası Barış Enstitüsü (IPI)'nin baş analistidir ve IPI'ye katılmadan önce ICRC'nin genel merkezi Cenevre'de ve Irak, Madagaskar, Sri Lanka, Ethiopia ve Hindistan'da saha görevlerinde çalışmıştır. ICRC'deki görevinde uluslararası insani hukuk ve koruma üzerine yoğunlaşmıştır. J. Labbe (2012), Uluslararası organizasyonlar ve STK'lar tarafından oluşturulan modern insani yardım sistemini, yüzyıldan fazla zaman önce, genel itibarıyla Batılı hükümetler ve bireysel girişimciler tarafından çatışmalara (doğal afetlere değil) karşı yardımda bulunmak amacıyla kurulmuş bir sistem olarak tanımlamıştır. Doğal afetlere karşı

yardımanın daha merkeze oturması ise son yirmi yılda donör ülkelerin yardım politikalarında yaptıkları değişimle ve yapılan yardımları uluslararası hükümet dışı yardım kuruluşları vasıtasıyla yapmaya başlamaları ile gerçekleşmiştir. Yeni gelen fonlarla beraber, yeni kurulan STK'lar düşünüldüğünde milyarlarca dolarlık insani yardım fonu bulunmaktadır. Bu miktar geçen yirmi yılda STK'lar vasıtasıyla yapılan yardımların on kat arttığını göstermektedir. Labbe'ye göre, insani yardım sistemi iki aktörlü bir galaksiye benzetilebilir: “Geleneksel aktör” (STK'lar, ICRC, UN ve donör ülkeler) ve son zamanlarda daha çok önem kazanan “modern aktör” (ülke dışındaki ulusalcı gruplar, şirketler, özel askeri ve güvenlik şirketleri, silahlı kuvvetler). Bir başka sınıflandırma ise resmi/kurumsal aktör ve yerel/resmi olmayan aktör olarak yapılabilir. Kurumsal aktör, genelde Batı kökenli, varlık sebebi insanlık olan, birbirine aynı ilkeler ve çalışma dili ile bağlı olan, ortak prosedür ve mekanizmaları olan aktördür. Bu aktörün sistemi son on yıllarda kurumsallaşmış ve daha iyi koordinasyon kurabilmek ve sonuç alabilmek için tasarlanmıştır. Diğer aktör ise, yardıma ihtiyacı olan topluluk tarafından oluşturulan resmi olmayan/yerel olarak nitelendirilen aktördür. Hayırseverlik, ekonomi veya siyaset gibi değişik amaç ve hareket tarzları bulunabilmektedir. Bunlar arasından bazıları (küçük STK'lar veya devletin kendi kurumsal aktörü gibi), resmi insani yardım sistemi ile daha fazla entegre olarak onlarla çalışmanın önemi ve gerekliliğini fark etmişlerdir.

Liesbet Heyse (2006), kendisinden önce “Operasyonel olan” ve “Operasyonel olmayan” olarak ayrılan STK'ları yeniden tanımlamıştır. Ona göre, operasyonel/özelleşmiş olan STK'lar, seçilen gruplara özel hizmet verirken, operasyonel olmayan yerel ve ulusal STK'lar ise para ve kaynak yardımı yapmaktadır. Özelleşen STK'lar yardım sağlamada spesifik olarak ilk ve acil müdahale sistemine katkı sağlayabilirler. Örneğin, Sınır Tanımayan Doktorlar Örgütü operasyonel/özelleşmiş STK olarak nitelendirilebilir çünkü ana amaçları tıbbi odaklı yardımlar sunmaktır. Buna benzer olarak su, temizlik, barınma gibi özel amaçları olan başka STK'lar da mevcuttur. Bunun aksine, Oxfam gibi genel amaca yönelik, operasyonel olmayan STK'lar da bulunmaktadır. Oxfam gibi genel amaca yönelik STK'ların ana amacı, daha geniş alanda insani yardım sunmak ve yerel STK'lar ile uygulanan insani yardım programlarını desteklemektir. Bu gruptaki STK'lar, yerel organizasyonları destekleyerek, muhtaç durumda olan insanlar için dayanışma sistemi kurulması ve bu yolla insani tehlikelere karşı mücadele edilmesi taraftarıdır.

Sarah Collinson ve arkadaşlarının çalışmasına göre, insan haklarının ihlal edilmesine neden olan, geniş düzensizlik ve mağdur insan oluşturan, şiddetli ülke içi çatışmalar bulunmaktadır. Bu çatışmalarda ülke dahilinde bulunan mağdur topluluklar ve kişiler için güvenlik önlemleri alınmaya başlanmıştır. Bu gelişme, devletlerin hakimiyet anlayışına yeni bir sorumluluk yüklemiştir. Devletin elindeki hakimiyetin, sadece güç demek değil, gücün yanında kendi vatandaşına karşı yapmak zorunda olduğu görevleri olduğu hatırlatılmıştır. Bu düşünce Batı'da uluslararası toplumun, devletlerin kendi içindeki olaylarda sorumluluklarının gereği olarak insanların korunup korunmadığına karşı geniş bir ilgi uyandırmıştır (Collinson vd.,: 2012). Medyanın büyük desteği ile

insani yardım ihtiyacının kaçınılmaz olduğu düşüncesini arkasına alan Avrupalı toplumlar, hükümetlerini müdahale etmeye zorlamışlar ve sonunda bunların neticesi alınarak Soğuk Savaş sırasında yerinden edilen mağdur insanlar için BM barış gücü ve diğeri askeri birliklerin devreye girerek insani yardım çalışanlarına eşlik etmesini sağlamışlardır. Wortel (2009), bu olayın yansızlık ve tarafsızlık ilkelerini doğrudan etkilediğini düşünmektedir. BM barış gücünün tek amacı sadece insani yardım çalışanlarının tarafsızlığını katı kurallar altında garanti altına almak olsa bile, onların BM tarafından atanmış olmasının politik olarak tarafsız olup olmadığının garantisi olamayacağını söylemektedir. Son olarak Collinson (2016), insani yardım sektörünün eksikliklerinin olduğunu ve sunulan çözümlerin sönük kaldığını, sistemin belli bir statükoya hizmet eder hale geldiğini, bu eksikliğin temel nedenini anlamak için yıllardır yapılan, yenilikçi ve enerjik düşüncelerin ürünü olan emeklerin saf dışı bırakıldığını belirtmiştir.

Dorman (2014)'a göre, Türkiye'de bulunan kamp dışındaki Suriyelilerin çoğunluğu ekonomik bakımdan tehdit altındadır ve düzenli destek edinememektedirler. Eğitimin önündeki en büyük zorluk ekonomik nedenler olarak görülmekte ve bu nedenle aileler, maddi zorluklar yaşadıkları için kız çocuklarını erken yaşta evlendirmektedirler. Okuldaki eğitimde, dil engelinin eğitim kalitesini düşürdüğü, ilkokuldan sonra sınıf seviyesi yükseldikçe katılımın azaldığı görülmektedir. Eğitimin önündeki diğeri engeller ise maddi engeller, okula kayıt sorunları, kalabalık sınıflar ve okulun uzaklığıdır.

Harunoğulları (2016)'na göre, yoksulluk içerisinde olan Suriyeliler, eğitim masraflarını karşılayamadıklarından dolayı okulu çocukları için lüks olarak görmektedir. Bu nedenle, göçmen çocuklar para kazanmak için okuldan ayrılmaktadır. Çünkü genel itibarıyla bu çocuklar, baba ya da anneden birini kaybetmiştir ve maddi sıkıntı yaşamaktadır. Türkiye'de bulunan birçok Suriyeli çocuk çalışmak zorunda olduğu için eğitim imkanlarından faydalanamamaktadır. Çünkü bu tip aileler çocuklarının gelirine ve emeğine muhtaç durumdadır. Ayrıca, Suriyeli çocuklar, meydana gelen çatışma, ölüm gibi olaylar sebebiyle manevi ve maddi kayıplar yaşadıkları için psikolojik olarak olumsuz etkilenmişlerdir. Bu çocuklar, güvensizlik, çaresizlik, yalnızlık, umutsuzluk, korku gibi duyguları oldukça yoğun yaşamaktadırlar. Bunun yanında sosyal olarak dışlanma, hor görülme, ötekileştirilme, uyumsuzluk ve kimlik kazanma sorunu ile karşılaşabilmektedirler. Çalışmasında ayrıca sağlık konusuna da değinen araştırmacı Suriyelilerin kayıtlı oldukları ilde sağlık hizmetlerine ücretsiz bir şekilde kolay erişebildikleri ancak kayıtlı oldukları il dışına ulaşmada problemler yaşadıklarını savunmuştur.

Özden (2013)'in raporuna göre, 2013'te Suriyelilerin çalışma izinleri olmamasına ve kamplarda Suriyelilerin dışarı çıkıp çalışmalarına izin verilmemesine rağmen sezonluk çalışma vakti geldiğinde kamp yetkilileri onların çıkıp çalışmalarına izin vermiş ve böylece Suriyeliler sigortasız ucuz iş gücü olarak kullanılmıştır. Bazı Suriyelilerin çalıştıkları işlere göre oldukça kalifiye oldukları, hukuk ve işletme mezunu oldukları belirtilmiştir. Eğitim konusunda Türk

hükümetinin 7 üniversitede Suriye’den gelen ve üniversitesi yarım kalan öğrencilere eğitim hakkı verdiğini ancak dil probleminden dolayı bu haktan genel olarak Türkmenler’in faydalanabileceği ifade edilmiştir. Gıda, su, hijyen, elbise gibi yardımların genel olarak STK’lar tarafından standart olarak yapıldığını, bunların yanında koltuk değneği, tekerlekli sandalye ve günlük 10-12 bin kişiye sıcak yemek veren mobil mutfak yardımlarının İHH, Kimse Yok Mu gibi dernekler tarafından sağlandığını, sağlık için Kimse Yok Mu derneğinin Suriyeli 2 doktor, 2 hemşire ve 2 eczacıdan oluşan sağlık merkezi açtığını belirtmiştir. Suriyeli STK ve bireysel girişimcilere, 2012 Eylül’e kadar Türk hükümeti tarafından izin verilmediğini ancak artan Suriyeli sayısı ve uzayan süre nedeniyle izin verildiği, sonrasında Türk – Suriyeli STK’ların iş birliği yaptığını, yarı resmi okullar kurarak buralarda Suriyeli öğretmenlerin çalıştığı ifade edilmiştir.

Seydi (2014)’e göre, Suriye krizinin uzun süreceği öngörülemediğinden, Suriyelilerin Türkiye’de kalmalarını destekleyecek uygulamalardan uzak durularak Türkçe eğitim verilmediği dönemin Milli Eğitim Bakanı tarafından dile getirilmiştir. Çalışmasında eğitime de değinen araştırmacı, Suriye’deki çatışmaların en fazla etkilediği konuların başında genç ve çocukların eğitim süreçleri olduğunu ve olayların başlangıcı olan Mart 2011’den sonra okulların yüksek oranda kapanmaya başlaması sebebiyle, Türkiye’ye gelmeden önce Suriyeli çocukların eğitim görmediği bir zaman söz konusu olduğunu belirtmiştir. Sığınma sürecinde beklenenden fazla sayıda birey gelmesi ve sığınma sürecinin çok uzun sürmesi Türkiye’de Suriyelilerin eğitim ihtiyacının önemini artırmıştır. Ona göre, sığınmacı olan çocuklar için eğitim etkili bir koruma yöntemidir ve eğitimden mahrum olan çocuklar yaşadıkları toplum için tehlike oluşturmaktadır. Seydi (2013), kamp dışında yaşayanlara yönelik kaliteli eğitim verilemediğini belirtmiş ve Türkiye’ye uyum sağlamak, daha nitelikli eğitim almak için Türkçe’nin öğrenilmesi konusunda çocuklara etkili bir eğitim verilmesi gerektiğini savunmuştur.

Kirişçi (2014) çalışmasında, Suriyeli çocuklara Türkçe eğitiminin sağlanamamasının ilerleyen zamanlarda Türkiye’ye uyum hususunda büyük sorunlara sahip bir kuşağın ortaya çıkmasına neden olabileceğini savunmuştur. Türkiye ile Suriye’nin sosyal, tarih ve kültür yapısından kaynaklanan eğitim ve müfredat sistemlerinde belirgin farkların olduğunu belirtmiş ve kültürel farklılık, dil, okul sistemleri arasındaki uyumsuzluk gibi sorunların çocukların eğitiminin kalitesini düşürdüğünü söylemiştir. Örneğin, eğitimin karma olması, Suriye’de eğitim alan çocukların Türkiye’deki eğitime ve sosyal yaşama uyum sağlamakta zorluk çekmesine neden olmaktadır. Ayrıca sosyal hayata bakan tespitlerden birisi de Suriyeli kadınların kanun dışı evlilik yapması ve bunun ticarete dönüşmesine yönelik iddialardır. Suriye’deki resmi evraklara ulaşamaması nedeniyle evliliklerde sıkıntı yaşanmakta ve resmi nikâh yerine dini nikâh akdi gerçekleştirilmektedir. Bu durum da hukuki sorunlara neden olmaktadır. Buradaki asıl problem ise küçük yaşta kız çocuklarının ve kadınların yerel topluluğa ikinci, üçüncü eş olarak verilmesidir. Bunun sebepleri ise sosyal yardımların yeterli gelmediği aileler için kızlarını korumak, yeni akrabalık sayesinde, yaşamlarını sigorta altına almak ve maddi ihtiyaçlarını karşılamaktır. Ancak bu tür evlilikler kadınların istismar olasılıklarının artmasına sebep olmuş ve bu toplumsal gerilim

oluşturmuş, boşanma ve kadınların depresyon oranlarını artırmıştır.

Helen Mackreath ve Şevin Gülfer Sağnıç (2017)'ın sivil toplum ve Suriyelileri konu edinen çalışmasına göre yerel STK'lar birlikte çalıştıkları uluslararası STK'lardan yeni boyut, teknik ve kavram öğrenmişlerdir ve kapasitenin geliştirilmesi, sivil toplumun daha uzun vadede iyileştirilmesini sağlayacaktır. Bu çalışmada çeşitli kurumlardaki çalışanların görüşlerine yer verilmiştir. HÜGO (Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Uygulama Merkezi)'den Murat Erdoğan, yabancı STK'ların uzmanlığının etkili olduğunu, engelli insanlar, beceri, post-travma gibi değişik yardım konuyla ilgili farklı boyutlar öğretildiğini, daha önceden Türkiye'nin sivil toplum kuruluşlarının genelde insanları besleme üzerinde odaklandığını belirtmiştir. Bunun dışında çalışmada uluslararası STK'ların, kalifiye Suriyelileri ve Türk vatandaşlarını kendi organizasyonlarına dahil ettiği, yeni bir ülkede faaliyet gösteren yabancı STK'ların uzmanlığa ihtiyaç duyduğu için, yerel örgütlerden yerel personel 'ayartarak' işe aldığı da yer almaktadır.

1.2.2. İnsani Yardımın İlkeleri

İnsani yardım yapılırken dikkat edilmesi gereken hususların en temelinde insani yardım ilkeleri gelmektedir. Bu ilkeler, insani faaliyetler yapan tüm aktörler için geçerli olan, temeli insancıl hukuka ve insan haklarına dayanan ve insani faaliyetlerin bütünlüğünün korunmasını amaç edinen etik standartlardır (IOM, 2013: 47).

İnsani yardım ilkeleri, resmi olarak ilk defa 1965 yılında Kızılay ve Kızılhaç Hareketinin Viyana'da düzenlemiş olduğu 20. Uluslararası Konferansta ilan edilmiştir. Aslında bu ilkeler 1949, 1929, 1906, 1864 yıllarında düzenlenen sözleşmelerde yer almış ve daha sonra 12 Ağustos 1949 da hepsi yeniden düzenlenerek Cenevre Sözleşmeleri olarak kabul edilmiştir. Bunlara ilaveten 1977'de iki, 2005'te bir konvansiyon kabul edilmiştir. Bu ilkeler, günümüzdeki tüm AB ülkeleri tarafından 1949 tarihinde Cenevre Konvansiyonu'nun imzalanmasıyla kabul edilmiştir (Öndül, 1998'den aktaran İnan, 2012: 24). Uluslararası yardım sistemi 1. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Versay antlaşması ile başlamış olmasına rağmen, geniş kabul gören insani yardımın kilit roldeki temel prensipleri ancak 1990'lardan beri sıkça kullanılmaya başlanmıştır (Davey vd., 2013). 1991 yılında insanlık, tarafsızlık ve yansızlık ilkeleri, 2003 yılında bağımsızlık ilkesi BM tarafından kabul edilmiştir (OCHA, 2012). İnsani yardımların etkileri ve yapıma şekillerinden edinilen birikimler sonucu 1994 yılında "The Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NGOs in Disaster Relief", 2003 yılında "Good Humanitarian Donorship Principles" ve 2008 yılında "European Consensus on Humanitarian Aid" düzenlemeleri yapılmıştır. Bu düzenlemelerin hepsinde insani yardımın 4 temel ilkesi yer almıştır (Labbe, 2012: 3). 1997 yılında ise insani yardımların asgari standartlarının belirlendiği "Sphere" isimli kılavuz kitabı ve "onurlu yaşam hakkı" ifadesinin sıklıkla kullanıldığı "İnsani Yardım Sözleşmesi" düzenlenmiştir (Almaz, 2018). İnsancıl İlkeler, 2007'de AB Komisyonu tarafından, İnsani Yardım

Üzerine Avrupa Konsensüsü'nde imzalanmıştır (European Commission, 2019e).

İnsani yardımın bu dört temel ilkesi, yardımlar için kilit rol oynamaktadır. ICRC direktörlerinden Jean Pictet, insani yardım ilkelerinin değişik kullanım alanları olduğundan bahsetmiştir. İnsanilik ve yansızlığı “temel ilkeler” olarak isimlendirerek bu ilkeleri insani ahlakın özü olarak nitelendirmiştir. İnsani yardımın hiçbir ayırım yapmadan, muhtaç kişilere ihtiyaçları kadar yardım yapılarak uygulanmasının gerekliliğinden bahsetmiştir. Bağımsızlık ve tarafsızlık ilkelerini ise “edinilen ilkeler” olarak isimlendirmiş ve bunların özellikle çatışma zamanlarında çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Bu ilkelerin aslında çatışma halinde olan tarafların sahadaki yardıma muhtaç kişilere ulaşarak yardım edilmesinin kabulü için olduğunu söylemiştir. Bu ilkeler, yapılan yardımların gizli birer politik, ekonomik, askeri veya karşı tarafın yararına olan herhangi bir amaç gütmeyeceğinin garantisidirler (Pictet, 1979: 130-138).

1.2.2.1. İnsanilik/İnsancılık (Humanity)

“Her nerede olursa olsunlar acı çeken bireylere, en hassas durumda olan bireylerden başlayarak özel ilginin gösterilmesi” olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 2019e).

İnsancılık ilkesi temel olarak insanın özünde olan değerlilik ve onurluluk kavramlarını, buna bağlı olarak da yaşama hakkını ifade etmektedir. Bireylerin eşitliği, yardım ve korunma kavramları birbiri ile ayrılmaz bir bütündür. Dolayısıyla bireyler sosyal yardımları sadece insan olmalarının gereği olarak hak etmektedirler (Fast, 2015).

1.2.2.2. Tarafsızlık (Neutrality)

Bu ilke “insani yardımın silahlı çatışma ya da diğer anlaşmazlıklarda hiçbir tarafı desteklememesi” olarak tanımlanmaktadır (European Commission, 2019e).

Bütün tarafların güveninin kazanılabilmesi için herhangi bir siyasi, ırksal, dini, ideolojik grubu desteklemek veya o gruba karşı olmamak gerekmektedir. Tarafsızlık ilkesi, uygulamaların etkinliğini ve güvenilirliğini artıracak bir özelliğe sahiptir. Ancak tarafları, yapılan uygulamalarda tarafsız olunmadığına ilişkin en ufak bir düşünceye sevk eden durum, sosyal yardımlar için çalışan kişileri ve bu yardımları fonlayan kişileri uzaklaştırabilir. Bunun yanında taraflı olduğu düşünülen yardımların yerine ulaşmasını istemeyen gruplarca bu yardımlar veya yardımları gerçekleştiren kişiler hedef alınarak, saldırılar düzenlenbilir. Bu nedenlerden dolayı tarafsızlık ilkesi, evrensel insani yardım ilkeleri arasında hayati önemde olanlarından (IFRC (t.y.), <https://www.ifrc.org/en/who-we-are/vision-and-mission/the-seven-fundamental-principles/neutrality/>).

1.2.2.3. Ayrım Gözetmeme (Impartiality)

Ayrımcılık, lehte ve aleyhte hiçbir makul ayrımın yapılamadığı bir durumda, herkese eşit olarak davranılmaması olarak ifade edilmektedir. “İrk, cinsiyet, dil ya da din” açılarından (Madde 1, 1945 BM Şartı) ya da “ayrımcılığın her türü, örneğin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet ya da başka statüler” (Madde 2, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi) açısından yasaklanmıştır. Ayrımcılık yapmama, bireylerin yalnızca belirli bir kategoriye ait olmaları nedeniyle kendilerine olumsuz olarak ayrımcılık yapılmasını reddetmeyi ifade etmektedir. Devletler hukuku, ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır. Örneğin, 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 26. maddesi “Herkes hukuk önünde eşittir ve hiçbir ayırım yapılmaksızın hukukun sağladığı korumadan eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Bu bağlamda, hukuk, her türlü ayrımcılığı yasaklar ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka görüş, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü nedeniyle yapılan ayrımcılığa karşı eşit ve etkili koruma sağlamayı garanti eder.” şeklinde düzenlenmiştir (IOM, 2013: 11).

Bunlarla beraber düşünüldüğünde ayırım gözetmeme, insani yardımın sadece ihtiyaçlar temelinde olması, ırk, milliyet, cinsiyet, inanç, siyasi düşünce veya sınıf farkı gözetmeksizin en acil durumlara öncelik verilmesidir (UNHCR, (t.y) <https://emergency.unhcr.org/entry/223864/humanitarian-principles>).

1.2.2.4. Bağımsızlık (Independence)

Bu ilke “insani yardımların siyasi, ekonomik, askeri veya diğer hususlardan bağımsız olması gerektiğini ve bu bağımsızlık durumunun tüm tarafların insani yardıma olan saygısını kazanacağını” ifade etmektedir (OCHA, 2012).

Kurumlar veya devletler için önemli olan askeri, siyasi veya ekonomik bilgilerin kullanılması/toplanması, elde edinilen yardımların, bağışçıların mal fazlalarını elden çıkarma platformu olarak kullanılması, bir bağışçının siyasal çıkarı, bağışçı ülkelerin dış politika aracı olarak hareket edilmesi gibi bağımsızlık ilkesini zedeleyebilecek birçok durum söz konusudur. Bağımsızlığın korunması için hassasiyet gösterilmeli ve yalnızca bir kaynağa bağımlı olmaktan kaçınılmalıdır (Sphere projesi, 2011: 371).

1.2.3. Sphere Projesi

Sphere El Kitabı: Afete Müdahalede Asgari Standartlar ve İnsani Yardım Sözleşmesi dünya genelinde bilinen uluslararası tanınmış olan bir dizi ortak ilkeler ve afete müdahalede evrensel asgari standartlar kitabıdır. Bu proje 1997’de bir grup STK ve Kızıllaç/Kızıllaç Hareketi

önderliğinde başlamıştır. Projenin amacı insani yardımda temel alanlarda genel asgari standartlar getirmektir. Bu alanlar, içilebilir su ve temizlik, gıda güvenliği ve beslenme, korunma, barınma, sağlık hizmetleri gibi konulardır. Sphere geniş katılımlı kuruluşlar arası bir platformdur, bir kuruluş tarafından kurulmamıştır. Bu ilkeler doğal afet, silahlı çatışma veya diğer tehlike durumlarından etkilenen muhtaç durumdaki insanlara ulaşan insani yardım kuruluşları için çok önemlidir. İnsani yardım sisteminde, yapılan uygulamalarda insani yardım ilkelerine bağlı kalmak hayati önem taşımaktadır. Sphere iki temel ilkeye dayanmıştır. Bunlardan birincisi, muhtaç durumda olanların onurlu yaşam hakları vardır. İkincisi, bir hastalık veya çatışmadan etkilenenlerin acısını dindirmek için mümkün olan tüm adımların atılmasıdır. İnsani Yardım Sözleşmesi ve Afete Müdahalede Asgari Yardım Standartları, kuruluşların yaptıkları yardımlaraki etkinliğini ve paydaşlarının duyduğu güveni artırmak, güvenilirliğe uygulamada katkı sağlamaktadır (Sphere Projesi, 2011).

1.2.4. İnsani Yardıma Gerek Duyulan Durumlar

Her kriz türü birbirinden farklı niteliktedir. Bunların oluşması, gelişmesi ve sonuçlar ortaya çıkarması kendine ait özellikler içerir. Bu sonuçlara, her kriz türünün kendine özel çözüm yolları üretilmesini sağlamak en etkin yardımı sağlamak için en temel şartlardan birisidir. Bazı otoriteler bu durumları ikiye ayırsa da bu çalışmada insani yardıma ihtiyaç duyulan durumlar 3 gruba ayrılmıştır (Sphere Projesi,2011; İsviçre Hükümeti, 2004: 6).

1.2.4.1. Afetler

İnsani yardımların yapılma nedenlerinden birini afetler oluşturur. Toplumun belli kesimlerine veya tamamına sosyal, ekonomik, fiziksel kayıplar yaşatan, insan faaliyetlerini ve normal hayatı durma noktasına getiren veya kesintiye uğramasına neden olan, maruz kalan topluluğun baş edemediği insan, teknoloji, doğa kaynaklı olaylar olarak tanımlanır (AFAD, (t.y.), <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu?kelime=afet>).

Afetler, bir anda ortaya çıkar, yıkıcı etkileri yüksek olur ve kısa süreli olurlar. Yıkıcılıkları, insan hayatını olumsuz etkileme seviyeleri yüksek olsa da çatışma ve savaşıyla kıyasla süresinin kısa olması, hitamında gerçekleştirilen yardımlar anlamında kolay organize olunabilen kategoridedir. Afet riskini azaltma yönelik çalışmalarla gerçekleşmesi muhtemel büyük mal ve can kayıpları önlenebilir (İnan, 2012: 26).

1.2.4.2. Çatışmalar

Savaş ve çatışmalar, insanlık tarihinde yıkıcı etkileri olan ve sonucunda ölüm, yaralanma, yoksulluk, mülteci krizi, göç, kıtlık, ekonomik ve sosyal dengesizlikler gibi olumsuzlukların bulunduğu olguların en önde gelenlerindedir (İnan, 2012: 23). Bu yıkıcı etkileri dengelemek için

insancıl hukuk, diğer adıyla savaş hukuku ortaya çıkmıştır. Bütün silahlı çatışma/sıcak gerginlik ortamlarında, savaşa ve silahlı çatışmaya taraf olmayan, masum (sivil) insanların korunması hukuku olarak insancıl hukuk tanımlanmaktadır. 2000li yıllarda BM, Cenevre’de insancıl hukuk fakóltesi açarak savaşların tamamıyla ortadan kaldırılması ve kalıcı barışın her yerde her zaman s¼rd¼r¼lebilmesi için bilimsel çalışmalar başlatmıştır (een, 2013: 820-822).

Yakın tarihimizdeki Afganistan, Irak savaşları ve bu çalışmada incelenecek olan Suriye krizi buna ¼rnek olarak verilebilir.

1.2.4.3. Diğer Krizler

Ekonomik bunalımlar, salgın hastalıklar, h¼k¼met otoritesinin çeşitli nedenlerle zayıflaması nedeniyle siyasi, iktisadi, sosyal çıkmazların oluştuğu krizler bu gruba ¼rnek olarak verilebilir. Acil bir durum bulunmamasına rağmen bu gruptaki ¼lkeler içinde buldukları zorlu durumlar nedeniyle yardıma muhtaç olabirler (Harmer, 2004’ten aktaran İnan, 2012: 28).

İKİNCİ BÖLÜM

2. SURIYE’NİN TOPLUMSAL VE SİYASAL YAPISI İLE ARAP BAHARI SONRASI SURIYE – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

2.1. Suriye’nin Tarihi

Arkeolojik araştırmalar Sina kayalıklarına kadar uzanan bölgede paleolitik insanın yaşadığını gösterir emareler vermektedir. Suriye tarih boyunca Mezopotamya’da kurulan devletlerin ilgisini çekmiş ve Mezopotamya ile Mısır medeniyetleri Suriye’de erken yayılmışlardır(Arslantaş, 1996: 9). Suriye’de M.Ö. 3000’de Akadlar hüküm sürmüştür, sonra uzun bir süre bölge Eski Mısır hâkimiyetinde kalmıştır(Günaltay, 1987’den aktaran: Arslantaş, 1996: 10). M.Ö. 7.yy’da Babil hâkimiyeti oluşmuş ve bunu M.Ö. 6.yy.’da Yunan hâkimiyeti takip etmiştir. Büyük İskender’in ölümüyle iç mücadele ve parçalanmaya uğrayan Makedon kökenli Yunan hâkimiyeti sonrasında Roma Suriye ve Filistin’e hâkim olmuştur. Daha sonra 6.yy’da İran savaşları sonunda zeytinliği, canlılığı ve kültürüyle tanınan Suriye harap olmuş, bölge 612 yılında İran hükümdarı II. Hüsrev’e geçmiş ancak 627’de ölümü nedeniyle Doğu Roma İmparatoru Heraklius Suriye’ye hakim olmuştur (Alptekin, 1985’ten aktaran: Arslantaş, 1996: 10,12). 634 yılında Halid b. Velid Suriye’ye gönderilmiş ve Ecnadeyn Savaşı’nda Bizans’ın yenilgiye uğratılmasıyla Suriye’nin kapıları Müslümanlara açılmış ve Kudüs’te fethedilmiştir (Umeri, 1992’den aktaran: Arslantaş, 1996: 14). Muaviye 651/652 senesinde bütün Suriye’yi birleştirerek Emevi Devleti’nin merkezi Şam’a kaydırmıştır. Emeviler döneminde Suriye oldukça gelişmiş, ticaret merkezi haline gelmiştir. 750 yılında Emeviler’ in yıkılmasıyla Suriye’de Abbasiler hâkimiyete gelmiş ve devlet merkezini Bağdat olarak değiştirmişlerdir. Fatımiler 969 yılında önce Filistin ardından Suriye’de Abbasileri yenmiş ancak hâkimiyeti sağlayamamışlardır. Bu kargaşadan Bizanslılar faydalanarak Halep Emirliği dışında bütün Suriye’yi vergiye bağlamıştır ve bu durum 1020 yılında kadar sürmüştür. Bu tarihten Selçuklu hâkimiyetine kadar Suriye’de bir birlik bulunmayıp, Halep ve civarı küçük hanedanların egemenliğinde bulunmaktaydı (Öztürk, 1990’ten aktaran: Arslantaş, 1996: 15).

11.yy’ın sonlarında Selçuklu Sultanı Tutuş Suriye’yi fethetmiş ve bölgeyi Halep ve Şam Melikliği olarak ikiye ayırmıştır. Sonrasında 1171 tarihinde Eyyubiler Mısır ile birlikte Suriye’ye hâkim olmuşlardır (Kafalı, 1973’ten aktaran: Arslantaş, 1996: 17, 18). 1259 yılında Moğolların Ön Asya’daki temsilcisi Hülagü, Halep’e girmiş ve burada birçok yağma ve katliam yaparak şehri almıştır, ardından Şam’ı yağma ve katliam olmadan himayesine almıştır(Arslantaş, 1996: 58). 1260 tarihinde Memlukler Baybars önderliğinde, Moğollar ise Ketboğa önderliğinde ve Eyyubilerin

desteğiyle Filistin'de bulunan Ayn-Calut'ta savaşmışlardır. Savaşı Memlukler kazanmış ve durdurulamaz/yenilemez olarak görülen Moğolların ilerlemesi durdurulmuş, Memlükler İslam âleminde saygınlık kazanmış, Suriye bölgesini Mısır ile birleştirerek hâkimiyetlerini ilan etmiş oldular (Haldun, 1987'den aktaran: Arslantaş, 1996: 61; Şeşen, 1987'den aktaran Gökhan). Bir ara Timur Devleti, 1400 yılında Suriye'yi ele geçirdiyse de bölgede kalmayarak geri çekilmiştir (Aka, 1991'den aktaran: Gökhan, 1998: 8).

1516 senesinde Mercidabık Savaşıyla Yavuz Sultan Selim döneminde Mısır Seferi ile Suriye Osmanlı topraklarına katılmış ve yaklaşık dört asır Osmanlı Devleti egemenliğinde kalmıştır (Büyük Kültür Ansiklopedisi, 1984'ten aktaran: Şeker, 1996: 1). 1916'ya gelindiğinde Arap milliyetçiliği ve bağımsızlığını teşvik etmek maksadıyla El- Cemiyeti'l Nuriyeti'l Arabiye yani Arap İhtilal Cemiyeti bildirisi yayımlanmış, bölgede bulunan Hristiyan Araplar vasıtası ile milliyetçilik tohumları atılmıştır (Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı, 1992'den aktaran: Şeker, 1996: 17; Kadri 1992'den aktaran: Şeker, 1996: 17). O dönemlerde bölgede dil birliği vardır ancak duygu ve düşünce birliği bulunmamaktadır (Ülman, 1990'dan aktaran: Şeker, 1996: 18). Mısır'da Arap Krallığı vadiyle İngiliz Yüksek Komiseri Mc. Mahon tarafından kandırılan Şerif Hüseyin, oğlu Faysal'ı kendisine rapor vermek ve Suriye Araplarını da isyana katmak için Şam'a göndermiş ve 1916'da başlayan Hicaz İsyanı ile Faysal komutasındaki ordunun desteği ile İngilizler Suriye ve Filistin'i ele geçirmiştir (Bayur, 1957'den aktaran: Şeker, 1996: 19; Şeker, 1996: 20). San Remo Konferansı ve Suriye İtilafnamesi ile Suriye Fransız mandasına bırakılmış, 1920'de Fransız Ordusu Şam'ı işgal etmiştir. Suriye'nin Fransız Mandası olduğu 23 Eylül 1923 tarihinde Milletler Cemiyeti tarafından onaylanmıştır (Akbıyık,1990'dan aktaran: Şeker,1996: 25; Sander ve Şükrü, 1980'den aktaran Şeker, 1996: 26-29; Fromkin 1993'den aktaran Şeker, 1996: 29).

İngilizler ve Fransızların vaatlerinin doğru olmadığını anlayan Araplar, bağımsızlık için isyan ve ayaklanmalar yapmış, 1930 yılında Fransa tarafından sözde bağımsızlık verilerek parlamenter rejim kurulmasına imkân veren ancak güvenlik ve dışişlerini Fransa'ya veren yeni bir anayasa verilmiştir (Mansfield, 1975'ten aktaran Şeker, 1996: 31).

2.Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Fransa'yı işgal ederek zayıflatması, ABD ve Rusya'nın Suriye'nin tam bağımsızlığının tanınması, Churchill'in İngilizler ve Fransızların Suriye'den çekilip Suriye'nin tam bağımsızlığının sağlanmasını istemesi gibi olaylar zincirinin sonucu olarak İngiliz generali Wilson ve Fransız müvessili General Controus imzasını taşıyan beyanname ile 5 Nisan 1946'da Suriye bağımsızlığını kazanmıştır (Armaoğlu, 1987'den aktaran: Şeker, 1996: 33; Tavakkalna, 1945'ten aktaran: Şeker, 1996: 33; Faruk, 1991'den aktaran: Şeker, 1996: 34).

2.2. Suriye'nin Toplumsal ve Siyasal Yapısı

2.2.1. Etnik ve Toplumsal Yapı

Suriye, heterojen, parçalanmış bir toplumsal sahiptir. Geçiş bölgesi olan ve Ortadoğu'nun dışlanan kesimlerinin gelerek yerleştiği bölge olan Suriye'de her dağlık bölgede farklı bir etnik grup bulunmaktadır. Farklı coğrafi, toplumsal, dinsel, etnik kimlikler özerkliklerini ve varlıklarını koruyabilmiştir (Ataman, 2012: 10).

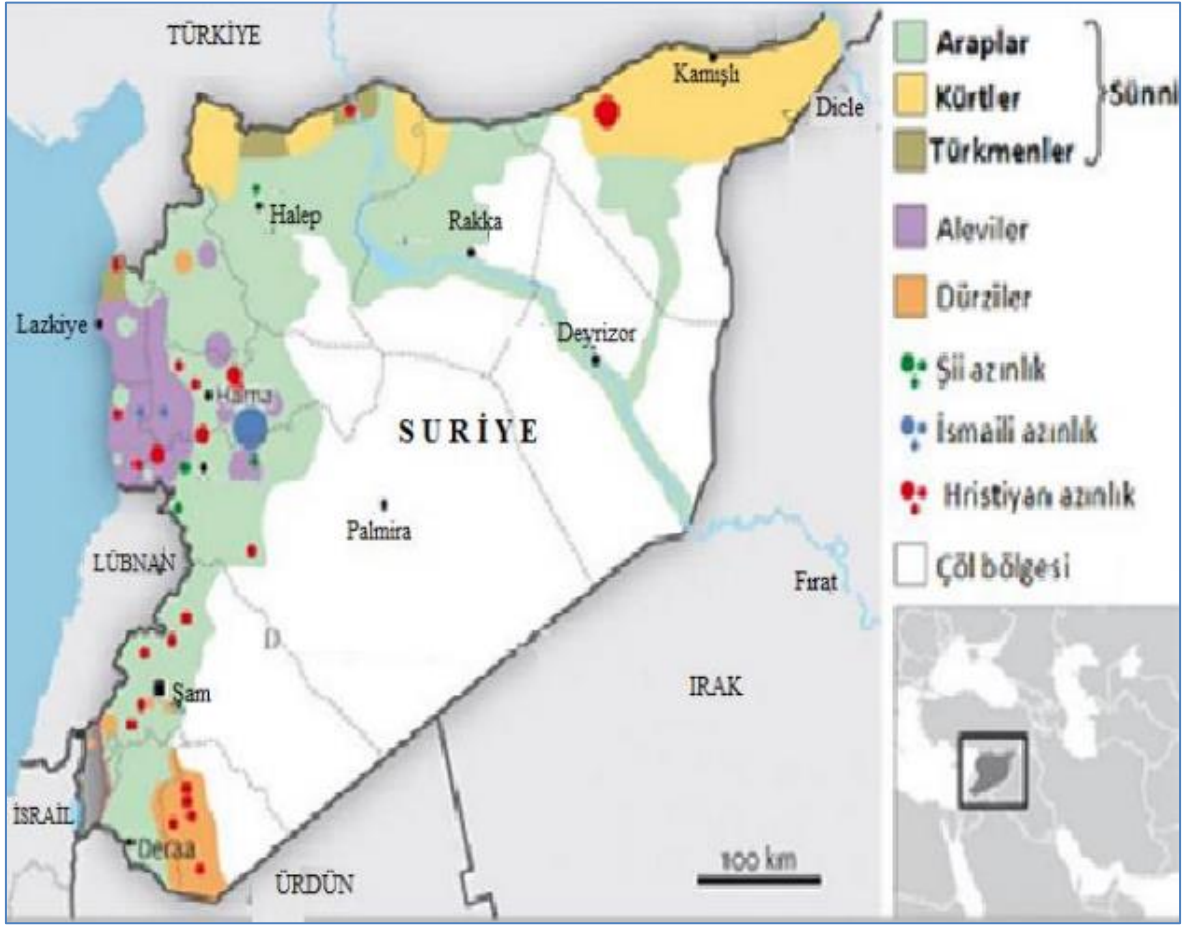
Suriye etnik olarak; yüzde 77-83 Arap, yüzde 7-8 Kürt, yüzde 5-6 Türkmen , yüzde 2 Ermeni, yüzde 1 Çerkez, yüzde 1 diğerleri şeklindedir. Ayrıca ülkede az miktarda Yahudi nüfus bulunmaktadır (Koyuncu, 2016).

Kürtler, Halep'in kuzey-kuzeybatısı ve Haseke'nin Türkiye tarafında olan bölgesinde yoğunlaşmıştır. Kürtler, Nusayri azınlık grubundan sonra gelen en büyük azınlık gruptur. İç savaşla beraber Rasulayn, Kamışlı, Tirbespi, Cinderes, Amude, Afrin, Kobani, Derik gibi Suriye'nin kuzey sınır kesimleri PKK destekli PYD tarafından kontrol edilmektedir (Bağlıoğlu, 2013: 507).

Türkmen grubun bir kısmı hala Türkçe konuşurken bazıları ise asimile olmuş, kültürel değerleri değişmiştir. Türkiye'nin ilgisizliğinden Arap gruplarla bütünleşmiş ve siyasi olarak örgütlenmemişlerdir. Golan, Şam, Dera, Kuneytire, Humus, Hama, İdlip, Rakka, Lazkiye, Halep civarlarında Türkmen nüfusu yoğunlaşmaktadır. Dağınık biçimde olmak üzere diğer bölgelerde de birçok Türkmen köyü vardır. Lazkiye'de bulunan birkaç köy haricinde Türkmenlerin büyük çoğunluğu Sünni Müslümandır (Bağlıoğlu, 2013: 507).

Suriye'deki etnik gruplardan olan Ermeniler, toplam nüfusun % 2-3'ü ne denk gelmektedir. Bir diğer küçük etnik gruplardan Çerkezlerin sayısı tahminen 90-100 bin arasındadır. Suriye Çerkezleri Humus, Halep, Şam kentlerinde yoğun olarak yaşamaktadır (Koyuncu, 2016).

Harita 1: Suriye'nin Etnik Yapısı

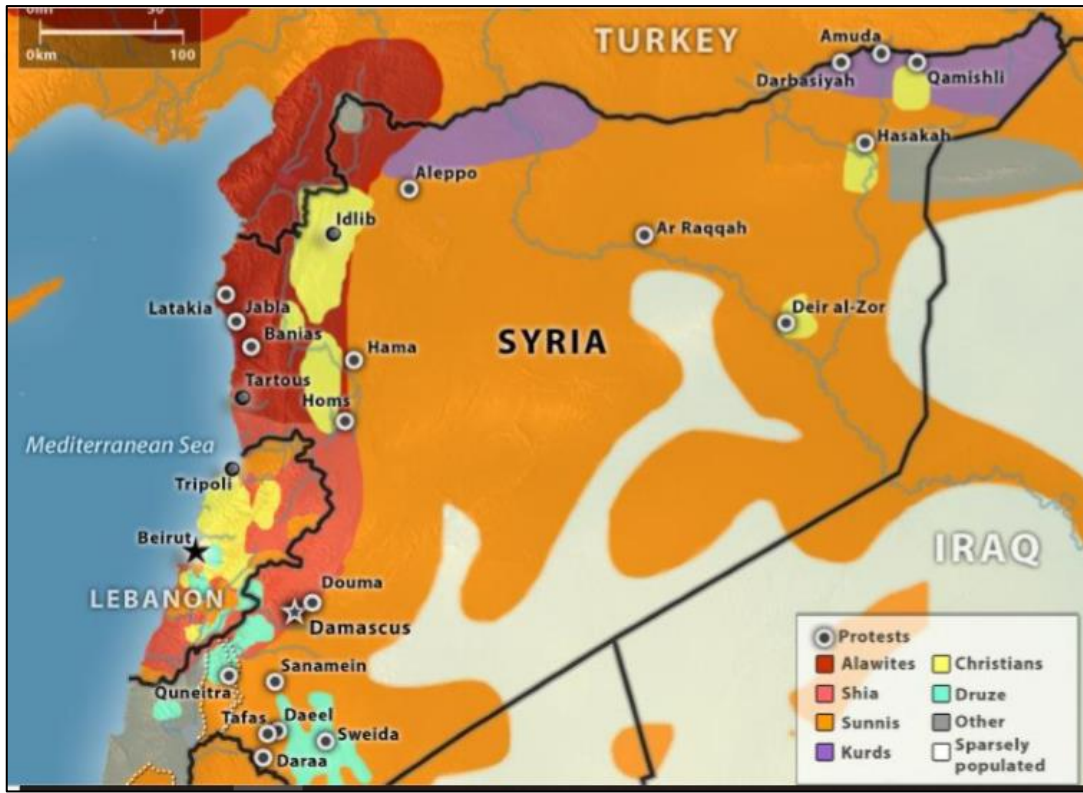
Kaynak: Başgil, 2016'dan aktaran Akengin ve Yaşar, 2018

Harita-1'deki Suriye nüfusunun din ve mezhep olarak dağılımına bakılırsa, çoğunluğun Arap ve Müslüman olmasına rağmen, farklı mezheplerin çok olduğu görülmektedir (Dinçer ve Coşkun, 2011). İnanç boyutunda da ülkedeki parçalanmışlık dikkat çekmektedir. Nüfusunun yaklaşık %90'ı Müslüman olup bunların yüzde 12'si Nusayri (Şii, Alevi), yüzde 73-75'i Sünni Müslümandır. Geri kalanlar ise yüzde 10-12 Hristiyan ve yüzde 3 Dürzi'dir. Bunlara ek olarak küçük bir Yezidi ve Yahudi topluluğu da bulunmaktadır (Yüksel, t.y.: 3). Farklı mezhepten olmak, Suriye Arapları arasında oldukça önemli bir ayrışma sebebidir. Suriye'de Hristiyan azınlık, bazı kaynaklara göre yüzde 8 - yüzde 14'lük orandadır, günümüzde ise popülasyonun yüzde 10'unu oluşturdukları düşünülmektedir (Koyuncu, 2016).

Dini taraftan bakılınca, Suriye'nin genel hâkim unsuru Sünni Araplar olmuştur. Baas rejimine dek önde gelen ekonomik ve siyasi kimlik olarak ön plan Sünni Araplar bulunmakta idi. Kültür ve dini bir arada tutan bir grup oluşturan Nusayriiler, öncelerde dağlık kesimlerde yaşayan köylü sınıflardan oluşurken, Baas rejimiyle beraber siyasette egemen oldular. Nusayri topluluğu tarihte daima baskıya uğramış ancak 20. yüzyılda sayılarına orantısız biçimde siyasi güce erişmiştir. Fransızlar, ayrı bir Nusayri devleti kurmak istemiş ancak bu sonuçlanmamıştır. Fransızların

yardımıyla Nusayriiler orduda kilit mevkilere gelmiş, 1963 Baas Darbesi yardımıyla 1970’te Nusayri olan Hafız Esed’in devlet başkanı seçilmesiyle ordu ve siyasette söz sahibi olmuşlardır. Hafız Esed seçilir seçilmez Suriye’de yaşayan Şii ve Hristiyanlar ile bazı şehirli Sünni elit grupla geniş koalisyon kurmuş ve rejimi garanti altına almıştır. Ordu ve Baasçılar arasında sadık gördüklerine ayrıcalıklı davranarak bazı kilit pozisyonlara getirmiştir. 1963 Baas darbesinin ardından gelen üst düzey ordu mensuplarının %90’ı Nusayri kökenlidir. Hali hazırda orduda bulunan subay ve üst düzey komutanların %70’inin Nusayri kökenli olduğu düşünülmektedir. Rejimin destekçi unsurları olan Dürziler, Hristiyanlar, ittifak halindeki Sünniler de orduda önemli görevlerde bulunmaktadır (Matti, 1988).

Harita 2: Suriye’deki Dinsel Yapı

Kaynak: Stratfor, 2012

Suriye’de üç farklı toplumsal sınıf bulunmaktadır. Birincisi, toplumsal, kültürel, siyasi ve ekonomik gücün merkezi olan şehirlerde genellikle oturur ve kendilerini Arapların taşıyıcı gücü olarak görürler. Diğer sınıflardan kendilerini üstün görür. 1960-1970lerde bu kesimi kontrol edemeyen Baas rejimi en ciddi tehditleri bu kesimden almıştır. Mühendislik, avukatlık, doktorluk gibi meslek sahipleri 1970’lerde, Müslüman Kardeşler muhalefetinin destekçileridirler. İkinci önemli sınıf olarak Bedeviler gösterilebilir. Bu sınıf da kendisini geleneksel Arap değerlerini kendilerinin gerçek temsilcisi olarak görmektedir. Bedevilerin sayıları ve etkileri yıllar içerisinde giderek azalmıştır. Üçüncü toplumsal sınıf köylülerdir, genellikle kırsal kesimde belirli toprak

parçasından dahi mahrum kalan sınıftır. Bu sınıf, toprak ağalarının ekonomik, toplumsal, siyasi baskısı altındadır ve ülkedeki etkileri çok düşük düzeydedir (Yüksel, t.y.: 3).

2.2.2. Siyasi Yapı

Suriye’de bulunan siyasi rejim, ülkedeki ekonomik, toplumsal ve siyasal hayatı baskı altında tutan, pragmatik, realist, milliyetçi ve totaliter özelliklere sahiptir. 1963’te yönetime gelen Baas partisi, 1971’deki referandumda Hafız Esed’in %99.2 oy alarak devlet başkanı seçilmesi sonucu iktidarını perçinlemiştir. Esed’in devlet başkanı olmasıyla oluşturduğu iç içe geçen halkalarla ifade edilebilecek olan çok yönlü iktidar yapısı, günümüzde bile pek çok alanda geçerliliğini korumaktadır (Ataman, 2012: 13-14).

Suriye’deki grupların çeşitliliği ve her birisinin birbiri ile uzlaşmayan istekleri şöyle ifade edilebilir. 1) Alevi grup: Yönetimde Alevi unsurların bulunmasında tüm tarafların faydası olduğuna inanmaktadırlar; 2) Şii grup genelde Alevi grup ile paralel düşünceye sahiptir; 3) Sünni grup: Sünnilerin iktidar olduğu, çoğulculuğu benimseyen bir demokrasi istemektedirler; 4) Hristiyan, Yahudi ve diğer azınlık gruplar: Sünni gruptan korkmakla beraber güvenli yönetim talep etmektedirler; 5) Kürtler: Diğer kürtlerle ilişki halinde oldukları ileri derece bir otonomi istemektedirler (Galtung, 2012).

Suriye devleti bir cumhuriyettir. Şekil olarak demokratik bir rejim olmakla birlikte gerçekte otoriter bir rejimdir. Vatandaşlar cumhurbaşkanı ve meclis üyeleri seçimlerinde oy kullanma hakkına sahiptirler fakat hükümetin yani yönetimin esasen halkın iradesi ile değiştiği söylenemez. Ülkenin cumhurbaşkanı üst düzey yardımcıları ile birlikte; siyasi, ekonomik ve idari alanlar başta olmak üzere tüm alanlarda tek karar alıcı konumunda bulunmaktadır. Ayrıca cumhurbaşkanına veya rejime karşı herhangi bir siyasi veya toplumsal muhalefete müsamaha edilmeyen ve en ağır şekilde bastırılan ülkede 1963 yılından 2011 yılı Nisan’a kadar olağanüstü hal kanununun yürürlükte bulunması, yönetimin rejime yönelik herhangi bir başkaldırıya karşı nasıl bir tavır takınacağını göstermektedir (Dinçer ve Coşkun, 2011).

Baas rejimi, değişik beklenti, gaye ve pragmatik sebeplerle Baasçılar ile Nusayrilere destek veren toplulukların birleşmesinden oluşan siyasi bir sistemdir. Nusayri grubuna en çok destek Dürzî ve Hristiyanlar gibi dinsel azınlıklardan gelmiştir. Ortak ve bireysel çıkarlar odağında birleşen bu gruplar, Baas rejimi ile görece rahat ve güvenli olduklarından Nusayrilere destek vermişlerdir. Bunların haricinde bilhassa kırsal alanlardaki Sünni kabileler ve Şam merkezindeki zengin Sünniler de Baasçılara destek olmuşlardır. Toplumdaki her kesimi yalnızca Nusayriiler vasıtası ile kontrol edemeyeceğini bilen Esad, meşruiyetini artırmak için, Sünni elit grubunu oluşturmuş ve özellikle Şam’daki ileri gelen Sünni ailelerle ilişkilerini artırmış, Sünni grubu yatıştırmak amacıyla onlara hükümette görev vermiştir (Yüksel, t.y.: 3).

Suriye'deki rejim Beşar Esad ve Hafız Esad döneminde değişen şartlara uyum sağlamaktan çok düzen sağlayan ve bu düzeni devam ettirmeyi amaçlayan bir sistem olmuştur. Rejimin devamlılığı ve istikrarı daima öncelikli hedef olarak seçilmiştir. Suriye toplumu, dünyadaki gelişmenin tesiriyle değişime uğrarken Suriye'deki siyasal sistem durağan kalmıştır. Değişen ve gelişen toplum ile durağan kalan siyasal sistem arasında bulunan fark arttıkça rejim bu farkı güvenlik araçlarıyla çevreleyip etkisizleştirmeyi veya en azından susturabilmeyi başarmıştır. Bu sayede Suriye'de yapay da olsa bir istikrar ve düzen bulunmuştur (Kilo, 2011: 432-433).

2.3. Arap Baharı Süreci ve Komşu ülkelere olan etkileri

2.3.1. Arap Baharı

“Meşruiyet, siyasetin altın kuralıdır”, meşru görülmeyen yönetim halk üzerinde baskı rejimi uygulayabilir, bir süre iktidarı elinde tutabilir ancak yıkılmaktan kurtulamaz (Bacık, 2011, 16-17).

2011'de Ortadoğu'da gerçekleşen bazı toplumsal gelişmeler neticesinde kimi hükümetler yıkılmış ve yönetim değişikliği gerçekleşmiştir. Bu toplumsal gelişmeler bölge için yeni bir sayfa olarak düşünülmüş ve Batılı oryantalistlerce bir bahar olarak nitelendirilmiştir (Acar 2012'den aktaran Duran ve Özdemir, 2014: 49). Gelişmeler ilk olarak Tunus'ta başladığında Yasemin Devrimi olarak adlandırılmış ancak diğer Arap ülkelerine de sıçramasıyla Arap Baharı ifadesi kullanılmıştır. Bu terim ilk kez Foreign Policy yazarı Marc Lynch tarafından kullanılmıştır (Lynch, 2011). Bahar kavramı daha önce, Sovyet müdahalesiyle biten, Çekoslovakya'nın kendi tarihinde politik özgürleşme olarak nitelendirilen 1968 dönemini anlatmak için “Prag Baharı” isimlendirmesinde kullanılmıştır (Khouri, 2011).

17 Aralık 2010 tarihinde Tunus vatandaşı olan Muhammed Bouazizi isimli kişinin valilik binasının önünde kendisini yakması, tarihsel süreç içerisinde bir dönüm noktasını oluşturmuş ve Arap Baharı'nın başlangıcı sayılmıştır (Usul, 2011). Bu ölümün ardından Kuveyt, Bahreyn, Irak, Libya, Suriye, Mısır, Suudi Arabistan, Yemen, Umman, Sudan, Moritanya, Ürdün, Lübnan, Cezayir gibi ülkelerde de gösteriler yapılmıştır. Bu gösteriler bazılarında sınırlı boyutlarda iken bazılarında ise insan kıyımlarına varan kötü sonuçlara neden olmuş, Libya, Mısır, Tunus'ta yönetim değişikliği, Suriye'de de iç savaşa neden olmuştur (Powell, 2012).

2.3.1.1. Arap Baharı'nın Nedenleri

Halk ayaklanmalarının gerçekleşmesinde her ülkenin kendine özel nedenlerinin olmasının yanında insan hakları ihlalleri, demokrasinin olmayışı, halkın çoğunluğunun yoksullukla boğuşması gibi nedenler genel nedenler olarak sayılabilir. Bazı ülkelerde halkın yaşam koşullarında yapılan iyileştirmelerle ülkenin mevcut yönetim sistemi korunabilmiştir. Hatta yönetimin bu

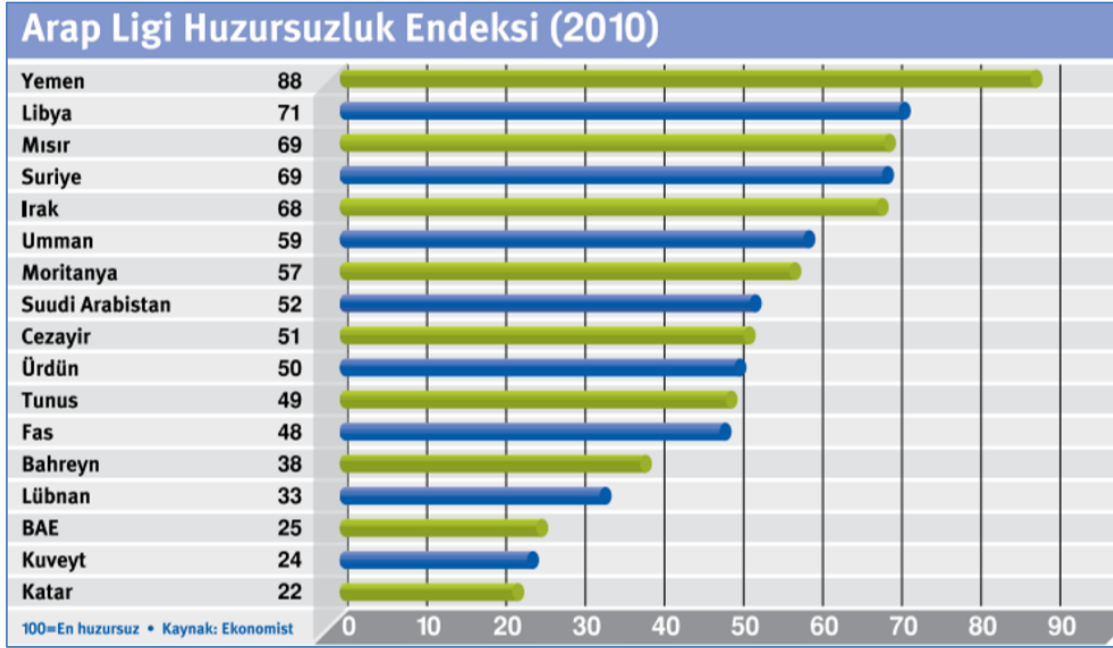
yöndeki çabaları bile bazı protestocu kesimleri rahatlatmıştır. Ancak bazı ülkelerde ise protestocular yönetim değişikliğini olmazsa olmaz olarak görmüşlerdir. Bireysel ve küçük gruplar halinde başlayıp kısa zamanda kitlesel ve örgütsel olarak yaygınlaşan bu hareket, birdenbire oluşmuş değildir, bu durum tarihsel bir sürecin devamı/sonucu niteliğindedir (Bingöl, 2013: 24).

Arap Ortadoğusu demokrasiyi yayma ve gelişim sürecinde yavaş kalmıştır. Bölgenin genel itibarıyla uzun denilebilecek bir süre boyunca sömürge altında olması ve mezhep, klan, aile kavramlarının Arap toplumlarında güçlü olması Arap Baharı'nın temel dinamikleri arasındadır. Bu, otoriter yönetimlere zemin oluşturmuş ve değişim isteğini azaltmıştır. Arapların sanayi devrimlerini gerçekleştirememeleri, teknoloji üretememeleri, bireye dayanan yönetim anlayışlarının olması, demokrasinin gelişmesini engellemiş ve Arap toplumlarında krallıklar veya adı cumhuriyet olan otoriter rejimlerin hâkim olmasını sağlamıştır (Orhan 2011, 22-26).

Yıllardır otoriter rejim altında yaşayan genç liberal bireyler, teknoloji vasıtası ile dünyayı gözlemleyerek gerçeklerin onların yaşadıklarından farklı olduğunu anlamışlardır. Aynı dönemde Wikileaks belgelerinin de sızmasıyla bu durum daha da ivme kazanmış ve belgeler medyaya düştükçe demokrasi anlamında şeffaf olmayan hükümetlerde etkisi büyümüştür. İnsanlar yöneticilerinin kişisel çıkarları uğruna hangi politikaları uyguladıklarını, ülkeyi nasıl aile şirketine çevirdiklerini görmüşlerdir (Turhan, 2012: 76-79).

Arap Baharı'na sebep olabilecek pek çok unsur arasında, söz konusu ülkelerde bulunan otoriter ve baskıcı yönetimler, gelir dağılımındaki dengesizlik, gıda fiyatlarında yaşanan yükselmeler, yoksulluk, artan işsizlik, insan hakları ihlalleri, ekonomik gerileme, yönetimlerdeki bozulmalar ve yolsuzluk gibi unsurlar neden olarak sayılabilir. Bu nedenlerin yanı sıra bölgede bulunan ülkelerin genç nüfusunun ve eğitim seviyesinin artması ile bu kesimin ülkenin yönetim politikalarından hoşnut olmaması da bu süreçte katalizör etkisi göstermiştir (Powell, 2012: 208). Aşağıdaki Grafik 1 bu nedenlerden dolayı oluşan huzursuzluğu göstermektedir.

Grafik 1: Arap Ligi Huzursuzluk Endeksi

Kaynak: Bacık, 2011.

2.3.1.1.1. Siyasi Nedenler

Ortadoğu ülkelerinin yönetimlerinin etnik veya dini gruba veya bir aile, klana dayalı olması temel siyasi sebep olarak gösterilebilir. Bölge ülkelerinin yönetiminde antidemokratik uygulamalar yapılmış, totaliter ve despot liderler oluşmuştur. Dış ve iç politikada uluslararası kabul görmüş kuralların haricinde, tarihi rekabet, etnik köken, servet, ideoloji, din gibi yollarla siyaset yapılmıştır. Demokrasilerde önemli olan siyasi katılım da bahsi geçen Arap toplumlarında sınırlı düzeyde kalmıştır (Kona, 2003: 16-25).

Halkın gözündeki meşru olmayan yönetim algısı Arap Baharı'nın temel faktörlerindedir. Bu olay göstermiştir ki halkın meşru olarak görmediği siyasi rejimler ancak baskı üretebilirler. Üretilen bu baskı, halkın doğal ve karşı koyulamaz meşruiyet isteği karşısında gün geçtikçe zayıflayacak ve elbet bir gün gücünü yitirecektir (Bacık, 2011: 16).

2.3.1.1.2. Ekonomik Nedenler

Bazı araştırmalar Arap Baharı'nın ana sebebi olarak ekonomik nedenleri lokomotif olarak görmektedir. Nitekim Tunus'ta valilik binasının önünde kendisini yakan vatandaşın, kendisini yakma olayı yakından incelenecek olunursa görülür ki; üniversite mezunu olan genç, pazarda çalışarak para kazanmaya çalışmaktadır. Zabitanın gelerek satışına engel olması ve kendisini darp etmesi sonucu Muhammet Bouazizi kendisini yakmıştır. Olayın bu noktalara gelmesinin başlıca

nedenleri; konut sorunu, yolsuzluklar, adaletsiz gelir dağılımı, kaynakların verimli kullanılmaması, enflasyon, işsizlik, yüksek fiyatlar, teknolojik gerileme, modernizasyon eksikliği, rüşvet skandalları, gelirin azlığı vb. gösterilebilir (Bacık, 2011: 16-18).

2.3.1.1.3. Sosyal Nedenler

Arap ülkelerindeki yöneticilerin Batı tarzı modernlik ve refah içerisinde yaşarken, geleneksel değerlerden uzaklaşmaları ve halktan kopuk yaşamaları, yönetenlerin halkı bazı gruplara ayırarak devlet imkanlarını eşit şekilde paylaşmaması, en temel sosyal nedenler olarak sıralanabilir (Karaağaçlı, 2012).

Ortadoğu'daki Arap halklarının yarısını gençler oluşturmaktadır. Bu genç nüfus, işsizlik, evlenmenin çok zor hale gelişi, üniversite eğitimine rağmen beklentilerin karşılanamaması gibi sorunlar ile yüzleşmiş ve bu problemlerle boğuşan bilinçli insan sayısı artmıştır. Buna bağlı olarak da halk sosyal ağlar aracılığı ile bilgilendirilmiş ve hareketin temelleri bu şekilde atılmıştır (Mominkulov, 2012).

2.3.2. Komşu Ülkelere Olan Etkileri

2.3.2.1. Tunus (Yasemin Devrimi)

Arap Baharı'nın başladığı yer olarak tarihe geçen Tunus'taki isyanın nedenleri olarak muhalif genç gruplarının toplanması, işsizlik ile ekonomik sorunlar, yaşlı ve genç grupların beraber harekete geçerek ortak çıkarda birleşmeleri sayılabilir. Olay gerçekleştiğinde Devlet Başkanı Zeynel Abidin Binali, 50.000 üniversiteliye iş, reform, iki yıl gibi bir sürede toplamda 300.000 kişiye iş gibi vaadlerde bulunmuş buna rağmen halk Binali'ye inanmayarak istifaya çağırmıştır (Yavuz ve Erduramaz, 2012: 15-21). Binali, hükümeti feshettiğini ve görev süresinin bitiş tarihi olan 2014'ten sonra seçimlere girmeyeceğini beyan etmiş ama istifa çağrısı devam etmiş ve bunun üzerine istifa ederek ülkeyi terk etmiştir (Hax 2011'den aktaran Eryılmaz 2014: 57,58). Onun yerine Dışişleri Bakanı Elbacı El Sıbsi Başbakan olmuştur. El Sıbsi ilk olarak onu engelleyebilecek olan, Binali'ye yakınlığı bilinen polis ile devletteki güvenlik kurumlarını kapatmış ve bu hamlesi ile halkın desteğini kazanarak elini yönetimde güçlendirmiştir (Ulutaş ve Torlak 2011, 7).

Arap Baharının ardından yapılan seçimlerde demokratik olarak bazı başarılar sağlanmıştır. Tunus'ta parti ve sivil toplum temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşen seçimler, Avrupa Birliği ve ABD 'den gelen gözlemciler tarafından izlenmiş ve seçimlerin demokratik değerlere uygun, barışçıl ortamda, herhangi bir kısıtlamaya maruz kalmadan eşit şartlarda, şeffaf olarak gerçekleştiği ifade edilmiştir (Murad Bin Muhammed t.y.'den aktaran Duran ve Özdemir 2014: 61).

2.3.2.2. Mısır

Arap Baharı'ndan sonra Mısır'da 2011 yılında anayasa değişikliği için referandum yapılmıştır. Yapılan değişiklikler uzun yıllardır beklenen talepleri içerdiği için olumludur ancak askerin referandum sürecini aceleye getirmesi, başkanın oldukça geniş yetkileri, siyasal sistemin istismara açık yapısı gibi asıl konular değişmemiştir (Küçükkeleş vd., 2011: 28).

Mısır tarihinde ilk demokratik ve özgür seçimler yapılmış ve sandık başına giden seçmen sayısı rekor düzeye ulaşmıştır (Nebahat Tanrıverdi, 2011). Seçim, eski rejimde Başbakan olan Ahmet Şefik ile Müslüman Kardeşlerin adayı Muhammed Mursi arasında gerçekleşmiştir. Zorlu geçen seçimlerin neticesinde Mursi seçimlerden galip çıkmıştır (Cnntürk'ten aktaran Duran ve Özdemir 2014: 63).

Mısır'ın siyasi hayatında olumlu gelişmeler yaşanmasına rağmen Ahmet Şefik'in Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yüksek oy alması, askerin postmodern darbesi, anayasa mahkemesinin parlamentoyu feshi gibi olaylar eski rejim kalıntılarının halen tesirli olduğunu göstermektedir. Mısır'daki bu demokratikleşme atımları 2013 Temmuz'unda Mısır ordusunun darbe yaparak Cumhurbaşkanı Mursiyi gözaltına alması ve yönetime el koyması ile kesintiye uğramıştır (Duran ve Özdemir 2014: 64).

2.3.2.3. Libya

Libya, Muammer Kaddafi'nin iktidarını kaybetmesi ve öldürülmesi sonucu Mısır ve Tunus gibi yeni bir sürece girmiştir. Kaddafi'nin devrilmesi sonrasında Libya, yeni yönetimin oluşturulması aşamasında siyasi istikrarı sağlama sürecinde güç paylaşımındaki rekabet ile karşılaşmıştır (Bölme vd., 2011: 5).

Güç paylaşımı, kabile toplumuna dayalı olan ve uzun bir baskı rejiminden çıkan Libya için kolay görünmemektedir. Güç paylaşımı çerçevesinde demokrasi ilkelerinin nasıl hayata geçirileceği ve demokrasinin nasıl kurulacağı önemli bir sorundur. Çünkü Libya'da uzun yıllar boyunca hiçbir siyasi parti bulunmamıştır (Duran ve Özdemir 2014: 65).

Siyaseten ilk önce yeni anayasa hazırlanmalı, siyasi partiler kurulmalı, serbest seçimler yapılmalı ve insan hakları reformları uygulanmalıdır (Bölme vd., 2011: 6). Bunlara paralel olarak, Ulusal Geçiş Konseyi yeni seçim yasası hazırlayarak, seçimlere hukuki bir zemin hazırlamış ve çok partili hayata geçiş için alt yapıyı oluşturmuş ve ardından seçimler şeffaf ve başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir (Duran ve Özdemir 2014: 64-65).

2.3.2.4. Yemen

2011 Ocak'tan itibaren Mısır ve Tunus'ta gerçekleşenler Yemen'i de etkilemiş, halk Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salihi'nin görevi bırakması için protestolara başlamıştır. Ali Abdullah Salihi'nin hayatının sonuna kadar iktidarda kalmasını sağlayacak olan bir yasa tasarısı Yemen parlamentosuna getirilmişti. Protestoların amacı da bu yasa değişikliğinin gerçekleşmesini önlemektir. Bu yasa tasarısı toplumsal olayların oluşmasına ortam hazırlamıştır. Salihi'yi destekleyen kabile liderleri de bu yasa değişiklik tasarısına karşı çıkmış ve toplumsal olayları desteklemişlerdir. 2011 Eylül ayında birkaç günde yüzden fazla insan ölmüştür. Uluslararası ve toplumsal baskılara daha fazla dayanamayan Salihi 23 Kasım 2011'de iktidardan çekilerek yetkilerini Cumhurbaşkanı yardımcısına devretmiştir (Ayhan, 2012: 226-246).

Yemen'de gerçekleşen olayların temel nedenleri arasında ekonominin yattığı söylenebilir. Çünkü Yemen, Körfez ülkelerinde kişi başına düşen milli gelir karşılaştırıldığında, diğer ülkelere oranla kırkta bir seviyesindedir. Buna benzer nedenlerden dolayı, 33 yıldır iktidarı elinde tutan Ali Abdullah Salihi, halkın tepkisine karşılık veremeyeceğini anlamış ve görünürde olsa yönetimden çekilmiştir. Ancak Yemen'in yüksek kademelerine, Salihi ailesinin hâkim olması Yemen'de bir değişimin gerçekleşmesine engel olmuştur (İnal 2012'den aktaran, Eryılmaz 2014: 62).

2.3.2.5. Diğer Ülkeler

Bahreyn'de 14 Şubat 2011 tarihinde halk, demokratik reform talepleriyle İnci meydanında toplanmıştır. Bahreyn yönetimi, Suudi Arabistan ve BAE'den asker ve polis desteği alarak ayaklanmaları bastırmıştır. Bahreyn'de başlayan ayaklanmalar değişimle sonuçlanmamıştır. Bunda Suudi Arabistan ve BAE'nin yaptığı yardımların rolü büyüktür. Bu yardımların komşu Bahreyn'den kendi ülkelerine sızramaması için yapıldığı değerlendirilmektedir (Eryılmaz, 2014: 62)

Mali'de başlayan ayaklanmalar sonucu merkezi hükümet askeri darbe ile yıkılmıştır. Oluşan otorite boşluğunda radikal İslamcı örgütler ve Libya'dan El kaide destekli gruplar güç kazanmıştır. (Dalacoura, 2013: 82).

2.4. Krizin Suriye'de Oluşturduğu Toplumsal Sorunlar ve Diğer Ülkelere Giden Göç

Suriye, Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı diye adlandırılan gelişmeleri ilk etapta kendi ülkesine sızrayana kadar desteklemiştir. Dönemin Suriye lideri Beşşar Esad, diğer Arap ülkelerinde gerçekleşen protesto amaçlı gösterilerin Orta Doğu'da yeni bir döneme önderlik ettiğini, yönetenlerin, halkın ekonomik - siyasi isteklerini yerine getirmek için daha iyi bir yönetim gerçekleştirmeleri gerektiğini söylemiş ve böyle bir olayın Suriye'yi etkileyeceğini öngörememiştir (Çetin ve Uzman, 2012'den aktaran: Eşşiz, 2017: 43). Ancak halk, Esad ile aynı görüşte değildi. İş

bulma olanaklarının azlığı, baskı rejimleri, ekonomik darlıklar, ülkeyi yönetenlerin zenginlik içinde yaşamaları, kamuda yaşanan yolsuzluklar, toplumda kadının erkekle aynı statüde ve eşit olmak istemesi, kendilerini özgürce ifade edebileceği rahat bir ortamda olma ihtiyaçları gibi nedenler halkı huzursuz etmekteydi. 2011' in Mart ayında Deraa bölgesinde küçük öğrenci gruplarının duvarlara "halk düzenin değişmesini istiyor" sloganını yazması nedeniyle gözaltına alınması ve işkenceye maruz bırakılan küçük bir erkek çocuğun gözaltındayken darp edilmesi olayı sonucunda Suriye halkı rejime karşı sokaklara çıkmıştır. Sokağa çıkan halkın protestolarını televizyon, internet gibi iletişim araçları hızlandırmış ve halkın organize olmasını Youtube, Twitter, Facebook gibi internet siteleri kolaylaştırmış ve artırmıştır. Esad ise ne zaman açılacağı belli olmayacak şekilde bu internet sitelerini kapatarak sansürlemiştir. Buna rağmen kullanıcılar sosyal medyada birbirleriyle irtibata geçerek gösterilere yön vermişlerdir. Olayların başladığı dönemlerde Esad yönetimi protestocuları sakinleştirici politika izlemiştir. Örneğin Esad göstericilerin ülkelerinde yıllardır devam etmekte olan olağanüstü hal yasının kalkmasına ve tutuklanan göstericilerin serbest bırakılmasına yönelik isteklerine olumlu cevap vermiştir. Yıllardır devam eden olağanüstü hali kaldırmış, tutukluları serbest bırakmış, göstericilere izin kaydıyla müsaade edileceği kararını almış ve halkın kışkırtmalara itibar etmemesini telkin ederek bahse konu bütün gösterilerin altında yatan nedeni dış güçler olarak işaret etmiştir. Ancak bu girişimler sokaklara inen halka samimi gelmemiştir. Halkın istekleri, reformların kalıcı olması, ekonomi ve siyasi olarak da kararların alınması, siyasete başka partilerin de katılabilmesi, siyasi nedenlerle tutuklananların salıverilmesi, yolsuzluğun bitmesi yönündedir. Halkın istekleri karşısında Esad yönetimi, orta yolun muhalefetle bulamayacağını anlamış ve şiddetin dozunu arttırmıştır. Şehirleri ordu ile kuşatmaya başlamış, ölenlerin sayısı binleri geçmiş, neticede bazı gruplar Esad'a karşı silahlanmayı tercih etmişlerdir. (Kınalıtopuk, 2014: 28-30). 2011 yılındaki çatışmaların sonunda binlerle ifade edilen sayıda insan hayatını kaybetmiş, Esad rejiminin ayaklanmaları ordu kullanarak kanlı bir biçimde bastırarak istemesiyle birçok komutan ordudan ayrılmış ve Özgür Suriye Ordusu'nu (ÖSO) kurmuşlardır. ÖSO, birçok beyanda gayelerinin herhangi bir etnik yahut dini kitleye yönelik olmadığını sadece rejim değişikliği olduğunu belirtmiştir (İnanç, 2016'dan aktaran: Eşsiz, 2017: 44).

Libya, Mısır ve Tunus'taki gösterilerin ardından 2011 Mart ayında Suriye'de başlayan protesto gösterileriyle Suriye de kendini Arap baharında bulmuştur. 2011 yılının Nisan ayındaki çatışma ortamı Suriye'yi iç savaşa sürüklemiştir. Ülke genelinde yayılan iç savaş sonucu, temel gereksinimlerini karşılayamaz duruma gelenler, kendi ülkesinde başka yerlere veya ülkesine komşu olan Türkiye, Ürdün, Irak, Lübnan gibi ülkelere göçmek zorunda kalmıştır. Sonuç olarak, 29 Nisan 2011'de Türkiye'ye sınırına ilk göç kafilesi gelmiştir (Tunç, 2015'ten aktaran: Eşsiz, 2017: 46).

2.4.1. Toplumsal Sorunlar

Arap Baharı'nın Suriye'ye etkisi başlangıçta mezhepçilik karşıtı olan yaklaşımlar oluşturmuşken zamanla bunun yerini Sünniler ile Şii-Nusayri gruplarının savaşına dönüşmüştür.

Sünni olmayanlar, rejim değişikliği olursa Sünnilerin misilleme yaparak intikam alacaklarından korktukları için Esad rejimine sıkı sıkıya sarılmışlardır. Bu sebeple Suriye muhalefeti bölünmüştür (Bingöl, 2013).

Kriz radikal İslami grupların etkinliklerini ve sayılarını arttırmıştır. Bunlardan en güçlüsü olan El Nusra (Suriye Halkı için Destek Cephesi) 2012'nin başlarında eylemlerine başlamıştır. Bu örgüt, amacını şeriat rejimi olarak açıklamıştır ve yaygın şiddete başvurmaktadır. El Kaide örgütü ile yakından ilişkili olduğu, beraber hareket ettikleri düşünülmektedir. Ayrıca başka küçük köktenci terör örgütleri de Suriye'deki otorite boşluğunda faaliyet göstermektedir. Bunların bazıları Özgür Suriye Ordusu içerisinde bulunmakta ve Suriye muhalefetini temsil etmektedir. Irak ve Afganistan'dan gelen yabancı teröristler de bu örgütlere sızmıştır (International Crisis Group, 2012).

Diğer Arap ülkelerindeki gibi kısa sürede bitmeyen dönüşüm süreci, Suriye'de halen devam etmekte ve çok çeşitli güç odaklarının savaşına sahne olmaktadır. Bu savaş sırasında Suriye toplumsal anlamda derin yaralar almıştır. 2016'nın sonlarına doğru Suriye'de yaklaşık 12 milyon kişi buldukları yeri terk etmiş ve bunların 5 milyondan fazlası komşu ülkelere sığınmıştır. Suriyeli mültecilerin yarısını 18 yaşın altındaki bireyler oluşturmakta ve bunların da yaklaşık olarak yüzde 40'ı 12 yaşın altındadır. UNICEF'in 2015'teki raporuna göre nüfusun yüzde 82'si fakirdir ve hamileler ile çocuklar yetersiz beslenmektedir (Şirin ve Rogers Şirin, 2015). UNICEF'in 2016 yılındaki araştırmasına göre 2.1 milyondan fazla çocuğun okula erişimi bulunmamaktadır. Okulların 5'te 1'i kullanılamaz durumdadır ve kitap, sıra, temizlik ve öğretmenden yoksundurlar. Araştırmalara göre Suriyeli çocukların çoğunluğu en az 1 travmatik rahatsızlık geçirmiş ve yarısından fazlası travma sonrası stres bozukluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu çocuklar sadece savaş mağduru değildir, aynı zamanda anne babaları, kardeşleri ve akrabaları için endişelenmektedirler. Savaş, çocukların gelişmekte olan zihinlerinde devamlı bir stres üretmektedir. Kadınlar ve kız çocukları sıklıkla cinsiyet temelli şiddete, aile içi şiddet, taciz, tecavüze maruz kalmakta ve bunlar dolayısı ile travmalar yaşamaktadırlar. Bunlara ek olarak Suriye'deki ruhsal sağlık merkezindeki doktorların ve uzmanların yarısından fazlası ülkeyi terk etmiştir (Karasapan, 2016). Savaşın etkileri sadece çocukların psikolojini etkilemekle sınırlı değil, onların sosyallik düzeyi ve eğitim altyapılarını da oldukça fazla etkilemektedir. Onların uzun bir süre okula gidememesi kendi geleceklerinin yanında ülkelerinin de geleceklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Okula gitmek isteyen çocuklar savaş şartlarında okumaya mahkum edilmişlerdir. Eğitim sistemi neredeyse çökmüş durumdadır, genel olarak eğitime katılım yüzde 50'nin altındadır. Büyük şehirlerden olan İdlib, okullarının yüzde 25'ini, Halep ise yüzde 13'ünü kaybetmiştir ve eğitime katılım oranı yüzde 30'dur (Cochran, 2014).

2.4.2. Komşu Ülkelere Göç

BMMYK 2019 verilerine göre toplam kayıtlı Suriyeli mülteci sayısı yaklaşık 5.6 milyondur ve bunların 3.6 milyondan fazlası Türkiye’de bulunmaktadır. Yaklaşık 10 milyon birey savaştan doğrudan etkilenmiş olup, bunların yüzde 75’inden fazlasını kadın ve çocuklar oluşturmaktadır. Çeşitli yardım kuruluşları ve ülkelere gelen yardımlar Suriye’nin ihtiyacının yaklaşık yüzde 54’ünü karşılamaktadır (Orhan, 2014: 7-8). Aşağıda yer alan Tablo 1’de ülkelere göre Suriyelilerin sayısı verilmiştir.

Tablo 1: Ülkelere Göre Suriyelilerin Sayısı

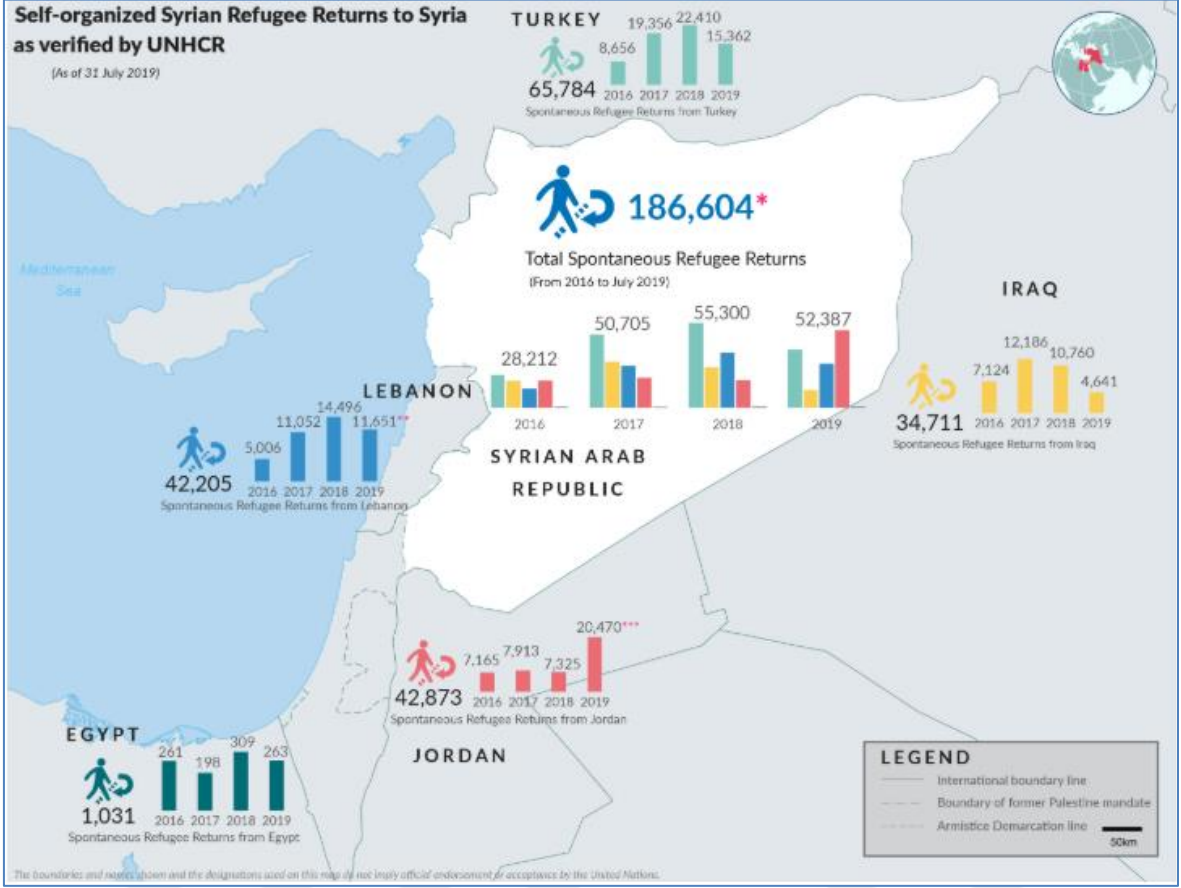
Total Persons of Concern by Country of Asylum				JSON
Location name	Source	Data date	Population	
Turkey	UNHCR, Government of Turkey	15 Aug 2019	3,649,750	
Lebanon	UNHCR	31 Jul 2019	926,717	
Jordan	UNHCR	4 Aug 2019	660,330	
Iraq	UNHCR	31 Jul 2019	228,851	
Egypt	UNHCR	30 Jun 2019	131,433	
Other (North Africa)	UNHCR	30 Nov 2018	35,713	

Total Registered Syrian Refugees		JSON
5,632,794	Source - UNHCR, Government of Turkey	
Last updated 15 Aug 2019		

Kaynak: UNHCR, 2019

BMMYK’nın 2019 tarihli bir başka verisine göre sığınmak için başka ülkelere gidenlerden geri dönenlerin toplam sayısı yaklaşık olarak 184 bin olup bunların 66 bine yakını Türkiye’den Suriye’ye dönmüştür. Suriye’ye geri dönenlerin ülkeler bazındaki sayısı Harita 3’te gösterilmiştir.

Harita 3: Komşu Ülkelere Giden ve Suriye'ye Geri Dönen Suriyelilerin Ülkelere Göre Sayısı

Kaynak: UNHCR, 2019.

Türkiye’de olduğu gibi komşu ülkelerde de Suriyelilere çeşitli yardımlar ve uygulamalar yapılmaktadır. Bu ülkeler aşağıda sıralanmıştır.

2.4.2.1. Lübnan

2019 yılı itibarıyla Lübnan’da yaşayan Suriyeli sayısı yaklaşık 925 bindir (UNHCR, 2019). Lübnan 2014 yazına kadar Suriyelilere açık kapı politikası uygulamış, sonra sınırlandırmış ve Ekim’de bu politikayı terk etmiştir. Lübnan’da Suriyelilerin kayıt işlemleri BMMYK tarafından yapılmaktadır. Lübnan Suriyeli göçüne sistematik bir politika uygulayamamıştır. Dolayısı ile Suriyelilerin diğer komşu ülkeler arasında en olumsuz koşullarda yaşadığı ülke konumundadır (Pirinççi, 2018: 48-50). Lübnan, mültecileri konu edinen uluslararası 1951 ve 1967 konvansiyonlarını onaylamamıştır. Bu nedenle ülkesine sığınma amacıyla gelen yabancılara mülteci statüsü ve kalıcı oturma izni vermemektedir. Lübnan’ın tercih edilmesinde aynı dilin konuşulması önemli bir faktördür. Lübnan’da barınma merkezi bulunmadığı için Suriyeliler barınma sıkıntısı çekmektedir. Lübnan hükümeti Suriyeli çocukların Lübnan devlet okullarında eğitim almasına imkan vermişse de bu okullar bütün Suriyeli çocukların eğitim ihtiyacını

karşılammaktan uzaktır. Bu nedenle STK'ların desteğiyle az sayıda da olsa Suriye müfredatında eğitimler verilmektedir. Sağlık hizmetleri konusunda Suriyelilere, Lübnanlılara tanınan haklar tanınmıştır ancak Lübnan'da sağlık sektörü genel anlamda özel sektöre dayalıdır, kamu kurumları da özel sektör gibi çalışmaktadır. Bu nedenle 1.,2.,3. basamak sağlık kuruluşlarında Lübnanlılar gibi ücretle muayene olmaktadır. Bu ücretlere UNHCR gibi STK'lar yardımcı olsalar da sağlık hizmeti ücretinin hepsini ödeyememektedirler (Orhan, 2014: 33-41).

2.4.2.2. Ürdün

2019 yılı itibarıyla Ürdün'de yaşayan Suriyeli sayısı yaklaşık 660 bindir (UNHCR, 2019). Türkiye'den sonra en sistematik politika geliştiren ülkedir ve Suriyelilerin kayıtları Dünyadaki en büyük UNHCR kayıt ofisinin bulunduğu Amman Ofisi tarafından yapılmaktadır (Pirinççi, 2018: 50-52). Suriyelilere verilen bir kart ile WFP, UNHCR ve devlet imkanlarından faydalanabilmektedirler. Suriyelilerin yüzde 10'u ileride sıkıntı olacağı endişesiyle bu kartı almaktan imtina etmektedirler. Mültecilerin yüzde 20'si kamplarda barınmaktadır. Kamplarda okul, öğretmen, ücretsiz eğitim, gıda yardımı, yeterli temiz su, kurslar, etkinlikler, oyun alanları, 3 öğün yemek hizmeti gibi imkanlar bulunmaktadır. Kamplardan günlük çıkış için izin belgesi gerekmekte ve kamptan tamamen çıkmak için Ürdünlü bir kefil bulmak gerekmektedir. Bu yolla yaklaşık 60 bin kişi kamptan çıkmıştır. Kamp dışında yaşayanlar aylık yaklaşık olarak 570 Amerikan doları yardım almaktadır. Paralarını herhangi bir para çekme merkezinden retina kontrolü ile çekebilmektedirler. Esasen Ürdün uzun yıllardır mültecilere ev sahipliği yapmaktadır. Arap-İsrail Savaşları, Irak Savaşı gibi nedenlerle ülkesinden ayrılanlar Ürdün'e sığınmışlardır. Ürdün "mülteci ülkesi" olarak nitelendirilebilir çünkü yaklaşık 7 milyonluk nüfusun 3 milyondan fazlasını Filistinliler oluşturmaktadır. Bu sayıya Iraklı ve Suriyeliler de eklenince 4 milyonu aşan bir mülteci popülasyona Ürdün ev sahipliği yapmaktadır. Ürdün'ün seçilme nedeni kültürel ve coğrafi yakınlık, mezhepsel kimlik olarak sıralanmaktadır. Suriyelilere açık kapı politikası uygulayan Ürdün, onlardan vize ve oturma izni talep etmemektedir. Sadece pasaportlarının olması ülkeye giriş için yeterlidir. 1951 sözleşmesini imzalamayan Ürdün, Suriye'de yaşayan Filistinlilere, askerlik çağındaki bekar erkeklere, Suriye'de yaşayan Iraklılara ve belgesi olmayanlara ülkeye giriş izni vermemektedir. Ürdün eğitim alanında da Suriyelilere bazı imkanlar sağlamıştır. İlköğretim, Suriyelilere Ürdünlülere olduğu gibi ücretsizdir ancak okul sayısı yetersizdir. Üniversite sınavı için ise Suriyelilere herhangi bir ayrıcalık tanınmamıştır, Ürdünlüler gibi sınavlara girmek zorundadırlar. Ayrıca Suriyelilerin devletten ve uluslararası kuruluşlardan yardım alırken aynı koşullardaki Ürdünlünün yardım almaması halk tarafından tepki toplamaktadır. Ürdün uluslararası arenadan aldığı yardımlarla göç alan ülkeler arasında en az mali yükün altına giren ülkedir. Suriyeli mülteci olarak belirtilen sayı aslında savaştan önce de Ürdün'de bulunan artık Ürdün'de yaşamayı kararlaştırmış kişilerdir. Ayrıca Ürdün'e diğer ülkelerden gelen çok sayıda kişi de Suriyelilerin hesaplamasına eklenmekte ve daha fazla yardım alınmaktadır (Orhan, 2014: 20-32).

2.4.2.3. Irak

2019 yılı itibarıyla Irak'ta yaşayan Suriyeli sayısı yaklaşık 230 bindir (UNHCR, 2019). Bağdat yönetimi sınırlarını Suriyelilere kapatmışken Irak Kürt Bölgesel Yönetimi (IKBY) sınırlarını Suriyelilere açmış ve temel hizmetlerden yararlanma hakkı tanımıştır. Suriyelilerin yaklaşık yüzde 40'ı kamplarda yaşamaktadır (Pirinççi, 2018: 53-55). Irak'ın seçilme nedeni etnik, mezhepsel nedenlerdir buraya göç edenlerin çoğunluğunu Kürtler oluşturmaktadır. Irak, 1951 mülteci sözleşmesine taraf değildir. Suriyelilerin çalışma izni bulunmaktadır. Kamplara giriş çıkışlar serbesttir, ancak bekar ve tek yaşayan erkekler ev kiralanmamaktadır. Sağlık ve eğitim imkanlarından faydalanma hakkına sahiptirler. Irak merkezi yönetimi ise sınırlarını Suriyelilere kapatmıştır, gelen ve kamplarda kalan mültecilerin dışarı çıkararak çalışma izni yoktur. Sağlık ve eğitim imkanlarından faydalanabilmektedirler (Orhan, 2014: 42-54).

2.5. Arap Baharı ve Suriye - Türkiye İlişkileri

2.5.1. Arap Baharı Öncesi

Suriye tarafından bakıldığında Osmanlı Devleti'nin egemenliğinden başlayan ve terörist elebaşı Abdullah Öcalan'ın yakalanması ile sonlanan dönemde Türkiye ilişkileri daima sorunlu olmuştur. Durum Türkiye açısından ele alındığında ise su kaynakları kullanımı ile paylaşımı, PKK terör örgütüne ev sahipliği ve Hatay gibi problemler nedeniyle Suriye dost ülke olmamıştır (Kınalıtopuk, 2014: 14).

1967 Arap – İsrail Savaşı başlarken Türkiye üslerinden Amerika'nın İsrail'e yardımları engellenmiş, Suriye başta olmak üzere Ürdün ve Mısır'a şeker, pirinç, ayakkabı, sigara paketi, çay vs. gibi yiyecek ve giyecek yardımları yapılmıştır (Dışişleri Belleteni, 1967'den aktaran: Şeker, 1996: 67). Bunun yanında Türkiye, BM oturumlarında İsrail'in işgal ettiği yerlerden kayıtsız ve derhal çıkmasını talep etmiştir. Bunlar Türkiye ile Arap dünyasını yakınlaştırırken batı ile ilişkilerini kopma noktasına getirmiştir. Suriye Dışişleri Bakanı o tarihlerde verdiği bir demeçte Türkiye'nin Arap milletine BM oturumlarında verdiği destekleri ve maddi yardımlarda bulunmasının Suriye halkında şükran ve takdir duyguları uyandırdığını belirtmiştir (Gönlübol ve Kürkçüoğlu, 1974'ten aktaran: Şeker, 1996: 67).

1980'lerin ortalarında Türkiye GAP (Güneydoğu Anadolu Projesi) ile Güneydoğu'ya 19 hidroelektrik santral ve 22 baraj kurma kararı almıştır. Bu proje ulaşım, sağlık, tarım ve enerji sektörlerinde büyük getiri sağlaması beklenen bir projedir (Daoudy, 2009'dan aktaran: Fadhly 2018: 23; Oktav, 2003'ten aktaran: Fadhly, 2018: 23). Türkiye'nin GAP'ı uygulamak istemesinin temel amacı, bölgede varlık gösteren PKK terör örgütünün etkisini, onunla savaşmak yerine, bölgede yaşayan vatandaşlarına refah, huzur, çalışma ortamı, hayat standardının yükseltilmesi ile

kırmaktır. PKK ile yıllardır süren bu mücadelede yaklaşık 30.000 sivil hayatını kaybetmiş ve 100 milyar dolardan fazla harcama yapılmıştır (James ve Özdamar, 2009'dan aktaran Fadhly, 2018: 24). Ancak bu yaklaşım ülkelerine akarsularla gelen suyun azalması neticesinde tarımsal gelişme faaliyetlerini engelleyeceği düşüncesiyle Türkiye'nin komşu ülkelerinin hoşuna gitmemiştir (Bağış, 1997'den aktaran: Fadhly, 2018: 24; Turan ve Kurt, 1997'den aktaran: Fadhly, 2018: 24,25). Suriye bu projeye kendi nüfusunda beklediği artışın, su kaynakları ihtiyacını daha da artıracığı için katılmamış ve o zamanlarda meydana gelen petrol gelirlerindeki düşüş Suriye'nin tarımsal kalkınması için daha fazla baraj ve su kullanımına ihtiyaç duyduğunu göstermiştir (Oktav, 2003'ten aktaran: Fadhly, 2018: 25).

12 Eylül 1980'de Türkiye'de meydana gelen darbe ile PKK terör örgütünün çoğu üst düzey yönetici ülke dışına çıkarılmış ve Suriye'de bu kişilere mültecilik hakkı tanıyan ülkelere biri olmuştur. Suriye bu kişilere sadece mültecilik hakkı tanımakla kalmamış, kendi askeri kamplarını kurmalarına izin vermiştir. Suriye bunu yaparak PKK terör örgütünü Türkiye'ye karşı Fırat – Dicle nehirleri konusunda koz olarak kullanmayı planlamıştır (Aykan, 1999'dan aktaran: Fadhly, 2018: 25).

Suriye'nin oldukça hassas olduğu su sorunu ile ilgili 1987'de Şam'da gerçekleştirilen bir protokole Türkiye, Fırat nehrinden Suriye'ye saniyede 500 metre küp su vereceğini beyan etmiş ancak Fırat nehri debisinin kışın ortalama olarak saniyede 1000 metreküp iken yazın ortalama olarak saniyede 150 metreküp gibi kontrolsüz olması dolayısı ile bu gerçekleştirilememiştir (Şeker, 1996: 93-94).

21 Ekim 1989 tarihinde iki Suriye askeri uçağı, Türkiye'ye ait Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü uçağını düşürmüştür. Suriye'nin sorumluluğu kabul etmesi üzerine başlatılan tazminat görüşmelerinde Türkiye önceliği, 5 kişilik mürettebatının ölmesi nedeniyle başta olayda şehit olan görevlilerin ailelerinin acılarının hafifletilmesine yardımcı olmak üzere tazminat başlığı altında 250.000 ABD doları ve parasal yardım başlığı altında 1.750.000 ABD doları ödemesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca düşürülen Islander BN-2A tipi uçağın o dönemdeki değeri olan 1.238.000 ABD Dolarını, kullanılamaz hale gelen hava kamerası (WILD-RO-10) ile merceklerinin yerine yenilerini, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğünün uçağın düşürülmesi sebebiyle uğradığı işgücü kaybını karşılamak için 192.000 ABD Dolarını ödemesi protokol ile kararlaştırılmıştır. Konuya ilişkin Protokol, Şam Büyükelçimiz ile Suriye Dışişleri Bakanlığı Hukuk Dairesi Başkanı arasında 16 Ekim 1990 günü imzalanmıştır (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 1991).

Türkiye - Suriye ilişkilerinde, 1980 – 1998 döneminde, PKK sebebiyle yüksek derecede bir gerginlik olmuş, ilişkiler 1992 senesinde siyasi olarak donma noktasına gelmiştir. 1998 yılının Ekim'inde Türkiye tarafından, Suriye'nin PKK'ya sağladığı desteği geri çekmesi için başlatılan süreç neticesinde, terörist elebaşı Öcalan, 9 Ekim 1998 tarihinde Suriye'den çıkarılmış, 20 Ekim

1998 tarihinde Adana Mutabakatı imzalanmıştır. Adana Mutabakatının Suriye tarafından tam olarak uygulaması şartıyla, Türkiye - Suriye ilişkilerinde yeni bir dönem başlamıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Suriye eski Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenaze merasimine iştirak etmek için 13 Haziran 2000 tarihinde Şam'a gitmiş ve bu Suriye tarafından önemli bir jest olarak değerlendirilerek ekonomik ve diğer ilişkilerde önemli gelişmeler yaşanmıştır (TBMM, 2014; Oktav, 2003'ten aktaran: Fadhly, 2018: 16).

2003 Temmuz'da Suriye'nin eski Başbakanı Miro türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Türkiye'ye gerçekleştirilen bu ziyaret, on yedi yıldır bir Suriye Başbakanı'nın Türkiye'ye yaptığı ilk ziyarettir ve 2004 Ocak'ta Suriye Cumhurbaşkanı Beşar Esad'da Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Esad'ın Türkiye'ye yaptığı ziyaret, Suriye tarafından Türkiye'ye yapılan devlet başkanı seviyesindeki ilk ziyaret olması sebebiyle tarihî niteliktedir (TBMM, 2014).

Suriye ve Türk halkı arasında bulunan sosyal ile kültürel bağlar, dayanışma, ortak kültür ve tarihine dayanarak iyi komşuluk ilişkileri geliştirilmek istenmiştir. Bu maksatla, Suriye Arap Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Velid Muallem ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu arasında imzalanan 16 Eylül 2009 tarihli “Türkiye Cumhuriyeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi” çerçevesinde Gaziantep, Şam ve Halep'te üst düzey görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde Gaziantep – Halep demiryolunun açılması, Türkiye – Suriye İş Forumu, karşılıklı olarak vizelerin kaldırılması gibi konular konuşulmuştur (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2009).

2.5.2. Arap Baharı Sonrası

Suriye ile sınıraşan sular, Hatay, PKK'nın desteklenmesi gibi problemler olmasına rağmen, komşularla sıfır sorun politikası gereğince ikili ilişkilerini yüksek seviyeli işbirliği seviyesine kısa süreli de olsa çıkaran Türkiye, Suriye'nin ortak hedeflere varma konusunda samimiyetsiz, tutarsız olduğu gerekçesiyle iki ülke ilişkileri arasında başlayan yumuşama sürecinin sonunu getirmiştir (Kıbaroğlu, 2011: 30). Suriye, komşularla sıfır sorun politikasının baş aktörüken Suriye'nin Arap Baharı olayları etkisinde kalmasıyla, Türkiye Esad'a muhalif olan kesimin tarafında yer almıştır (Tüysüzoğlu, 2013: 310).

Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Suriye yönetimini diplomatik yollarla kendi halkına karşı silah kullanmaması, reform yapması konusunda ikna etmeye çalışmıştır. Bunun için bizzat kendisi gitmiş veya heyetler göndermiştir. Yapılan görüşmelerde sivil insanların ölmesine dikkat çekerek, iç değişimi kendi eliyle başlatmazsa sonunun Kaddafi'ye benzeyeceğini vurgulamıştır. Ancak Suriye yönetimi Türkiye'nin uyarı ve tavsiyelerini dinlememiş, tatmin edici bir çözüm veya karşılık vermemiş ve sonuç olarak da Türkiye – Suriye ilişkileri bozularak kopma noktasına gelmiştir (Tan vd., 2012).

Esad yönetiminin reform yapmaması ve katliamlara devam etmesi ilişkilerin kopmasına neden olmuş ve 2012 yılında Türkiye Şam Büyükelçiliğini kapatmış, Suriye'den kaçanlara sınırlarını açmış, Suriye'nin muhalif kesiminin toplantılarına ev sahipliği yaparak örgütlenmelerine destek vermiştir (Mercan, 2012: 216).

2011 Haziran'ında Suriye muhalefeti Antalya'da toplanarak "Suriye'de Değişim Konferansı"nı yapmışlardır. Bu konferansa kadın aktivistler, ülke dışında doğan gençler, Hristiyan, Kürt, Alevi grupları ile Sünni Arap aşiretleri katılmış ve ilk kez rejim değişikliği için bir araya gelmişlerdir (İnce, 2017: 79).

2011 Haziran ayında Brüksel'de yapılan bir başka toplantıda Suriye'deki katliamlara son verilmesi, Esad'ın görevi bırakması dile getirilmiştir. Ardından 2011 Temmuz ayında "Suriye için İstanbul Buluşması" adıyla İstanbul'da toplanılmıştır. Yaklaşık 350 katılımcının olduğu konferansta Esad yönetimiyle nasıl mücadele edileceği tartışılmış ve konferans sonunda bir bildiri açıklanmıştır. Bildiride 25 üyeli bir konsey ve 11 üyeli bir komiteden oluşan "Suriye Ulusal Konseyi" kurulması kararlaştırılmıştır (Miş, 2011: 44).

Türkiye, Suriye muhalefetinin örgütlenmesi için zemin hazırlarken bir yandan da Esad'sız bir Suriye için "Suriye'nin Dostları Grubu"nun kurulmasında ön sıralarda yer almıştır. Esad'a karşı olan 11 ülkenin kurduğu bu grup, 2013 yılında aşırı radikal grupların çok ön plana çıkması ve 2014'te Batı'nın Suriye sorunundaki öncelik sırasının değişmesiyle önemini yitirmiştir (Çelikkol, 2015: 195).

30 Kasım 2011'de Türkiye, Suriye'ye 9 maddelik yaptırım uygulamıştır. Bu yaptırımlar, hükümetin varlıklarını dondurma, borç vermeyi askıya alma, askeri satışların durdurulması vb. maddeleri içeren yaptırımlardır (Besen, 2019: 66-67).

Türkiye-Suriye arasındaki gerilimli ilişki devam ederken 22 Haziran 2012'de Türk silahlı kuvvetlerine ait bir keşif uçağının Suriye'ye ait kuvvetler tarafından uluslararası hava alanında düşürülmesi sonucu gerilim iyice tırmanmış, TSK'nın Suriye'ye yönelik angajman kuralları değiştirilmiş ve sınıra askeri sevkiyat hazırlıkları başlamıştır (Arı, 2012: 848).

2012'nin Ekim ayında Suriye askerleri ve muhalifler arasında Tel Abyad bölgesindeki çatışmalarda Türkiye sınır mahallesi olan Akçakale'ye top mermileri düşmüş, 5 insan yaşamını yitirmiştir. Bu olayın üzerine TSK değişen angajman kuralları çerçevesinde, top mermisinin geldiği değerlendirilen sınırın karşı tarafında belirlenen Suriye hedefleri vurulmuştur (Gök, 2019: 91).

11 Şubat 2013'te Hatay'ın Cilvegözü sınır kapısı mevkinde tampon bölgede bırakılan bir aracın patlatılması neticesinde 18 insan yaşamını yitirmiş, 24 insan da yaralanmıştır. Bu saldırının,

sınır kapısının muhaliflerin elinde olmasından dolayı Suriye yönetiminin gizli istihbaratı tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir (Gök, 2019: 91).

11 Mayıs 2013'te Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde bombalı saldırılar düzenlenmiş, bu saldırılar Türkiye tarihinin en kanlı saldırıları olarak tarihe geçmiştir. Saldırıların arkasındakiler takip edildiğinde Suriye'nin istihbarat örgütü El-Muhaberat'ın bu saldırıda izleri olduğu görülmüştür. Bu saldırının Suriye tarafından Türkiye'ye gözdağı vermek için yapıldığı yorumları yapılmıştır (Zeren vd., 2017: 1885-1886).

16 Eylül 2013'te Suriye'nin Mi-17 tipi bir helikopteri sınır ihlali yaptığı nedeniyle Türk savaş uçaklarınca düşürülmüştür. TSK'nın açıklamasına göre helikopter, sınıra 48 kilometre mesafede iken takibe alınmış, sınıra yaklaştıkça ikaz edilmiş ancak yapılan ikazlara rağmen sınırı 2 kilometre ikaz etmesi sonucu düşürülmüştür. Olay Suriye tarafından doğrulanmış ve Suriye, helikopterin Türkiye'den giren muhalifleri izlediğini, bir teknik aksaklık sonucu sınır ihlali yapıldığını ancak hemen terk edildiğini, helikopterin düşürülmesinin aceleci bir karar olduğunu ve bunun Türkiye'nin Suriye'ye düşmanca tutumunun bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir (Serdar, 2015: 20-21).

2014 yılının Ocak ayında, DAEŞ Türkiye sınırında bulunan Cerablus ve Tel Abyad'ı ele geçirdikten sonra, Kobani'ye yönelmiştir. Bu bölge Suruç (Şanlıurfa)'un karşısında bulunmaktadır. Kobani'deki çatışmalar sonrasında yaklaşık nüfusu 250 bin olan Suruç, Ekim 2014 itibarıyla 200 bin göç almıştır. Kobani çoğunluğu Kürt olan bir bölgedir. PKK lideri Öcalan'ın Türkiye'nin doğu illerinde bulunan halkı, Kobani'ye destek olmak için sokağa davet etmesiyle 6-7 Ekim olayları başlamış ve birçok gösteri yapılmıştır. Bu gösteriler şiddet eylemlerine dönmüş, 50 kişi yaşamını yitirmiş, birçok parti binası, işyeri aracı, kamu binasının hasar görmesi üzerine 6 ilde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Gösterilerin üçüncü gününde Öcalan'ın çağrısı üzerine gösteriler durmuştur (Gök, 2019: 91).

Suriye sınırları içerisinde bulunan, Türk toprağı sayılan ve 38 personel tarafından korunan Süleyman Şah türbesine, IŞİD'in saldırması ihtimaline karşılık, 2 Şubat 2015'te TSK tarafından "Şah Fırat" operasyonu yapılmış ve türbe daha güvenli bir yer olan Suriye'nin Eşme Köyü'ne taşınmıştır (Zeren vd., 2017: 1886-1887).

Rusya, 2015 senesinin Eylül ayından itibaren doğrudan Suriye'de asker bulundurmaya başlamış ve bu durum Rusya-Türkiye ilişkilerinde gerginliğe sebep olmuştur. Rusya'nın muhalifleri hedef alan hava saldırılarının, Türkiye sınırındaki Bayır Bucak Türkmenlerini de hedef alması mevcut gerginliği bir üst seviyeye taşımıştır (İmanbeyli, 2015). Bu bombardımanlar sırasında 3,4 ve 29 Ekim 2015 tarihlerinde Ruslar Türk hava sahasını işgal etmişlerdir. Bu ihlaller nedeni ile Türkiye - Rusya arasında üst düzey toplantılar yapılmış ve Putin, Erdoğan'dan ihlaller

için özür dilemiştir. Ancak bu ihlaller devam etmiş, 24 Kasım 2015 tarihinde Reyhanlı (Hatay) bölgesinde bir ihlal daha gerçekleştirilmiş ve bu kez TSK tarafından Rus uçağı düşürülmüştür. Rusya, uçağın Suriye hava sahasında iken vurulduğunu savunsa da Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, savaşmayacaklarını ancak ilişkilerini ciddi biçimde gözden geçireceklerini söylemiştir (Taşçı, 2015: 1-4). Bunun üzerine Türkiye'nin güvenli bir ülke olmadığı gerekçesiyle bir çok Rus tur şirketi Türkiye'ye olan tatil paketlerini iptal etmiş, charter uçuşları iptal edilmiş, vize muafiyeti askıya alınmış, gıda ve tarım ürünleri alımı durdurulmuştur. İlişkilerin düzelmesi için Türkiye tarafından Rusya Milli Günü için Rusya'ya tebrik mesajları gönderilmiş, Erdoğan tarafından Putin'e uçak düşürülmesi hadisesi için üzüntülerini bildiren mektup yollanmıştır. Buna karşılık 29 Haziran 2016 tarihinde Putin, Erdoğan'ı arayarak teşekkür etmiştir. Türkiye'nin çabaları ile ilişkiler yeniden normal seyrine dönmüş, charter uçuşları başlamış, turistler yeniden Türkiye'ye gelmeye başlamıştır (Taşçı, 2015: 8-12).

2016 senesinin ilk çeyreğinde Kilis'in karşı tarafında bulunan El-Bab'tan Kilis merkezine çok sayıda havan mermisi, roket, top düşmüştür. Mayıs 2016 itibarıyla en az 21 kişi yaşamını yitirmiş ve pek çok sayıda kişi yaralanmıştır. Buna karşılık Türkiye, sınırdaki birlikleri ile DAES hedeflerini vurmıştır. Rusya ile Türkiye arasında yaşanan kriz dolayısı ile Suriye'ye hava ve kara saldırısı yapmak zorlaşmıştır (Gök, 2019: 91).

24 Ağustos 2016 tarihinde IŞİD ve PYD'nin, bölgede oldukça etkin olması sebebiyle TSK harekete geçmiş ve ÖSO ile birlikte El Bab ve Cerablus gibi bölgelere Fırat Kalkanı operasyonu düzenlenmiştir. 4 Ocak 2017 tarihinde Rusya, İran ve Türkiye arasında Astana görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde, Suriye'nin toprak bütünlüğü, egemenliği ve bağımsızlığının taahhüt edildiği bir üçlü denetim mekanizması oluşturulacağı beyan edilmiş, IŞİD ve El Nusra ile ortak mücadele çağrısı yapılmıştır (Zeren vd., 2017: 1886-1887).

2003 yılında kurulan PKK'nın Suriye kolu PYD (Partiya Yekitiya Demokrat), 2011 senesinde Suriye'nin kuzeydeki müttefiki olmuş ve Afrin, Kobani, Cezire'de PKK lideri Öcalan'ın ideoloji doğrultusunda bir yönetim oluşturmuş ve bu bölgeleri kendi kantonu olarak ilan etmiştir. Türkiye, Fırat Kalkanı operasyonu ile El-Bab'ı alıp ÖSO'ya vererek Afrin ile Münbiç arasına engel koymuştur. ABD'nin "Suriye Sınır Güvenlik Gücü" isminde 30 bin kişilik bir orduyu, PYD'nin ana askeri gücünü oluşturan Demokratik Suriye Gücü vasıtasıyla oluşturacağını söylemesi üzerine, Türkiye yeni bir operasyon yapma ihtiyacı hissetmiştir. Böylece 20 Ocak 2018 tarihinde Afrin'e yönelik olarak Zeytindalı Harekatı başlamıştır. Bu hareket vasıtasıyla Türkiye diğer uluslararası güçlerden sıyrılarak kendisini bölgesel bir güç olarak ilan etmiş ve bundan sonra da bölgede yaşanan olaylara etkin olarak müdahale edebileceğini duyurmuş olmaktadır. Türkiye'nin sınırdaki şehirlerinin ve Fırat Kalkanı'nın güvenliğinin sağlanması konusunda Afrin bölgesi kritik önemdedir. Afrin'de Terör örgütlerinin bulunması, Kilis'in tamamının ve Hatay'ın büyük kısmının terör örgütlerinin ateş menziline girmesi demek olduğu için Zeytindalı Harekatı yapılmıştır.

Zeytindalı Harekatı'nın temel sebepleri şu şekilde özetlenebilir (Köylü, 2018: 79-81):

- Yaklaşık 10 bin metrekarelik bir alanın alınarak Türkiye'nin sahadaki müttefiki olan ÖSO'nun yönetimine verilmesi,
- Mülteci sorununun çözülmesi,
- Türkiye'nin Arap coğrafyasıyla irtibatının kesilme tehlikesini ortadan kaldırmak,
- PKK/PYD'nin Amanos Dağları'ndan Türkiye'ye yaptığı taciz/sızma operasyonlarını önlemek,
- Tel Rıfat'ın kontrolünün ele geçirilerek Türkiye'deki Suriyelilerin evlerine geri dönmesini sağlamak,
- Fırat Kalkanı'nın güvenliğini sağlamak,
- ABD'nin terör örgütlerine desteğini önlemek,
- PKK'nın faaliyetlerinin Türkiye'nin sınır güvenliğini tehdit etmesi,
- PKK'nın Doğu Akdeniz'e açılmasının önlenmesi.

Arap Baharı sonrasında Suriye-Türkiye ilişkilerine genel olarak bakılacak olursa, 2011 Mart ayında Suriye'de çıkan iç savaş, aynı yılın Nisan ayında Türkiye'ye gelen ilk Suriyeli akın ile birlikte Türkiye, Suriye muhalefetini desteklemiştir. İstanbul'da Esad'a karşı tavrı alan ülkelerin temsilciliklerinin İstanbul'da toplanmasına zemin hazırlamış ve Esad karşıtı politikalar izlemiştir. Bunu yanı sıra Suriye halkı Esad'tan ayrı tutulmuş, sınır kapılarında "açık kapı politikası" uygulanmış ve iç savaştan kaçan Suriyeliler kabul edilmiştir. Bunun devamında Suriye ile ilişkileri kötüleştiren Türk uçağının düşürülmesi, Suriye helikopterinin düşürülmesi, Türk sınırına gelen top mermileri, Türkiye'de yaşanan patlamalar, Suriye tezkeresi, Suriye yolcu uçağının Ankara'ya indirilmesi, Şah Fırat, Fırat Kalkanı, Zeytindalı operasyonları gibi birçok gelişme yaşanmıştır (Kınalıtopuk, 2014: 34-36).

Sonuç olarak Suriye krizi; Suriye-Türkiye arasındaki ticaretin bitmesi, Suriye'nin kuzeydoğusunda oluşan ayrılıkçı eğilimler, Esad yönetiminin PKK terör örgütüne yeniden destek sağlaması, Türkiye'ye gelen sığınmacılar, yaşanan ekonomik kayıplar gibi nedenlerle Türkiye'yi derinden etkilemiştir. Türkiye bu krizin küresel ve bölgesel bir soruna dönüşebileceğini yeteri kadar değerlendirememiş ve krizin taraf olmuştur (Sandıklı ve Semin, 2012: 3).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERE YARDIM YAPAN ULUSAL KURUMLAR

3.1. Türkiye'de Bulunan Suriyelilere Genel Bakış

2018 yılı Haziran itibarıyla Türkiye'de bulunan Suriyeliler 3.6 milyona yaklaşmıştır. Kriz sebebiyle Suriye dışına çıkan Suriyeli nüfusun toplamda yüzde 63'ü Türkiye'dedir. Türkiye'deki Suriyeli sayısı 28 Avrupa ülkesinin nüfusu ile karşılaştırıldığında, Avrupa ülkeleri nüfusları arasında 22. en yoğun nüfusa denk geldiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında 7 Avrupa ülkesinin nüfusundan büyük bir insan kitlesinin Türkiye'de bulunduğu söylenebilmektedir. Bu durum, Suriyelilerle ilgili yapılan bütün işlemlerin neredeyse yeni bir devlet yapılanması gerektirecek oranda büyük iş yükü olduğunu göstermektedir. Tahminlere göre Türkiye, devlet olarak 2011'den beri ülkesindeki Suriyelilere destek olmak için 30 milyar \$ harcama yapmıştır (TBMM İHİK Mülteci Hakları Alt Komisyonu, 2018: 270). Bunun yanı sıra Türkiye'de 400 bin civarında çoğunluğunu Afganların ve Iraklıların oluşturduğu bir grup daha bulunmaktadır. Bu grup, Türkiye'deki Suriyeli olmayan yabancı nüfusun, Mısır gibi diğer ülkelerdeki Suriyeli nüfustan daha fazla olduğunu göstermektedir. Suriye krizinin başladığı 15 Mart 2011 tarihinden beri Türkiye'de 310 binin üzerinde Suriyeli çocuk doğmuştur ve söz konusu 3.6 milyon nüfusun 1.6 milyondan fazlasını 18 yaş ve altı Suriyeliler oluşturmakta, toplam nüfusun % 46'sı kadınlardan oluşmaktadır. Türkiye'deki vatandaşların her 20 bireyden 1'i istatistiksel olarak toplam nüfus bakımından mülteci konumundadır. Türkiye'nin bakış açısı ile Suriye krizini 2 bölüme ayırmak mümkündür. İlk dönem birinci 4 yıllık süreç olarak düşünülebilir. Bu dönemde otoriteler ve hatta Suriyelilerin kendileri bile, krizin bu denli uzun süreceğini tahmin etmediğinden sürekli kalacakları bir yaşam kurmaktan çok geri dönme üzerine düşünülerek, barınma, gıda, sağlık gibi ihtiyaçların karşılanmaya çalışıldığı bir dönemdir. İkinci dönem ise 5-6-7 ve içinde bulunduğumuz 8'inci yıl olarak düşünülebilir. Bu dönemde krizin kolaylıkla bitmeyeceği öngörüsüyle, Türkiye içerisinde Suriyeli hareketliliğinin olduğu, daha önceleri sınırdaki şehirlere, özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yoğunlaşan Suriyeli nüfus, son yıllara bakıldığında iş piyasasının daha etkin olduğu sanayileşmiş şehirlere doğru göç etmiştir ve an itibarıyla yalnızca İstanbul'da yaklaşık 600 bin Suriyeli yaşamaktadır. İkinci dönemde eğitim imkânlarına katılım, kronik rahatsızlığı olanlar, kadın ve çocukların özel ihtiyaçları, engelliler, yaşlılar, çocuk evlilikleri, çocuk işçiliği vb. özel bakım ve korunmaya ihtiyacı olanların sorunlarına yoğunlaşarak koruma konuları ön plana çıkmıştır. İş piyasasına erişim, geçim kaynaklarına erişim gibi konular daha önemli hale gelmiştir. Türkiye içerisindeki bu hareketlilik sonucunda ve iş piyasasına katılımın

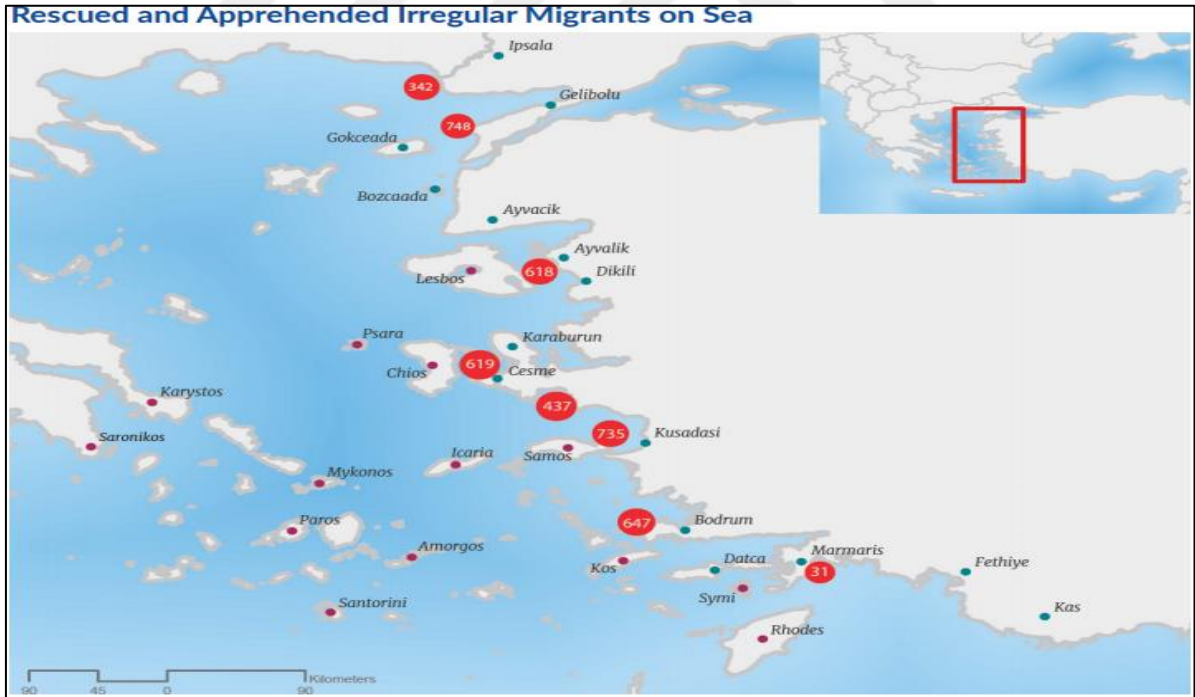
artması ile Suriyelilerin toplum içerisindeki görünürlüğü daha da artmıştır (Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği [SGDD] ve UN Woman, 2018: 65).

Türkiye'nin Ağustos 2016'daki Cerablus hareketinden ve bölgenin kontrolünü aldıktan sonra Suriye'nin kuzeyine olan geri dönüşler 2016 yılının Eylül ayından itibaren başlamıştır. İlk dalga olarak yaklaşık 250-300 kişi Karkamış Sınır Kapısı'ndan Cerablus'a Eylül 2016 da geçmiştir. Gaziantep Göç İdaresi Müdürü Oktay Bahçeci'ye göre Ekimde 2016'de bu sayı 7.741 ve Ocak 2017'de 23.926'olmuştur. Bu tarihten sonra Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş geri dönenlerin sayısının 50.000'i bulunduğunu söylemiştir (DRC, 2017: 4).

3.1.1. Suriyelilerin Türkiye'ye Geliş Güzergahları ve İstatistikleri

Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın 2019 ilk çeyreğinde sunduğu günlük düzensiz göçmen raporlarında 5 ölüm vakası kaydedilmiştir. Bir önceki rapora göre 2.678 kişilik bir düşüşün olduğu gözlemlenmiştir. En yüksek sayıdan itibaren yakalanan/kurtarılan kişilerin uyrukları Afganistan, Filistin, Suriye, Irak, Kongo, Afrika, Somali, İran, Yemen ve Mali'dir (IOM, 2019: 3).

Harita 4:Denizde Yakalanan ve Kurtarılan Düzensiz Göçmenler

Kaynak: IOM, 2019: 5

Harita 4'te Türkiye'de bulunan yabancıların deniz yoluyla yasa dışı olarak Türkiye'den çıkmak istedikleri en yoğun yerler olarak Çanakkale, Kuşadası, Bodrum, Çeşme, Ayvalık gösterilmiştir.

Harita 5:Düzensiz Göç Giriş-Çıkışları

Kaynak: IOM, 2019: 6

Harita 5'te yabancıların Türkiye'ye yasadışı giriş yaptığı yerler olarak karadan Suriye Arap Cumhuriyeti, İran İslam Cumhuriyeti ve Irak, havadan Antalya, Ankara ve İstanbul Havaalanları gösterilmiştir. Yabancıların yasadışı çıkış yaptığı yerler olarak karadan Kırklareli ve Edirne (Yunanistan'a ve Bulgaristan'a gitmek için), havadan İstanbul Havaalanı, denizden ise Çanakkale, İzmir, Aydın, Muğla gösterilmiştir.

3.2. Devlet Kurumları

3.2.1. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'na bağlı olan, afetlerin önlenmesi, müdahalesi, zararlarının azaltılması ve afet sonrasındaki faaliyetlerin planlanması için teşkil edilmiş bir kurumdur. AFAD, Myanmar'dan Şili'ye, Japonya'dan Haiti'ye ve Suriye, Mısır, Tunus, Libya'da yaşanan toplumsal olaylara kadar hepsinde faaliyetlerde bulunmuştur (AFAD, (t.y), <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkinda>).

6458 sayılı ve 4 Nisan 2013 tarihli YUKK 91'inci maddesine istinaden düzenlenen ve 22 Ekim 29153 numaralı ve 2014 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiş olan Geçici Koruma Yönetmeliği'nde geçici koruma statüsünde bulunan Suriyeli bireylere verilen bütün hizmetlerin genel koordinasyonu AFAD'a verilmiştir. Barınmadan sağlığa, eğitimden güvenliğe kadar çok sayıda hizmet, GBM dışında ve GBM'de ilgili kurum, kuruluşların işbirliğiyle Suriyelilere sunulmuştur (AFAD, 2017a: 11).

Daha sonra, 30362 sayılı ve 16 Mart 2018 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan “Geçici Koruma Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile Suriyelileri ilgilendiren işlerin geneli, GBM’lerin idaresi, geçici koruma kapsamında olan Suriyeli bireylere ilişkin hizmet ile hakların koordinasyonunun sağlanması ve sağlık hizmetlerine yönelik harcamaların karşılanması GİGM’e devredilmiştir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], 2018b).

3.2.1.1. Geçici Barınma Merkezleri (GBM)

Bu merkezler 6458 sayılı YUKK'a dayanılarak çıkarılan yönetmelik çerçevesinde, Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu 10 ilde açılmıştır. Bu iller Adana, Adıyaman, Hatay, Gaziantep, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye, Mardin, Şanlıurfa'dır (AFAD, 2013a: 21).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, 2011'de başlayan ve daha sonra tesirini artıran Suriye krizine, sessiz kalmayan ve insani yardım sunma konusunda en cömert davranan ülkelerin öncülerinden olmuştur. Türkiye, Suriye krizinin başladığı günden beri, içerideki karışıklardan etkilenen Suriyelilere “açık kapı” politikası uygulanmıştır. Suriye’den Türk topraklarına ilk girişler, 29 Nisan 2011'de 252 Suriyelinin Cilvegözü sınır kapısından geçmesiyle başlamıştır, hala da devam etmektedir. Suriye’de oluşan iç karışıklıklar sebebiyle Türkiye’ye 2011 senesinin Nisan ayında ulaşan ilk Suriyeli topluluğun geçici kabulleri yapılmış olan kabile ilk etapta sınır yakınındaki bölgelerde kurulan çadır kentlere yerleştirilmiştir. Türkiye'ye giren ilk kabileler, Suriye - Türkiye sınırı yakınında olan Hatay şehrinin Altınözü, Reyhanlı, Yayladağı ilçelerini barınmak için seçmişlerdir. İç karışıklıklardan kaçan bu grupların barınmaları amacıyla sınırın yakınında bulunan Hatay şehri Yayladağı ilçesinde çadırlar kurulmuştur. Suriye’deki krizi devam ettikçe ve gelen Suriyeli sayısının artmasıyla Hatay ilinin yanı sıra Gaziantep, Kilis illerine de GBM’ler kurulmuştur. 2012 Mart’ında 7 adet olan GBM, 19 Nisan 2014 tarihi itibarıyla Adana, Adıyaman, Hatay, Kahramanmaraş, Gaziantep, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa ve Mardin illerinde 6’sı konteyner, 16 tanesi çadır kent olmak üzere toplamda 22 barınma merkezi kurulmuştur. Toplam 11.909 konteyner ve 33.620 çadır, ülkelerinden kaçarak Türkiye'ye gelen Suriyelilerin hizmetine verilmiştir. Verilen hizmetler ile GBM’lerin koordinasyonundan AFAD sorumlu bulunmaktaydı, ancak 2018 Mart ayında bütün sorumluluk GİGM’e devredilmiştir (AFAD, 2014a: 18).

Suriyelilerin yaklaşık yarısı öncelikle Halep, ardından İdlib'ten gelmiştir. Bu şehirler Türkiye sınırına yakın ve çatışmanın yoğunlaştığı bölgeler olmakla beraber Halep 4,6 milyon nüfusu ile 2012 yılında Suriye'nin en kalabalık kenti idi (AFAD, 2017a: 21-22).

19 Nisan 2014 tarihi itibarıyla 221.442 Suriyeli misafir 10 şehirdeki 22 GBM’de yaşamaktadır. Barınma merkezleri sayıları yıllara göre kendi isteğiyle kamptan ayrılmak isteyen kişilere göre azalmakta veya Suriye'den gelen yeni kişilere göre artmaktadır. Örneğin bu sayı 2016 itibarıyla aynı 10 ilde 26 GBM şeklindedir. BM yetkililerinin dünyanın en iyi barınma

merkezlerinden olduğunu söylediği bu barınma merkezlerinde yeme-içme, barınma, temiz su şebekesi, kanalizasyon, sağlık merkezleri ve sağlık personeli, tuvalet/banyo, havalandırma, güvenlik, ziyaretçi, eğitim binaları ve eğitici personel, kurs (halı dokuma, biçki dikiş, bilgisayar, İngilizce, okuryazarlık vb.), spor alanı, kuaför, internet salonu, itfaiye, çamaşırhane, gıda marketi, mescit ve din hizmetleri, bankacılık, tercüme hizmetleri sunulmaktadır. Ayrıca Mayıs 2016 itibarıyla yaklaşık 151.700 bebek doğumu ve yaklaşık 363.300 ameliyat gerçekleştirilmiştir. Suriye vatandaşları, STK ve belediye tarafından organize edilen bir okul bulunmakta, bazı öğrenciler konuk öğrenci olarak Türk okullarına gitmektedir. Ayrıca kamplarda Kuran kursu, Türkçe kursu gibi kurslar da verilmektedir (AFAD, 2014b: 43-50; AFAD, 2016a: 43-46).

Bu barınma merkezlerinde uygulanmakta olan Afet Geçici Kent Yönetimi Sistemi (AFKEN), BM'nin kamu hizmetlerinde yeniliği geliştirmek ve teşvik etmek için dünya çapında düzenlediği BM Kamu Hizmeti Ödülleri'nde, "Kamu Hizmeti Sunumunun Geliştirilmesi" kategorisinde birincilik ödülünü aldı. İstatistiki bilgiler ile raporların tek merkezden elektronik ortamda yönetilmesine olanak sağlayan AFKEN, alanında bir ilk olma özelliğini haizdir (AFAD, 2015a: 5; United Nations Department of Economic and Social Affairs [UNDESA], 2015: 2).

Tablo 2: Barınma Merkezlerinde Sunulan Hizmetler

Barınma Hizmetleri	Sağlık Hizmetleri (Sağlık Bakanlığı)	Eğitim Hizmetleri (Milli Eğitim Bakanlığı)	Psikososyal Hizmetler (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı)
<ul style="list-style-type: none"> - İklima uygun çadır ve konteynerkentler - Aile mahremiyetine göre barınma - AFAD Kart ile marketlerden alışveriş olanağı - Yönetim: İl Valiliği 	<ul style="list-style-type: none"> - Poliklinik ve hastaneye sevk - Acil sağlık hizmetleri - Aşılama - Bebek ve gebe takip sistemi - Bulaşıcı hastalık takibi - Su hijyeni ve sanitasyon - Diş sağlığı hizmetleri vb. 	<ul style="list-style-type: none"> - Okul öncesi, ilk, orta ve lise eğitimi - Müfredat telafi eğitimleri - YÖBİS ile takip olanağı - Türk ve Arap öğretmenler - Türkçe dil eğitimleri - Yetişkinlere okuma/yazma eğitimi - Meslek edindirme kursları - Yetişkinlere yönelik kurslar vb. 	<ul style="list-style-type: none"> - Psikososyal destek hizmetleri - Çocuk gelişimi hizmetleri - Kadınlara yönelik çalışmalar - Sosyokültürel etkinlikler - Refakatsiz çocuklar

Kaynak: (ASPB, 2016; 42)

Tablo 2'de GBM'lerde sunulan hizmetler gösterilmiştir.

3.2.1.2. AFADKART

Resim 1:AFADKART

Kaynak: AFAD, 2017c

AFADKART sisteminde kullanıcılara Resim 1’de görülen kartlardan verilmektedir. Meydana gelen afet veya acil durumlarda yardıma ihtiyacı olan kimselere yapılacak aynı (nakdi olmayan yardım, mal veya hizmet yardımı) ve nakdi yardımların tek merkezden yönetilebilmesini ve izlenebilmesini mümkün kılan, yardıma ihtiyacı olan ailede bir kişiye verilen kartlar ile POS cihazları yardımıyla kapalı sistem kartlı yardım dağıtım sistemi olarak tanımlayabiliriz. Sistem Eylül 2013 yılında faaliyete geçmiştir ve ilk olarak Suriyeli kişilere verilmiştir. Bu sistemde ailedeki fert sayısına göre yardım yapılır. Suriyeliler kişilerin aile bilgileri AFKEN'den alınır. Nakdi yardım ile kartlara para yüklenerek alışveriş noktalarında (örneğin geçici bakım merkezlerindeki gıda marketleri) harcamaya hazır hale getirilir. Aynı yardım malzemeleri olarak giyecek, yakacak, vb. yardımlar da kartlara yüklenerek mükerrer yardımların önüne geçilmiş olmaktadır. Ayrıca bu yardımlar Başbakanlık tarafından yapılmaktadır (AFAD, 2016b; AFAD, 2017c).

Kışa girerken AFAD kötü durumda olan konteyner ve çadır kentlere bakımlar yapmakta ve içinde yaşayanlara çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. Örneğin yaklaşık 24 bin Suriyelinin kaldığı Kilis'teki AFAD Elbeyli Konteyner Kenti'ndeki konteynerler, termal örtülerle kaplanarak ısınmadaki risklerin ortadan kaldırılmaya çalışılmış, ayrıca özellikle çadırlarda çıkabilecek yangın riskinin minimuma indirmek amacıyla yağlı radyatörler kullanılmıştır. Yangına karşı daha güvenli olan bu ısıtıcıların 3.600 kadarı merkezdeki ailelerin konteynerlerine kuruldu. Ayrıca merkezdeki kişilerin üşümemesi için 10.800 adet uyku matı, 24.200 adet battaniye, 24.000 adet

mont ve 24.943 adet termal içlik dağıtılmıştır. Genel olarak gerekli görülen merkezlerin su taşkın yolları onarılmış, PVC çadır üstlükleri örtülmüş, eskiyen çadırları yenilenmiştir. Yıpranan çadır içi eşyalar yenileriyle değiştirilerek oturanlara bot, elektrikli soba, içlik, battaniye, mont ve kazak verilmiş ve bu yardımlar her ailenin AFADKART'ına işlenmiştir (AFAD, 2015b).

3.2.1.3. Anketler ve Raporlar

AFAD 2013'ten beri Suriyeliler ile yakından ilgilenen bir birimdir. 2014 yılında yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği ile Suriyelilere sağlanan tüm hizmetlerin koordinasyonunun AFAD'a verilmesiyle AFAD onları yakından tanıyıp yardım edebilmek amacıyla 2013-2017 yılları arasında 10 ilde bulunan GBM'ler dahilinde ve yine aynı illerde GBM'ler haricinde pek çok anket yapmış ve bu anketlere dayanarak raporlar ortaya koymuştur. Bu raporlar çevirmen eşliğinde, 1 ay süre ile yaklaşık 70 soru sorularak yapılmıştır. Anketlerde kişilerin Suriye'den Türkiye'ye geliş şekilleri ile nedenleri, Türkiye'de ve Suriye'de hane geliri, eğitim, yaş, cinsiyet, kamplardaki hizmetlerden memnuniyet vs. gibi birçok alanda sorular bulunmaktadır. Araştırmalarımından gördüğüm kadarıyla AFAD, Suriyelilerle ilgili en detaylı anketleri yapan birimlerden biridir. Türkiye'yi bir insan olarak hayal ettiğimizde, AFAD bu insanın elidir demek yanlış olmaz. Çünkü Suriyelilere yardım eden, onları hisseden, bilen, onlara giyim, temizlik, sağlık, gıda, barınma, eğitim, temiz su, sosyal imkânlar olarak yardım etmiş onların nabzını yaptığı anketler ve raporlarla ölçerek diğer insanlara duyurmuş ve bütün görev ve sorumluluklarını, barınma merkezleri ile birlikte 2018 Mart ayında GİGM'e devretmiştir. Aşağıda bu anketlerden bazı bölümler sunulmuştur (AFAD, 2013b: 11; AFAD, 2014a: 15; AFAD, 2017a: 13).

Grafik 2: Suriyelilerin Sağlık Hizmetleri Memnuniyeti ile İlaça Erişebilme Durumu

Sağlık Hizmetinden Memnuniyet Durumu	Kamp İçi			Kamp Dışı			Kamp İçi	Kamp Dışı
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam		
Çok Memnunum	28,3	16,8	26,2	34,3	30,7	33,5		
Memnunum	31,7	42,9	33,7	47,6	48,7	47,9		
Kararsızım	13,8	13,4	13,8	7,2	9,3	7,6		
Memnun Değilim	17,8	22,3	18,6	8,1	10,7	8,7		
Hiç Memnun Değilim	8,4	4,6	7,7	2,8	0,7	2,3		
Toplam Yüzde	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		
Toplam Sayı	1 100	238	1 338	531	150	681		
İlaça Erişebilme Durumu	Kamp İçi			Kamp Dışı			Kamp İçi	Kamp Dışı
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam		
İlaça Erişimde Güçlük Çekiyorum	31,0	28,4	30,6	54,1	54,6	54,2		
İlaç Temin Edebiliyorum	69,0	71,6	69,4	45,9	45,4	45,8		
Toplam Yüzde	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		
Toplam Sayı	1 160	243	1 403	827	240	1 067		

Kaynak: AFAD, 2013b: 39

Geçici korunan Suriyelilere sağlanan acil ve temel sağlık hizmetleriyle bu kapsamda sağlanan ilaç ve tedavilerden hasta katılım payı alınmamaktadır. Sağlanan sağlık hizmetinin ücreti, Sağlık

Bakanlığı kontrolünde, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için tespit edilen Sağlık Uygulama Tebliği'ndeki (SUT) bedeli geçemeyecek biçimde AFAD tarafından ödenmektedir (ASPB, 2016: 23; T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu [KDK], 2018: 152). Grafik 2'de kamp içi ve kamp dışında sağlık hizmetlerine erişme konusunda aynı oranlar söz konusu iken ilaca erişebilme konusunda kamp içinde yaşayanların memnuniyet oranının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 3:Suriyelilerin Hizmetlerden ve Personelden Memnuniyet Dağılımı

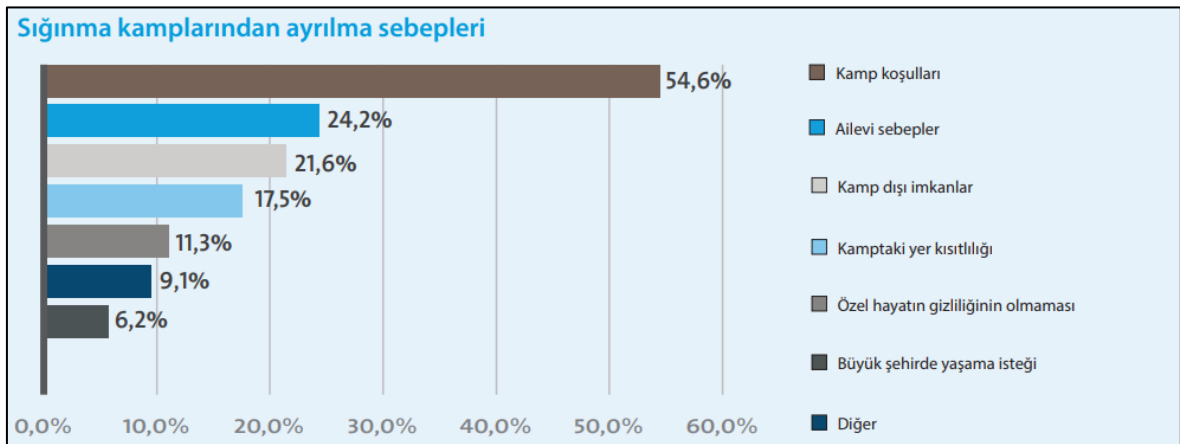
Kamplarda Verilen Hizmetlerin Değerlendirilmesi	Çok Memnunum	Memnunum	Kararsızım	Memnun Değilim	Hiç Memnun Değilim	Toplam Yüzde	Toplam Sayı
Güvenlik	40,6	47,8	8,2	2,9	0,6	100,0	1 400
Yemek	20,0	32,3	19,8	20,1	7,8	100,0	1 295
Sağlık	22,1	35,4	18,1	17,3	7,1	100,0	1 392
Eğitim	25,1	41,8	22,0	9,8	1,4	100,0	1 329
Din Hizmetleri	32,8	49,0	10,6	6,5	1,1	100,0	1 374
Sosyal Olanaklar	22,8	35,4	20,0	16,4	5,4	100,0	1 349
Personelin Muamelesi	22,8	38,5	25,5	10,5	2,7	100,0	1 378
Taleplerin Karşılanması	20,3	29,0	23,1	18,9	8,6	100,0	1 344

Kamp Personelinin Davranışlarının Değerlendirilmesi	Çok İyi	İyi	Orta	Kötü	Çok Kötü	Toplam Yüzde	Toplam Sayı
Güvenlik	30,6	49,1	11,2	4,3	4,8	100,0	1 386
Sağlık	18,8	36,7	22,4	14,6	7,4	100,0	1 244
Eğitim	20,3	39,9	19,2	13,8	6,8	100,0	1 367
Kamp Yönetimi	21,1	43,9	22,4	8,1	4,6	100,0	1 318
Kamp Muhtarı	21,9	37,1	22,4	13,2	5,4	100,0	1 359
Din Hizmetleri	22,1	39,7	20,7	12,1	5,4	100,0	1 343
Diğer	26,4	51,1	12,0	6,9	3,6	100,0	1 328

Kaynak: AFAD, 2013b: 49

Tablo 3'te görüldüğü gibi memnuniyet oranı yüksektir. Ancak buna rağmen son yıllarda Suriyelilerin GBM'lerden ayrıldıkları, GBM sayılarının ve GBM'lerdeki Suriyelilerin azaldığı göze çarpmaktadır. Kadınların GBM'den ayrılma nedenlerinin bazıları Grafik 3'te gösterilmiştir.

Grafik 3: Kadınların Kamplardan Ayrılma Sebepleri ve Oranları

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 21

Ayrıca AFAD bu raporların dışında 8 Ağustos 2017 – 15 Ekim 2018 tarihleri aralığında ayda 2-4 arasında GBM'lerde bulunan Suriyeli ve Iraklı sayısını tespit ederek bu verileri detaylı bir şekilde kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu verilere göre 8 Ağustos 2017'de 233.064 olan Suriyeli sayısı genellikle her sayımda düşerek 15 Ekim 2018'de 174.256 sayısına ulaşmış. (AFAD, 2017b; AFAD, 2018).

3.2.2. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü - GİGM

GİGM, 6458 sayılı YUKK ile 2013 yılında kurulan, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'na bağlanan bir devlet kurumudur. Sivil bir yapılanması olan bu kurumun temel amacı, göç çalışmalarında uzman, uluslararası işbirliği ile yenilenmeye açık, güncel bilgiler ile gelişmelerden yakinen haberdar olan çalışanlar tarafından, bu alana ilişkin stratejik politikaların uygulanması, göç konularıyla ilgili kurum, kuruluşlar arasındaki koordinasyonun sağlanmasıdır. Ayrıca yabancıların Türkiye'de kalış ve Türkiye'ye girişlerinin yanı sıra, Türkiye'den sınır dışı edilmeleriyle çıkışları, geçici koruma, uluslararası koruma gibi koruma statüleri ile insan ticareti mağdurlarının korunmasına yönelik iş/işlemlerin yürütülmesi de hassasiyetle ve uzman kişilerce takip edilmesi gereken konulardandır. Kısacası, tüm süreçlerin göç olgusunun dinamik ve güncel yapısına ayak uydurularak yönetilmesinin sağlanması temel amaç olarak belirlenmiştir (GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik/hakkimizda_308_309).

3.2.2.1. Kayıt

GİGM'in Suriyeliler konusunda en önemli görevlerinden ilki onları kayıt etmek olduğu söylenebilir. Bu konuda Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin kayıt edilmesi için özel çaba harcanmıştır. Bu kapsamda Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı şehirler öncelikli olarak valilikler ile üst düzey bilgilendirme toplantıları yapılmış ve valiliklerce 600 binden fazla sayıda bilgilendirme broşürü dağıtılmıştır. 2011 Nisan'dan beri Türkiye'ye gelen Suriyeli bireylerin kimliklerinin tespiti ve kayıtları yapılmış, kayıt olanların ikamet şehirlerinde hak ve hizmetlere erişebilecekleri sistemler kurulmuş, kayıt altına alınmanın teşvik edilmesi sağlanmış, ikamet ili değişikliği istekleri, ülkemizden gönüllü olarak çıkış yapmak isteyenler, evlilik, üçüncü ülkeye çıkış (akrabalık ilişkisi, tedavi, vs.) hakkında yapılacak iş ve işlemler gibi hususları içeren ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde; 29 Nisan 2014 'te 478.479 olan kayıtlı Suriyeli sayısı, 18 Aralık 2015 tarihi itibarıyla 2.415.494'e ulaştığı ifade edilmiştir. 12 Şubat 2016 tarihi itibarıyla 2.778.878 Suriyelinin biometrik kaydı alınarak geçici koruma kimlik belgeleri verilmiştir (GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik6/ucuncu-ulkeye-cikis-islemleri_558_560_8970_icerik).

GİGM Genel Müdür Yardımcısı Osman Hacıbektaşoğlu, Türkiye'deki yabancılara yönelik işlemlerin yürütüldüğü Göç Net isimli elektronik ortamdaki sisteme, 30 Kasım 2015'te "Geçici

Koruma Modülü” entegre edilerek önceden iki farklı veri tabanında (Cogent ve PolNet) bulunan Suriyelilerin demografik verilerinin, Göç Net sistemi ile tek veri tabanı çatısı altında birleştirildiğini, böylece, bütün illerde faaliyet gösteren İl Göç İdaresi Müdürlüklerince, gönüllü geri dönüş, üçüncü ülkeye çıkış işlemleri, geçici koruma statüsünün değerlendirilmesi, bireysel sonlandırma, ikamet ili değişikliği, kimlik belgesi verme, kimlik bilgileri güncelleme gibi işlemlerin yapılabilir hale geldiğini belirtmiştir (ASPB, 2016: 16,17).

Türkiye’de bulunan yabancılar için kayıt önemli bir sorumluluktur. Çünkü Türkiye’de bulunulmasının yasal dayanağını teşkil eder, kamu hizmetlerine ve mevcut yardımlara erişilmesini sağlar. Bu sebeple, Türk makamlarına kayıt olunması Türkiye’de yabancıların haklarının teminat altına alınmasının başlıca yoludur. Kayıt olmak, yasal olarak kalış hakkı ile kamu hizmetlerine ve yardıma erişimi sağlamanın yanı sıra geldiği ülkeye zorla geri gönderilme ihtimaline karşı da yabancıları korur. Türk makamlarına kayıtlı olmayan ve korunma isteğinde bulunan Suriyeliler, Türkiye’de sosyal yardım, sağlık hizmetleri, eğitim veya istihdam imkânlarına erişim dâhil olmak üzere hiçbir hizmet veya yardımdan faydalanamazlar. Erişilebilen tek hizmet *acil* sağlık hizmetleridir. Geçici Koruma Yönetmeliği, geçici koruma altındaki bireylerin kayıt altına alınması yetki ve görevini açık bir şekilde GİGM’e vermiştir. Suriyelilerin kaydı azınlıkta olan bazı iller hariç olmak üzere tüm Türkiye çapında yapılmaktadır. Koruma talep eden Suriyeli kişilerin ikamet edilen ildeki İl Göç İdaresi Müdürlüğü’ne gitmeleri gerekmektedir. Kayıt esnasında doğru kimlik bilgileri verilmeli, Suriye’den getirilen tüm belgeler sunulmalı ve Türk yetkilileri ile işbirliği içerisinde olunmalıdır. Elde hiçbir belge yoksa yetkililer beyana göre kaydı almaktadırlar. Kayıt esnasında tercümana ihtiyaç duyulursa, bu talep İl Göç İdaresi Müdürlüğü’ne bildirildiği takdirde ücretsiz olarak tercümana erişilme hakkı bulunmaktadır. 15 Mart 2016 tarihinde yapılan idari düzenlemeyle birlikte geçici koruma dahilinde kayıt işlemleri yapılan yabancı kişiler için oluşturulan “Ön Kayıt Sistemi” uygulaması GİGM tarafından kaldırılmıştır. 29 Kasım 2017 itibarıyla, geçici koruma talebinde olan yabancı kişilere ilk olarak 30 gün geçerli olan “Kayıt Belgesi”, sonrasında “Geçici Koruma Kimlik Belgesi” hazırlanması uygulamasına geçilmiştir. Bu belge ücretsiz olarak verilir ve ülkede yasal kalış hakkı verir. Güvenlik kontrollerinin tamamlanması amacıyla 30 günlük süre öngörülmekle beraber bu süre, İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nün iş yükü ya da başvuru sahibinin bireysel koşullarına bağlı olarak uzatılabilir. Yeni doğmuş bir bebeği veya ciddi bir sağlık sorunu olduğu için daha erken kayıt altına alınması gerekenler, doğum belgelerini veya doktor raporlarını yabancılar polisine ve İl Göç İdaresi Müdürlüğü’ne vermesiyle Geçici Koruma Kimlik Belgelerinin verilmesi için öncelik tanınmaktadır. Şayet 30 günlük sürede güvenlik kontrolünden geçilmez ise, herhangi başka bir işlemde önce İl Göç İdaresi Müdürlüğüne mülakat yapılarak kişinin geçici korumanın haricinde tutulup tutulmayacağı değerlendirilir. GİGM ferdi olarak bir karar almaktadır. Verilen her idari karar mahkemeye taşınabileceğinden, kişiler yasal usulleri kullanarak GİGM kararına itiraz edebilmektedirler. Bu konuda ikamet edilen ildeki barodan adli yardım desteği alınabildiği gibi UNHCR veya UNHCR’nin ortak kuruluşlarından da yardım talep edilebilmektedir. Güvenlik

kontrollerini geçenlere Geçici Koruma Kimlik Kartı çıkartılarak Geçici Koruma Yönetmeliği'nde düzenlenen hak ve hizmetlere erişimleri sağlanmış olmaktadır (GİGM, 2018a: 79; UNHCR Turkey (t.y.), <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-syrians/reception-and-registration-with-the-turkish-authorities/>).

Bu Geçici Koruma Kimlik Kartı ancak ve ancak üçüncü ülkeye yerleştirilme yapılarına kadarki geçecek süre için Türkiye'de kalış hakkı tanımaktadır. Bu kart ile kamu hizmetlerinden ve yardımlardan faydalanabilmenin önü açılmıştır. Bu belge 6458 sayılı Kanunda ifade edildiği gibi yine aynı Kanun ile düzenlenen ikamet izni yerine kullanılan belgelere ya da ikamet iznine eşdeğer değildir. Harç veya belli bir ücret alınmamaktadır. Yabancı bireyin hizmet ile yardımlara erişimine olanak veren *yabancı kimlik numarasını* içermekte ve uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkını tanımamaktadır. Kart, Türk vatandaşlığına başvuru ayrıcalığı tanımaz çünkü karta sahip olunan süre ikamet izni toplamı kapsamında dikkate alınmaz. Tüm hizmetler için (Elektronik haberleşme de dahil) abonelik sözleşmesi yapılması için kullanılabilir (GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzenlecek-belgelerbelge_409_546_555).

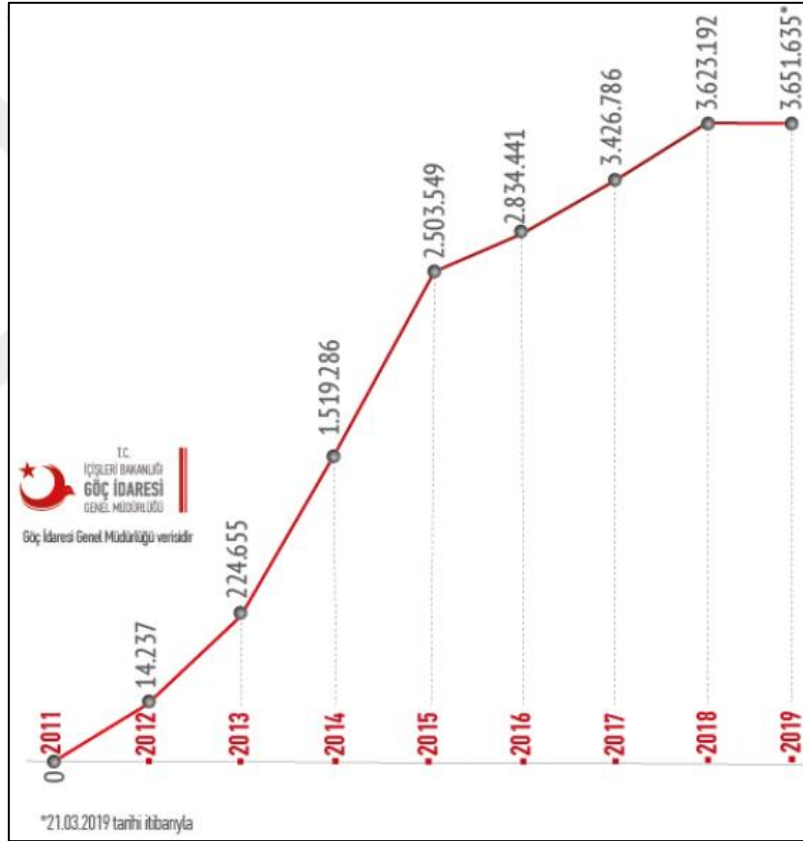
YUKK yürürlüğe girmeden önce yabancılara valilikler kanalı ile altı ayda bir yenilenen ikamet izinleri verilmekteydi ve kıymetli evrak olarak değerlendirildiğinden sahibinden her yıl yaklaşık 200 lira tahsil edilmekteydi. Suriye krizinin ilk günlerinde kayıtlar etkili olarak yapılamamış daha sonra kamplarda AFAD tarafından kimlik belgeleri düzenlenmiştir.

YUKK yürürlüğe girdikten sonra yabancılara mülakat gerçekleştirilinceye kadar aylık olarak yenilenen *tanıtım kartı* verilir mülakattan sonra da 6 ayda bir yenilenmek üzere Uluslararası Koruma Başvurusu Sahibi Kimlik Belgesi verilmektedir. Bu belge ikamet izni yerine geçer ve YUKK tarafından getirilen yenilik kapsamında herhangi ücret alınmaz. İlk zamanlar Türkiye'ye düzensiz giren Suriyeli bireylere Yabancılar Şube Müdürlükleri tarafından açılan kayıt merkezlerinde, 11 haneli şahıs numarası içeren ve GİGM tarafından verilen tanıtım kartına benzeyen 98 ile başlayan *tanıtım belgeleri* verilmiştir. Suriyelilerin dışında önceden bireysel olarak başvuran sığınmacı ile mültecilere ikamet tezkeresi ile verilen 99 ile başlayan yabancı kimlik numarası, YUKK ile kayıt esnasında verilen tanıtım kartıyla birlikte verilmekte ancak Suriyelilere 98 ile başlayan şahıs numarası verilmekteydi. Herhangi bir kamu hizmetinden faydalanabilmek için yabancı kimlik numaraları mülteciler açısından ilk şarttır. Yabancı kimlik numarası bulunmayan yabancıların sosyal hizmet ve sosyal yardımlardan yararlanması, sağlık hizmetlerine erişimi, örgün veya yaygın eğitim hizmetlerinden faydalanma imkanı dışıdır ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilme programına tabi tutulan kişilerin Türkiye'den çıkışları sağlanamamaktaydı (Mültecilerle Dayanışma Derneği [MÜLTECİ-DER], 2015: 20, 21). Suriyelilerin kayıt ve kimlik belgelerinde yaşanan bu sorunlar, çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği ile bitti. Halihazırda alınan kayıtlar daha sistematik bir hale getirildi. Geçici Koruma Kimlik Yenileme Projesi kapsamında yenilenen kimliklerin üzerinde artık 99 ile başlayan *Yabancı Kimlik Numarası* nın yanında 98 ile başlayan

şahıs numarası bulunmaktadır. 99 ile başlayan bu Yabancı Kimlik Numarası aracılığıyla bütün yardımlar ve hizmetler yürütülmektedir. Suriyelilerin halihazırda sadece 98 ile başlayan şahıs numaraları varsa www.goc.gov.tr web adresinin ana sayfasında bulunan “geçici koruma yabancı kimlik no” kısmına girerek Geçici Koruma Kimlik Belgesi/Yabancı Tanıtma Belgesi’ndeki 98 ile başlayan şahıs numarasını kullanarak yabancı kimlik numarasına erişmeleri gerekmektedir. Bu işlem için herhangi bir bedel talep edilmemektedir (GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma-yabanci-kimlik-no_350_359_7830_icerik).

GİGM’in tuttuğu kayıtlara istinaden bazı veriler aşağıda sunulmuştur.

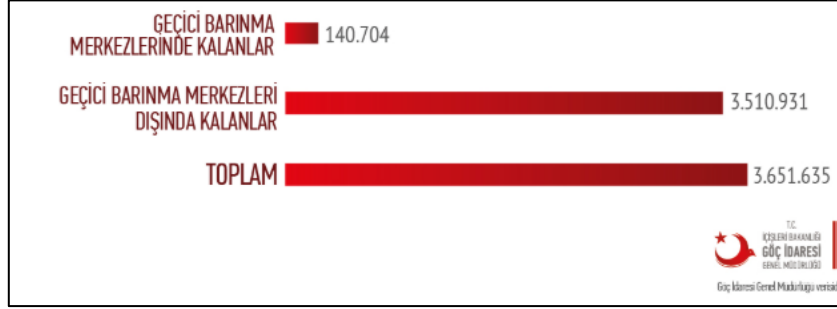
Grafik 4: Yıllara Göre Türkiye’de Bulunan Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı

Kaynak: GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecicikoruma_363_378_4713_icerik

Grafik 4’te 2019 yılının Nisan ayı itibarıyla GİGM’in internet sitesinden alınan güncel kayıtlı Suriyeli sayısı gösterilmektedir.

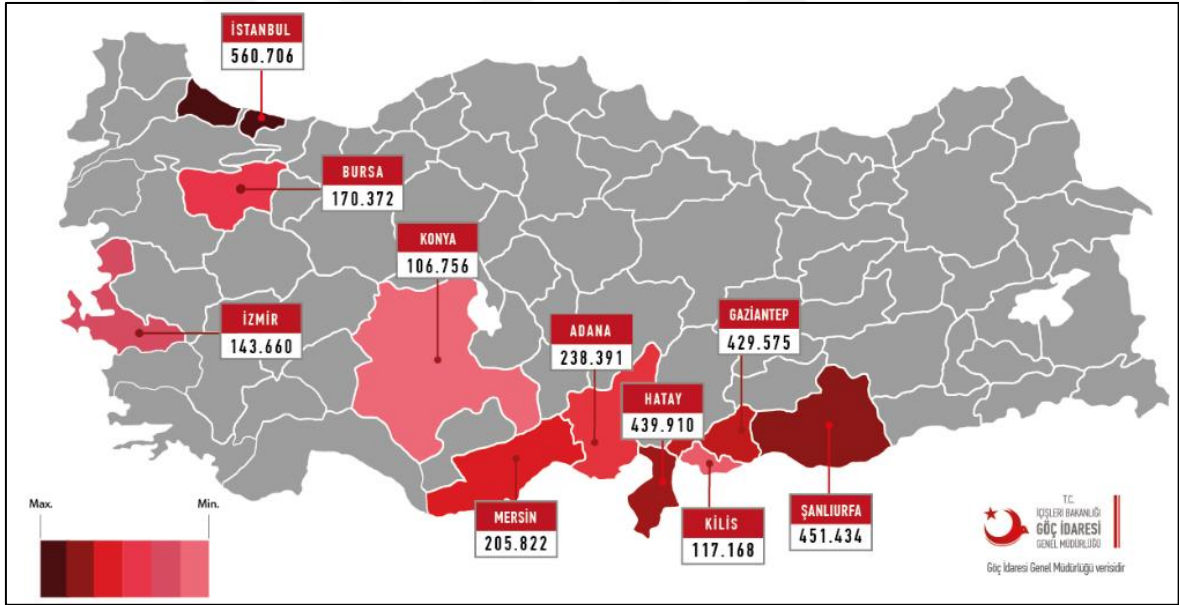
Grafik 5: Geçici Barınma Merkezlerinde ve Dışında Kalan Suriyeli Sayısı

Kaynak: GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/ic_erik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Grafik 5'te, 2019 yılının Nisan ayı itibarıyla GİGM'in internet sitesinden alınan GBM'lerde ve GBM dışında yaşayan kayıtlı Suriyeli sayısı gösterilmektedir.

Harita 6: Suriyelilerin Buldukları İlk 10 ile Göre Dağılımı

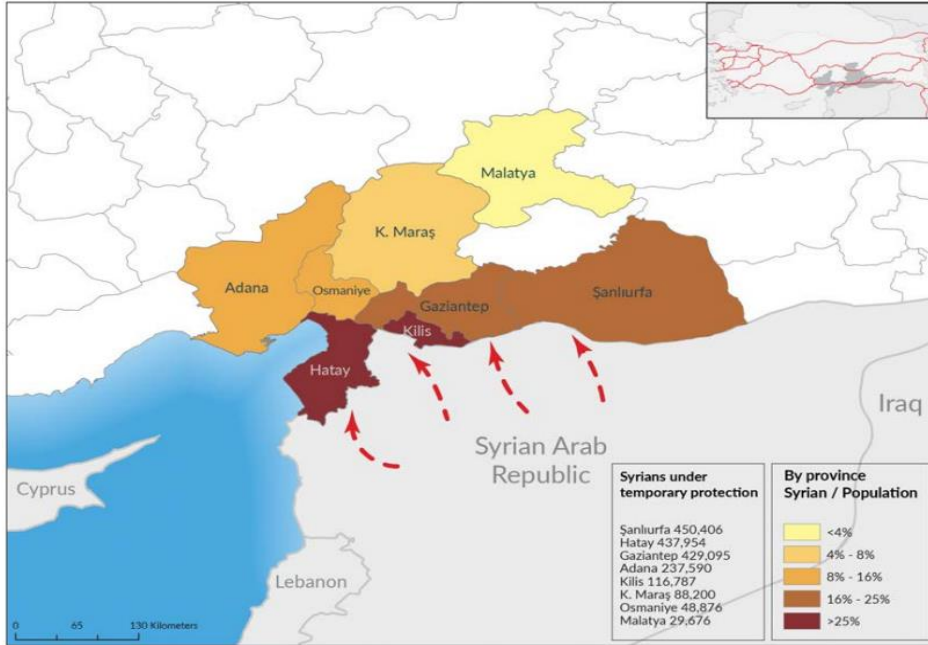
Kaynak: GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik

Harita 6'da, 2019 yılının Nisan ayı itibarıyla GİGM'in internet sitesinden alınan kayıtlı Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı 10 yer gösterilmektedir. İlk üç sırayı İstanbul, Şanlıurfa ve Hatay almaktadır.

3.2.2.2. Geçici Koruma Merkezleri

AFAD'ın Türkiye - Suriye sınırı yakınlarında bulunan 10 ilde kurduğu hali hazırda 26 adet olan GBM'ler 2018 Mart ayında GİGM'e devredilmiştir. Bu kamplarda okul öncesini de kapsayacak şekilde okul çağındaki çocuklara eğitim verilmektedir ve Türk vatandaşlarına sağlanan standartlarda sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilere yönelik yetişkinler için eğitim merkezleri bulunmakta olup işsiz olanlara gerekli mesleki kurslar vererek iş sahibi birey olmalarına yardım sağlanmaktadır. GBM'lerin işletilmesi ve kurulumu amacıyla yazılı standartlar oluşturulmuş, böylece bütün merkezlerdeki şartların benzer nitelikte olması amaçlanmıştır. Bu standartlar gelecekte oluşabilecek muhtemel afetler hitamında ihtiyaç duyulan afet barınma merkezlerinde de kullanılacak standartlar olarak oluşturulmuştur. (GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560).

Harita 7: GİGM Sorumluluğunda Bulunan Geçici Barınma Merkezleri

Kaynak: IOM, 2019: 9.

Grafik 6: Geçici Barınma Merkezlerindeki Suriyelilerin Sayısı

Hatay	16,621
Gaziantep	3,656
Şanlıurfa	41,565
Kilis	14,703
Kahramanmaraş	13,629
Osmaniye	14,097
Adana	27,067

Kaynak: IOM, 2019: 9

28 Mart 2019 tarihli GİGM verilerine göre, hâlihazırda GİGM tarafından yönetilen ve Kahramanmaraş, Hatay, Adana, Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Osmaniye ve Malatya’da olmak üzere toplamda 140.078 kişinin yaşadığı, toplam 13 adet GBM bulunmaktadır. Harita 7’de GİGM sorumluluğunda olan GBM’ler, Grafik 6’te bu merkezlerdeki sayılar gösterilmiştir (IOM, 2019: 9).

3.2.2.3. Birebir Yerleştirme

Birebir yerleştirme formülü, 18 Mart 2016’ta yapılan AB mutabakatının en önemli unsurlarından birisidir. Bu uygulamaya göre 4 Nisan 2016’dan itibaren Türkiye’den Yunanistan’a yasa dışı olarak giden her Suriyelinin Türkiye’ye geri iade edilmesi karşılığında Türkiye’de bulunan bir Suriyelinin AB ülkelerine yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Türkiye’den alınacak olan Suriyeliler *BM Kırılganlık Kriterleri’ne* (bkz. 5.3.1.4.5.1) uyarak BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile işbirliği içerisinde belirlenecektir. Ayrıca AB, birebir formülü ışığında, Gönüllü İnsani Yeniden Yerleştirme Programı başlatılarak bazı kotalar belirlenmiş, Suriyelilerin Türkiye’den AB üye ülkelere yeniden yerleştirilmesinin önü açılmıştır. Düzensiz göçün önüne geçen ve yasal göçü destekleyen bahse konu program bu açıdan bakıldığında önemli bir bileşendir. Bu kapsamda 31 Aralık 2016’dan beri Suriyeliler birebir yerleştirme dahilinde Avrupa ülkelerine yerleştirilmeye başlanmıştır. Suriyelilerin en çok yerleştirildiği üç ülke Fransa (433), Hollanda (456), Almanya (1.065)’dir (GİGM, 2016: 84; T.C. Dış İşleri Bakanlığı (t.y.), http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa).

Tablo 4: Birebir Formülüyle Türkiye’den Çıkış Yapan Suriyelilere İlişkin İstatistikî Bilgiler

ÜLKE	TOPLAM
GENEL TOPLAM	20.507
ALMANYA	7.230
HOLLANDA	3.712
FRANSA	3.626
FINLANDİYA	1.515
İSVEÇ	1.310
BELÇİKA	1.159
İSPANYA	602
İTALYA	382
AVUSTURYA	213
LÜKSEMBURG	206
HIRVATİSTAN	152
PORTEKİZ	142
LİTVANYA	102
ESTONYA	59
LETONYA	46
SLOVENYA	34
MALTA	17

21.03.2019 itibarıyla

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
GÖÇ İDARESİ
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Göç İdaresi Genel Müdürlüğü vensidir

Kaynak: GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560.

İlk üç sırada Almanya, Hollanda ve Fransa'nın yer aldığı Tablo 4, 2019 yılının Nisan ayında GİGM'in internet sitesinden alınmıştır. Birebir formülü kapsamında AB ülkelerinde yeniden yerleştirilen Suriyelilerin yerleştirildikleri ülkeleri ve yeniden yerleştirilen Suriyeli sayısını göstermektedir.

3.2.2.4. Üçüncü Ülkeye Yerleştirme

GİGM, Türkiye'deki geçici koruma statüsünde olan Suriyelilerin yeniden yerleştirilmesi işlemlerini valiliklerce oluşturulan komisyonlar ile koordineli olarak ve yeniden yerleştirme kriterleri (bkz. 5.3.1.4.5.1.) temelinde belirlenen Suriyeli bireylerin demografik bilgilerini içeren listeler hazırlayarak yapmaktadır. 65 yaş üstü refakatsiz yaşlılar, tedaviye ihtiyacı olan kişiler, engelliler, risk altındaki kadınlar/çocuklar, şiddet ve/veya işkence mağdurları ile fiziki, hukuki yahut psiko-sosyal olarak korunmaya ihtiyacı olanlar öncelikli özel ihtiyaç sahibi birey olarak değerlendirmeye alınmaktadır. Yapılan değerlendirme hitamında ihtiyaç sahibi olarak görülenler yerleştirme programına alınıp aday olarak gösterilmektedir. Valilikler vasıtasıyla GİGM'e raporlanan listelerin incelenme ve değerlendirilmelerini müteakip Birleşmiş Milletler Mülteciler

Yüksek Komiserliği ile paylaşılarak onlar tarafından yerleştirme yapılacak ülkelere sunulmaktadır. Suriyeli bireylerin yeniden yerleştirilmesi amacıyla ülkelerin belirlediği kotalara göre sunulan listelerdeki bilgiler ışığında yapılan değerlendirmenin akabinde bahse konu ülkelere kabul edilen kimselerin Türkiye’den çıkışları yapılması için GİGM’e bildirilerek çıkışa mani olan bir hal söz konusu değilse bireylerin çıkışları yapılmaktadır (GİGM, 2016: 83).

GİGM Genel Müdür Yardımcısı Osman Hacıbektaşoğlu, Suriyeli bireylerin Türkiye’den üçüncü ülkelere çıkışlarının yapılması amacıyla Suriyeli bireylerin yoğunlukla yaşadığı şehirlerde komisyonlar oluşturulduğunu, belirli kurallar çerçevesindeki süreç dahilinde yabancıların tespit edilerek çıkışlarının sağlandığını ifade etmiştir. Çıkışı yapılacak yabancıların analiz edilerek profillerinin incelendiğini, özel ihtiyaç sahiplerinin, hatta bunların içinden de en hassas grupların saptanarak, GİGM’in uygun görmesiyle UNHCR ile koordineli olarak üçüncü bir ülkeye yerleştirildiğini belirtmiştir (ASPB, 2016: 17).

**Tablo 5: 2014 – 2019 Yıllar Arasında Suriyelilerin
3. Ünelere Yeniden Yerleştirilmesi**

S.N.	ÜLKE	ÇIKIŞ YAPANLAR
1	AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ	3.913
2	AVUSTRALYA	115
3	AVUSTURYA	58
4	BELÇİKA	46
5	BULGARİSTAN	27
6	FRANSA	1
7	HOLLANDA	3
8	İNGİLTERE	1.948
9	İSVEÇ	168
10	İZLANDA	13
11	KANADA(BMMYK)	4.091
12	KANADA(DOĞRUDAN)	2.645
13	LİHTENŞTAYN	18
14	LÜKSEMBURG	46
15	NORVEÇ	1.926
16	ROMANYA	43
17	YENİ ZELANDA	4
	TOPLAM	15.065

Kaynak: GİGM (t.y.), http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560.

Tablo 5, 2019 yılının Nisan ayında GİGM’in resmi internet sitesinden alınmıştır. Suriyelilerin yerleştirildikleri üçüncü ülkeleri ve sayısını göstermektedir. Bu konu 3.5.3.4.5. başlığı altında da incelenmiştir.

3.2.2.5. Muyu Projesi

Türkiye’deki çocuklarla göçmen çocuklar arasındaki iletişimin kolaylaştırılması, göçmen çocukların psiko-sosyal ve dil gelişimlerine olumlu yarar sağlanması, göç hakkında bilinçlendirme yapılması amacıyla yaşları 6-11 arasında olan çocukların kullanımına elverişli olan Muyu seti GİGM tarafından hazırlanmıştır. Sette; Arapça, İngilizce, Türkçe hikâyeler, motif boyama kitabı, hikâyeli boyama kitapları, kalem kutusu, resim defteri, boyama kalemleri vardır. Bu setlerden “Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yardım İçin Türkiye’ye Destek Projesi” dahilinde 125.000 adet basılarak GİGM’e teslim edilmesi sağlanmıştır. 125.000 adet Muyu setinin dağıtımı Türkiye genelindeki şehirlerden alınan talepler değerlendirilerek uygun sayılarda 81 şehre gönderimi sağlanmıştır. UNHCR ile işbirliği içerisinde olarak 2.950 adet Muyu seti basılmış, 9-13 Mayıs 2016’da Şanlıurfa, Hatay, Adana şehirlerindeki toplum merkezlerine ve ÇDA’lara, 6 Mayıs 2016’da Gaziantep ÇDA ve toplum merkezine gönderimi sağlanmıştır. Setlerin yanı sıra 3 dilde yayın yapan www.uyumcocuk.gov.tr isimli çocuk internet sitesi ile çocuklara ulaşılmış, çeşitli oyunlar, hikâyeler ve etkinlikler ile karşılıklı uyum süreçleri desteklenmiştir (GİGM, 2017: 95; GİGM, 2018a: 92).

Resim 2: Muyu Resim Yarışması Afişi

Kaynak : GİGM (t.y.), <http://www.goc.gov.tr/files/files/D%C3%BCnya%201%20Herkes%201%20Resim%20Yar%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1%20Af%C5%9Fi.pdf>

Resim 2, her yıl düzenlenen geleneksel Muyu Resim Yarışması'nın 2019 yılındaki afişini göstermektedir.

Muyu Resim Yarışmaları ile bütün insanlığın eşit ve özgür olarak yaşama hakkını elinde bulundurduğu bir dünya vurgulanarak, dünyanın göçe bakışı, çocuklar tarafından hayal edilen ve gerçekte görülen göç olgusunun vurgulanması amaçlanarak çocukların durumu nasıl yorumlandığını görmek amaçlanmıştır. 2019 yılında dördüncüsü düzenlenecek olan yarışmada çocuklardan "Dünya 1 Herkes 1" konulu yarışma için eser çıkarmaları istenmiş, hayal dünyalarının görülerek geliştirmelerine yardımcı olunması, görsel sanatlara yeteneği olan çocukların ortaya çıkarılması ve onurlandırılması hedeflenmektedir. "Dünya 1 Herkes 1" isimli Muyu resim yarışmasının temasını, dünyanın 190 değişik ülkesinden sağlık, sanat, kültür, eğitim, turizm vb. sebeplerle Türkiye'ye gelmiş olan, fayda sağlayan göçmenler oluşturmaktadır. Türkiye genelinde GBM'lerde yaşayan göçmenler dahil olmak üzere özel/resmi bütün ilk ve ortaokul öğrencileri bu yarışmada yarışacaklar. Yarışma, ilkokul ve ortaokul kategorilerinde farklı olarak değerlendirilecektir. Dereceye giren her iki kategoriden 5 er öğrencinin her birine birer Muyu seti, boyama seti, tablet bilgisayar, ödül olarak verilecektir (GİGM (t.y.), [http://www.goc.gov.tr/files/files/%C5%9Eartname\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/%C5%9Eartname(1).pdf)).

3.2.3. Sağlık Bakanlığı

2018 yılında 427 Suriyeli hekim dışı sağlık çalışanı ve 254 Suriyeli hekim pratik eğitimlerde başarılı olarak sertifika almıştır. Uygulamalı olarak uyum eğitimlerinin, T.C. vatandaşı sağlık personelinin rehberliği ve akademisyenlerin gözetiminde yapılabilmesi için Mersin, Hatay, Şanlıurfa, İstanbul, Ankara, İzmir ve Gaziantep'te 7 Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezi oluşturulmuştur. GSM'de istihdam edilen Suriyeli olan hekim sayısı 606, Suriyeli olan yardımcı sağlık personeli sayısı 751, hasta yönlendirme personel sayısı 896 ve destek hizmetleri personel sayısı 327 kişidir. Geçici koruma altında olan Suriyelilere hizmet veren T.C. vatandaşı 450 sağlık personelinin; etkili iletişim, kültürler arası iletişim, çatışma yönetimi, göçmen sağlığı gibi konuları içeren hizmet içi eğitim almaları sağlanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2019: 142).

Geçici koruma kimlik belgesi bulunan Suriyeli bireyler sağlık kuruluşlarına doğrudan başvurabilmekte veya 182 numaralı Sağlık Bakanlığı Merkezi Hekim Randevu Sistemi (MHRS) Çağrı Merkezi'ni arayarak bakanlığa bağlı olan sağlık merkezlerinden randevu alabilmektedir. Türkiye'de bulunan geçici koruma altında bulunan yabancılara yönelik sağlık hizmeti sağlayan çokça STK vardır. Halkların Köprüsü Derneği, Sınır Tanımayan Doktorlar, Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı, Yeryüzü Doktorları ve International Medical Corps bunlardan bazılarıdır (Gültaç ve Balçık, 2018: 198).

T.C. Başbakanlığı, 2013 yılının Eylül ayında Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişmelerini sağlamak için “Geçici Koruma Altında Verilen Sağlık Hizmetleri Genelgesi” yayınlamıştır. Bu düzenlemeyle birlikte devlet dairelerinden resmi kimlik kartlarını alan Suriyeliler Türk sağlık sistemine erişebilmektedir. Ancak, birçok Suriyeli bu kimlik belgelerini almaya çekinmektedir, çünkü bu kimliği aldıkları takdirde Avrupa tarafından kabul edilmeleri veya Türkiye dışına çıkmalarının engellenebileceğini düşünmektedirler (HPG, 2017’den aktaran SGDD ve UN Woman, 2018: 29). Kayıtlı olmayan Suriyelilerin sevkli ve temel sağlık hizmetlerine erişimi kısıtlıdır ancak acil bakım ve temel halk sağlığı hizmetlerinden ücretsiz yararlanarak daha fazla sağlık hizmeti edinmek için kayıtlı olmaya sevk edilirler. (SGDD ve UN Woman, 2018: 29).

3.2.3.1. GBM’lerde Sunulan Sağlık Hizmetleri

Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu (TKHK) ile Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (THSK) tarafından geçici koruma altında olan Suriyeli bireylerin bulunduğu GBM’lerde koruyucu ve temel sağlık hizmetleri tam saptanmaktadır. Sağlanan hizmetler; çocuk ve ergen sağlığı, poliklinik, kadın ve üreme sağlığı, çevre sağlığı, salgın ve bulaşıcı hastalık ile mücadele, bağışıklama, ruh sağlığı, tüberkülozla mücadele ve kansere yönelik hizmetlerdir (ASPB, 2016: 50).

3.2.3.2. GBM Dışında Bulunan GSM’lerde Sunulan Hizmetler

Hatay/ Yayladağı’nda ilk olarak başlayan sağlık destek çalışmaları, 2013/08 sayılı Suriyeli Misafirlerin Sağlık ve Diğer Hizmetleri Hakkında Genelge ile genişletilmiş ve Türkiye çapında uygulanan şehir sayısı 11’den 81’e yükseltilmiştir. Geçici koruma altında olan Suriyeli misafirlere AFAD Genelgesi’nin 1.maddesine göre Türk vatandaşlarına benzer şekilde acil, tedavi edici, koruyucu sağlık hizmetleri SUT dahilinde ücrete tabi olmaksızın sağlanmasına karar verilmiştir. Üç milyonun üzerinde sayısı olan Suriyeli bireylerin ağırlıklı olarak yaşadıkları bölgelerde diğer hizmetlerin yanı sıra sağlık hizmetini alırken karşılaşılan sorunları engelleyerek hizmetlere rahat ulaşılması için Halk Sağlığı Müdürlükleri bünyesinde birinci basamak sağlık hizmetlerinin verildiği “Göçmen Sağlığı Birimleri” oluşturulmuştur. THSK’nin 2017 Şubatta yayımladığı 2016 Faaliyet Raporu verilerine istinaden 17 şehirde, 86 GSM bünyesinde 175 göçmen sağlığı birimi oluşturulmuştur. GSM’lerden 7’si eğitim merkezi olup bu merkezler 70 birim içermektedir (Gültaş ve Balçık, 2018: 196).

GBM dışı sağlık hizmetleri; toplum sağlığı merkezleri (TSM), aile sağlığı merkezleri (ASM), TSM’lerin bünyesinde olan Göçmen Sağlığı Birimlerinde sağlanmaktadır. Yabancı Tanıtma Belgesinin gösterilmesi mecburidir, hastanın ilk olarak ikamet ettiği şehirde sağlık hizmeti edinmesi gerekmektedir. Ücretsiz uygulanacak sağlık hizmetleri, Sağlık Bakanlığı’nın 9648 sayılı ve 04.11.2015 tarihli revize edilmiş olan *Geçici Koruma Altında Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslara Ait Yönerge Hükümlerine göre* SUT’ta belirtilmiştir. THSK’den alınan

bilgiye göre 20 Nisan 2016 itibarıyla 17 şehirde 50 GSM içinde 64 adet birim bulunmaktadır. Bu birimlerin illere göre sıralanışı aşağıda verilmiştir (ASPB, 2016: 49-50);

- Şanlıurfa 10 Adet Merkez (10 Adet Birim)
- Osmaniye 1 Adet Merkez (1 Adet Birim)
- Mersin 1 Adet Merkez (1 Adet Birim)
- Mardin 5 Adet Merkez (6 Adet Birim) (Nusaybin'deki GBM'ler kapalı olduğundan hizmet verememektedir)
- Malatya 1 Adet Merkez (1 Adet Birim)
- Konya 2 Adet Merkez (3 Adet Birim)
- Kilis 2 Adet Merkez (2 Adet Birim)
- Kayseri 1 Adet Merkez (1 Adet Birim)
- Kahramanmaraş 1 Adet Merkez (2 Adet Birim)
- İzmir 5 Adet Merkez (5 Adet Birim)
- İstanbul 14 Adet Merkez (14 Adet Birim)
- Hatay 1 Adet Merkez (2 Adet Birim)
- Edirne 1 Adet Merkez (1 Adet Birim)
- Bursa 2 Adet Merkez (4 Adet Birim)
- Ankara 4 Adet Merkez (5 Adet Birim)
- Adıyaman 4 Adet Merkez (4 Adet Birim)
- Adana 3 Adet Merkez (3 Adet Birim)

3.2.3.3. Aşılama

Suriyeli çocuk ve bebeklere, Türkiye'deki aşı takvimine göre bağışıklama faaliyetleri icra edilmektedir. Türkiye'ye getirilen vakalar ile Suriye'deki şüpheli vakalardan alınan örneklerde vahşi polio üremesi görülmüş, WHO tarafından da eşzamanlı olarak bu durumun teyit edilmesi neticesinde risk değerlendirmesi yapılmış ve destek aşılara başlanmıştır. 5 yaş altında 755.000 yabancı (çoğunluğu Suriyeli), 5-15 yaş arasında ise çoğunluğu Suriyeli olan 129.872 yabancı çocuğa aşı yapılmıştır. Genel toplamda 0 yaş - 15 yaş arası çocuk felci aşısı uygulanan çoğunluğu Suriyeli yabancı çocuk sayısı 884.872'dir (ASPB, 2016: 50).

3.2.3.4. İkinci Basamak Kamuya Bağlı Hastaneler, Özel Hastaneler ve Üçüncü Basamak Üniversite Hastanelerinde Sunulan Sağlık Hizmetleri

TKHK tarafından, Türkiye genelinde ve GBM'lerde İkinci Basamak Sağlık hizmetleri SUT dahilinde *ücretsiz* olarak sunulmaktadır. Sağlanan hizmetler; acil, yoğun bakım, ameliyathane, yatarak tedavi, ikinci/üçüncü basamak poliklinik hizmetleridir. Kamu hastanelerinde sağlanan sağlık hizmetleri fatura ödemeleri, 29 Temmuz 2015'te Sağlık Bakanlığı ve AFAD tarafından imzalanan "Global Bütçe Protokolü" dahilinde bireyin sağlık hizmetini aldığı şehrin Kamu

Hastaneleri Birliği İl Genel Sekreterliği'ne fatura edilir (ASPB, 2016: 47, 51).

Üniversite ile özel hastanelerde sunulan sağlık hizmetine, kamu hastaneleri tarafından zorunlu olan durumlarda (yanık, acil, organ nakilleri, kanser gibi Sağlık Bakanlığı Yönergesinde ifade edilen hallerde) sevkle gidilebilir. Harcamalara ilişkin faturalar Global Bütçe Protokolü çerçevesinde sevk eden ilin Kamu Hastaneleri Birliği İl Genel Sekreterliği'ne fatura edilir (ASPB, 2016: 51).

3.2.3.5. Gönüllü Sağlık Tesislerinde Sunulan Sağlık Hizmetleri

İçişleri Bakanlığı'nın çalışma izni verdiği STK'lar ve vakıfların İl Sağlık Müdürlüğü'ne başvurarak açtikları gönüllü sağlık merkezlerinde, gönüllülüğe dayalı ve ücretsiz olarak *altı ay* boyunca sağlık hizmeti sağlanabilmektedir. Süre bitiminde tekrardan İl Sağlık Müdürlüğünce tarafından ruhsat altı ay süre ile yenilenmektedir. Gönüllü sağlık birimlerinde yalnızca Suriyeli bireylere sağlık hizmeti verilmektedir. Sağlık hizmetleri koruyucu, yatarak, ayaktan sağlık hizmetleri olarak sağlanmaktadır. Sağlık giderlerinin tümü dernek/vakıf tarafından ödenmekte olup hastadan hizmet bedeli alınmamaktadır. Denetimleri 2 ayda bir İl Sağlık Müdürlüğünce yapılır. Hatay'da 6, Mersin'de 3, Kilis'te 1, Gaziantep'te 2, İstanbul' da 1 adet olmak üzere toplamda 13 gönüllü sağlık tesisi bulunmaktadır (ASPB, 2016: 51; T.C. KDK, 2018: 153).

3.2.3.6. Sağlık Bakanlığı Dışındaki Kaynaklar

Sağlık Bakanlığı ile Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı arasında 19 Ocak 2016'da Arap Ekonomik Kalkınma Kuveyt Fonu Hibe Anlaşması yapılmıştır. Sağlık Bakanlığı kullanımına verilmek üzere Adana, Gaziantep, Hatay, Kilis, Mersin, Mardin, şanlıurfa şehirlerinde 21 adet Acil Durum Sağlık Merkezi ile 40 adet ASM yapımı ve ekipman sağlanması amacıyla Kuveyt Fonu tarafından 13 milyon dolar hibe verilmiştir (ASPB, 2016: 52).

3.2.3.6.1. Avrupa Birliği (AB) Geçici Koruma Altındaki Suriyelilere Yönelik 2016 Eylem Planı (2016-2018)

Suriyeli bireyler için koruyucu sağlık hizmetleri etkinliği ile kapasitelerinin yükseltilmesi, sağlık hizmetleri erişiminde sorun yaşayan hassas/dezavantajlı gruplara koruyucu sağlık hizmetlerinin sunulması gayesiyle "mobil sağlık hizmetlerinin" yaygınlaştırılması ve kapasitesinin yükseltilmesi, kanser taramaları ile erken teşhislerinin başarı oranının artırılması, birinci basamak sağlık tesisleri erişiminin yaygınlaştırılması, kanser hastalığına ilişkin çalışmaların artırılması, ruh sağlığı ve bulaşıcı hastalıklara ilişkin çalışmaların güçlendirilmesi, çocuk/anne sağlığının geliştirilmesi, aşılamanın artırılması hedeflenmiştir. Türkiye'deki geçici korunan Suriyeli bireylerin birinci basamak sağlık hizmetleri ile temel sağlık hizmetlerinden yararlanması için yapılması

planlanan birinci basamak sağlık tesisi sayısı 262'dir. Türkiye'de yaşayan her 250 bin kişiye 1 KETEM (Kanser Erken Tarama ve Teşhis Merkezi) düşmektedir. 2,5 milyon Suriyeli bireye yönelik 10 mobil KETEM aracının kafi olduğu düşünülerek Suriyeli bireylerin yoğunlukta yaşadıkları bölgelerde her 4.000 insana 1 birim olacak biçimde planlanmış ve yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Böylelikle Suriyelilerin birinci basamak sağlık hizmetlerine erişimleri artmış olacaktır (ASPB, 2016: 54).

3.2.3.6.2. SIHHAT Projesi

Türkiye'de bulunan Suriyeli bireylerin sağlık hizmetlerinin karşılanması ve geliştirilmesi amacıyla Sağlık Bakanlığınca uygulanan, AB tarafından finanse edilen "SIHHAT" projesi gerçekleştirilmiştir. Sağlık hizmetlerine olan erişim ile kalitenin artırılması için AB Delegasyonu ile doğrudan hibe sözleşmesi 7 Ekim 2016'da imzalanmıştır. SIHHAT Projesi temelde Türkiye'deki geçici olarak barınma hakkı verilen Suriyeli bireylere yönelik birinci- ikinci basamak sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesini amaçlayan faaliyetlerden oluşur, projenin 120 milyon avruluk bölümü Sağlık Bakanlığı hesabına aktarılarak 1 Aralık 2016'da proje resmi olarak başlamış ve 36 ay sürmesi planlanmıştır (Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü [SGGM], 2017).

Eylem planı çerçevesinde projelerin 1 Aralık 2016 - 1 Aralık 2019 tarihlerinde tamamlanması amaçlanmıştır. Suriyeli bireylerin yoğunlukta yaşadığı 28 şehirde sağlık hizmetlerinin kapsamının genişletilmesiyle sunulan hizmetin kalite ile kapasitesinin geliştirilerek 2019 sonuna dek sağlık hizmetlerine erişimin yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Projede, geçici koruma statüsünde olan Suriyeli bireyler için olarak uygulamaya geçirilecek olan tedbirler aşağıda özetle sıralanmıştır (Sihhat (t.y.),http://www.sihhatproject.org/proje-faaliyetleri_0-657);

- 178 GSM kurulması,
- Aralarında Suriyelilerin de olduğu 960 hasta rehberi (Türkçe ile Arapça bilen), 26 şoför, 300 destek personeli, 84 teknisyen, 790 hemşire, 790 doktor istihdam edilmesi, mobil sağlık birimlerinde, ihtiyaç duyulan ikinci basamak sağlık kuruluşlarında ve göçmen sağlık merkezlerinde çalıştırılması,
- Suriyeli bireylerin yoğunlukla yaşadığı 28 şehirdeki ikinci basamak sağlık kuruluşlarının tıbbi donanım bakımından güçlendirilmesi,
- Suriyeli nüfusun yoğun yaşadığı 28 şehirdeki ikinci basamak sağlık tesisinde yetişkinler için yoğun bakım üniteleri, pediatri, yeni doğan üniteleri oluşturulması, özel ekipmanların temin edilerek yoğun bakım ünitelerinin işleyişinin iyileştirilmesi,
- Geçici koruma altında olan Suriyeli bireylerle doğrudan çalışan 2520 kişilik sağlık personeline çeşitli mesleki konularda eğitimler verilmesi.

Proje kapsamında geçici koruma altındaki Suriyeliler için halihazırda bulunan mobil sağlık ünitelerine ek olarak 5 mobil kanser tarama ünitesi, 26 mobil sağlık ünitesi, 10 toplum ruh sağlığı

merkezi açılması hedeflenmiştir. Bulaşıcı hastalıkların engellenmesi amacıyla 270.000 bebek/gebe kadın/çocuk için demir takviyesi ile D vitamini sağlanması, 6.255.000 doz aşı, yaklaşık olarak 600.000 Suriyeli erkek ile 750.000 Suriyeli kadına üreme sağlığı hizmetleri sunulması planlanmıştır (Sağlık Bakanlığı, 2019: 156).

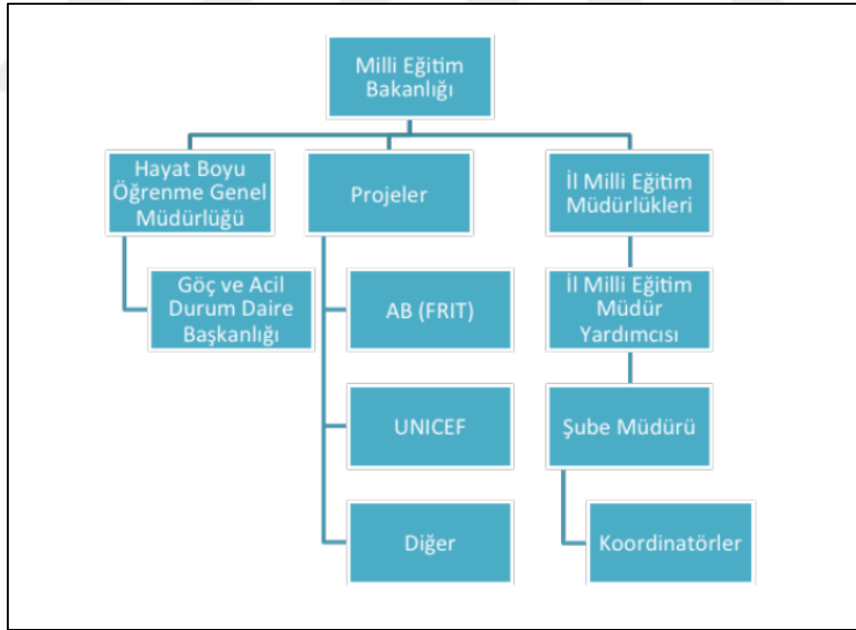
3.2.3.6.3. Medula Projesi

SUT'ta belirtilen kriterlere göre ücretsiz ilaç ve tedavi sunulmaktadır. Bu kısma 3.2.7.1. başlığında değinilmiştir.

3.2.4. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)

Tarihi 1857 yılına kadar uzanan MEB'in teşkilat yapısı yıllar boyunca değişik kanuni düzenlemelere maruz kalmıştır. Günümüzdeki yapısı 14 Eylül 2011'de yürürlüğe girmiş olan 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile belirlenen bir devlet kurumudur (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2015).

Şekil 1: Suriyelilerin Eğitiminin Yönetiminde Kurumsal Yapı

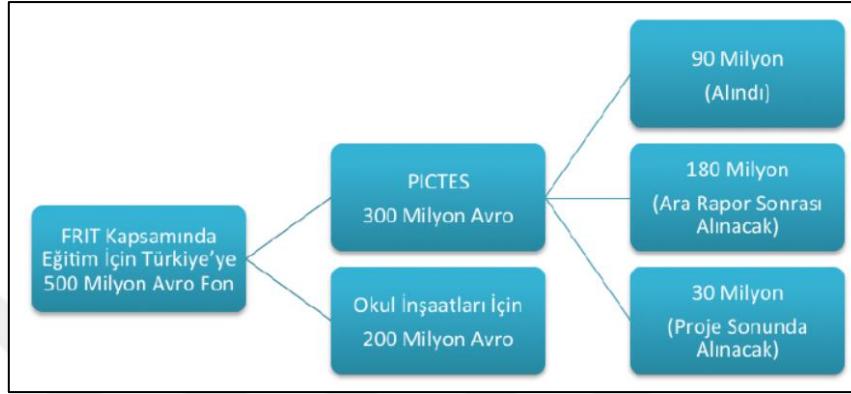

Kaynak: Coşkun vd.; 2017: 35

MEB, Başbakanlığın koordinasyonunda Türkiye'de Suriyelilerin eğitiminden sorumlu en yüksek karar verici makamdır. Şekil 1'de Suriyelilerin eğitiminden sorumlu olan kurumlar ve birbirleri arasındaki ilişki gösterilmiştir. Bakanlıkta Müsteşar yardımcılığının altında Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne (HBÖGM) bağlı Göç ve Acil Durum Daire Başkanlığı 2016'da

özellikle Türkiye’de bulunan Suriyeli bireylerin eğitimine yönelik kurulmuştur. Suriyelilerin ilk geldikleri tarihlerde eğitim imkanlarına özellikle STK’ların öncülük etmekteydi. 26 Eylül ve 26 Nisan 2013’te “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” ve buna benzer genelgelerle MEB Suriyelilerin eğitiminde daha kurumsal çözümler üretmeye çalışmıştır (Coşkun vd., 2017: 34; Coşkun ve Emin, 2016: 14).

Şekil 2: FRIT Kapsamında Eğitim Fonu

Kaynak: Coşkun vd.: 2017; 35

AB ile Türkiye arasında Mart 2016’da gerçekleşen zirvelerin neticesinde Geri Kabul Anlaşması’nın (GKA) tam anlamıyla uygulanmasına 1 Haziran 2016 itibarıyla başlanmıştır. Bunun karşılığında AB Türkiye’ye kapasite artırımının yanı sıra Türkiye’de bulunan düzensiz göçmenlerin ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla 3 milyar avroluk ek kaynak içeren maddi desteği ve gerekli teknik yardımda bulunacağını kabul ve taahhüt etmiştir. Şekil 2’de belirtildiği gibi bu tutarın 500 milyon avroluk kısmı Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT) dahilinde AB Delegasyonunca eğitime tahsis edilmiştir (Ekinci, 2016: 19; Coşkun vd., 2017: 35).

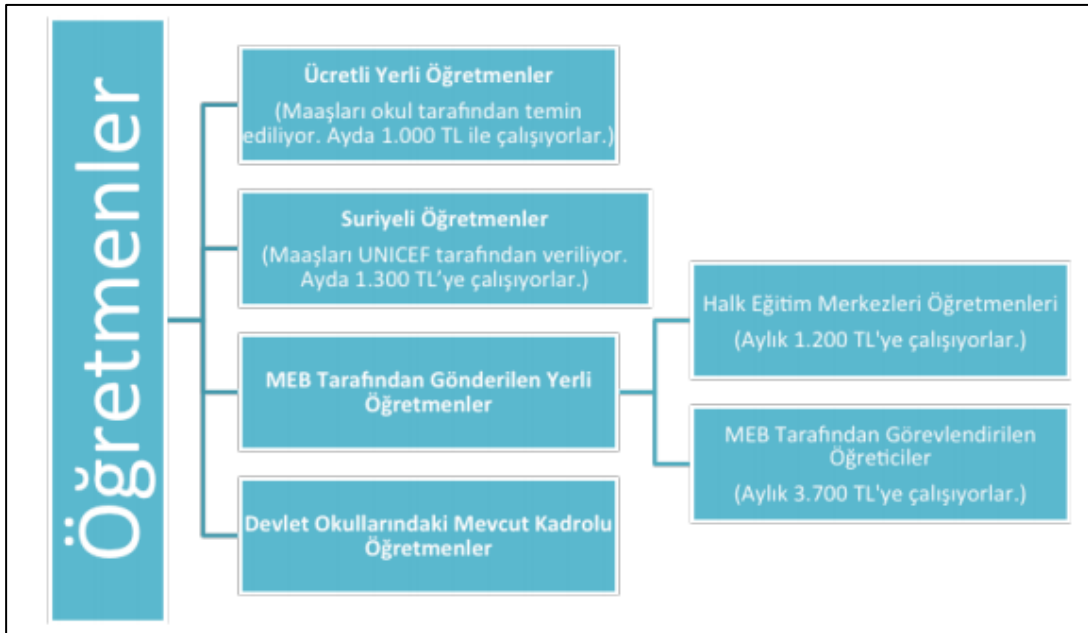
3.2.4.1. Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES - Promoting Integration of Syrian Children into the Turkish Education System)

MEB ile AB Türkiye Delegasyonu arasındaki FRIT anlaşması dahilinde imzalanan sözleşmeyle Suriyeli çocukların Türk Eğitim Sistemine entegrasyonu sürecinde MEB’in faaliyetlerini desteklemeyi hedefleyen bir projedir. Proje süresi 2 yıl ile sınırlandırılmış ve faaliyetler 03.10.2016 tarihi itibarıyla başlamıştır. MEB proje çerçevesinde doğrudan hibelendirilmiştir. PICTES projesi Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı başta İstanbul olmak üzere 23 ilde uygulanmıştır. Proje kapsamında, Türkçe ve Arapça eğitimi, taşıma hizmeti, rehberlik ve danışmanlık faaliyetleri, kırtasiye, ders kitabı ve giyim yardımı, okul ve Geçici Eğitim Merkezlerine (GEM) temizlik ve güvenlik personelinin sağlanması, öğretmen eğitimlerinin yanı

sıra idari ve diğer personel eğitimleri gibi hizmetler verilmiştir (MEB (t.y.), <https://pictes.meb.gov.tr/izleme>).

AB tarafından verilen mali desteğin bürokratik prosedürlerinin uzun olması nedeniyle sınıflar veya okullar ile ilgili acil durumlarda yetersiz kalılabilmekte ve bazen bahçesi uygun olan okullara sökülebilir çelik yapı derslikler yahut yeni bina yapılabilmekteydi. Benzer girişimler genellikle AB dışı diğer fonlarla (Güney Kore Cumhuriyeti Kuveyt, Tayvan, Yeni Zelanda) okul ile derslik inşaatları yapılmıştır. Ayrıca Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (İstanbul), Türkiye'nin doğusunda sosyal, eğitim, insani faaliyetler alanlarında en etkili kuruluşlardan Save The Children (Hatay), Bülbülzade Vakfı (Gaziantep), Said Foundation (Şanlıurfa), Maya Vakfı (İstanbul), Hayrat Derneği (Hatay), Ata Vakfı (Hatay), Yeni Adım Derneği (Gaziantep), Diyanet Vakfı KAGEM (Ankara), Hayata Destek (İstanbul) gibi STK'lar da bu konuda destek olmuşlardır. Kırtasiye yardımları, il eylem planları, çocuk koruma, okul inşaatları tahsis edilen tutar Alman Kalkınma Bankası (KfW) ile Dünya Bankası vasıtasıyla harcanacaktır. Projenin toplam bütçesi 300 milyon avro olup yaklaşık yüzde 3' ü kaynak, materyal, donanım giderlerine, yüzde 11'i taşıma harcamalarına, yüzde 72'si Suriyeli çocuklara Türkçe öğrenmelerinde yardımcı olacak olan personel giderlerine, yüzde 14'ü projenin diğer harcamalarına ayrılmıştır. Projede 1.200 temizlik ile güvenlik personeli, 100 Arapça öğretmeni, 500 rehberlik danışman, 5 bin 600 Türkçe öğretmeni, olmak üzere toplamda 7 bin 400 personel istihdam edilecektir. 2017 Mayıs itibarıyla projede 5 bin 959 kişi istihdam edilmektedir. İstihdam edilenlerin maaşları Şekil 3'te gösterilmiştir (Coşkun vd., 2017: 30-41).

Şekil 3: Suriyelilerin Eğitimde Görev Alan Öğretmenler ve Maaşları

Kaynak: Coşkun vd., 2017: 50

3.2.4.2. PICTES 2

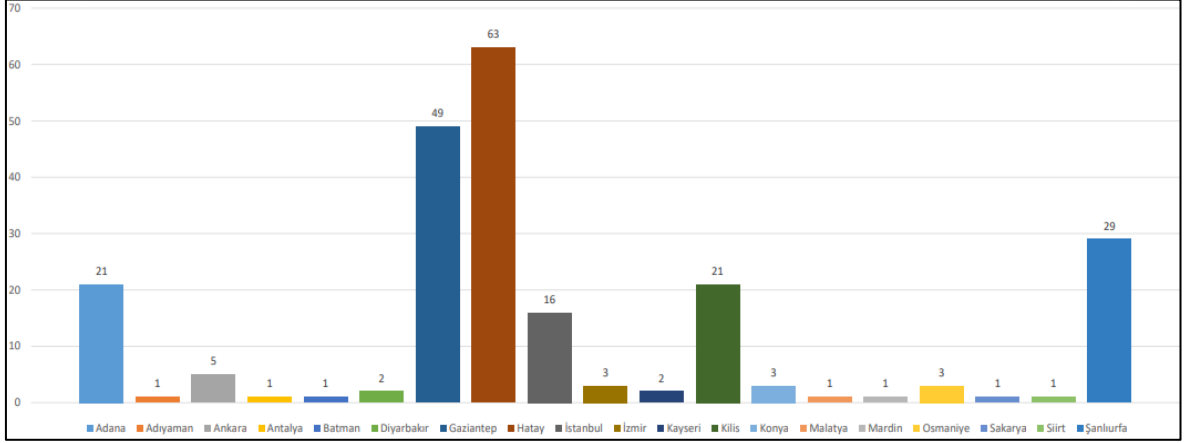
2018 yılının sonunda AB Türkiye Delegasyonu ve MEB arasında toplam 400 milyon avroluk iş birliği protokolü imzalanmıştır. MEB Yardımcısı Reha Demeç, Türk eğitim sistemi içerisinde 655 bin Suriyeli çocuğun bulunduğunu, ilköğretim çağındaki Suriyeli çocukların yüzde 91'inin okula erişiminin sağlandığı ancak okul öncesi ve lise eğitimlerinde bu oranın azaldığını, lisede aile bütçesine destek sağlamak için azalan bu oranın, öğrencileri meslek liselerine yönlendirerek artırılmak istendiğini söylemiştir. Ayrıca meslek lisesinde okuyan Türk öğrencilere devlet olarak yapılan maddi yardıma benzer olarak AB fonlarından gelen paranın meslek lisesinde okuyan öğrencilere verilebileceğini belirtmiştir (MEB, 2018).

PICTES 2 projesinin 2018 yılının Eylül ayında AB'nin verdiği 400 milyon avroluk yeni destekle 2021 yılında bitirmek üzere 3 yıl daha uzatılmasıyla, Suriyeliler için inşa edilen 215 okula destek verilmiştir. Bu 400 milyon avro AB'nin *FRIT* yardımları kapsamında verdiği 6 milyar avroluk yardım paketin ikinci 3 milyar avroluk kısmına dâhildir. Ayrıca KfW tarafından uygulanan 325 milyon avroluk iki tamamlayıcı özellikteki proje ile Dünya Bankasınca uygulanan 150 milyon avroluk bir proje ile 19 kentte 200'den fazla okul yapılması planlanmaktadır. Bunun için Suriyeli çocuklara ve onlara ev sahipliği yapan Türk çocuklarına yönelik eğitim altyapısının geliştirilmesi için toplamda 475 milyon avroluk bir miktar tahsis edilmiştir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2018a).

3.2.4.3. Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)

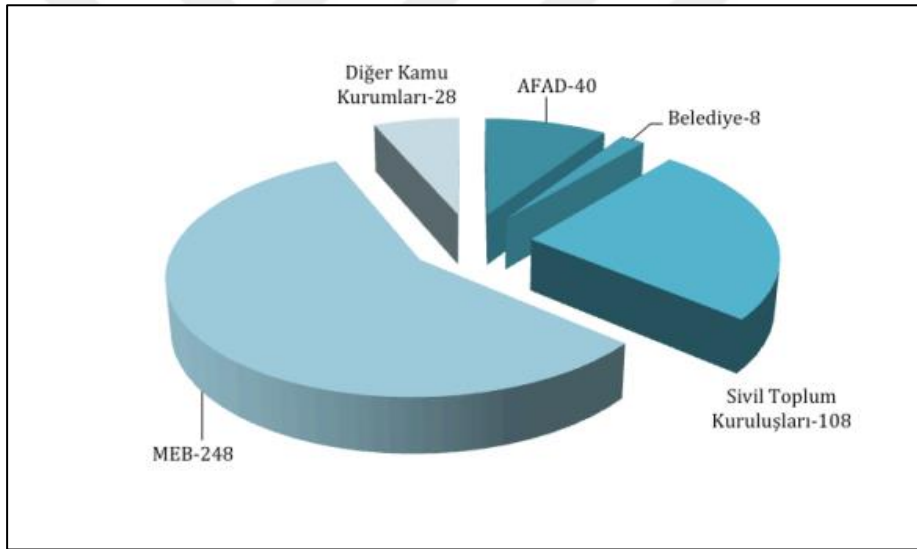
23 Eylül 2014 tarihinde MEB in çıkardığı genelge ile Suriyeli çocukların, geçici eğitim merkezlerinde yahut MEB'e bağlı resmi okullarda eğitime erişimleri sağlanmıştır. Bu merkezler AFAD'ın faaliyette bulunduğu 25 ildeki kamplarda ve Suriyeli nüfusun yoğun olduğu 19 ilde bulunan ve kamp dışında faaliyette bulunan ve Suriye müfredatına göre Arapça eğitim sağlayan ilköğretim ve ortaöğretim eğitim merkezleridir. Bu müfredat, Suriyeli misafir öğrenciler ile ailelerinin Türkiye'deki sosyal uyumlarının sağlanabilmesi ve okullarda doğru bir eğitim verilebilmesi için Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi ve İpekyolu Kalkınma Ajansı (BEKAM) tarafından incelenmiş ve oluşturulan uyum kitapçığı ile sonuçlar ortaya konmuştur. Bu çalışmada Suriye'de devam eden iç karışıklıklar sebebiyle Türkiye'ye göç eden Suriyelilerin eğitimlerinin devamı maksadıyla açılan geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören 1. sınıf ile 12. sınıf öğrencilerinin kullandıkları ders kitapları üzerinde çalışılmıştır. Bu çalışmada Osmanlı Devleti'ni ve Türkiye'yi işgalci olarak gösteren, Beşşar Esad, Baasçılık ve Suriye rejimini destekleyen ve buna benzer olan ifadeler ayıklanmıştır (Emin, 2016: 17; Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi ve İpekyolu Kalkınma Ajansı [BEKAM], 2015: 13-26).

Grafik 7: Geçici Eğitim Merkezlerinin İllere Göre Dağılımı

Kaynak: Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı, 2018: 10

Grafik 8: Kurumlara Ait GEM Sayıları

Kaynak: Coşkun vd., 2017: 45

GİGM tarafından Eylül 2018 tarihi itibarıyla Suriyeli eğitim çağındaki nüfusun sayısı 1.047.536 olarak açıklanmıştır. MEB e bağlı resmi okullarda 465.171 geçici koruma altında Suriyeli nüfus okumaktadır. Ayrıca 19 ilde bulunan 224 geçici eğitim merkezlerinde tamamı Suriyeli olmak üzere 106.845 öğrenci bulunmaktadır. GEM'lerin kapatılma süreci devam etmekle beraber 2018 Ekim itibarıyla 224 GEM çalışmalarına devam etmektedir. Grafik 7'de GEM'lerin şehirlere göre dağılımı, Grafik 8'de kurumlara bağlı bulunan GEM sayı ve oranları gösterilmiş olmakla beraber merkezlerin en yoğun olduğu şehirler; Kilis (21), Adana, Şanlıurfa (29), Gaziantep (49), Hatay (63)'dir. Bu iller, aynı zamanda Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı şehirlerdir (Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı, 2018: 6, 10).

Suriyeli bireylerin eğitiminde GEM modelinin gerçekleştirilmesine önderlik eden, aynı zamanda Suriyeli eğitimcilere iş fırsatları sağlayan STK'lar bu süreçte önemli bir bileşendir. Ulusal ve uluslararası alanda çokça STK Türkiye'deki okullara bilhassa fiziksel olanak bakımından destek olmaktadır. UNICEF, Save the Children vb. uluslararası platformların yanında Suriyelilerin yönettiği/kurduğu STK'lar bulunmaktadır. Türkiye Diyanet Vakfı'na bağlı olan KAGEM gibi kuruluşlar da çalışmalarını yürütmektedirler. Bu STK'lar okul binalarının onarımının yanı sıra öğrenciler ve öğretmenler için ders materyallerinin temin edilmesi, öğrenciler için servis hizmetinin fonlanması, okulda bulunan temizlik görevlilerinin maaşlarının ödenmesi gibi hususlarda eğitime destek vermektedir. GEM'lerde 5 bin 959 Türkçe öğretmeni ile 13 bin 178 Suriyeli öğretmen eğitim öğretim faaliyetlerine gönüllü olarak katılmaktadır. 2016 Kasım'dan itibaren gönüllü Suriyeli öğretmenlere UNICEF ile yapılan anlaşma dahilinde aylık 1.300 TL teşvik ödemesi yapılmaktadır. Bununla beraber 19 bin 700 gönüllü Suriyeli öğretmen ile öğretmen adayına formasyon eğitimleri verilerek başarılı olanlar sertifikalandırılmıştır. Tam zamanlı eğitimi yapılan okullarda, yerel öğrenciler saat 14.30 civarında okuldan ayrıldıktan sonra eğitimlerine başlayan GEM öğrencilerine, günde 6-7 saat ders verilmekte, özellikle kışın karanlık saatlere kalmamak için blok ders yapılmaktadır (Coşkun vd., 2017: 23, 49, 74).

Türkiye'de Suriyelilere verilen eğitimin belgelendirilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2015 - 2016 yıllarının Haziran aylarında "Yabancı Öğrenciler İçin Lise Yeterlik ve Denklik Sınavı" düzenlenmiştir. 2016 Haziran'da yapılan denklik sınavına toplam 6.530 öğrenci girmiş ve yüzde 57.93'ü başarılı olmuştur. GEM'lerde 12. sınıfta okuyan öğrenciler 2017 yılı Mayıs ayı itibarıyla açık öğretim okullarına kayıt olmuş, aynı yılın Temmuz ayı sonu itibarıyla 8.002 öğrenci açık öğretim okullarından mezun olmuştur (T.C. KDK, 2018: 143).

3.2.5. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB)

9 Temmuz 2018'de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'yla ASPB birleştirilerek Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) oluşturulmuştur (Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2018: madde 3).

AÇSHB yetkilileri, AFAD, UNICEF Türkiye Temsilciliği ve Suriyeli temsilcilerle 2014 Nisan'da yapılan ortak akıl toplantısında barınma merkezlerinde hayatını idame ettiren Suriyeli bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebileceği düşünülen Aile Eğitim Programı(AEP) uygulanmaya başlamıştır. Bu programda "Aile Yaşam Becerileri", "Hayatın İlk Çeyreği", "Evlilik ile Aile Hayatı", "Sağlıklı Annelik & Üreme Sağlığı", "İlk Yardım", "Hastalıklardan Korunma ile Sağlıklı Yaşam", "Okul Aile İlişkileri" ünitelerinden 19 konu seçilmiştir. Suriyeli eğitimcilerin kendi vatandaşlarına halk eğitimi vermesi ile ailelerin kapasitelerinin farkına varmaları ve güçlenmeleri amaçlanmaktadır. Suriyeli eğitimcilere UNICEF' in verdiği eğitim karşılığında ücret ödenmesi

planlanarak ekonomilerine katkı sağlanması düşünülmüştür. Barınma merkezlerinde saptanan üniversite mezunu Suriyeli bireylere verilen eğitici eğitimleri Aralık 2014 - Nisan 2015 tarihlerinde tamamlanmıştır. Eğitici eğitimleri ile 105 Suriyeli eğitici yetiştirilmiştir. Eğitici eğitimleri hitamında 12 barınma merkezinde halk eğitimlerine başlanmıştır. Eğiticiler belirlenen 19 konuyu 25 kişilik gruplar halinde GBM'lerde bulunan insanlara anlatmıştır. Bugüne kadar ortalama 3.000 Suriyeli eğitimlere iştirak etmiştir (ASPB, 2016: 11).

3.2.5.1. Çalışma

15 Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliği'nin 4. maddesi gereğince geçici koruma statüsü verilen yabancılar, Türkiye'de çalışma izni olmadan çalıştırılmaz ya da çalışamaz. *Çalışma izni* alabilmek için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na başvurulması gerekmektedir. “Bağımsız çalışacak yabancılar” ile “bağımlı çalışacak yabancılar” arasında bir ayırım yapılmış ve bağımlı çalışacak yabancıların çalışma izni başvurusunu, geçici koruma statüsünde olan yabancıyı çalıştıran işveren e-Devlet Kapısı üzerinden yapmakla sorumlu tutulmuştur. Bağımsız olarak çalışma izni başvurusunu ise geçici koruma sağlanan yabancıların kendilerinin yapmaları gerekmektedir. Hayvancılık ya da mevsimlik tarım işlerinde çalışması uygun görülen geçici koruma statüsü verilen yabancılar sağlanan çalışma izni muafiyetleri valiliğe bildirilmeli, eğitim ile sağlık alanlarında çalışmak isteyenlerin ise ilgili bakanlıklardan ön izin alması gerekmektedir. Çalışma izni olmaksızın çalışan ile çalıştıranlar hakkında 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanunun 21. maddesinde bulunan para cezaları uygulanacaktır. Geçici koruma altında bulunan yabancılar, muhtelif kanunlarda belirtilen yabancılar hasta bakıcı, ebe, özel güvenlik görevlisi, mahalle bekçisi, savcı ve hâkim, devlet memuru, noter olamazlar (ASPB, 2016: 25-27).

Yönetmelik ile beraber Türkiye'de bulunan Suriyelilerin ekonomik özgürlüklerini kazanabileceği bir işte çalışmasının ve katkı sağlamasının yolu açılmıştır. Başvurular elektronik ortamda e-devlet kapısı üzerinden gerçekleştirilmekte ve başvurularda belge olarak sisteme iş sözleşmesi ve geçici koruma altındaki Suriye vatandaşının fotoğrafı taranması talep edilmektedir. Bunun dışındaki tüm bilgiler, Bakanlığın diğer kamu kurumlarıyla yaptığı protokoller ile online olarak kontrol edilmektedir. Çalışma izni başvurularının değerlendirilmesinde esas alınacak şartlar şunlardır (T.C. KDK, 2018: 162,163);

- Geçici koruma altında olan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihlerinden 6 ay sonra çalışma izni almak için başvuruda bulunabilecektir.
- Geçici koruma kaydı doğrultusunda yabancıya kalma hakkı sağlanan şehirde de çalışmak üzere başvuru yapılmalıdır.
- Geçici koruma altında olan yabancılar asgari ücretin altında ücret ödenemeyecektir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 1 Ağustos 2017 tarihi itibarı ile verdiği bilgilere göre, 2017 yılında çalışma izni almak amacıyla Bakanlığa başvuran Suriye uyrukluların sayısı 15.290'dır. Türkiye'de geçici korunan Suriyelilere verilen *çalışma izni sayısı* 2016 - 01 Ağustos 2017 arasında toplam 10.139'dur (T.C. KDK, 2018: 165). Suriyelilere 2017 sonu itibarıyla toplam 35.000 kişiye çalışma izni verilmiş ve 527 lira olan çalışma izni harcı Suriyeliler için 200 lira olarak belirlenmiştir (SGDD ve UN Woman, 2018: 8,12).

3.2.5.1.1. Suriyeliler ve Türk Vatandaşları için İstihdam Desteği Projesi

İŞKUR (Türkiye İş Kurumu) ile AÇSHB ve Dünya Bankası ortaklığıyla gerçekleştirilen proje Türk vatandaşları ile geçici olarak korunan Suriyelileri kapsamaktadır. Yarıları Suriyeli, yarıları Türk toplam 14.800 kişinin oluşturduğu projede aktif iş gücü programlarıyla yetiştirilen kişilerin işgücü piyasasına erişimlerinin desteklenmesi, Suriyelilere dil eğitimleri ve danışmanlık hizmetleri verilmesi, Suriyelilerin yoğun olarak bulunduğu Şanlıurfa, İstanbul, Adana ve Gaziantep'te programın uygulanarak 30 ay sürmesi ve 2021'de bitmesi planlanmıştır. AB'nin FRIT yardımı dahilinde yürütülen 48 milyon avroluk projede Türk vatandaşları ile Suriyelilerin aktif işgücü programlarından yararlandırılarak istihdam edilebilirliklerinin artırılması hedeflenmiştir. Sonuç olarak bu program vasıtası ile katılımcılar doğrudan iş sahibi olmayacaktır. Bu program çerçevesinde katılımcıları sadece istihdam edilebilir kılmak için eğitim ve danışmanlık verilecektir (Türkiye İş Kurumu [İŞKUR], 2019).

3.2.5.2. Psiko-sosyal Destek Hizmetleri

Şanlıurfa, Kahramanmaraş, Adıyaman, Adana, Hatay, Kilis, Gaziantep, Osmaniye, Mardin Malatya şehirlerinde toplamda 26 GBM'de Psiko-sosyal Destek Bürosu/Birimi ya da İl Müdürlüklerince Suriyelilere psiko-sosyal destek hizmeti sağlanmaktadır. 10 şehirde 26 barınma merkezinde; 2014'te yaklaşık 16.000, 2015'te öncelikle çocuklar olmak üzere engelli, yaşlılar ve kadınlara toplamda 70.000, 2016'da ilk 8 ay itibarıyla yaklaşık 16.000 bireye ulaşılmıştır. Sinema, piknik, gezi, tiyatro gibi etkinlikler planlanmaktadır. Suriyelilerin yoğun olduğu illerde dil sorununun çözümü için Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) projesi çerçevesinde AFAD 10 tercüman almış ve tercümanlara 14 Aralık 2015'te bakanlıkta sunulan hizmetlere yönelik Ankara'da eğitim sağlanmıştır (ASPB, 2016: 35, 36).

3.2.5.3. Sosyal Yardım Hizmetleri

3294 sayılı Kanun kapsamında Türkiye'de bulunan yabancılara Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirlediği çerçevede değişik yardımlar sunulmaktadır. GBM dışında kalan Suriyeli bireyler yaşadıkları bölgedeki Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından (SYDV) yardım talebinde bulunabilmektedir. Suriyelilere 99 ile başlayan yabancı

kimlik numarası bulunması halinde GBM dışında kalanlar için Türk vatandaşlarına benzer şekilde Bütünleşik Sosyal Yardım Bilgi Sisteminde hane dosyası açılmasıyla Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY), Öksüz ve Yetim Yardımları, Eşi Vefat Eden Kadınlara Yönelik Yardımlar, Sağlık Yardımları gibi diğer yardımların yapılması mümkün olmuştur. Suriyeli kişiler için Türkiye’de bulunan kamu kurumlarının merkezi veri tabanlarında idari kayıtlar olmadığından Suriyelilerin 3294 Sayılı Kanun dâhilindeki diğer sosyal yardımlardan faydalanması yayın olarak sağlanamamaktadır. Yabancı uyruklu bireyler ile haneleri, yakacak - gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanması için nakdi ve aynı yardımlar ile Şartlı Sağlık ve Eğitim Yardımı gibi çocuklar ve kadınlar için olan düzenli yardımlardan yararlanabilmektedir. Kanun maddesinde Türk vatandaşı olma şartı bulunmaması nedeniyle Suriyelilerden Türkiye’deki kanunda belirtilmiş koşulları sağlayan bir hastaneden ağır engelli raporu olanlara 2828 Sayılı Kanun kapsamında evde bakım aylığı ödemeleri yapılabilmektedir (ASPB, 2016: 41).

3.2.5.3.1. Çocuklar için Sosyal Koruma ve Destek

Topluca sığınma amacıyla Türkiye’ye gelen Suriye uyruklu bireylere Başbakanlık AFAD tarafından oluşturulan barınma merkezleri içerisinde *özel ihtiyaç* isteyen Suriye uyruklu refakatsiz olan çocuklara ilişkin hizmetler Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğüne yürütülmektedir. Türkiye’deki Suriyeli çocuklardan korunma ihtiyacı olduğu saptananlar ilk olarak aile yanında desteklenmeye, bunun mümkün olmadığı durumlarda 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu gereğince koruyucu destekleyici tedbirler sağlanarak, hiçbir çocuğun sokakta risk altında bırakılmaması sağlanmaktadır. Türkiye’ye kanunen kendisinden sorumlu olan yetişkin refakati olmaksızın giriş yapan ailesinden ayrı düşen çocuklar ve refakatsiz çocuklar, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı olan kuruluşlarda koruma ve bakım altına alınmaktadır. Refakatsiz olan çocuklara hizmet verilmesi için 8 Çocuk Destek Merkezi ihtisaslaştırılarak bakım-koruma altına alınan çocukların aile bütünlüğünün sağlanabilmesi için aile birleştirilmesi ve ailelerinin takibi amacıyla çalışmalar icra edilmektedir. Refakatsiz çocuklar için Bilecik, Erzincan, İstanbul, Van, Gaziantep, Yozgat, Konya, Ağrı şehirlerinde Çocuk Destek Merkezleri oluşturulmuştur ve 2016 yılının Ağustos ayı itibarıyla 124 Suriyeli çocuk hizmet almıştır. Dilenciliği meslek edinen, çocuklarını sokakta dilendirme ve çalıştırma hususunda ısrarcı olan ya da dilenen ailelere yönelik olarak AFAD tarafından GİGM’e tahsis edilen Osmaniye ilinin Düziçi ilçesinde 5000 kişilik GBM oluşturulmuştur. Sokakta dilen(diril)en/çalış(tırıl)an çocukların aileleriyle beraber beslenme, sağlık, barınma ve eğitim hizmetleri ile psiko-sosyal destek hizmetlerinden faydalandırılması sağlanmıştır (ASPB, 2016: 36-38).

3.2.5.3.2. Kadın Bakım Hizmetleri

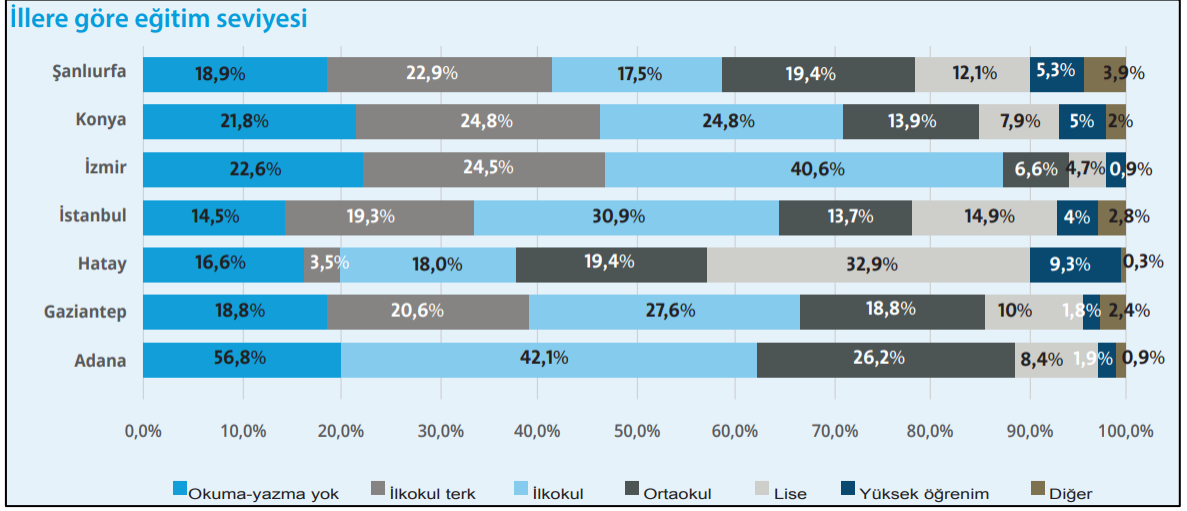
Kadın konukevi, Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) ve ilk kabul birimi ile kadına yönelik şiddet, aile içi şiddet vb. mağduru olan bütün kadınlara hizmet vermektedir. Şiddete

maruz kalanların şiddetten korunması, ikincil travmaların engellenmesi maksadıyla güvenli barınma yeri temin edilmesi, bu sürede yaşanan şiddetin tesirlerinin asgari seviyeye indirilmesi, sorun çözme becerilerinin geliştirilmesi, güçlendirilerek toplumsal uyumlarına destek olunması için psiko-sosyal destek hizmetleri sağlanmaktadır. Bu hizmetler statü, uyruk, ırk, dil, din vb. herhangi bir ayırım gözetilmeden sunulmaktadır. 2015 senesinde, Türkiye’de aile içi şiddet ile kadına yönelik şiddet mağduru olanların yanı sıra can güvenliği riski bulunan 84 Suriyeli kadın ile beraberlerindeki 77 çocuğa kadın konukevi hizmeti verilmiştir (ASPB, 2016: 39).

3.2.5.3.3. Kadın Eğitim ve Bilinçlendirme Hizmetleri

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına (ASPB) bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ve UNFPA ile ortak olarak “Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetle Mücadele ve Müdahale İnsani Yardım Programı” Nisan 2013 - Haziran 2015 tarihlerinde yürütülmüştür. Bu programda Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet hakkında farkındalık seviyelerinin artırılması ve Suriyeli bireylere hizmet sunanların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete müdahalede geliştirilmesi hedeflenmiştir. Pilot GBM olan Gaziantep Nizip-1’deki personele yönelik olarak (Suriyeli gönüllü öğretmenler, yönetici, tercüman, güvenlik personeli, Türk öğretmenler, usta öğretici, temizlik personeli, sağlık personeli, karakolda görev yapan askerler ve eğiticiler) 29 Haziran 2013 tarihi itibarıyla başlayan “Yardım Edenlere Yardım” eğitimleri 2013 Aralık’ta tamamlanarak toplamda 37 eğitim faaliyeti icra edilmiştir. 2014 Ocak’ta eğitimleri tamamlanan 125 katılımcıya sertifikaları verilmiştir. Bu program kapsamında Suriyelilere yönelik çalışma yürüten psikologlar ile sosyal çalışmacılara, yasal mevzuat, travma ve mağdura yaklaşım teknikleri gibi konularda eğitimler verilmiştir. Suriyelilere, evlilik yaşı, kadına yönelik şiddet, kadın hakları ve resmi nikâh ile ilgili temel bilgilerin bulunduğu broşür hazırlanarak 500.000 Türkçe ve 500.000 Arapça olarak basılmış ve broşürler GBM’lerin bulunduğu illerde dağıtılmıştır. Ayrıca, GBM bulunan şehirler haricinde Suriyeli nüfusun yoğun olarak yaşadığı şehirlerde (Mersin, Konya, Ankara, İzmir, İstanbul) dağıtılmasına yönelik broşür basımı gerçekleştirilmiştir (ASPB, 2016: 39). Grafik 9’da kadınların illere göre eğitim seviyeleri gösterilmiştir.

Grafik 9: Kadınların İllere Göre Eğitim Seviyeleri

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 37

3.2.5.3.4. Engelli ve Yaşlılara Yönelik Hizmetler

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu dahilinde Suriye uyruklu olan bakıma muhtaç yaşlılar ile engelli kişilere destek hizmetleri, danışmanlık ve rehabilitasyon hizmeti verilmektedir. Bu kanun çerçevesinde Suriyelilerin Türkiye’de *yasal olarak oturma izni bulunması durumunda* ikamet izni boyunca, engelli bakım merkezleri ile huzurevlerinde kalma şartlarını taşımaları halinde kurumsal hizmetlerden yararlanmaktadırlar. Suriyeli olup yüzde 40 ve üzeri engeli durumda bulunan bakıma muhtaç kişiler engelli bakım merkezlerinde bakım ve destek hizmetleriyle danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetlerinden faydalanabilmektedirler. Suriye uyruklu olan 60 yaş ve üzeri yaşlıların müracaatları değerlendirilerek valilik tarafından durumlarına uygun olan yere yerleştirilmektedirler (ASPB, 2016: 40).

3.2.6. Yükseköğretim Kurulu - YÖK

1981’de düzenlenen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile Türkiye’de bulunan bütün yükseköğretim kurumları YÖK çatısı altında toplanarak eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine, akademiler üniversitelere dönüştürülmüş ve meslek yüksekokulları ile konservatuvarlar üniversitelere bağlanmıştır. Yükseköğretim Kurulu, söz konusu Kanun hükümleri ile Anayasa’nın 131. ve 130. Maddeleri uyarınca kendisine verilen yetki ve görev sınırları içerisinde kamu tüzel kişiliğine ve özerkliğe sahiptir. Tüm yükseköğretimden sorumlu tek kuruluş olan ve 1982 Anayasası’nda belirlenen yükseköğretim sistemi temel esaslarına göre oluşturulmuş Anayasal bir kuruluştur (Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (t.y.), <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/tarihce>).

Hatay'da yapılan Türk Yükseköğretim Sisteminde Suriyeli Öğrenciler Uluslararası Konferansı'na göre Türkiye'de yükseköğretim çağında 430 bini aşan sayıda Suriyeli genç bulunmakta ve 15-18 yaş aralığında bulunan yaklaşık 250 bin çocuk ise aday öğrenci konumundadır. Türkiye'de dört il haricinde bütün illerde Suriyeli öğrenciler bulunmaktadır. Suriyeli öğrencilerin en yoğun olarak buldukları üniversiteler 1680 öğrencisi ile Gaziantep Üniversitesi, 1000 öğrenci ile İstanbul Üniversitesi, 927 öğrencisi ile Karabük Üniversitesi ve takiben Mersin, İnönü, Kahramanmaraş Sütçü İmam, Çukurova, Yüzüncü Yıl, İstanbul Aydın, ve Sakarya Üniversiteleridir (YÖK, 2017: 2, 5).

3.2.6.1. Suriyeli Öğretim Üyesi Desteği

2017 yılında Hatay'da icra edilen konferansta Suriyeli Öğretim üyesi istihdamı ile öğrenci uyumunun desteklenmesi konusuna da değinilerek, Avrupa'ya giden Suriyeli öğretim üyesi profili ile ülkemizdeki profilin çok farklı olması, ülkemizdeki nitelikli Suriyeli öğretim üyesinin sayısının azlığı ve YÖK sağladığı verilerle çerçevesinde öğretim üyeleri için oluşturulan sisteme başvurunun yoğun olmakla birlikte 400 civarı doktora ve üstü unvana sahip başvurunun olduğu bilgisi paylaşılmıştır. Ayrıca YÖK Başkanı Prof. Dr. Yekta Saraç, bu konferanstaki konuşmasında, Suriyeli akademisyenler başlığında, toplam 392 akademisyenin istihdam edildiğini belirtmiştir. Suriyeli akademisyen ve araştırmacılar için sürekli güncellenen veri tabanını oluşturmak ve onlara Türk yükseköğretim kurumlarında çalışma olanağı sunmak amacıyla Yabancı Akademisyen Bilgi Sistemi'nin (YABSİS) kurulduğu ve böylelikle Suriyeli nitelikli nüfusunun Türkiye akademisine katılımının hedeflendiği vurgulanmıştır. 2016 yılı itibarıyla 2547 sayılı Kanun'un 34.maddesi kapsamında, YABSİS'te 3000 CV bulunmakta ve Türkiye'de görev yapmakta olan 392 Suriye uyruklu öğretim elemanının 327 tanesi devlet, 65 tanesi vakıf üniversitelerinde çalışmaktadır. Tablo 5'te Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan Suriyeli akademisyen sayıları gösterilmektedir (YÖK, 2017; 5, 20, 31).

Tablo 6: Türkiye’deki Üniversitelerde Bulunan Suriyeli Akademisyen Sayısı

Suriyeli Akademisyen Sayısı Number of Syrian Academics			
UNVAN	DEVLET	VAKIF	Genel Toplam
PROFESÖR	12	1	13
DOÇENT	14	1	15
YARDIMCI DOÇENT	99	16	115
ARAŞTIRMA GÖREVLİSİ		1	1
ÖĞRETİM GÖREVLİSİ	120	27	147
OKUTMAN	77	19	96
UZMAN	5		5
Genel Toplam	327	65	392

Kaynak: YÖK, 2017: 6

Tablo 6’da 2017 yılındaki Suriyeli akademisyen sayısı gösterilmiştir. 2019 yılı itibarıyla Türkiye’deki Suriyeli akademisyen sayılarından göze çarpanlar şöyledir (YÖK (t.y.), <https://istatistik.yok.gov.tr/>);

- Şırnak Üniversitesi; 2 Profesör (Prof.), 1 Doçent (Doç.), 2 Öğretim Görevlisi,
- Gaziantep Üniversitesi; 2 Prof., 9 Dr. Öğretim Üyesi, 1 Öğretim Görevlisi,
- Mardin Üniversitesi; 1 Prof., 4 Doç., 19 Dr. Öğretim Üyesi, 9 Öğretim Görevlisi,
- Karabük Üniversitesi; 1 Prof., 5 Doç., 6 Dr. Öğretim Üyesi,
- Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi; 1 Doç., 6 Dr. Öğretim Üyesi, 5 Öğretim Görevlisi,
- Marmara Üniversitesi; 13 Öğretim Görevlisi,
- İstanbul Cerrahpaşa; 1 Araştırma Görevlisi,

Genel toplamda 97 üniversitede; 9 Prof., 16 Doç., 105 Dr. Öğretim Üyesi, 190 Öğretim Görevlisi ve 1 Araştırma Görevlisi olmak üzere toplam 321 Suriyeli akademisyen bulunmaktadır.

3.2.6.2. Üniversiteye Erişimin Kolaylaştırılması

Denklik ve üniversiteye giriş koşulları konusunda GİGM verilerine göre 15-29 yaş arasında 820.000, 19-24 yaş arasında ise 430.000 Suriyeli olduğu, 6 senedir yaşanmakta olan savaş nedeniyle eğitime ara verildiği, MEB’in 2 senedir denklik sınavı yapmakta olduğu belirtilmiştir. Geçici Eğitim Merkezlerini bitiren veya ülkesinde lise eğitimini tamamlayanlar bu sınava

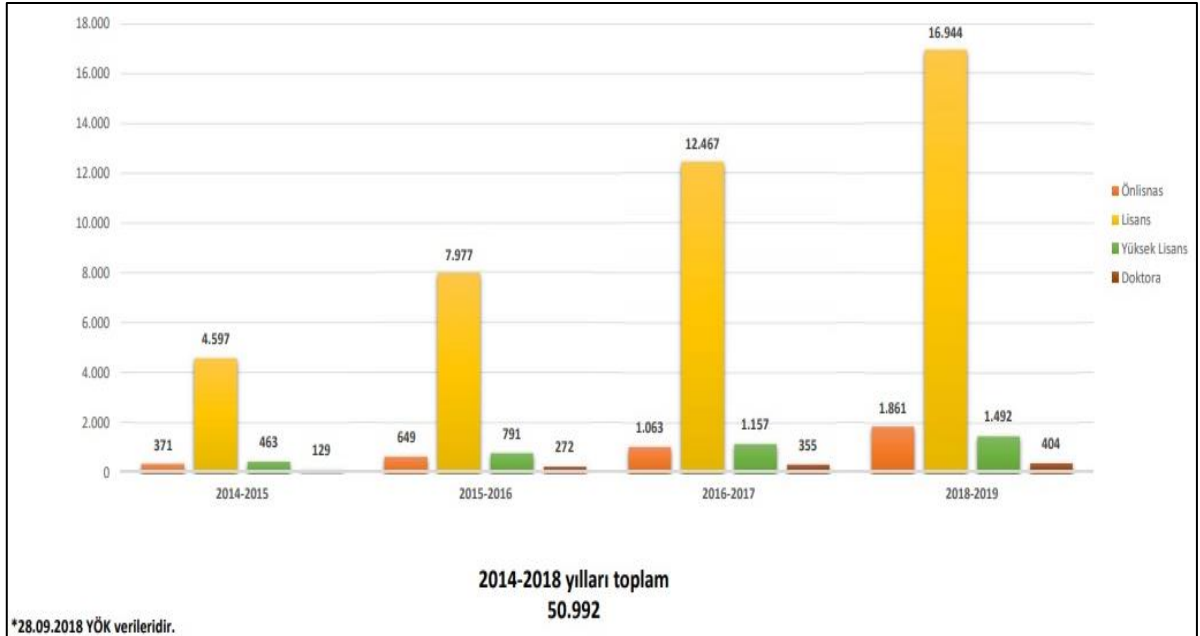
girmektedirler. Amaç Türk üniversitelerinde mümkün olacak en fazla sayıda öğrencinin eğitim görmesini sağlamaktır. 2015 yılında 8.500 Suriyeli öğrenci MEB tarafından yapılan denklik sınavına başvurmuş, 3.500'ü başarılı olmuştur. 2016 yılında 6.530 başvuru yapılmış, 2.000'i başarılı olmuştur. MEB başarıyı arttırmak için bu sınavda geçme barajını düşürmüş ve böylelikle sınavı kolaylaştırarak başarılı öğrenci sayısını 3.783'e çıkarmıştır (YÖK, 2017: 30).

Yükseköğretim sisteminde kayıtlı olan 7,3 milyon öğrencinin 14 bin 700'ü Suriyeli öğrenciler olmakla beraber bu sayının yüzde 83'ü lisans eğitimi almakta ve bu Suriyeli öğrencilerin 3'te biri kadın, 3'te ikisi erkek olduğu verilere yansımıştır (YÖK (t.y.), <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/yok-hatay-konferansi.aspx>).

Aşağıdaki Grafik 10'da 2014-2018 yılları arasında yükseköğretime erişen Suriyeli öğrencilerin sayıları verilmiştir. 2019 yılı itibarıyla 2017-2018 yılındaki Suriyeli öğrencilerle ilgili en güncel yükseköğretim verileri şöyledir (YÖK (t.y.), <https://istatistik.yok.gov.tr/>);

- 90 devlet üniversitesinde; 10.225 erkek, 6.160 kadın toplam 16.385 Suriyeli öğrenci,
- 49 vakıf üniversitesinde; 1.788 erkek, 879 kadın olmak üzere toplam 2.667 Suriyeli öğrenci,
- Genel toplam olarak 139 üniversitede 12.013 erkek, 7.039 kadın olmak üzere 19.052 Suriyeli öğrenci bulunmaktadır.

Grafik 10: Örgün Eğitimden Mezuniyet ve Yükseköğretime Erişimi Sağlanan Öğrenci Sayısı

Kaynak: Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı, 2018: 8

3.2.6.3. Yatay Geçiş

YÖK, şiddet olayları ve insani kriz gerekçeleri ile eğitimlerini sürdüremeyen ülkelerdeki öğrencilere yardım etmektedir.

YÖK tarafından resmi gazetede yayımlanan düzenlemede şöyle denilmiştir; “Şiddet olayları ile insani kriz gerekçesiyle eğitim öğretimin sürdürülemediği ve bu durumun Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edildiği ülkelerde öğrenim gören öğrenciler Türkiye’de bulunan yükseköğretim kurumlarına yatay geçiş için başvuru yapabilirler” (Yükseköğretim Kurumlarında Ön lisans ve Lisans Düzeyindeki Programlar Arasında Geçiş, Çift Anadal, Yan Dal ile Kurumlar Arası Kredi Transferi Yapılması Esaslarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2013: Ek Madde 2).

YÖK’ün 18 Haziran 2014, 09 Temmuz 2014 ile 06 Haziran 2018 tarihli toplantılarında şu karar alınmıştır (YÖK, (t.y.), <https://www.yok.gov.tr/ogrenci/ek-madde-2-uyarinca-misir-ve-suriyeden-yapilabilecek-yatay-gecis-islemlerine-iliskin-esaslar>);

2014 - 2015 eğitim öğretim döneminden başlayarak uygulanmak üzere, 2013 - 2014 eğitim öğretim döneminden evvel Suriye ve Mısır’da Tıp ve Diş Hekimliği hariç olmak üzere lisansüstü, lisans, ön lisans eğitime başlayan Türk vatandaşı veya bu ülkelerin vatandaşı ile bu ülkelerde bulunan yabancı uyruklu öğrencilere Türkiye’deki yükseköğretim kurumlarına yatay geçiş başvurusunda bulunmasına karar verilmiştir

3.2.6.4. Özel Öğrenci Statüsü

Dışişleri Bakanlığı ile MEB’ in Suriye’de son dönemde artan ve derinleşen insani kriz çerçevesinde Türkiye’ye sığınan Suriyeli öğrenciler ile Suriye’de eğitim gören Türk öğrencilerine uygun görülen statüde üniversitelerden ders alabilme olanağı verilmesinin faydalı olacağına ilişkin YÖK’e yazı yazmıştır. Yazıya istinaden YÖK 2012-2013 eğitim öğretim yılında geçerli olmak üzere Harran (Şanlıurfa), Mustafa Kemal (Hatay), Çukurova, Mersin, Osmaniye Korkut Ata , Kilis 7 Aralık, Gaziantep Üniversitelerinde özel öğrenci olarak ders alınabilmesini kararlaştırmıştır. Bu durum için öğrencilerin durumlarını belirten belgeleri ile belgenin bulunmaması halinde beyanlarına istinaden ders alınması sağlanacaktır. Sonuçta da öğrencinin aldığı dersin adının, öğrencinin başarı durumunun ve kredisinin belirtildiği belge düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. (YÖK, B.30.0.EÖB-302.01.03-5737, 04.09.2012-38502).

YÖK, Mısır ve Suriye’den yapılabilecek yatay geçiş işlemlerine ilişkin esaslar başlığı altında aldığı kararlarda 2012 – 2013’e mahsus olan kararının devam ettirmiştir. 2013-2014 eğitim öğretim döneminden önce Suriye’de ön lisans, lisans ve lisansüstü eğitimlerine başlayan öğrencilere 2014 -

2015 yıllarından itibaren uygulanmak üzere *özel öğrenci* statüsünde ders alabilmelerini sağlamıştır (YÖK (t.y.), <https://www.yok.gov.tr/ogrenci/ek-madde-2-uyarinca-misir-ve-suriyeden-yapilabilecek-yatay-gecis-islemlerine-iliskin-esaslar>).

3.2.7. Sosyal Güvenlik Kurumu – SGK

Anayasanın 60. maddesine istinaden kurulan bir devlet kurumudur. Görevi, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün tanımladığı gibi insanların gelirlerine bakılmaksızın huzur ve refahın sağlanması için hamilelik, hastalık, yaşlılık, iş kazası, ölüm kaynaklı kaybın sebep olduğu zorluklar gibi durumlarda vatandaşların desteklenmesidir. Türkiye'de yaşayan Suriyelilere de bazı kolaylıklar bu kurum aracılığı ile sağlanmıştır (Sosyal Güvenlik Kurumu [SGK] (t.y.), <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz>).

3.2.7.1. Medula

Ülkelerindeki iç karışıklıklardan kaçarak Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sağlık hizmetleri 2014/4 genelge uyarınca Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Bu hizmetler, Sağlık Bakanlığı ve AFAD arasında imzalanan, bedel üzerinden sağlık hizmeti alım protokolüyle kapsamlı bir çerçeveye oturtulmuştur. Benzer şekilde, Suriyelilerin ilaç ve tıbbi cihaz alımlarında izlenen süreç AFAD ile Sosyal Güvenlik Kurumu arasında yürütülmektedir. Geçici koruma altında bulunanların manuel/ elektronik reçetelerinin kurum ile sözleşmeli eczaneler tarafından kabul edilerek Medula - Eczane sistemine kaydının yapılması, eczaneler tarafından karşılanan reçetelere ilişkin eczanenin ticari faaliyette olduğu valilikçe düzenlenecek olan fatura ile eki belgeler, Başbakan Yardımcılığı tarafından 12 Ekim 2015'te yayımlanan 2015/8 sayılı Genelge uyarınca Ankara Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğüne teslim edilmektedir. Medula - Eczane sistemine kaydı bulunmayan reçetelerin Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından kabulü yapılmamaktadır. Bu sayede Suriyelilerin ilaca erişimi Sağlık Bakanlığı ile yapılan protokole istinaden ücretsiz olarak sağlanmaktadır (AFAD, 2015c).

3.2.8. Valilikler ve Belediyeler

3.2.8.1. Kilis Valiliği

3.2.8.1.1. Öncüpinar Kara Hudut Kapısı Bayramlaşma İzni

Türkiye'deki geçici korunan Suriyeli bireylerden Ramazan Bayramı'nı ülkelerinde geçirmeyi arzu edenlerin Suriye'ye geçişleri Kilis Valiliğince sağlanmıştır. Geçici koruma statüleri sonlandırılmadan Türkiye'den Suriye'ye bayram için geçiş yapmak isteyen Suriyeli bireylere, web adresinden bazı formlar doldurmaları karşılığında bayramlaşma izni verilmiştir. Ailenin her bireyi

için başvuru formu doldurulması, geçici koruma kimlik belgelerinin ibrazı, Göç İdaresi İl Müdürlüğü'nden yol izin belgesi alınması ve 15 yaşından küçük çocukların aşı kartlarının yanında getirilmesi koşulları ile Öncüpınar Kara Hudut Kapısı'ndan Suriye'ye geçişleri sağlanmıştır. Bu geçişler Suriye'de o tarihte güvenli olarak nitelendirilen Mare, Soran, Azez, Çobanbey, Afrin, El Bab ve Cerablus'a yapılmıştır. Türkiye'den Suriye'ye geçişler 18 Mayıs 2018 – 13 Haziran 2018 tarihleri arasında, Suriye'den Türkiye'ye ise 26 Haziran 2018 – 06 Temmuz 2018 tarihleri arasında dönüşler gerçekleştirilmiştir. Bayram izni maksadıyla, çıkış yapılan kara hudut kapsamında aynı şekilde çıkış yapılan kapı kullanılacak şekilde aynı kapıdan geri dönüşler sağlanmıştır (Kilis Valiliği (t.y.), <http://www.kilis.gov.tr/uncupinar-kara-hudut-kapisi-bayramlasma-izni>).

3.2.8.1.2. Diğer Yardımlar

UNİCEF ile Kilis Belediyesi arasında 2017-2019 yılları arasında sürmesi öngörülen Türk ve Suriyeli çocukların eğitim ile sosyal faaliyetlerini sürdürebileceği çeşitli hizmetler verilmesinin planlandığı bir protokol imzalanmıştır (Kilis Belediyesi, 2017: 101).

Sosyal Entegrasyon ve Uyum Projesi kapsamında Kilis Belediyesi ve Mannheim (Almanya) Belediyesi ile ortaklaşa yapılan proje kapsamında yönetim, aşçılık, el sanatları, kuaförlük eğitimlerine katılan kadınlar kurs sonunda Almanya'da sertifika almışlardır ayrıca Kilis belediyesi tarafından engelli 4 Suriyeliye engelli aracı verilmiştir (Kilis Belediyesi, 2017: 102,185).

3.2.8.2. Şanlıurfa Valiliği

3.2.8.2.1. Eğitim

Şanlıurfa Valiliği ve Kuveyt Necat Hayır Derneği ile Türkiye Temsilcisi Said Derneği arasında imzalanan fiziki eğitim altyapısının güçlendirilmesine yönelik işbirliği protokolü çerçevesinde, Eyyübiye ilçesinde kadınlara tekstil eğitimleri verilecek olan halk eğitim merkezi ve 16 derslikli ortaokul yapılması için protokol imzalanmıştır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün uygun göreceği adreste yapılması öngörülen ortaokul binasının toplam maliyeti yaklaşık olarak 3 milyon TL ve Zülfü Görgün Kız Yurdu'nun bodrum katı tadilatı ise yaklaşık 460 bin TL olarak öngörülmüştür (Şanlıurfa Valiliği, 2019a).

Şanlıurfa Valisi Abdullah Erin ile Kore Cumhuriyeti Ankara Büyükelçisi Hong-ghi Choi ve, Şanlıurfa'nın Harran ilçesinde 24 derslikli okul yapılması projesi için 1 milyon dolarlık hibe protokolü imzalanmıştır. Halihazırda Şanlıurfa'da okul çağında olan 150.000 Suriyeli çocuk bulunduğu ve bunların 6.000 kadarının Harran'da olduğu dile getirilmiş ve protokol kapsamında Efikap Özel Projesi ismiyle Harran'da 5.488 metrekarelik arsada, 1.085 metrekarelik taban alanına 24 derslikli okul inşa edilmesi planlanmıştır. Koreliler daha önceden Şanlıurfa'da bulunan Suriyeli

göçmenlerin yararlanması için Şanlıurfa'da bulunan Akçakale'nin Akçamescit mahallesinde, arsası hayırsever vatandaşlarca bağışlanan GSM inşaatını tamamlamışlardır (Şanlıurfa Valiliği, 2018a).

Kuveyt Necat Yardım Derneği tarafından öncelikle eğitim çağındaki Suriyeli kız öğrencilerin barınması amacıyla Haliliye/Bamyasuyu mahallesindeki 100 öğrenci kapasiteli yurt binası yapılmıştır. Necat derneği Şanlıurfa'da 23 okul yapmayı planlamıştır (Şanlıurfa Valiliği, 2018b; 2018c).

Kuveyt Said Yardım Derneği ile Şanlıurfa'nın Haliliye ilçesinde 16 derslikli bir okul binası yapımı için protokol imzalanmıştır. Sırrın mahallesinde bulunan mülkiyeti hazineye ait olan 2380 metrekare taşınmaz üzerine yapılacak olan 16 derslikli okul binası bitirildiğinde İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne teslim edilecek. Milli Eğitim müfredatına göre Türkçe ve Arapça eğitimin verileceği okulda Suriyeli öğrencilerin yanı sıra mahalle sakinlerinin çocukları da okula kabul edilebilecektir (Şanlıurfa Valiliği, 2017).

3.2.8.2.2. Yatırım

Şanlıurfa Valisi Abdullah Erin, sanayileşme alanında Şanlıurfa'nın önemli adımlar kaydettiğini, Suriyeli yatırımcılara fabrika yeri temin edilmesi konusunda çalışmalarının bulunduğunu belirtmiştir. "Suriye'den başka ülkelere yerleşen Arap kardeşlerimizin yatırım talepleri için sanayi bölgesinin batı kısmında yüz dönümlük arazinin tapu işlemleri bitirildi, bu ay ilk olarak üç Suriyeli yatırımcımız üç fabrikayla faaliyet gösterecek ve ayrıca devamı da gelecek." diyerek Suriyeli yatırımcılara verilen desteği ifade etmiştir (Şanlıurfa Valiliği, 2019b).

3.2.9. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı - YTB

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı olan YTB 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuştur. Yurtdışındaki Türk vatandaşları, kardeş topluluklar ve Türkiye'de öğrenim görmekte olan uluslararası burs sahibi öğrenciler için çalışmaları koordine etme, yapılan faaliyetleri ve sağlanan hizmetleri geliştirme görevleri olan bir devlet kurumudur (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı [YTB] (t.y.), <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2>).

3.2.9.1. Türkiye Bursları (Türkiye Scholarships)

Türkiye Cumhuriyeti tarafından başarılı uluslararası öğrenciler için hazırlanan kamu kaynaklı burs projesi olarak "Büyük Öğrenci Projesi" ismiyle 1992 yılında başlatılmıştır. 2010 yılında kurulan YTB'ye verilen görevler çerçevesinde, ilgili diğer kurumların işbirliğiyle 2012 yılında "Türkiye Bursları (Türkiye Scholarships)" programı olarak gerçekleştirilmiş ve Türkiye'nin uluslararası öğrenciler için sağladığı yükseköğretim bursları güncellenmiştir. Türkiye Bursları,

sağladığı finansal desteğe ek olarak öğrencilerin üniversitelerde okumak istedikleri programlara yerleştirilmesini de kapsamakta ve bu özelliğiyle genel itibarıyla dünyadaki diğer burs programlarından ayrılmaktadır. Üniversite eğitiminin dışında, Türkiye’de geçirmiş oldukları süre zarfında müfredat dışı kültürel, sosyal ve akademik aktivitelerden faydalanma imkanı sağlanmaktadır. Bu programda lisans, yüksek lisans, doktora, araştırma, yaz okulu bursları verilmekte ve ayrıca barınma, sağlık sigortası, Türkçe hazırlık, tek sefere mahsus gidiş-dönüş uçak bileti destekleri de bulunmaktadır (YTB (t.y.), <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari>; YTB (t.y. <https://www.ytb.gov.tr/uluslararası-ogrenciler/turkiye-burslari>).

Burslandırma çalışmaları kapsamında Türkiye’nin Suriyelilere yönelik olarak 5 yılda 5000 Suriyeliye yükseköğrenim bursu sağlanması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye’nin uluslararası burs markası “Türkiye Bursları” çerçevesinde 2012 yılından bu yana 4001 Suriyeli öğrenci burslandırılmıştır. Öğrencilere Türkiye Bursları kapsamında sağlanan üniversite öğrenim ücreti, 1 yıl Türkçe hazırlık eğitimi, sağlık sigortası, barınma yardımı yanında aylık cep harçlığı imkânları sunulmaktadır (YÖK, 2017: 19).

3.2.9.2. Burs

YTB’nin Suriyeli öğrencilere özel olarak sunduğu burslar, Türkiye’de lisans seviyesinde eğitim gören, Suriyeli olan ve başkaca bir kurumdan burs almayan öğrencilere yöneliktir. Kişiler, Türkiye Bursları dahilinde (Himaye Bursları, Devlet, Hükümet bursları dâhil) yer alan diğer burs programlarının hiçbirinden önceden yararlanmamış (bursları kesilenler dâhil), halen yararlanmıyor ve ayrıca herhangi bir kurum/kuruluşun sağladığı burslardan halihazırda yararlanmıyor olmalıdır. Özel üniversitelerde kayıtlı olan öğrenciler, Türk vatandaşları, çifte vatandaşlığı olanlardan biri Türk vatandaşlığı olanlar ve mavi kartlılar bu burs programından yararlanamamaktadır.

Suriye Destek Bursu, 2007-2013 dönemi mali işbirliği çerçevesinde AB tarafından Türkiye’ye sosyal ve ekonomik uyuma ilişkin tahsis edilen IPA fonları vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bursun yüzde 15’i ulusal kaynaklardan, yüzde 85’i Avrupa Birliği kaynaklarından karşılanmaktadır. Suriye Destek Bursu sadece barınma yardımı ve aylık burs ödemesini kapsamakta olup ödeme sadece eğitimin devam ettiği aylarda yapılır. Destek Burs Programı kapsamında kabul edilen öğrencilere aylık 1.200 TL ödeme yapılmaktadır. Sadece aşağıda belirtilen koşulları sağlayan öğrenciler bahsi geçen burs programından yararlanmaya uygun kabul edilmektedir (Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) (t.y.), <https://www.ytb.gov.tr/duyurular/suriyeli-ogrenciler-icin-destek-burslari-2>);

- Birinci öğretimde (gündüz programı) kayıtlı olmak,
- Herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından verilen bir burstan halihazırda yararlanmıyor olmak (Değişim Öğrencileri için verilenler dâhil),

- Kayıtlı oldukları lisans programlarında 1. dönemlerini tamamlamış adaylar için ağırlıklı genel not ortalaması en az 2.00 (4 üzerinden) olmak veya ağırlıklı genel not ortalaması oluşmamışsa lise diploma notu en az %50 olmak.
- Programına süresinde devam eden öğrenci olmak (Örnek: 4 yıllık bir programda hazırlık programı hariç sekiz dönem),
- Türkiye’de geçici koruma statüsünde olan bir Suriyeli birey olmak,
- Türkiye’de bulunan devlet üniversitelerinde asgari dört yıllık bir yükseköğretim programında lisans düzeyinde eğitim görüyor olmak,

YTB’nin karşıladığı Türkiye Bursları kapsamında yaklaşık 3.500 kişiye, finansmanı Türkiye devleti ile uluslararası ortaklar tarafından karşılanan tam burs verilmiştir. YTB ile ortak olarak yürütülen Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne (UNHCR) bağlı DAFI programı 2016 - 2017’de 818 ve HOPES (Suriyeliler için Yüksek ve İleri Öğrenim İmkanları) projesi 2016 - 2017’de 90 kişiye burs vererek tamamlayıcı nitelikte uygulamalar olmuşlardır. Bunlara ek olarak bazı yerli ve yabancı STK’lar, örneğin Gaziantep Üniversitesi ile birlikte verilen SPARK bursu veya İstanbul’daki Koç Üniversitesi bünyesinde verilen Al-Ghurair Vakfı gibi burs programları bulunmaktadır (İstanbul Politikalar Merkezi, 2017: 15).

3.2.9.3. Üniversite Öğrenim Ücretleri

2014 yılından beri Bakanlar Kurulu kararı ile Türkiye’de devlet üniversitelerine kayıtlı tüm Suriyeli öğrencilerin üniversite öğrenim ücretleri YTB bütçesinden karşılanmaktadır (YÖK, 2017: 19).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERE YARDIM YAPAN ULUSAL KURULUŞLAR

4.1. Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) Genel Bakış

Türkçede STK olarak ifade ettiğimiz sivil toplum kuruluşları/örgütleri terimi bir genel kavram gibi kullanılmaktadır. İngilizcede bu terim *hükümetler arası örgütler* ve *hükümet dışı örgütler* olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayırım ile hükümetler arası örgütleri belirlemek kolay olsa da hükümet dışı örgütler kavramı, kapsamı geniş tutulabilen bir muğlaklık içermektedir (Ataman, 2003'ten aktaran: Usanmaz, 2009: 143). Sivil toplum, bireyi biyopolitika vasıtasıyla egemenin nesnesi olmaktan kurtaramadığından hareketle, bireysel hak ve özgürlüklerin korunduğu bir alan olarak kabul edebilir. STK kavramını bu kapsamda faaliyet gösteren örgütleri ifade etmek için kullanmak ve bu durumu saptanması için bazı kriterler ortaya koymak gerekmektedir. Bir örgütün hükümet dışı olabilmesi için, kar amacı gütmemesi, hakları savunması ya da hayır işi gibi bir faaliyette bulunması, işbirliğine dayanıyor olması ve hukuki bir çerçevesinin olması gibi beş kriter saptamak, bu örgütlerin belirlenmesi anlamında bir çerçeve çizmek için yeterli görünmektedir. Altıncı kriter olarak bir uluslararasılık şartının gerektiğini düşünenler de bulunmaktadır. Bu düşünce Türkçe'deki uluslararası örgütler ile STK'lar arasındaki algı ve kavram karmaşasını ortadan kaldırmak için uluslararası hükümetler arası örgütlerle uluslararası STK'lar ve yerel STK'lar arasındaki mantık ve işleyiş farkını gösterebilmek için faydalı olabilmektedir. Örneğin Greenpeace, Uluslararası Af Örgütü, Sınır Tanımayan Doktorlar ya da Gazeteciler birer uluslararası STK olarak tanımlanırken Birleşmiş Milletler (BM), Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Merkezi Anlaşma Örgütü (CENTO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) gibi örgütler uluslararası hükümetler arası örgüt olarak tanımlanabilir (Ryfman, 2006'dan aktaran Usanmaz: 144, 145).

4.2. Kızılay

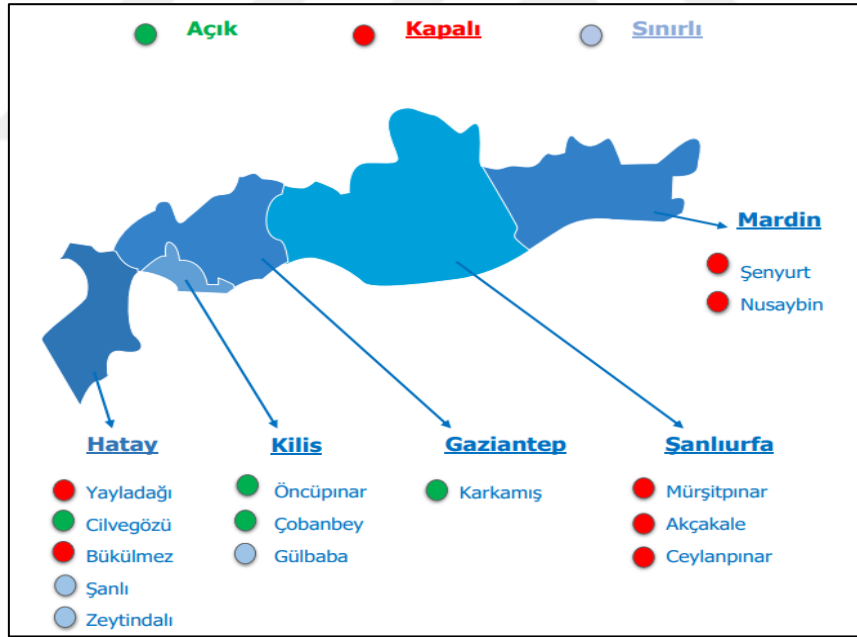
1947 yılında M. Kemal Atatürk tarafından Kızılay olarak isimlendirilen bu kuruluş, 1868'de Osmanlı Yaralı ve Hasta Askerlere Yardım Cemiyeti adıyla kurulmuştur. Kar amacı gütmeyen, özel hukuk düzenlemelerine tabi, tüzel kişiliğe sahip, kamu yararına çalışan, hizmet ve yardımlarından ücret almayan, bir gönüllü sosyal hizmet kuruluşudur (Kızılay (t.y.), <https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemiz>).

2015 yılı Türk Kızılayı genel Başkan'ını bir basın toplantısında kamuoyunun Türk Kızılayı'na bakışına ilişkin yapılan bir araştırmayı açıklamıştır. Bu açıklamaya göre en güvenilir yardım kuruluşu olarak halkın yüzde 87,8'i Kızılayı görmekte, kendilerine sorulan "Bize bir yardım kuruluşu söyleyebilir misiniz?" sorusuna yüzde 77,8 kişi Kızılay demekte ve halkın yüzde 43'ünün de Kızılay'ı bir devlet kuruluşu olarak sandığını, bunun da Kızılay'ın büyüklüğü, operasyonel yapısı ile Sri Lanka'dan Endonezya'ya, Afrika'dan Ortadoğu'ya kadar çok geniş bir yelpazede yardımlar yapması dolayısıyla olduğunu belirtmiştir (Kızılay (t.y.), <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1789>).

4.2.1 Sıfır Noktalarında Yardım Projesi

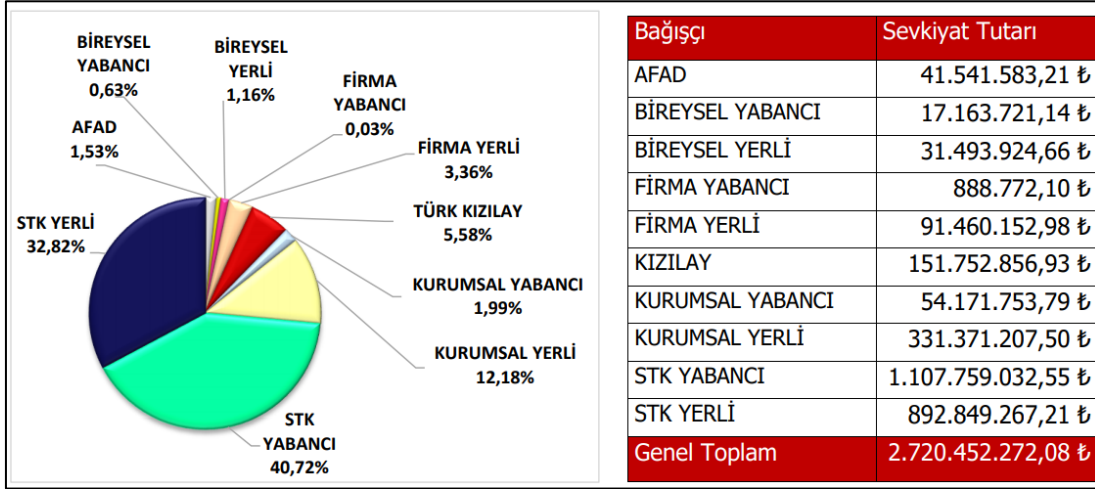
14 sevkiyat noktasında 2.720.452.272,08 TL toplam sevkiyat tutarı ile yüzde 68 i gıda olan toplam 347.794.363,76 kg, 7.216.981 gıda kolisi, 26.963.158,58 lt yardım 44.608 araç kullanılarak 2.359 kurumsal bireysel bağışçı yardımları ile sağlanmıştır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 2).

Harita 8: 2018 Kasım Ayı İtibarıyla Sınır Kapılarının Durumu

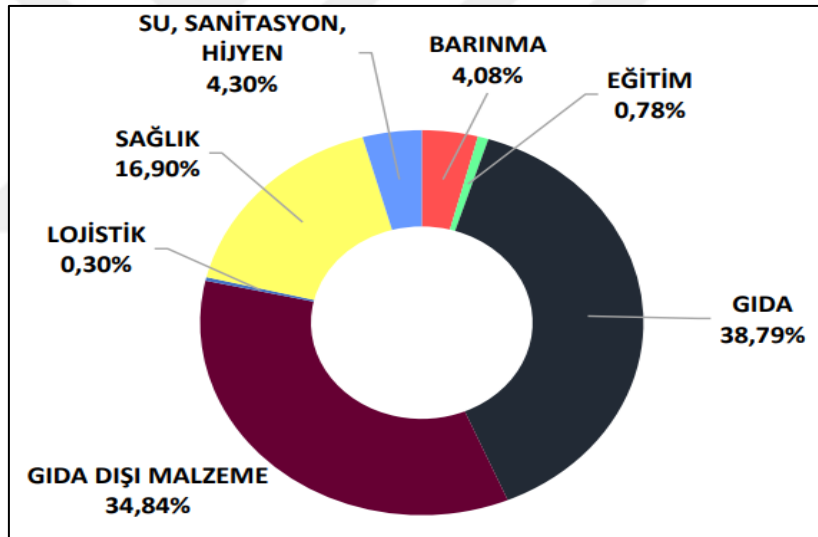
Kaynak: Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 4

Grafik 11: Sıfır Noktası Yardım Faaliyetleri Bağışçı Değerleri

Kaynak: Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 8

Grafik 12: Sıfır Noktası Yardım Faaliyetleri Sektör Yüzdeleri

Kaynak: Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 9

Sıfır noktası yardım faaliyetleri kapsamında sınır kapılarının açık olup olmadığı dikkatle takip edilmelidir. Harita 8, 2018 yılı Kasım ayına ait Suriye sınır kapılarının durumunu göstermektedir. Grafik 11 ve Grafik 12’de sıfır noktasında yapılan yardımlara ilişkin istatistiki veriler paylaşılmıştır. Bu yardımlar ilk olarak Hatay/Yayladağ’da 2012 Ağustos’ta başlamıştır. 2018 yılı Kasım ayı itibarıyla yardım mevkileri Şekil 1’de olduğu gibidir. Türk Kızılayı, 2019 Mart itibarıyla Mardin, Gaziantep, Şanlıurfa, Hatay, Kilis şehirlerinde Suriye - Türkiye hudut hattında oluşturulan 14 adet sınır yardım noktasında uluslararası ve ulusal kuruluş, kurum ve şahısların insani yardım malzemesi bağışlarını kabul etmekte ve Suriyeli ihtiyaç sahiplerine teslim etmektedir. Yardımların ve kaynaklarının sınıflandırılması Grafik 3 ile Grafik 4’te gösterilmiştir (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 3).

4.2.2. Kızılaykart

2012 yılının Kasım ayında faaliyete geçen Kızılaykart aşağıda bulunan Resim 3'te gösterildiği gibidir. Türkiye'deki tüm ATM'ler ile POS makinelerinde kullanılabilen, Türkiye'de bulunan tüm geçici koruma, uluslararası koruma statülerinde bulunan ve insani ikamet kapsamında yaşayan yabancılara yönelik olan, sadece Halkbank şubeleri aracılığıyla dağıtılan ve her ATM'den para çekilebilmesine karşılık sadece Halkbank ATM'lerinde ücretsiz işlem yapılabilen nakit temelli yardım kartıdır. 1.545.674 yararlanıcı Sosyal Uyum Yardımı (SUY), 487.089 yararlanıcı Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) kapsamında Kızılaykart vasıtası ile yardım almaktadır. Bu kart vasıtası ile kişiler kayıt altına alınmış olmakla beraber yardım almakta ve mükerrer yardım yapılmasının önüne geçilmektedir (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 12; Kızılay Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü (t.y.), <http://kizilaykart-suy.org/TR/hakkinda.html>).

Resim 3: Kızılaykart

Kaynak: Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü,

2019: 11

4.2.3. Sosyal Uyum Yardımı - SUY (Emergency Social Safety Net - ESSN)

SUY programı, Avrupa Birliği'nce FRIT ile fonlanan, AÇSHB, Dünya Gıda Programı (WFP), Türk Kızılayı tarafından ortaklaşa yürütülmekte olan bir projedir. AFAD, GİGM ve Türkiye Cumhuriyeti İç İşleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü bu projeyi desteklemektedir. Bu program 28 Kasım 2016 tarihinde başlamıştır. 2019 Şubat itibarıyla 1.545.674 birey (265.412 hane) SUY'dan faydalanmaktadır. Şubat 2019 'a ait ödeme tutarı 231.547.480,00 TL, Aralık 2016'dan beri toplam ödeme ise 3.604.319.180,00 TL dir. Bu yardımdan en çok faydalanan 3 il Gaziantep, İstanbul ve Şanlıurfa'dır. Bu yardımların yüzde 88,1'i Suriyelilere geri kalanı Türkiye'de bulunan kriterleri sağlayan diğer yabancı ülke vatandaşlarına yapılmaktadır. Türkiye'de geçici koruma ya da uluslararası koruma statülerinde olan, 99 ile başlayan kimlik kartı sahibi olan ve belirli şartları sağlayan yardıma ihtiyacı olan kişilere nakit

yardımları olarak verilmektedir. Bu proje ile Türkiye çapında kamp haricinde yaşamakta olan sığınmacı ile mültecilerin giyim, gıda, barınma vb. temel ihtiyaçlarını onurlu şekilde karşılamalarını amaçlamaktadır. Muhtaçlık halinin değerlendirilmesi yapıldıktan sonra yardım, Kızılaykart vasıtasıyla sağlanır. Fonun kaynağı, Avrupa Birliği ve üye devletleridir. Avrupa Birliği'nin resmi ortağı, programın genel anlamda gözetiminden sorumlu olan WFP'dir ve uygulanmasından sorumlu olan Türk Kızılayı ile beraber çalışmaktadır. Program kapsamında başta AÇSHB ve AFAD olarak Türk hükümeti ile yakın işbirliği içinde çalışılmaktadır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 13-15).

Kriterlere uygun olarak görülen her aileye KIZILAYKART verilmektedir ve karta her bir aile ferdi için aylık 120 TL yardım yüklenmektedir. Kart, içindeki paranın nakit olarak çekilmesi amacıyla herhangi bir ATM'de yahut POS (satış noktası) cihazı vasıtasıyla ürün satın almak için anlaşılmalı olan iş yerlerinde kullanılabilir. Program kapsamında yardım alan aileler, programda fon olduğu müddetçe ve uygunlukları devam ettiği sürece nakit yardımı alımına devam edeceklerdir. İlk etapta diğer kaynaklardan alınan destek, uygunluğun değerlendirilmesini etkilemez, ancak; yardım yapılan bütün ailelere ilk yıl içinde yapılan hane doğrulama ziyaretleri esnasında, hanenin yardım almaya devam edip etmeyeceğine karar verilirken diğer yerlerden alınan yardımlar dikkate alınabilecektir. Bu yardımına *başvurabilmek için kriterler* şunlardır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 16; Kızılay Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü (t.y.), <http://kizilaykart-suy.org/TR/faq0.html>);

- Türkiye'de geçici koruma ya da uluslararası koruma statüsü sahibi yabancı olmak, kamp dışı yerleşimlerde yaşıyor olmak,
- İkamet edilen yerdeki Nüfus Müdürlüğü'nde kaydı bulunmak,
- GİGM'den alınan 99 ile başlayan geçerli bir kimlik kartına sahip olmak,
- Başvuru sahibi olan bireyin 18 yaşını doldurmuş olması.

SUY'dan *faydalanma kriterleri* şunlardır (Kızılay Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü (t.y.), <http://kizilaykart-suy.org/TR/faq3.html>);

- Engel düzeyi yüzde 40 veya üzerinde bir yahut daha fazla engelli fert bulunan aileler (Engel durumu, yetkili devlet hastanesinden alınan engelli raporu ile belgelenmelidir.),
- Çok sayıda bakmakla yükümlü olunan fert (engelli, çocuk, yaşlı) bulunan aileler (Bu kriter ailedeki sağlıklı yetişkin (18-59 yaş arası) fert başına 1.5 veya daha yüksek oranda bakmakla sorumlu olunan fert oranı ile belirlenir.).
- Ailede başka kimse bulunmayan tek başına yaşayan yetişkin (18-59 yaş arası) kadın,
- 60 yaş ve üzerinde olup hanesinde başkaca yetişkin (18-59 yaş arası) bulunmayan yaşlılar,
- 4'ten fazla çocuğu olan aileler,
- 18 yaş altında asgari bir çocuğu bulunan ve hanesinde başka yetişkin (18-59 yaş arası) bulunmayan yalnız ebeveyn,

Yardım tutarı, Haziran 2017 itibarıyla kişi başı 100 TL iken kişi başı 120 TL'ye yükseltilmiştir. Aileler, yardımdan yararlanmaya uygun oldukları ve SUY devam ettiği müddetçe bu miktara ek olarak her 3 ayda bir ek bir yardım daha almaktadırlar. Bu ek yardım, 1-4 fert olan hanelere 250 TL, 5-8 fert olan hanelere 150 TL, 9 ve daha fazla fert olan hanelere toplamda 50 TL olacaktır. Söz konusu ek yardım, fert başına değil bütün hane içindir. Ayrıca yardımlar her ayın son günü hesaplara yatmaktadır (Kızılay Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü (t.y.), <http://kizilaykart-suy.org/TR/faq3.html>).

Yardım için uygun görülen ailelerin yardımlarının devam edeceğinin garantisi yoktur. Bir yıl içinde SYDV haneleri ziyaret ederek başvuru sırasında sunulan bilgilerin teyit edilmesi ve tüm hanenin değerlendirilmesi yapılmaktadır. Eğer bu ziyarette sunulan bilgilerin doğru olmadığı veya kriterlere uyulsa bile yardıma muhtaçlar arasında en muhtaçlar arasında olunmadığı tespit edilerek yardım kesilebilmektedir. Başvurular AÇSHB tarafından program kriterleri kapsamında her ay değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmede artık ailenin yaş, kişi sayısı veya istihdam kaydı, başvuran kişinin Türk vatandaşlığı kazanması, oturulan adresten taşınarak bunu yeni oturulan yerdeki SYDV'ye bildirmemek yahut yüksek değerde bir varlığın tespiti gibi nedenlerle yapılan yardımlar kesilebilmektedir. Bu konuya 4.4.1. başlığında da değinilmiştir (Kızılay (t.y.), <http://kizilaykart-suy.org/TR/faq1.html>).

4.2.4. Şarh Eğitim Yardımı - ŞEY (Conditional Cash Transfer for Education -CCTE)

Programın başlangıç tarihi 2017 yılının Mayıs ayı olup o tarihten beri yüklenen toplam yardım 280.235.880 TL ve 2019 yılının Ocak ayı itibarıyla yararlanıcı sayısı 487.089'dur. En az bir defa ödeme alan yararlanıcı çocuk sayısı 487.089, yapılan toplam yardım miktarı 280 milyon lira, anaokulunda ve ilköğretimde okuyan erkek öğrencilere 35 TL, kız öğrencilere 40 TL, lisede okuyan erkek öğrencilere 50TL, kız öğrencilere 60 TL olarak her iki ayda bir ödeme yapılmaktadır. Yardımdan yararlananların yüzde 89'u ilköğretimde okumakta olup yararlananların yaklaşık yarısı kız ve erkek öğrenci olarak eşit bir dağılım görülmektedir. En çok yardımı alan ilk üç il İstanbul, Gaziantep ve Hatay olarak sıralanmakta ve bu yardımların yüzde 85,5'i Suriyelilere kalanı da Türkiye'de yaşayan yardıma en muhtaç olarak değerlendirilen diğer yabancı ülke vatandaşlarına yapılmaktadır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 16-20).

Bu konuya 5.3.1.1.1.1. başlığında da değinilmiştir.

4.2.5. Çağrı Merkezi

168 numaralı telefon ŞEY ve SUY gibi yardımlar hakkında bilgilendirme yapmakta, şikâyetleri almaktadır. Türkçe, İngilizce, Arapça, Farsça ve Afganistan'ın resmi dillerinden olan Peştuca olarak Pazar günleri hariç olarak hizmet verilmektedir. Aralık 2016 - Ocak 2019 tarihleri

arasında 1.060.250 çağrı alınmıştır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 21).

4.2.6. Toplum Merkezleri

Türkiye Kızılay Derneği (TKD), Suriye'deki çatışmaların başlamasından itibaren Suriyeli kişilere destek sağlamaktadır. 2016 itibarıyla Türkiye'de kentsel alanlarda yaşayan, çatışma sebebiyle yerlerinden edilmiş yaklaşık 3.5 milyon Suriyeli bulunmaktadır. TKD, Suriyelileri ve ev sahibi topluluğu desteklemek ve sosyal uyumu teşvik etmek adına ülke çapında 15 adet toplum merkezi kurmuştur. Bu toplum merkezlerinde her yaşta insanlar Türkçe dil kursları, mesleki eğitim, psiko-sosyal destek, sosyal ve gençlik etkinlikleri gibi etkinliklerden faydalanmaktadır (Uluslararası Kızıl Haç Komitesi [ICRC] ve Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri Federasyonu [IFRC], 2016: 51).

20 Ocak 2015'te, ilk toplum merkezi yerel iş birlikleri ile ilk olarak Şanlıurfa'da Türk Kızılayı tarafından kurulmuştur. Hali hazırda İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Konya, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Kayseri, Hatay, Gaziantep, Mersin, Adana olmak üzere 15 toplum merkezi yerel halka ve uluslararası koruma altında bulunanlar ile geçici koruma altında bulunanlara hizmet sağlamaktadır. Bu merkezlerde 670.020 kişi bulunmakta 426 personel ile psiko-sosyal destek ve sağlık hizmetleri dahil olmak üzere bir çok hizmet verilmektedir (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 25).

4.2.6.1. Çocuk Programları Koordinatörlüğü

Resim 4: Kızılay Çocuk Dostu Alan (ÇDA) Programı

Kaynak: Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 23

"Suriye Acil Durum Müdahalesi Kapsamında Çocuk Programları" projesi Türk Kızılayı ile UNICEF arasında 2013 Mayıs'ta imzalanan işbirliği anlaşmasıyla hayata geçmiştir. Bu proje vasıtasıyla 7 mobil yapı, 15 toplum merkezi, 13 GBM ile 16 şehirdeki 3 çocuk ve gençlik merkezinde kurulan 38 adet ÇDA'da 124 personel ile 4-18 aralığındaki Suriyeli genç ve çocuklar için tamamlayıcı eğitim olarak beceri geliştirici, eğlendirici faaliyetler yapılmaktadır. Resim 4'te bu ÇDA'lardan birisinin görseli sunulmuştur. Program kapsamında Mayıs 2013 ten 2019 Şubat'a kadar 448.449 çocuk faydalandırılmış, 3.471 gönüllü yetiştirilmiş ve 1.849.961 çocuk etkinliği yapılmıştır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 23).

4.2.7. Aile Bağlarının Yeniden Tesisi

Yabancıların ülkelerinden göçerlerken ayrı düştükleri birinci dereceden ve/veya özel ihtiyaç sahibi akrabaları ile yeniden birleşmeleri veya düzenli iletişim kurmalarını yahut durumunu öğrenmeleri sağlamak olmak üzere üç ana çalışmadan oluşmaktadır. Kızılay, gerek Uluslararası İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları Beyannamesi gibi evrensel yasal dayanaklar gerekse Türkiye Cumhuriyeti yasalarının sağladığı haklar yardımıyla bireylerin aile mesajı iletimi, kayıp araştırma, aile birleşimi gibi haklardan yararlanmalarına aracılık yapmaktadır. 699 aile mesajı, 669 aile birleştirme, 855 kayıp araştırma olmak üzere toplam 2223 uygulama gerçekleştirilmiştir (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 28).

4.2.8. Geçim Kaynağı Geliştirme Programları

Bu uygulama toplum merkezlerinde gerçekleştirilmektedir. Kişilerin yaşam becerilerini geliştirmek için mesleki kurslar (aşçılık, kaynak teknisyenliği, yaşlı ve hasta refakatçisi, takı tasarımı, bilgisayar, ahşap boyama, Türkçe, biçki dikiş, kuaförlük) vermekte, iş edindirme kursları açmakta, kamu ve özel sektörle iş birliği kurmakta ve ardından MEB HBÖGM tarafından onaylı sertifikalar vermektedir. 24.869 kişi mesleki kurslardan 2.041 kişi de iş bulma kursundan faydalanmıştır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 30).

4.2.9. Sana İhtiyacım Var Yardım Kampanyası

Türk Kızılayı ve AFAD başta olmak üzere onlarca STK katkısı olan "Sana İhtiyacım Var" kampanyası 2014 yılında başlatılmıştır. Malezya, Yemen, Güney Afrika, Libya, Belçika, Fransa, Amerika, Lübnan, Pakistan'ın aralarında bulunduğu 51 ülke ellerinden gelen desteği vereceklerini açıklamışlardır. İstanbul, Eskişehir, Kayseri, Afyon, Samsun, Adana gibi illerde çocuklar harçlıklarını Suriyelilere göndermiş veya harçlıkları ile oyuncaklar alarak Kızılay vasıtası ile yollamışlardır (Türk Kızılayı, 2014: 60).

4.2.10. Empati Kampı

Türkiye 2016 itibarıyla yaklaşık 3.5 milyon Suriyeliye ev sahipliği yapmakla dünyada ilk sırada yer almaktadır. Yerlerinden edilen bu kişilere karşı çıkan asılsız haberler ve söylentiler bilhassa İzmir, İstanbul, Ankara, gibi büyük kentlerde Suriyelilere kızgınlık ve düşmanlık oluşturduğu gözlemlenmektedir. Çatışmadan kaçan Suriyeliler için anlayışı, farkındalığı ve şefkati artırmayı amaçlayan TKD, 2017 yılında İzmir’de ve İstanbul Sultanbeyli’de empati kampı düzenleyerek, yerel topluluklara sanal gerçekliği kullanarak Suriyelilerin göç deneyimlerini hissettirmeyi amaçlamıştır. Sınırları geçmenin, savaştan kaçmanın ve Türkiye’ye varışlarından sonra yeni yaşamlarının gösterildiği bu kampa yerel ve Suriyeli topluluklardan insanlar dahil olmak üzere, yaklaşık 600 kişi katılmıştır (Uluslararası Kızıl Haç Komitesi [ICRC] ve Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri Federasyonu [IFRC], 2016: 76).

4.2.11. Merhaba Umut Uygulaması

TKD, mobil telefon operatörü Türkcell işbirliği ile Türkiye’de bulunan Suriyeli mülteciler için Merhaba Umut isminde bir uygulamayı 2016’da başlatmıştır. Bu uygulama anlık Arapça-Türkçe çeviri ve Kızılay ile ilgili pratik bilgiler veren, sağlık hizmetleri, eğitim ve diğer insani yardımlara nasıl ulaşılması gerektiği ile ilgili pratik bilgiler sunmaktadır. Türkcell uygulamayı Türkiye’deki bütün iletişim operatörleri ile kullanıma hazır hale getirmesiyle Merhaba Umut 700.000’den fazla indirilmiş, anlık Türkçe-Arapça çeviri 11 milyon kez kullanılmış, eğitim, kayıt, sağlık ile ilgili bilgilere 4.5 milyondan fazla erişilmiştir. 1.7 milyon Suriyeli müşterisi olduğunu ifade eden Türkcell, Suriyeliler için Arapça çağrı merkezi sunmaktadır (Uluslararası Kızıl Haç Komitesi [ICRC] ve Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri Federasyonu [IFRC], 2016: 90).

4.2.12. Kızılay’ın Diğer Yardımlar

Ulucanlar Aşevi Projesi; Türk Kızılayı Ankara Şube Başkanlığı bünyesinde Ankara’nın Ulucanlar semtinde bulunan ve 1919 yılından beri ihtiyaç sahibi kişilere günlük öğün sağlayan Ulucanlar Aşevi, bölgedeki yabancı uyruklulara da hizmet sunması amacıyla IFRC finansal desteğiyle 2016 yılında yenilenmiştir. Projeden önce günlük olarak 500 - 2.000 tabak yemek ile ihtiyaç sahiplerine destek sağlanmakta iken, bahse konu proje ile günde ortalama 5.000 kişiye sıcak yemek sağlanmaktadır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 30).

Kentli Mültecilerin Desteklenmesi Projesi; Bu projeye kamplarda ve şehirlerde bulunan Suriyeli bireylere bebek sahiplerine özel hijyen malzemesi, gıda paketi, hijyen kiti, mutfak seti, battaniye dağıtımı gerçekleştirilerek, 636.400 kişiye ulaşılmıştır (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 34).

4.3. Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği – SGDD (Association for Solidarity with Assylum Seekers and Migrants - ASAM)

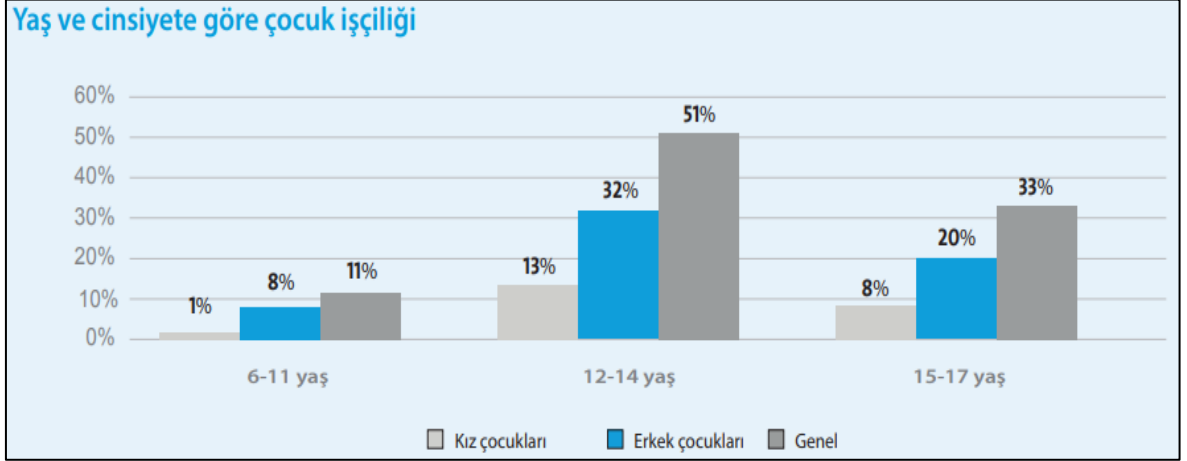
Türkiye’deki mülteci ve sığınmacılara yardım eden, kar amacı gütmeyen, bağımsız, tarafsız bir dernek olmak üzere 1995 yılında Ankara’da kurulmuştur. Türkiye genelinde 60’tan fazla ofisi ile 40’tan fazla şehirde faaliyet göstermekte ve ayrıca Atina’da da şubesi bulunmaktadır. Bünyesinde sosyal çalışmacılar, sağlık eğitmenleri, mobil saha ekipleri, psikologlar, saha çalışanları, uyum uzmanları, tercümanlar, engelli uzmanları, avukatlar, beceri ve dil eğitmenleri, gönüllüler bulunmakta ve BM, yerel otoriteler, diğer STK’larla iş birliği sağlayarak mülteciler ile sığınmacıların temel ihtiyaçlarını karşılamalarını, hizmet ve haklara erişimini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. AB, UNHCR, UNICEF, UNFPA, UN WOMAN, WHO, Alman İşbirliği, The World Bank gibi birçok uluslararası ortaklığı bulunmaktadır. Ayrıca kamu kurumları ile STK’lar arasındaki iletişim ile iş birliğini güçlendirmek amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde konferanslar, toplantılar gerçekleştirilmektedir. SGDD, Türkiye’de “*sığınmacı*” terimini isminde barındıran ilk dernektir. Özellikle Muğla, Aydın, İzmir, Çanakkale, Balıkesir, Kırklareli, Edirne ofislerinde, Türkiye’den Avrupa’ya düzensiz göç ile paralel olarak artan sorunlara çözümler üretmek, düzensiz göç esnasında belirlenen, kurtarılan insanların temel ihtiyaçlarını karşılamalarında yardımcı olmak, korunma hakkına ulaşma hususunda danışmanlık vermek gibi konularda faaliyet göstermektedir (SGDD, 2017: 3). Çok yönlü destek merkezleri, Al Farah çocuk ve aile destek merkezleri, kadınlar ile kızlar için güvenli alanı barış ve sanat merkezi, yaşam becerilerini geliştirme merkezi, supportmen, hukuk kliniği, danışmanlık hattı, acil müdahale programı, mülteci film günleri, Suriyeli kadınlara yönelik ihtiyaç belirleme projesi, Suriyelilerin geçim kaynakları imkânlarının belirlenmesi projesi, Cash For Work Projesi gibi birçok faaliyet gerçekleştirmektedir (SGDD, 2017).

4.3.1. Çocukların Desteklenmesi ve Korunması

4.3.1.1. Çocuk İşçiliği

Birçok hane gelirinin düşük seviyelerde olması çocukların çalışma oranını artırmaktadır. Kız çocukları evden yürütülebilen işlerde ya da ailede baba veya başka bir erkeğin bulunmaması, babanın çalışmıyor durumda yahut hasta olması gibi nedenlerle ev dışında çalışmaya başlamaktadır. Erkek çocukların 6-11 ve 12-14 yaşları arasında görülen yaklaşık %20’lik artışın temel nedeni küçük yaşta çalışmaya başlamasıdır. Grafik 13 bu durumu göstermektedir (SGDD ve UN Woman, 2018; 50).

Grafik 13: Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Çalışma Durumu

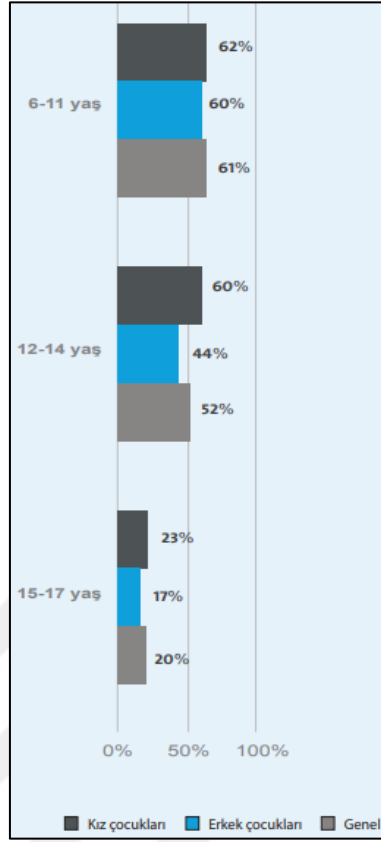

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 50

4.3.1.2. Çocukların Eğitimi

2014 yılında yayınlanan yönergeyle Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) katkılarıyla Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki bütün okul çağındaki Suriyelilere eğitim hizmetlerine erişim garantisi vermiştir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünden (GİGM) edinilen verilere göre Suriye nüfusunun %51'lik kısmı 0 - 18 yaşları arasında olup yaklaşık 1,5 milyon Suriyeli çocuğun olduğu anlaşılmaktadır. 600.000 çocuğun okula erişimini sağlayan çabalara rağmen okul çağındaki Suriyeli çocuk ve ergenlerin %40'ı okula gitmemektedir. Grafik 14, çocukların okula devam durumunu göstermektedir (SGDD ve UN Woman, 2018: 37).

Grafik 14: Çocukların Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Okula Devam Durumu

Kaynak: SGDD ve UN Woman,

2018: 38

4.3.1.3. Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezleri

Türkiye’de yaşayan koruma altındaki yabancı çocuklar ile ailelerine güvenli bir ortam oluşturmak, çocukların duygusal, psiko-motor ve zihinsel ilerlemelerini geliştirmek için çalışmalar gerçekleştirmek amacıyla, bünyesinde Çocuk ve Gençlik Dostu Alanların da olduğu Çocuk ve Aile Destek Merkezleri İzmir, Gaziantep, Adana, İstanbul, Ankara’da 2016 yılında hayata geçirilmiştir.

Merkezlerde psikologlar, aile danışmanları, çocuk koruma sorumluları, mobil saha ekipleri, gençlik çalışanları, beslenme uzmanları, sosyal çalışmacılar, sağlık eğitmenleri, engelli uzmanları, tercümanlar, gönüllüler, idari kadro ve destek ekipleri ile faaliyet gösterilmektedir. Hukuki ve sosyal danışmanlığın yanında beslenme ile sağlık alanında da danışmanlık verilmekte, psiko-sosyal destek sağlamaya, çocukların yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik faaliyetlerin yanı sıra çocukların okula devam etmelerini teşvik maksadıyla etütler ile dil kursları gerçekleştirilmektedir. Diğer SGDD ofislerinde olduğu gibi Çocuk ve Aile Destek Merkezleri’nde hijyen paketleri ile

alışveriş kartları da hassas/dezavantajlı durumda olan mültecilere ulaştırılmaktadır. Özel ihtiyaç sahibi olan çocukların saptanması durumunda Gaziantep Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezi'ne yönlendirilerek koruma ile danışmanlık hizmetlerinin alınması sağlanmaktadır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/cocuk-ve-aile-destek-merkezi/#more-1265>).

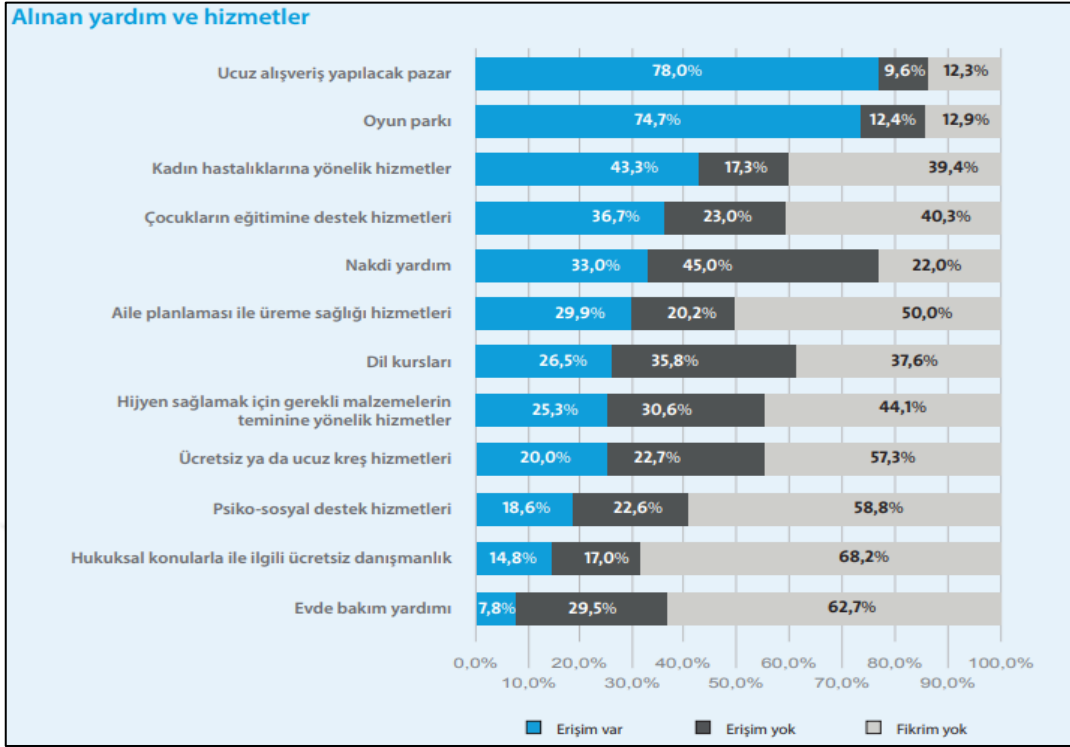
4.3.2. Kadınlar ile Kız Çocuklarının Desteklenmesi ve Korunması

Suriyeli kız çocuklarının yaşları arttıkça okula gitme oranının azaldığı gözlenmiştir. 12 - 14 yaşları arasındaki kız çocuklarının yüzde 60'ı okula erişimi varken 15 - 17 yaşları arası kız çocuklarında bu yüzde 23'tür. Eğitimi yarıda bırakmanın temel sebepleri erken yaşta çalışma, ev işleri, evlilik, aile baskısı ve bakım sorumluluklarıdır. Genel olarak, Suriyeli kadınlar kendilerine sunulan koruma hakkı ve hukuki destek gibi konular ile ilgili çok az bilgi sahibidir. Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının günlük hayatlarında kötü davranışlar ile ayrımcılığa maruz kalmalarına rağmen yüzde 73'ünün taciz veya şiddet konularında nereden destek alabileceklerini bilmemektedir. Kadınların yüzde 11'inin halihazırda çocuklarıyla ilgili sorunlar yaşamış olmalarına rağmen yüzde 74'ü çocukları için nereden destek alacaklarını bilmemektedir (SGDD ve UN Woman, 2018: 8).

4.3.2.1. Sosyal Koruma ve Destek

Suriyeli kadınların birçok farklı destek veya hizmetin varlığından haberdar olmadıkları görülmüştür. %68,2'si ücretsiz hukuki danışmanlık, %58,8'i psiko-sosyal, %57,3'ü çocuk bakıcılığı hizmetlerine nasıl erişebileceklerini bilmemektelerdir. Bulgulara göre katılımcıların yalnızca %33'ü finansal destek almakta olup %22'si bu hizmete nasıl erişeceğine dair bilgi sahibi değildir. Yardım ve hizmetlerden haberdar olma durumu ve erişim Grafik 15'te gösterilmiştir. (SGDD ve UN Woman, 2018: 58).

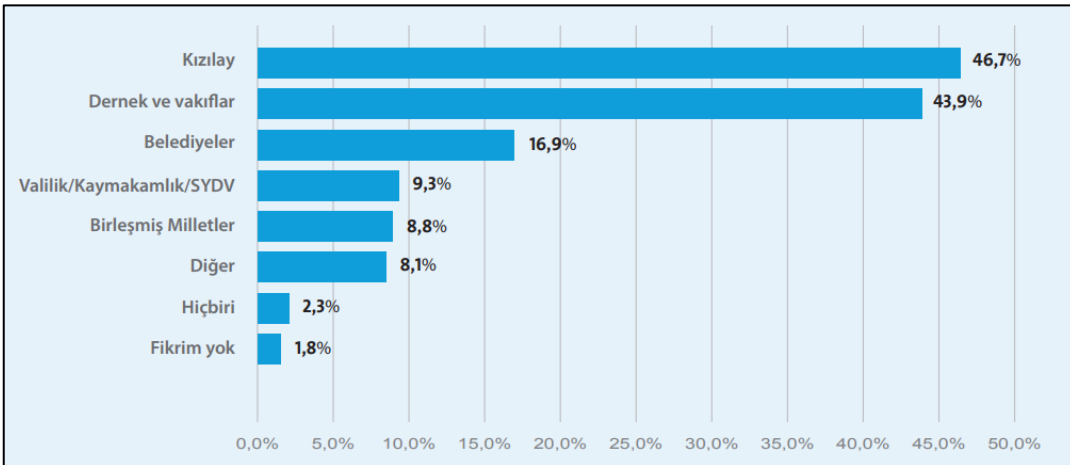
Grafik 15: Alınan Yardım ve Hizmet Türleri ile Farkındalık Seviyeleri

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 58

Suriyeli kadınların %58,9'u Türkiye'ye geldikleri andan itibaren Grafik 16'da belirtilen bir noktadan yardım aldıklarını belirtmişlerdir.

Grafik 16: Organizasyonlardan Yardım Alma Oranları

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 60

4.3.2.1.1. Kadınlar ve Kız Çocukları için Güvenli Alan Projesi

UNFPA desteğiyle genç kızlar ile kadınlara kadın sağlığı, üreme, psiko-sosyal danışmanlık ve sağlık danışmanlığı gibi konularda eğitimlerin verilmesi amacıyla bu alanlar kurulmuştur. Sosyal çalışmacılar, psikologlar ve sağlık eğitmenleriyle birlikte cinsiyete dayalı şiddet vakalarına yönelik bir vaka takibi ve danışma olmak amaçlanmaktadır. Bu alanda faaliyet gösterilen yerler İl Halk Sağlığı Müdürlükleri ile iş birliği içinde çalışmaktadır ve aşağıda sıralanmıştır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/kadinlar-ve-kizlar-icin-guvenli-alan/#more-1267>);

- İstanbul'da SGDD'ye ait Unkapanı'nda bulunan Çocuk ve Aile Destek Merkezi, Fatih'te bulunan Çok Yönlü Destek Merkezi ile Tarlabası'ndaki Göçmen Sağlığı Merkezi (GSM),
- İzmir'de Buca ve Konak ilçelerinde bulunan GSM'ler,
- Antakya'da bulunan Göçmen Sağlığı Merkezi.

4.3.2.1.2. Suriyeli Kadınlara Yönelik İhtiyaç Belirleme Projesi

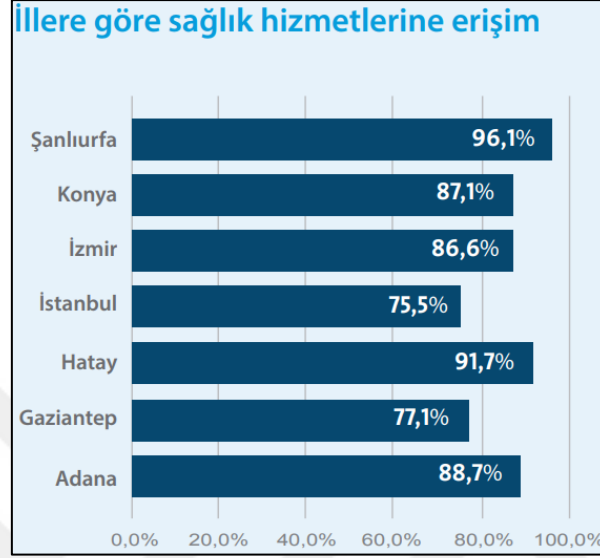
Evlerinden edilmiş ve savunmasız kadınların korunma ve ekonomik imkanlara erişimini geliştirme, ötekileştirilmiş kadınlar için savunma mekanizmaları ile sürdürülebilir geçim kaynağı sağlamayı planlayarak uzun vadede ve ağır krizlerde insani gelişim/yardım üzerine köprü oluşturmayı amaçlayan, Çalışan Destek Programı (LEAP) isimli bir amiral gemisi programı 2017 yazından bu yana LEAP BM Kadın Birimi vasıtasıyla Türkiye'de uygulanmaktadır. Bu çalışma BM Kadın Birimi ile SGDD tarafından, sığınmacı kadınların ve kız çocuklarının günlük hayatta karşılaştıkları zorlukları keşfetmeyi amaçlamaktadır. Cinsiyete karşı duyarlı toplumsal hizmetlerin sağlanabilmesi amacıyla kadınların özellikleri ile değişik bölgelerde bulunan kadınların yerel halkla etkileşimlerini saptamak projenin yan hedefleri arasındadır. Türkiye'de bulunan geçici koruma altındaki bireylerden, mülteci kampları dışında yaşayan 15 yaş ve üzeri Suriyeli kadınlar ile çalışılmaktadır. Nitel ve nicel veri toplama teknikleri ile yapılan çalışmada anketler Hatay, Adana, Gaziantep, Şanlıurfa, İstanbul, Konya ve İzmir'de yaşayan toplamda 1.230 kadın ve kız çocuğu ile yüz yüze görüşmeler halinde gerçekleştirilmiştir. Bu şehirlerin seçilmiş olmalarının nedeni en yüksek sayıda Suriyelinin yaşadığı şehirler olmaları ve doğu - batı bölgelerini içermeleridir. Temel yükümlülük sahipleriyle olduğu gibi Suriyeli kadın ve kız çocuklarıyla ayrıca 101 derinlemesine görüşme ve 34 odak grup tartışması yapılmıştır (SGDD ve UN Woman, 2018: 11-15; SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/suriyeli-kadinlara-yonelik-ihhtiyac-belirleme-projesi/>).

4.3.2.2. Sağlık

Gaziantep Yeşilsu ve İstanbul Dolapdere'de bulunan Çok Yönlü Destek Merkezleri ile Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği bünyesinde MSD for Mothers Programı desteğiyle "Sığınmacı Kadın ve Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin

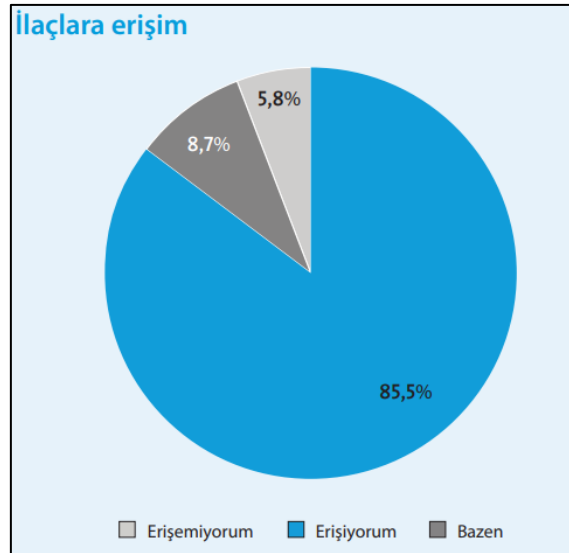
Güçlendirilmesi” projesi dahilinde 24 ay süresince geçici koruma altında olan tüm yabancıların sağlık hizmetlerine erişiminin artırılması planlanmıştır.

Grafik 17: Kadınların İllere Göre Sağlık Hizmetlerine Erişimi

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 30

Grafik 18: Kadınların İlaça Erişimi

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 32

Bu kapsamda yapılan çalışmalarda Suriyeli Kadınların sağlık hizmetlere erişimi Grafik 17’de, ilaca erişimi Grafik 18’de gösterilmiştir. Projenin hedef grubu uluslararası koruma başvurusu yapan Suriyeli olmayan yabancılar, geçici koruma altındaki Suriyeliler ve bebekler, kız çocukları ile yerel halktan kadınlardır. Merkezlerde çalışan koruma sorumluları ile sağlık

eğitmenleri vasıtasıyla, kız çocuklarına ve kadınlara üreme sağlığı ile cinsel sağlık hususlarında destek ve bilgilendirme, cinsiyete dayalı şiddet ile kız çocuklarıyla kadınların haklarının farkına varmalarının sağlanması, anne ve hijyen kiti dağıtılması ve güçlenmelerine destek olma hizmetlerinin verilmesi planlanmıştır.

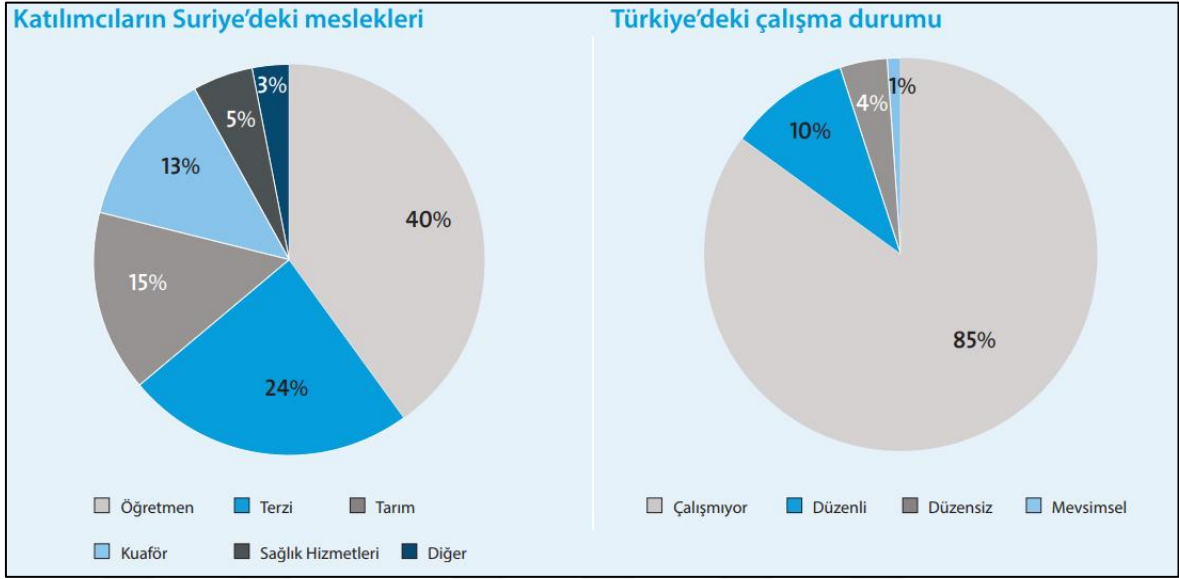
2018 yılının Kasım ayı itibarıyla aktif hizmete başlaması planlanan proje kapsamında gebelik, kadın hastalıkları, kadın hakları, aile planlaması, hijyen , erken evlilikler, şiddete maruz kalmış kadınlar/çocuklar ile şiddet konusunda eğitimler, yardımlar yapılacaktır. İlgili şehirlerdeki Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, İl Göç İdareleri, belediyeler, muhtarlıklar, sivil toplum kuruluşları (STK), sağlık kurum ve kuruluşları proje dahilinde işbirliğinde olunan kurumlardır. Saha ve merkez faaliyetleri esnasında ihtiyaç sahibi olan kadınların ilk olarak GSM'ye gitmeleri teşvik edilmektedir Bu proje ile hedeflenenler aşağıda sıralanmıştır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/siginmaci-kadin-ve-kiz-cocuklarinin-saglik-hizmetlerine-erisimlerinin-guclendirilmesi-projesi/>);

- İstanbul ile Gaziantep şehirlerinde Suriyeli olmayan ve Suriyeli olan yabancı kadınların önleyici sağlık hizmetlerine daha iyi şartlarda erişmeleri ile anne sağlığının iyileştirilmesi,
- Yabancı kadınların doğum sonrası ve öncesi bakım ile tedavilerine hastaneler vasıtasıyla ulaşmalarının sağlanması, yüksek riskli/istenmeyen gebeliklerin önlenmesinin sağlanması,
- Bebek ve anne ölümleri ile komplikasyonların azaltılması için doğum, doğum ve gebelik sonrası komplikasyonların tanımlanması, önlenmesi ve yönetimi için bilinçlendirme eğitimleri, grup yahut bireysel olarak danışmanlık hizmetlerinin sağlanması,
- Üreme sağlığı, güvenli annelik, yeni doğan bakımı, cinsel sağlık ve aile planlaması hususlarında bilinç düzeyinin artırılması.

4.3.2.3. Meslek Edindirme

Japon Hükümeti ve AB Güven Fonu (EUTF - Madad) tarafından fonlanan ILO, UN Woman, SGDD ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ortaklığıyla gerçekleştirilen Gaziantep Kadın Güçlendirme ve Dayanışma Merkezi Projesi (SADA), Suriyeli kız çocukları ile kadınlarının geçim kaynaklarına erişimlerini artırmayı, ekonomik - sosyal istikrarını sağlamayı ve kendi kendilerine yetebilir olmalarını amaçlamaktadır. Türkçe kurslarının yanında, kuaförlük, bilgisayar işletmenliği gibi meslek edindirme kurslarıyla geçim kaynağı imkanlarına erişimleri sağlanmaktadır. Şiddete karşı mücadele hizmetleri, hukuki danışmanlık ve psiko-sosyal destek sağlanarak, kadınların ve kız çocuklarının Gaziantep'teki sosyal ve ekonomik hayata uyumlarının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/sada-kadin-guclendirme-ve-dayanisma-merkezi-projesi/#more-4174>).

Grafik 19: Kadınların Suriye’deki Meslekleri ve Türkiye’deki Çalışma Durumları

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 19

Tablo 7: Kadınların Şehirlere Göre Aylık Ortalama Ev Masrafları

Şehirlere göre ortalama masraflar							
Şehir	Kira	Elektrik	Su	Gıda	Ulaşım	Isınma	TOPLAM
Adana	407	89	65	496	108	214	1380
Gaziantep	418	84	76	603	79	187	1447
Hatay	451	76	45	436	46	156	1210
İstanbul	653	91	84	653	82	125	1688
İzmir	416	106	82	555	134	213	1505
Konya	550	74	63	636	83	220	1625
Şanlıurfa	383	87	53	572	78	345	1517

Kaynak: SGDD ve UN Woman, 2018: 24

Grafik 19’da ve Tablo 7’de Suriyeli kadınların ekonomik özgürlükleri gösterilmiştir. Yapılan bir çalışmada katılımcıların %87’lik kısmı aylık gelirlerinin yetersiz olduğunu, temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını ifade etmiştir. Katılımcıların %52’lik kısmının aylık geliri 1.000 TL’nin altında, %30’luk kısmının 1.000 TL ile 1.600 TL arasında ve %18’lik kısmının 1.601 TL üzerindedir. Bu sonuçlar katılımcıların yoksulluk sınırının altında yaşadığını göstermektedir (SGDD ve UN Woman, 2018: 24).

4.3.3. Çok Yönlü Destek Merkezleri

Toplum Merkezi Modeli, Türkiye’de yaşayan ve koruma altında bulunan yabancılara daha kapsamlı hizmet vermek için SGDD tarafından 2013 yılından bu yana uygulanmaktadır. Katılımcılar sağlık danışmanlığı, psiko-sosyal faaliyetler, temel yaşam becerilerini geliştirmeye yönelik kurslar, sosyal aktiviteler, dil kursları, hukuki ve sosyal danışmanlık, psiko-sosyal destek gibi yabancılar ile yerel halk arasında barışçıl ilişkiler kurmayı hedefleyen aktivitelere katılarak tek noktadan birçok hizmete erişebilmektedirler. Her yaşta koruma altındaki yabancının katıldığı Türkçe, Arapça, İngilizce dil kursları, sanat ile bilgisayar eğitimleriyle çocuklara yönelik açık hava aktiviteleri ve mesleki eğitimler de bu imkanlar arasında bulunmaktadır.

Hassas/dezavantajlı durumda olan bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda gıda dışı yardım malzemeleri (NFI) ile çeşitli harcamalar yapabilecekleri alışveriş kartları Çok Yönlü Destek Merkezleri vasıtasıyla ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır. Merkezler, saha çalışanları, psikologlar, mobil saha ekipleri, sosyal çalışmacılar, engelli uzmanları, sağlık eğitmenleri, tercümanlar, destek ekipleri, idari kadro, gönüllüler, uyum uzmanları ile faaliyet göstermektedir. Çok Yönlü Destek Merkezleri Ankara’da Alman Uluslararası İşbirliği Kurumu (GIZ) desteğiyle ve İzmir, Sakarya, İstanbul’da çalışmalarını ABD Dışişleri Bakanlığı Nüfus, Mülteci ve Göç Bürosu (PRM) - UNHCR desteğiyle yürütmektedir. Gaziantep ve Adana’daki iki merkez ise IPA40 projesi kapsamında UNHCR desteği ve Avrupa Birliği fonu ile yürütülmektedir.

Avrupa Birliği tarafından Barış ve İstikrara Katkı Aracı kapsamında desteklenen "Türkiye'deki Uluslararası Koruma Başvurusu Sahipleri için Koruma Mekanizmalarının Güçlendirilmesi" projesi kapsamında;

- Trabzon, Uşak, Yozgat, Sivas, Bolu, Aksaray şehirlerinde altı saha ofisi açılacak,
- Manisa, Konya, Eskişehir, Denizli, Çankırı, Çorum, Samsun Mardin ve Nevşehir şehirlerinde dokuz Çok Yönlü Destek Merkezi açılacak,
- Niğde, Kayseri Afyon ve şehirlerinde bulunan üç saha ofisinin kapasitesi artırılabacaktır.

Koruma altında bulunan yabancılara yükümlülük ve haklara dair farkındalığın artırılması, koruma hizmeti veren yerel otoritelerin desteklenmesi, yerel koruma mekanizmalarının işlerliğinin artırılması ile ev sahibi toplulukla yabancılara toplumsal uyumunun güçlendirilmesi hedeflenmektedir (SGDD, 2017: 6; SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/cok-yonlu-destek-merkezleri/#more-1256>).

4.3.4. Global Giving Destek Projesi

Dersleri iyi olan koruma altında bulunan yabancı öğrencilerden SGDD’ye başvuran 29 yabancı öğrencinin Yüksek Öğretim Sınavı için Yabancı Uyruklu Öğrenci Sınavı Girişi Ücreti

SGDD tarafından ödenmiştir (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/global-giving-destek-projesi/#more-2846>).

4.3.5. Cash For Work

Gaziantep ve Adana’da yürütülen proje, Türk vatandaşları ile Suriyeli bireylerin kısa dönemli belediyelerde istihdamını amaçlamıştır. Temmuz 2016 - Ocak 2017 tarihlerini kapsayan proje, GIZ fonuyla oluşturulmuş ve Geçici Koruma Altındaki Yabancıların Çalışmalarına Dair Yönetmelik (Ocak 2016) ile Suriyeli bireylerin istihdamının ilklerinden olmuştur. Adana’da 200, Gaziantep’te 500 Suriyeli (200 Türkiye vatandaşıyla birlikte), Adana Seyhan Belediyesi ve Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin Park, Bahçe ve Yeşil Alanlar Daireleri’nde çalışmıştır. Proje Şubat 2017’de sona ermiştir (SGDD, 2017: 17).

4.3.6. Barış ve Sanat Merkezi

Gaziantep’teki merkez eğitim, spor, sanata yoğunlaşarak koruma altında bulunan yabancılara barış ve huzur ortamında zaman geçirme fırsatı vermektedir. Okula yönelik etütler ile dil kursları, fotoğraf sergileri, film festivali, resim, futbol turnuvaları, el işi, satranç, kitap kulübü, koro çalışmaları yer almaktadır. Dünya Kitap Haftası, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı, 8 Mart Dünya Kadınlar Günü gibi özel gün ve haftalar merkezde değişik aktivitelerle kutlanmaktadır. Merkez, GIZ tarafından desteklenmiş ve 1 Şubat 2016 - 31 Ocak 2018 tarihlerinde faaliyet göstermiştir (SGDD, 201: 10).

4.3.7. Sosyal ve Hukuki Danışmanlık ve Psiko-sosyal Destek

35 ilde faaliyette olan 30 saha ofisiyle SGDD, tüm sığınmacı - mülteci topluluklarına bedelsiz hukuki ve sosyal danışmanlığın yanı sıra psiko-sosyal destek sağlamakta, UNHCR’daki dosyalarının durumlarını takip etmektedir. Sığınmacı ve mültecilerin dil engelini aşmaları için tercüman yardımı sağlayan SGDD, yerel korumaları artırma hususunda ve STK’lar ve yerel otoritelerle temaslarda bulunmaktadır. Edirne, İzmir, Çanakkale, Balıkesir, Kırklareli, Muğla ve Aydın’daki ofisler başta olmak saha ofislerinde avukatlar, psikologlar, destek personelleri, sosyal çalışmacılar, saha çalışanları ve tercümanlarla hizmet verilmekte mülteci ve sığınmacıların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına katkı sağlamaktadır. Çocukların eğitim-öğretime katılımını özendirme için temel ihtiyaç malzemeleri, kırtasiye setleri ve alışveriş kartı gibi yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktadır (SGDD, 2017: 4).

4.3.8. Yaşam Becerilerini Geliştirme Merkezi

PRM tarafından finanse edilen, 2016 Ekim ayında başlayan proje, mültecilerin ev sahibi toplumla bağı güçlendirmek amacıyla mültecilerin yaşam becerileri eğitimleri ile okul destek programları yardımıyla kendine güvenini artırmayı amaçlamaktadır. İstanbul ve Adana'da eğitim merkezleri kurularak programında, Türkçe, İngilizce kursları, mesleki eğitim ve sosyal faaliyetleri içermesi planlanmıştır. Suriyeli mülteciler için hazırlanan projede, yürütülen aktivitelerde faydalanıcıların % 50'si Suriyeli olduğu takdirde, aktiviteler yerel topluluk ile Suriyeli olmayanlara açıktır. Bu aktivitelerde şunlar hedeflenmiştir (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/yasam-becerilerini-gelistirme-merkezi/#more-2829>);

- Türkçe kursları için Halk Eğitim Merkezleri, mesleki eğitimler için İŞKUR ile ortak faaliyet yürütülmesi,
- Mesleki eğitimlerini tamamlayan kişilerin aldıkları meslek eğitimi doğrultusunda uygun sektörlerde istihdam edilmelerine yardım edilmesi,
- MEB ile koordineli olarak bir sistem oluşturulması,
- Faaliyetlerle topluluklar arası sosyal uyumun özendirilmesi,
- Etüt dersleri, dil kursları, ebeveynler için eğitim rehberliği ile bilinçlendirme oturumları yoluyla okul kayıtlarını arttırması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi,
- Akşam/hafta sonu sınıfları vasıtasıyla çalışan mültecilere ulaşılması (dil sınıfları ve mesleki eğitimler).

4.3.9. Türkiye'de Suriye ve Irak Krizinden Etkilenen Mülteciler İçin Geliştirilmiş Destek Projesi

Proje AB'nin Madad fon desteği ile yürütülmektedir. Irak ve Suriye savaşlarından etkilenenlerin uluslararası ve yerel korumaya ulaşması, ev sahibi topluluklar ile bu kişiler arasındaki toplumsal uyumun güçlendirilmesi, psiko-sosyal destek sağlanması amaçlanmıştır. Bu proje Mülteci Destek Derneği (MUDEM) (Refugee Support Centre - RSC) ile birlikte yürütülmektedir, kamu kurum ve kuruluşlarının geliştirilmesine ve yönlendirme mekanizmalarının kurulmasına katkıda bulunmaktadır. Proje çerçevesinde hizmete giren merkez ve ofislerimiz aşağıda sıralanmıştır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/turkiyede-suriye-ve-irak-krizinden-etkilenen-multeciler-icin-gelistirilmis-destek-projesi-ab-madad/>);

- Saha Ofisleri; Düzce Kırıkkale,
- Sürdürülebilir Yaşam Merkezleri; Ordu'da Yalova Karabük Sakarya.

4.3.10. Mobil Danışmanlık Ekipleri - MDE

Bu projede Mobil Danışmanlık Ekipleri (MDE), STK'ların yetersiz olduğu yerlere hizmet ulaştırılmaktadır. Ekipler; Bayburt, Bingöl, Bitlis, Artvin, Bartın, Batman, Diyarbakır, Elazığ, Iğdır,

Muş, Kilis, Kars, Erzincan, Giresun, Gümüşhane, Zonguldak, Sinop, Siirt, Rize şehirlerinde hizmet sunmaktadır. MDE'ler, sosyal ve hukuki danışmanlık hizmetleriyle beraber aşağıdaki hizmetleri sunmaktadır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/turkiyede-suriye-ve-irak-krizinden-etkilenen-multeciler-icin-gelistirilmis-destek-projesi-ab-madad/>);

- Yasal ve Sosyal danışmanlık hizmetleri,
- Türkiye'deki hak ile yükümlülükler bilgilendirmesi,
- Temel sağlık yönlendirmeleri ve danışmanlığı,
- Sığınma süreci ile ilgili danışmanlık,
- Psikolojik danışmanlık,
- Kamu bilgilendirme toplantıları,
- Halihazırda mevcut hizmetlerle ilgili yönlendirme.

4.3.11. Mobil Yardım Ekipleri

SGDD, içerisinde saha çalışanı ile tercüman bulunan 5 mobil ekiple Türkiye'nin 70 şehrinde 3000'den fazla aileyi ziyaret etmektedir. Bu ziyaretlerle ihtiyaç değerlendirmesi ve hassas durumlarına yönelik yüksek risk tespiti yapmakta, hassas durumda olanlara koruma mekanizmalarına erişimi için gerekli girişimleri ve yönlendirmeleri gerçekleştirmekte ve UNHCR dosya süreçleri takibinde yardımcı olmaktadır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/mobil-ekipler/#more-2860>).

4.3.12. Birlikte Güçlüyüz

Bu proje GIZ desteğiyle İstanbul'da MUDEM, Ankara'da SGDD ile gerçekleştirilmektedir. 18 - 30 yaşlarındaki Türk ve Suriyeli gönüllü gençlerin verilen eğitimlerle proje yazma/yönetme konularında deneyim kazanmaları, başta gönüllülük bilinci, çatışma çözümü olmak üzere kültürler arası uyum ve değişik kültürlerden gençlerin birlikte proje meydana getirip yürütmesi hedeflenmiştir. Etkinlik düzenleme ve sosyal uyumun sağlanması amacıyla hangi araçların kullanılması gerektiği ile ilgili üç günlük çalıştay düzenlenmiştir. Bu proje ile Türk ve Suriyeli topluluklarının beraberliğinin ve işbirliğinin artırılması amaçlanmaktadır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/birlikte-gucluyuz/>).

4.3.13. Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin Kurulması ve İdaresi Projesi

Sağlık Bakanlığı'na bağlı İl Halk Sağlığı Müdürlükleri, SGDD ve WHO işbirliğiyle, Ankara, Mersin, Hatay ve İzmir'de GSM'ler açılmıştır. 20 Şubat 2017'de imzalanan, 13 ay sürecek olan "Türk Sağlık Sistemi içinde Suriyeli Sağlık Çalışanlarının Kapasitelerinin Geliştirilmesi ile Kendi Nüfuslarına Hizmet Verecek Şekilde Kültüre Duyarlı Sağlık Hizmetlerinin Desteklenmesi: Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin Kurulması ve İdare Edilmesi" projesi kapsamındaki hedefler

aşağıda sunulmuştur (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/gocmen-sagligi-egitim-merkezlerinin-kurulmasi/#more-4176>; SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/gocmen-sagligi-egitim-merkezleri/>) ;

- Suriyeli kişilerin sağlık hizmetlerine, dil ve kültür duyarlılığı dikkate alınarak erişmelerinin artırılması,
- Proje çerçevesinde 200.000 bireye birinci basamak sağlık hizmeti sunulması ve hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi, vakaların çözümlenme süresinin kısaltılması.
- 300 Suriyeli hemşireye ve 300 Suriyeli doktora sağlık alanında 6 hafta süren bir eğitim verilerek eğitim sonrası bu doktor ve hemşirelerin GSM'lerde istihdam edilmesi,

4.3.14. Hukuk Kliniği

SGDD, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, UNHCR, GİGM iş birliğiyle Ankara'da faaliyet gösterilmiş, hukuki danışmanlığa erişim için kliniğe gelen veya telefonla ulaşanlara 9 Mayıs 2016 – 31 Ocak 2017 arasında ücretsiz danışmanlık hizmeti sağlanmıştır. Klinikte, hukuk fakültesinde öğrenimini devam ettiren gönüllü öğrenciler tercüman eşliğinde ücretsiz bilgilendirme hizmeti sunmuş, 1080 kişiye ulaşılmıştır (SGDD (t.y.), <http://sgdd.org.tr/hukuk-klinigi/#more-1269>).

4.3.15. Acil Müdahale Programı

Kasım 2014 - Aralık 2016 tarihlerinde Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunan 13 ilde gerçekleştirilen faaliyetlerde 100.000'e yakın koruma altında olan yabancıya alışveriş kartı ve gıda dışı yardım sağlanmıştır. Şanlıurfa'da ve Adana'da bulunan ekipler Suriye'deki çatışmalar sebebiyle Türkiye'ye kitlesel akın halinde gelenler (Tel Abyad ve Kobane) ile kamp haricinde yaşayan yerleşik yabancıların temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mutfak seti, battaniye, kışlık giysi, bot ve hijyen kitleri gibi pek çok ürünün yanı sıra alışveriş kartı dağıtılmış ve SGDD, en hassas/dezavantajlı durumdaki kişilere erişmek için yerel otoritelerle iş birliğine giderek hassasiyet tespitleri gerçekleştirmiştir (SGDD, 2017: 14).

4.4. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları - SYDV

3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümlerine göre her il/ilçede Türk Medeni Kanunu hükümlerine uygun olarak kurulmuştur. Türkiye genelinde 1.002 SYDV bulunmaktadır. 5737 sayılı Vakıflar Kanununa göre Vakıfların özel hukuk tüzel kişiliğine sahip oldukları hükme bağlanmıştır. Her bir SYDV ayrı bir işyeri statüsündedir ve (4857 sayılı İş Kanunu çerçevesinde) her birisinin farklı karar organları vardır. SYDV'ler AÇSHB idari yapılanması içerisinde değildir ve Vakıflar Genel Müdürlüğü İçişleri Bakanlığı, ve AÇSHB tarafından denetlenmektedir. SYDV'lerin temsil ve yönetime yetkili organı *Mütevelli Heyeti*'dir. Mütevelli Heyeti, 3294 sayılı Kanunun 7 nci maddesinde belirtilen "seçilmiş ve atanmış" olan üyelerden oluşmaktadır. mülkî idare amirleri vakfın tabii başkanıdır;

- İllerde; Belediye Başkanı, İl Sağlık Müdürü, Defterdar, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürü, İl Millî Eğitim Müdürü, İl müftüsü , Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürü,
- İlçelerde; Belediye Başkanı, Sağlık Grup Başkanı, İlçe Müftüsü, Mal Müdürü, İlçe Millî Eğitim Müdürü, İlçe Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürü vakfın Mütevelli Heyetini oluşturur.

Mütevelli Heyetinde hayırsever vatandaşlar, STK yöneticileri, muhtarlar da yer alabilmektedir. Her bir SYDV kendi kararlarını Mütevelli Heyeti eliyle alır, yapılacak olan yardımların niteliği, kimlere ne kadar yardım yapılacağı tamamen Mütevelli Heyeti tarafından belirlenmektedir. Mütevelli Heyetlerinin merkezi ve düzenli olarak uygulanan Engelli ve Yaşlı Aylıkları, Şartlı Nakit Transferi ve buna benzer yardım programlarında miktar belirleme veya nitelik değiştirme gibi bir yetkileri yoktur (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (t.y.), <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/yabancilara-yonelik-yardimlar>).

4.4.1. Sosyal Uyum Yardımı - SUY

SUY, AB tarafından fonlanan ve WFP, AÇSHB ve Türk Kızılayı arasındaki işbirliğiyle uygulanan bir yardım programdır. AB tarihindeki en yüksek bütçeli insani yardım programıdır. Bu programdan 99 ile başlayan kimlik numarasına sahip Suriyeli bireylerden GBM dışında oturanlar, muhtaçlık/hanede sosyal güvence olmaması gibi demografik kriterlerden en az birine uyan ve ile diğer tüm yabancılar faydalanabilmektedir. Her ay ailedeki kişi başına 120 lira verilen bu yardım için başvurular SYDV'ler ve seçili il/ilçelerde kurulu olan Kızılay Hizmetleri Merkezleri aracılığıyla alınmaktadır (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (t.y.), <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/yabancilara-yonelik-yardimlar>).

4.4.2. Şartlı Eğitim Yardımı - ŞEY

ŞEY, AB tarafından fonlanan ve UNICEF, MEB, Türk Kızılayı ve ASPB arasındaki işbirliğiyle uygulanan bir yardım programıdır. AÇSHB tarafından 2000'li yıllardan beri Türk toplumunda dezavantajlı olan aileler, çocuklarını okula düzenli göndermeleri koşuluyla, ŞEY ile desteklenmektedir. ŞEY'in yabancılara ve Suriyeli yaygınlaştırılması çerçevesinde, 2017 yılının Mayıs ayından itibaren Suriyeli ve diğer koruma altında bulunan ailelerin çocuklarının da programa dahil edilmesi kararlaştırılmış ve başvurular SYDV'ler ile seçili il/ilçelerde kurulan Kızılay Hizmetleri Merkezleri aracılığıyla alınmaya başlanmıştır. GBM dışında oturan, muhtaç, hanede sosyal güvence bulunmayan ve okulun açık olduğu zamanlarda ayda 4 günden fazla devamsızlık yapmayan, MEB'de geçici eğitim merkezlerinde okuyan Suriyeliler ile diğer tüm yabancı çocuklara 2 ayda bir nakdi yardım sağlanmaktadır. Ayrıca sömestir başlarında birer kere çocuk başı 100'er lira ekstra ödeme yapılması planlanmaktadır (Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (t.y.),

<https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/yabancilara-yonelik-yardimlar>).

4.5. Hayata Destek Derneği

Afetlerden etkilenen toplulukların temel ihtiyaç ile haklara ulaşmalarını sağlamayı temel gaye edinen 2005 yılında temelleri atılan bir insani yardım kurulusudur. Bağımsızlık, tarafsızlık ve hesap verebilirlik, ayırım gözetmeme gibi temel ilkelerle Acil Yardım, Çocuk Koruma ve Sivil Toplum Güçlendirme ve Koordinasyon, Mülteci Destek, Su Sağlama, Geçim Kaynağını Destekleme, Eğitime Destek çalışmaları yürütmektedir (Hayata Destek Derneği (t.y.), <https://www.hayatadestek.org/hakkimizda/>).

4.5.1. Gıda Dışı Yardım

Hayata Dernek Desteği 2013 yılında nakit para vermeden ancak nakit yerine kullanılabilen ve sadece kışlık kıyafet, temel hijyen malzemesi, gıda satın alınabilen elektronik kartlı bir yardım sistemiyle Hatay başta olmak üzere Şanlıurfa'da ve Kilis'te kamp dışında yerleşmiş özellikle hassas durumda olan 3.500'den fazla Suriyeli aileye kartlı nakit yardımı yapmıştır. Bu yardım her aileye 190 - 280TL aylık yardım olarak gerçekleştirilmiştir (Hayata Destek (t.y.), 3, https://www.hayatadestek.org/belge/faaliyet_raporu_2013.pdf). 2015 yılında bu sayı Hatay, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Batmanda 54.080 olmuştur (Hayata Destek (t.y.), 6, https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_2014.pdf; Hayata Destek (t.y.), 6, https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2015.pdf).

2015 yılında kart ile harcama yapılmanın zor olduğu yerlerde 27.800 kişiye tek seferlik gıda yardımı ve 18.740 kişiye tek seferlik kışlık yardım yapılmıştır (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2015.pdf).

Şanlıurfa'da ilçelerinde kamp haricinde kalan mültecilere yönelik çalışmalarda toplamda 12.000'den fazla Suriyeliye ulaşarak eğitim desteğiyle beraber malzeme yardımı ve kışlık kıyafet, engellilere fizyoterapi ve ekipman desteği verilmiştir. Hayata Destek Derneği, yardım çalışmalarında tarafsızlık ilkesine önem vermekte ve ihtiyaç sahiplerini belirlerken tek bir kaynağa bağlı kalmadan seçmeye özen göstermektedir. Yerel STK'lardan, Muhtarlardan, daha önce yardım dağıtılan kişilerden alınan referanslar doğrultusunda yararlanıcı listesi belirlenmektedir. Yararlanıcı hanelerde hane halkından en az birinin bebek/yaşlı/hamile/emziren kadın olmasına özen gösterilmekte ve ihtiyaç belirleme çalışmalarında, haneler teker teker ziyaret edilmektedir (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/faaliyet_raporu_2013.pdf).

2017 yılında Şanlıurfa Akçakale'de Hayata Destek Derneği bireysel koruma ekipleri tarafından tespit edilen, Türkiye'ye yeni gelmiş olan ve barınmaya uygun olmayan şartlarda

yaşayan 63 Suriyeli aileye; hijyen seti, ev eşyası, halı, battaniye, yatak gibi gıda-dışı yardım desteği sunulmuştur (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2017.pdf).

4.5.2. Sosyal Uyum

Kırıkhan Toplum Merkezi, 2013 yılının Ağustos ayında Hatay'ın ilçesi Kırıkhan'da açılmıştır. Bu merkezde mesleki gelişim eğitimleri verilmekte, psikolojik destek hizmeti ve çatışmadan etkilenen bireylerin sosyal ve toplumsal becerilerinin artırılması ile bireysel gelişimlerini hedefleyen bir projedir. 2013 Eylül ayı itibarıyla toplum merkezinde yaşam becerileri atölyelerinde değişik yaş gruplarına yönelik kendini anlatma - tanıma, karşındakini dinleme, anlama, sağlıklı iletişim ile bilinç düzeyi artırıcı etkinlikler düzenlenmiştir. Yetişkinlere yönelik sanat etkinlikleri, ev kazaları için önlemler, el işi, kültürlerarası hoşgörü ve diyalog, sağlıklı yaşam, kişisel hijyen, mutfakta hijyen, güvenli gıda ve beslenme, evde doğal temizlik gibi konularda farkındalık artırıcı etkinlikler gerçekleştirilmiştir (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/faaliyet_raporu_2013.pdf).

Hatay Altınözü Hayata Destek Evi'nde aile ve bireysel çapta görüşmeler gerçekleştirilerek hizmet yönlendirmeleri yapılmaktadır. Ayrıca çeşitli grup aktivitelerinin (sanat, kültürler arası seanslar, oyunlar, müzik, fotoğraf, resim, tiyatro atölyeleri gibi kendilerini ifade etkinlikleri) yanında kuaförlük kursları, el işi, Türkçe - Arapça kursları, bilgisayar ve İngilizce kursları verilmektedir. Gençler ve yetişkinlere yönelik beslenme, çocuk bakımı, ev içi kazalar, hamile bakımı, ergen yetiştirme, sağlık gibi konularda bilinçlendirme çalışmaları yapılmakta, yerel halk ile Suriyeli bireyler arasındaki ortak noktalardan yola çıkılarak ortak kültürlerin paylaşmalarının sağlanması ve karşılıklı anlayış ortamının oluşturulmaya çalışılmaktadır edilmektedir. 2016 yılında hayata destek evlerinde resmi sertifikalı Türkçe dil kursları verilmeye başlanmıştır (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/faaliyet_raporu_2013.pdf; Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/hdd_faaliyet_raporu_2016.pdf).

2017 senesinde Hayata Destek Derneği'nin yürütme kurulu üyesi olduğu Network for Empowered Aid Response (NEAR) tarafından dünyanın 5 ülkesinde hayata geçirilen projenin Türkiye ayağında Hayata Destek Derneği sorumluluk üstlenmiştir. Bu proje sivil toplum ve insani yardım alanında yerel aktörlerin güçlendirilmesi çalışmalarını içeren bir projedir, 2018'de bitmesi planlanmıştır ve Hayata Destek Derneği proje için Türkiye'de 5 Suriyeli STK seçerek destek sağlamıştır. Bu kuruluşlara küresel düzeyde sivil toplum aktörleriyle deneyim - bilgi paylaşımı, kaynak geliştirme ve stratejik kapasite programlaması, kurumsal ihtiyaç analizi gibi konularda destek sunulması planlanmıştır (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2017.pdf).

4.5.3. Meslek Edindirme

2015 yılında Hatay'da 10 Suriyeli aileye bahçecilik eğitimi verilmiştir. Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2015.pdf).

2016 senesinde dil becerileri ve mesleki beceriler kazandırarak istihdam edilmelerini kolaylaştırmak amacıyla kamp dışında yaşayan Suriyeli bireylere 100'er kişilik gruplarla meslek edindirme kursları düzenlenmiştir. Kurslara düzenli katılımın teşvik edilmesi için kurs süresince katılımcılara kişi başı aylık 650 TL nakit yardımı sağlanmıştır. Proje kapsamında her bölgenin ihtiyaçları dahilinde eğitimler verilmiştir. Şanlıurfa'da katılımcılara ev-içi doğal gaz tesisatçılığı, gazla çalışan cihazların bakım ve onarımı, sıhhi tesisatçılık, ev-tipi klima montajı konularında kurslar verilirken Hatay'da aşçılık, hasır örme, ipek dokuma, takı tasarımı, mozaik kursları düzenlenmiştir. Bu kurslar sonucunda 195 kişi sertifika almıştır (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/hdd_faaliyet_raporu_2016.pdf).

2017 senesinde Adana Ziraat Mühendisleri Odası ile Adana Seyhan İlçe Belediyesi destekleri ile yürütülen proje kapsamında yarısı ev sahibi toplumdaki, yarısı geçici koruma altındaki Suriyelilerden oluşan toplamda 250 kişi, Seyhan ilçesinde park-bahçeler ve tarım işletmelerinde geçici olarak istihdam edilmiştir. Mersin, Adana, İstanbul'da toplamda 143 kişiye değişik alanlarda mesleki eğitim, 76 Suriyeli mülteci için çalışma izni, 72 kişiye Türkçe dil kursu sağlanmıştır. Ayrıca toplam 22 kişiye kendi işlerini kurabilmeleri amacıyla kuaför-makyöz seti ve dikiş makinesi gibi aynı yardım desteği ulaştırılmıştır (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/hdd_faaliyet_raporu_2016.pdf).

4.5.4. Eğitim

2017 yılı itibarıyla Adana, İstanbul, Diyarbakır, Kayseri, Hatay, Mardin, Mersin, Şanlıurfa olmak üzere 8 ilde yaklaşık 1.000 çocuğun okula kayıt olması sağlanmıştır. Hayat Destek Derneği, Tides Foundation ve Google.org ortaklığıyla, Türkiyeli - Suriyeli öğrencilerin ile yetişkinlerin yan yana eğlenerek öğrenecekleri, teknolojiye ulaşmalarını sağlayan sınıflar kurmuştur. Şanlıurfa ve Hatay'da bulunan Hayata Destek Evleri ile MEB tarafından belirlenen 8 ildeki 8 okulda tam donanımlı teknoloji sınıfları oluşturulmuş ve toplamda 221 yetişkin ve 7.889 çocuk yararlanmıştır (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2017.pdf).

4.5.5. Sağlık

2017 yılında yaklaşık 700 anneye, bebeklerinin ilk ihtiyaçlarını, Antalya ve İstanbul maratonlarına katılan #KoşalımDaBüyüsün projesi kapsamında gönüllü koşucularımız yardımıyla 3.346 bebek bakım çantasıyla destek sunulmuştur (Hayata Destek (t.y.),

https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2017.pdf).

Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğüne mülteci çocuklara yönelik düzenlenen aşı kampanyasına Kayseri, Mardin, Mersin, Adana, Diyarbakır'da tercüme desteği ve saha çalışmaları verilerek iştirak edilmiş, 981 mülteci çocuğun aşı olması sağlanmıştır (Hayata Destek (t.y.), https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2017.pdf).

4.6. Mülteci Hakları Merkezi

2015 yılının Mart ayında kurulan merkez, zulüm ve savaş nedenlerinden dolayı ülkelerini terk eden ve Türkiye'ye gelen bütün yabancılara ücretsiz ve kapsamlı hukuki destek ve danışma hizmetleri sağlayan merkezi İstanbul olan bağımsız bir sivil toplum kuruluşudur. Gönderme merkezi, havalimanı yahut sınır kapısında idari gözetim altında tutulan bir yabancı, bu kuruluşun İdari Gözetim Destek Hattı'nı arayarak yardım talep edebilmektedir. Kuruluşa ulaşan hukuki destek istekleri, kişilerin bulunduğu yere ve talep konusuna göre Edirne, İzmir, İstanbul'da bulunan ofislerdeki ilgili uzmanlara yönlendirilmektedir (Mülteci Hakları Derneği (t.y.), <https://www.mhd.org.tr/tr/multeciler-icin-bilgiler>).

4.7. Diğer STK'lar

Mülteciyim Hemşerim, İstanbul'da toplamda beş ilçede mahalle dernekleri vasıtasıyla çalışan bir dayanışma grubudur. Her semtteki çalışmaları bölgeye göre değişmektedir. Genel olarak yapılan faaliyetler çocuk etkinlikleri için alanlar oluşturmak, mahalle derneklerinden Arapça ya da Kürtçe bilen yerel kişiler vasıtasıyla Suriyeli bireylere ev ziyaretleri yapmak, bir kamyonun her 15 günde bir bağış yapmak isteyen evleri ziyaret etmesi ve ihtiyaç duyan evler arasında dağıttığı mobilya ve maddi işbirliği ile kömür dağıtımını olarak sayılabilir.

Okmeydanı Derneği (OKDER), herhangi bir finansal kaynakları olmadığı için kendisini aracı kurum olarak nitelendiren bir kuruluştur. Örneğin Facebook sayfalarından Suriyelilerin gıda ihtiyacı olduğunu belirten kampanya oluşturduklarını ve kampanyaya katkıda bulunmak isteyenlerin yardımlarını 30 kişilik bir aile çağırarak getirdikleri yiyecek yardımlarını getirenlerin kendi elleriyle dağıttığını ifade etmektedirler. Sağlanan hizmetler, Suriyeli çocukları okula kaydettirmek, Şişli Halk Eğitim Merkezi yardımıyla tüm yaş gruplarına Türkçe dersleri vermek, sabit ve diğer eğitim materyallerini dağıtmak, çocukların aşular ile sağlık hizmeti erişimi için topluluğa yardımcı olmak olarak sıralanabilir (Yurttaşlık Derneği, 2017: 23).

Halkların Köprüsü, İzmir merkezli bir dayanışma grubudur. Yardım ettikleri özel bir alan olmadığını, ihtiyaç neredeyse oraya gittiklerini, bağımsızlıklarını korumak için bir kuruluştan veya herhangi bir kuruluştan yardım almadıklarını, kültür ve sanat sağlık, çevirmenler, saha çalışması,

gruplarının olduğunu ifade etmektedirler (Yurttaşlık Derneği, 2017: 24).

İHH (İnsan Hak ve Hürriyetleri) İzmir, yerel bir Türk ailesinin Suriyeli bir ailenin sorunlarına yardım ettiği, sorumluluğunu üstlendiği ve onları sosyalleşmeye teşvik ettiği bir kardeş aile programı bulunmaktadır. İstanbul'da, mahalle derneklerine bağlı bir dayanışma grubundan Arapça veya Kürtçe konuşan Türkler, Suriyeli bireylere ev ziyaretleri yaparak dostluklarını göstermektedirler. Aynı zamanda Suriyelilerin ihtiyaçlarını belirlemeye çalışmakta, kayıt işlemlerine yardımcı olmak amacıyla çocuklarla beraber okula gitmekte ve birbirlerine yardım etmeleri maksadıyla Suriyeliler ile yerel halka temel sağlık hizmetlerini öğretmek için gönüllü çalışmaktadırlar (Yurttaşlık Derneği, 2017: 24).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİLERE YAPILAN ULUSLARARASI YARDIMLAR

5.1. 3RP Çerçevesinde Suriye Krizine Uluslararası Bakış

İngilizcesi Regional Refugee and Resilience Plan olan ve 3RP olarak bilinen *Suriye Krizi için Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı* 2014 yılının Aralık ayında Brüksel'de ilan edilmiştir. O zamandan beri Suriye'de ve komşu ülkelerde insani ve gelişim şartları kötüleşmiş veya tehdit altında olmaya devam etmiştir (UNHCR, 2016). UNHCR'nin 2019'daki 3RP gözden geçirme raporunda yaklaşık 3.6 milyon geçici koruma altında olan Suriyeli hedef kitle olarak gösterilmiş, 1.64 milyar ABD doları tutarında olan toplam mali gereksinimlerin 3RP kapsamında 745 milyon doları Temel ihtiyaçlara, 310 milyon doları eğitime, 289 milyon doları korumaya, 234 milyon doları geçim kaynaklarına, 39 milyon doları gıda sağlığı ve tarıma 32 milyon Doları sağlık gereksinimine yönelik olduğu belirtilmiştir (UNHCR (t.y.), <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/68221>).

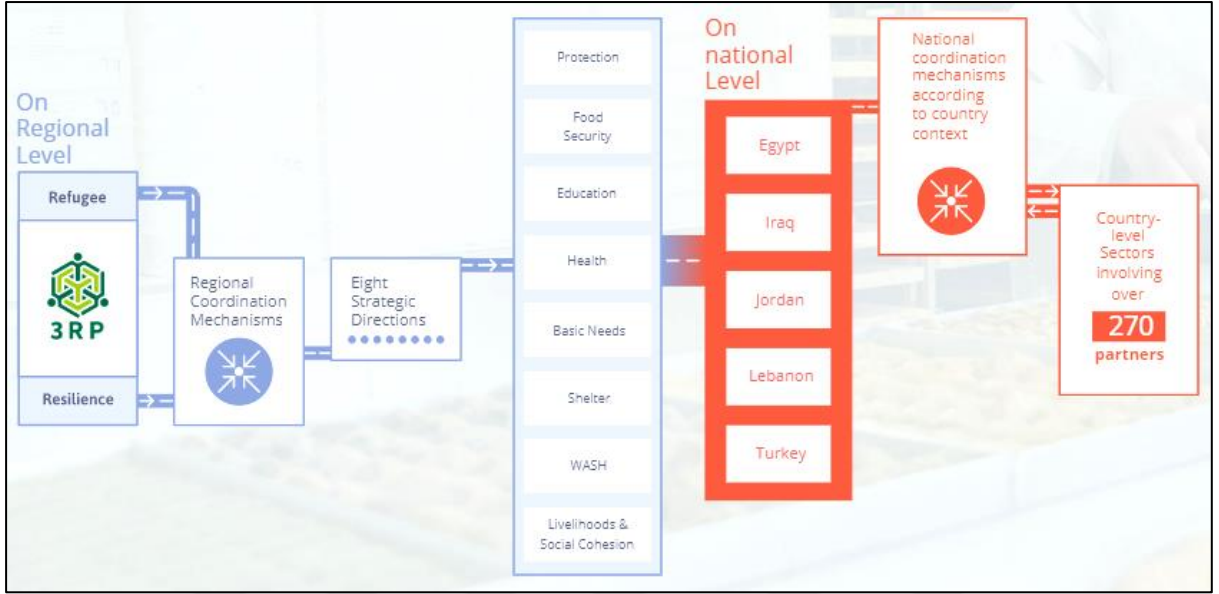
2015'ten beri 3RP, BM'den, STK'lardan, özel sektörden 270'ten fazla paydaşı bir araya getirerek koordineli olarak Suriye ve komşu ülkelere destek sağlamayı amaçlamaktadır. Bu ülkeler Türkiye, Lübnan, Mısır, Ürdün ve Irak'tır (UNHCR (t.y.), <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/Syria%203RP%20Regional%20Strategic%20Overview%202018-2019%20%28December%202017%29.pdf?v=2>).

5.7 milyon Suriyeli, 309.000 ev sahibi topluluk bu projede desteklenmektedir. 5.61 milyar lira bütçeye ihtiyaç olmakla beraber, %69'una tekabül eden 3.49 milyar liraya ulaşılmıştır. Bu kapsamda yapılan yardımlar *koruma, sağlık ve beslenme, gıda güvenliği, temel ihtiyaçlar, eğitim, barınma, temizlik ve geçim kaynakları* olmak üzere sekiz başlık altında yapılmaktadır. En fazla yardım %70'er oranla koruma, sağlık ve temel ihtiyaçlara yönelik yapılmıştır. İhtiyaç halinde bulunanların %70'i kadın veya çocuktur. Türkiye dünyada en fazla Suriyeliye ev sahipliği yapmakta olan, Lübnan ve Ürdün ise kişi başına düşen sayı itibarıyla en yoğun Suriyeli sayısına sahip olan ülkelerdir (3 RP (t.y.), <http://www.3rpsyriacrisis.org/>).

UNHCR ve UNDP tarafından koordinesi yapılan bütünleşik bir insani yardım ve esneklik planı olan Bölgesel Mülteci ve Dayanıklılık Planı'nın (3RP) , 3RP 2019-2020 Türkiye bölümü lansmanı 5 Mart 2019'da Ankara'da gerçekleştirilmiştir. 3RP, Türk hükümetinin çabalarını toplu

olarak desteklemek amacıyla 1.75 milyar dolar mali destek arayan 11 BM kuruluşu ve 27 STK'nın ortak vizyonunu tanımlamaktadır (Birleşmiş Milletler Türkiye Dergisi (t.y.), <https://www.bmdergi.org/language/tr/suriye-krizinin-devam-eden-etkisine-mudahalede-ulusal-cabalari-desteklemek-uzere-3rp-2019-2020-turkiye-bolumu-lansmani-yapildi/>).

Şekil 4: 3RP Yapısal Şeması

Kaynak: 3RP (t.y.), <http://www.3rpsyriacrisis.org/>

Yapısal şeması Şekil 4'te gösterilen 3RP kapsamında 2018'de birçok kuruluş Gaziantep, Mersin, Adana, Antalya, Şanlıurfa, Mardin, İzmir, İstanbul gibi illerde toplamda yüzlerce kişiye ulaşarak onlarca eğitim seminer vermiştir. Bu kuruluşlar aşağıda sıralanmıştır (United Nations Development Programme [UNDP] Turkey, 2019);

- ACTED (Agency for Technical Cooperation and Development),
- Bonyan Organization,
- Care International,
- Concern Worldwide,
- Food and Agriculture Organization (FAO),
- Hayata Destek,
- Internatioanal Organization for Migration (IOM),
- International Labour Organization (ILO),
- Maram Foundation Relief & Development,
- RIZK for Professional Development,
- SGDD/ASAM (Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants),
- United Nations Development Programme (UNDP).
- United Nations High Commission for Refugees (UNHCR),
- United Nations Industrial Development Organization (UNIDO),

3RP'nin Türkiye ayağına katkıda bulunan uluslararası kuruluş ve devletlerin çoğu ile Türkiye'deki kurum ve kuruluşların çoğunun, ağ şeması olarak Türkiye'nin neresinde konuşlandığını göstermesi açısından tez çalışmaları esnasında bulunan "<https://graphcommons.com/graphs/a5f158c2-9d58-4745-9fe5-97bc9d86dac4?show=comments>" internet adresi faydalı bulunmuştur.

5.2. Türkiye Dışında Yardım Yapan Devletler

5.2.1. AB

1 Kasım 1993'te Maastricht Anlaşması ile kurulan, 2019 Nisan itibarıyla 28 üyesi bulunan Avrupa Birliği, Suriye'de yaşanan krizin doğurduğu düzensiz göçmen sorunu ile zaman zaman Türkiye ile temas halinde bulunmuştur.

5.2.1.1. AB – Türkiye Geri Kabul Antlaşmaları

Geri kabul antlaşmaları yasadışı göçü önlemek için ülkelerin teşvik edildiği, ülkeye kanunsuz yollardan giren göçmenlerin kişi onur ve hakkına zarar vermeden geri gönderilmesini hedefleyen anlaşmalardır (Önsöz, 2013'ten aktaran Yeniceler, 2018: 44). AB – Türkiye geri kabul anlaşmasında tarafların Mültecilerin Statüsüne Dair Sözleşme ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden doğan sorunluluk, hak ve yükümlülüklerine zara vermeyeceği belirtilmiştir. Ayrıca iltica eden kişilerin haklarının korunacağı, geri kabul edilme sırasında sahip olunan haklara ulaşılmasının taraf devletlerin sorumluluğu olduğu ifade edilmiştir (Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma, 2013: Dibase/Md. 18). Bu tip anlaşmalarda devletler kendi vatandaşlarının geri kabulünü yaparken, anlaşma kapsamı genişletilerek üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler de anlaşmaya dahil edilerek anlaşma ülkesi böyle bir yükümlülüğün altına irebilir. Düzensiz göçle savaşıma konusunda etkili yöntem olarak görülmesinin yanında insan ticareti ve göçmen kaçakçılığıyla da etkin şekilde mücadeleyi gerektirmektedir (Ekşi, 2016: 5,6). Türkiye – AB geri kabul anlaşması bu türden bir anlaşmadır. Geri kabul anlaşmaları AB'nin kanunsuz olarak gelen göçmenlerin güvenlik, ekonomik ve sosyal sorunları ile tek tek uğraşmaktansa, göçmen sorununa diğer ülkeleri de soruna paydaş yaparak çözüme gitme politikası , AB'nin düzensiz göç ile savaşıma stratejilerinden biri olarak düşünülmektedir (Ercan, 2016'dan aktaran Yeniceler,2018: 46).

Geri kabul anlaşmalarının tarihi 1800'lü yıllara kadar dayanmaktadır. 1800 – 1950 yılları arasında geri kabul anlaşmaları; mevcut düzeni korumayı zorlaştıran, ulusal güvenliği tehdit eden, istenmeyen kişilerin ülkeden çıkarılması için uygulanırdı. 1950 – 1990 arasında Benelüks (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) ekonomik iş birliği ülkeleri bazı Avrupa ülkeleri ile yapılmıştır. 1990'dan sonra ise sınırları Doğu ve Orta Avrupa'ya doğru genişleyen AB, Eski Yugoslavya iç savaşı, Doğu

Blokunun ve Berlin duvarının yıkılması sonucu yoğun göç dalgasına maruz kalmıştır. Bu göçle mücadele için AB geri kabul anlaşmaları yaparak Doğu ve Orta Avrupa üzerinden ya da bu ülkelerden gelen düzensiz göçmenler geri gönderilecektir (Ekşi, 2016: 9-11). 2007'deki Lizbon Anlaşması ile AB üçüncü ülkeler ile ortaklık, iş birliği ve geri kabul anlaşmaları imzalamayolu ile mülteci sirkülasyonunu yönetme durumu pekiştirilmiştir (Altun, 2016'dan aktaran Yeniceler, 2018: 49).

15 Ekim 2015'te Türkiye – AB arasında imzalanan “*Ortak Eylem Planı*” ile Türkiye kendi topraklarından Avrupa'ya giden düzensiz göçleri önlemek için çabalarını artırmayı ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşan düzensiz göçmenlerin kendisine iadesini kabul etmiştir. Bunun karşılığında AB, Türkiye'deki Suriyeli bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması için Türkiye'ye 3 milyar avro yardımda bulunmayı taahhüt etmiş ve 29 Kasım 2015'te Brüksel'de düzenlenen AB – Türkiye zirvesinde AB 3 milyar avroluk yardımı resmen kabul etmiştir. Ortak Eylem Planı'ndan sonra Avrupa'ya olan düzensiz göçlerin azalmaması üzerine 18 Mart 2016 tarihinde “AB - Türkiye Anlaşması” yapılmıştır. Bu anlaşma ile 20 Mart 2016 tarihi itibarıyla Yunan adaların geçiş yapan düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye iadesine karar verilmiş ve geri iade işleminde “1'e 1” ilkesine göre Yunanistan tarafından Türkiye'ye gönderilecek her düzensiz göçmen için Türkiye'den bir geçici koruma altında olan kişilerin BM kırılganlık kriterlerine göre (bkz. 5.3.1.4.5.1.) UNHCR vasıtasıyla AB ülkelerine yerleştirilmesi kararına varılmıştır. İlk olarak 18 bin kişinin yerleştirilmesinin gerçekleştirileceği planlanmış ve daha sonra gönüllülük esasına göre ve en fazla 54 bin kişiyi kapsayacak şekilde ikinci bir yerleştirmenin yapılabileceği planlanmıştır. Ek olarak bu geri iade işlemleri ile ilgili masrafların AB tarafından karşılanması, önceden Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılan 3 milyar Avronun ödemesinin hızlandırılması ve 2018 sonuna dek ikinci bir 3 milyar avro daha verilmesi karara bağlanmıştır (Uluslararası Af Örgütü, 2016'dan aktaran: Eşsiz, 2017: 38; Avrupa Birliği Bakanlığı, 2016'dan aktaran: Eşsiz, 2017: 39).

15 Ekim 2015'te Türkiye'ye verilmesi kararlaştırılan 3 milyar avroluk yardım 2016 ve 2017 yıllarını kapsamaktadır. Bu yardımın 2 milyar avroluk kısmı AB üye ülkelerinden, 1 milyar avroluk kısmı AB bütçesinden alınmıştır. 3 milyarlık bu ilk yardımın 72 proje ile gerçekleştirilmesi planlanmıştır. 2018 yılı sonu itibarıyla 2.072 milyar avro harcanmış ve 2021 yılı sonunda kadar projeler vasıtası ile kalan miktar da harcanacaktır. 2018-2019 u ilgilendiren ikinci dilim 3 milyar Avroluk yardımın 2019 Şubat itibarıyla 1.2 milyar avrosu tahsis edilmiş, 450 milyon avrosu sözleşmelere bağlanarak 2018 yıl sonu itibarıyla 150 milyon avrosu harcanmıştır. 25 Temmuz 2018'de açıklanan 400 milyon avroluk yardımla ikinci dilimin ilk projesi ve toplamda 73. olan proje açıklanmıştır (European Commission, 2017: 6; Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2018b).

Tablo 8: AB Tarafından Verilen İlk 3 Milyar Avroluk Yardım

	2016	2017	Total (in million €)
EU BUDGET			
<i>Humanitarian Aid</i>	165	145	310
<i>Non-Humanitarian Aid</i>			
IPA	55*	595	650
DCI	10	10	20
IcSP	20	0	20
<i>Subtotal Non-humanitarian aid</i>	85	605	690
Total	250	750	1000
ASSIGNED REVENUE FROM MS			2 000

Kaynak: European Commission, 2017: 6

Tablo 8’de AB’nin yaptığı ilk 3 milyar avroluk yardım gösterilmiştir. Teknik nedenlerden dolayı 2016 yılının sonunda AB üye ülkelerinden alınması planlanan 2 milyar avroluk miktarın son diliminin ödeme tarihi 2019’un sonundan 2021 yılının sonuna ertelenmiştir (European Commission, 2017: 6).

Bu fonlar çok çeşitli kuruluşlar ile çok çeşitli projelerde kullanılmıştır. 2016 yılının Mart ayında WFP’ye 40 milyon avro tahsis ederek kamplarda yaşayan 150.000, kamp dışında yaşayan 585.000 kişiye yardım edilmesini sağlamıştır. Bu proje ESSN (Emergency Social Safety Net) olarak bilinir ve Türkiye’de SUY (Sosyal Uyum Yardımı) olarak isimlendirilir ve Türk Kızılayı ile ortak çalışılmıştır. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir. Nisan 2016 da (Danish Refugee Council) Danimarka Mülteci Konseyi, International Medical Corps (IMC), IOM, Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (IFRC) gibi 15 insani yardım kuruluşlarına ve onların yakın olarak çalıştıkları Türk ortaklarına 50 milyon avro aktarılmıştır. Temmuz 2016’da İnsani Yardım Uygulama Planı (Humanitarian Implementation Plan for Turkey) kapsamında 505.650 milyon avro ve buna ek olarak Mayıs 2017 de 714.038 milyon avro yardım ile bugüne kadarki en büyük bütçeli insani yardım yayımlanmıştır. Temmuz 2016’da 1.415 milyar avroluk Özel Tedbir Paket’i açıklanmış ve bu yardımla en kötü durumda olan kişiler hedeflenmiştir. PICTES, SIHHAT ve EUTF (Madad) bu 3+3 milyar avroluk paketten çıkan proje ve fonlardır (Avrupa Komisyonu, 2017: 2; European Commission, 2017: 9).

AB 2011 yılından bu yana Suriye krizi için yaklaşık 17 milyar avro harcamıştır. Birebir yerleştirme metodu ile 4 Nisan 2016’dan beri 2017 yılında 8.975 kişi, 2018 yılında 6.929 kişi, 2019 yılında 1.362 kişi olmak üzere toplamda 20.002 kişi yeniden yerleştirilmiştir. İkinci dilim 3 milyar

Avro'luk yardımın 2 milyar Avro'su AB bütçesinden, 1 milyar Avro'su üye ülkelerden karşılanması planlanmıştır. Bu fon SUY , ŞEY , SIHHAT, koruma, eğitim, sağlık, sosyo-ekonomik yardım, göç yönetimi gibi projelerde kullanılacaktır (European Commission, 2019a: 9-13).

5.2.1.2. Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi (ECHO - European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations)

Avrupa Komisyonu, insanların neden olduğu krizlerden ve doğal afetlerden etkilenen nüfusların onurunu ve bütünlüğünü, insanların acı çekmesini önlemeyi, insan hayatını korumayı, çekilen acıyı azaltmayı hedefleyen çeşitli yardımlarda bulunmaktadır. Dünyada yapılan yardımların en büyüklerinden biri olan AB yardımı, Lizbon Sözleşmesi'nde onaylanmıştır. İhtiyacı olan insanlara yardım etmek amacıyla Avrupa dayanışmasının bir ifadesi olarak AB vatandaşlarınca desteklenmektedir. AB, ECHO aracılığıyla, her yıl milyonlarca felaket ve çatışma mağduruna yardım ulaştırmaktadır. Brüksel'deki saha ve merkezi ofislerinden oluşan küresel teşkilatı ile AB, insani ihtiyaçlar bakımından en dezavantajlı insanlara yardım sağlamaktadır. 1992'den beri ECHO, ihtiyacı olanlara yardım etmektedir, yıllık bütçesi yaklaşık olarak 1 milyar avro olup yıllık yaklaşık 120 milyon insana yardım etmektedir. 2014 yılının Kasım ayından beri Avrupa Birliği Komisyonu İnsani Yardım ve Kriz Yönetiminden sorumlu üyesi Christos Stylianides, İnsani Yardım ve Sivil Koruma Genel Müdürlüğünü yönetmektedir (Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (t.y.), <http://echo.info.tr/biz-kimiz>; European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (t.y.), https://ec.europa.eu/echo/who/about-echo_en).

5.2.1.3. AB Mali Yardım Programı (FRIT - Facility for Refugees in Turkey)

AB üye devletlerinin, Türkiye tarafından ülkede bulunan geçici sığınma altında bulunan kişiler için istediği yardıma verdiği 2016 – 2017 yılları için 3 milyar, 2018 – 2019 yılları için 3 milyar olmak üzere toplamda 6 milyar avroluk yardımdır ve toplam tutarı 2.09 milyar avroya ulaşmıştır. 3.6 milyonu kayıtlı olmak üzere neredeyse 4 milyon geçici koruma altında bulunan kişi olan Türkiye'de yaşayanlara özellikle kamp dışında yaşayan ve hassas durumda olanlara eğitim, sağlık, koruma, geçim ve diğer hizmetler AB yardımları ve 20 insani yardım kuruluşu vasıtasıyla sağlanmaktadır. Bu yardımlardan;

5.2.1.3.1. İnsani Yardım

1.5 milyon yararlanıcısı olan SUY - ESN en dezavantajlı mültecilere, en temel günlük ihtiyaçların karşılanabildiği banka kartı sunulan programdır. AB tarihindeki en büyük insani yardım programıdır. SUY aynı zamanda 470.000 okula giden çocuk ve aileleri ŞEY (CCTE) programını finanse ederek okula deva eden ve belirli şartları sağlayan ailelere 2 ayda bir nakit yardımı yapılmasını sağlamaktadır. Ayrıca 1.2 milyon kişi doğum öncesi danışmanlık almıştır (Avrupa

Komisyonu, 2019; European Commission, 2019b: 1-3).

5.2.1.3.2. Eğitim

635.000'den fazla Suriyeli çocuğun eğitime erişimi sağlanmış, 4.500 Türkçe öğretmeni işe alınarak 23 ilde 400.000'den fazla öğrenciye dil eğitimi vermiş, 136 yeni okul inşa edilmekte, 60.000'den fazla öğrenci telafi dersi almış, 67.500 çocuk okula taşınmıştır (Avrupa Komisyonu, 2019; European Commission, 2019b: 1-3).

5.2.1.3.3. Sağlık

5 milyondan fazla ilk basamak sağlık danışmanlığı, neredeyse 650.000 göçmen bebek aşılanmış, 178 göçmen sağlık merkezi 2.600 çalışanı ile beraber aktif bulunmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2019; European Commission, 2019b: 1-3).

FRIT yardımları harita üzerinden https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration_en internet adresinden, listelenmiş şekilde ve açıklamalı tablo içeriğine sahip olarak <https://www.avrupa.info.tr/en/eu-facility-projects-6993> internet adresinden güncel olarak takip edilebilmektedir (European Commission, 2019ç).

5.2.1.4. AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA - Instrument for Pre-accession Assistance)

AB'nin aday ülkelere (Türkiye, Eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti, Karadağ ve İzlanda) ve AB üyesi olmayı hedefleyen potansiyel adaylara (Arnavutluk, Bosna – Hersek, Kosova ve Sırbistan) mali yardımda bulunmak amacıyla 2009'den itibaren kullanılan mekanizmadır. 2012'de AB'nin 28'inci devlet olarak üye olan Hırvatistan, bu destek aracının başlıca yararlanıcılarından olmuştur. Türkiye en fazla IPA fonu yardımı alan yararlanıcı konumundadır. 2013 sonunda 2007'den beri yapılan yardım 6,9 milyar avro ya ulaşması beklenmektedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2011: 3; Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2012).

Harita 9: IPA Yararlanıcısı Olan Ülkeler

Kaynak: European Commission (t.y.), https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/

IPA yararlanıcısı olan ülkeler Harita 9'da gösterilmiştir. IPA, yararlanıcı ülkeleri 2 gruba ayırmıştır. AB adayı ülkeler (Türkiye, Arnavutluk, Sırbistan, Karadağ, Kuzey Makedonya Cumhuriyeti) IPA'nın 5 unsuruna erişebilmektedir. Batı Balkan ülkelerinden potansiyel aday olan ülkeler (Bosna-Hersek ve Kosova) sadece ilk 2 unsura erişebilmektedirler. IPA 2007-2013 ("IPA I") 5 unsurdan oluşmaktadır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2011: 3; European Commission (t.y.), https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/);

1. Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal yapılanma
2. Sınır Ötesi İşbirliği (AB üye ülkeleri ile ve IPA ülkeleri ile)
3. Bölgesel Kalkınma (Ulaşım, Çevre, Bölgesel ve Ekonomik Kalkınma)
4. İnsan Kaynakları (İnsan Sermayesini Geliştirmek ve Dışlanmayla Mücadeleye Yönelik Tedbirler)
5. Kırsal Kalkınma

AB, IPA 2014 - 2020 çerçevesinde Türkiye'ye 4.453,9 milyon avro tahsis etmiştir. Öncelikle desteklenecek sektörler aşağıda sıralanmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (t.y.), <https://www.avrupa.info.tr/tr/katilim-onesi-mali-yardim-araci-ipa-880/>);

- Çevre ve iklim faaliyetleri,
- Demokrasi ve yönetim,
- Eğitim, istihdam ve sosyal politikalar,
- Enerji,
- Hukukun üstünlüğü ve temel haklar,
- Rekabet edebilirlik ve inovasyon,
- Ulaşım,

- Tarım ve kırsal kalkınma,
- Bölgesel ve ülkesel işbirliği.

5.2.1.5. AB Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı – 2 (IPA - II)

IPA-I'de 11.5 milyar avro bütçesi bulunmaktaydı, ardından gelen IPA- II programı 2014 - 2020 yıllarını kapsamakta ve bütçesi 11.7 milyar avro olup yararlanıcıları Karadağ, Bosna – Hersek, Arnavutluk, Kosova, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Türkiye'dir. Yerel yönetim, hukuk, sürdürülebilir ekonomi, halk, tarım ve kırsal kalkınma alanlarında bu ülkelere yardım edilmektedir. 1 Ocak 2014 ten itibaren geçerlidir (European Commission, 2019c).

5.2.1.6. Avrupa Birliği Güven Fonu (EUTF - European Union Trust Fund / Madad)

2014 Aralık'ta Suriye krizinin yaralarını sarmak için 22 AB üyesi devlet ve Türkiye'nin desteğiyle Lübnan, Türkiye, Ürdün ve Irak gibi ülkelerde başlatılan proje, toplamda 1.6 milyar Avro bütçeye sahiptir ve Madad olarak da bilinmektedir. Madad Arapçada yardım demektir. Nesiller kaybolmasın ilkesiyle Suriyeli çocukların okula erişimini sağlama, mültecileri konuk eden ülkeler üzerindeki baskının azaltılması için geçim, sağlık, su ve temizlik, mesleki eğitim, sosyoekonomik destek gibi çeşitli konularda programlar planlanmıştır. Bu programlar için 1.55 milyar fon ayrılmış olup, 1 milyar avrosu 55 projeye bağlanmış ve 2 milyondan fazla yararlanıcıya ulaşmıştır (European Union, 2018: 1; European Commission).

5.2.1.6.1. HOPES-Suriyeliler için Yüksek ve İleri Öğrenim İmkanları (Higher and Further Education Opportunities and Perspectives for Syrians)

Avrupa Birliği tarafından EUTF - Madad Fonu ile fonlanan ve Alman Akademik Değişim Servisi (DAAD), Campus France, EP Nuffic ve British Council tarafından icra edilen 12 milyon euroluk bir projedir. Hedefi, genç Suriyelilere eğitim olanakları sunmak ve savaş sonrasında Suriye'nin yeniden inşasına hazır olmalarına katkı sağlamaktır. Ürdün, Lübnan, Türkiye, Kuzey Irak, Mısır'da Suriye'den gelen sığınmacıların yanı sıra durumdan etkilenen yerel halkları desteklemek için bölgesel ve yerel eğitim kurumlarınca yürütülen kısa süreli, yenilikçi eğitim projelerine fon sağlamaktadır. Proje, Ürdün, Mısır, Lübnan, Türkiye, Kuzey Irak'de orta öğrenim sonrası yaşlarda olan Suriyeli mültecilerin ve yüksek sayılarda mülteci akınından etkilenmiş olan ev sahibi ülkelerin gençlerinin yüksek, kaliteli ve ileri eğitime erişimini kolaylaştırmayı hedeflemektedir (HOPES (t.y.), <http://www.hopes-madad.org/>).

Proje, en fazla 42,000 genç Suriyeliye akademik danışmanlık ile 4.000 kişiye dil kursu, 300'ü aşkın gence tam öğrenim bursu ve 3,500'den fazla mülteci öğrenciye kısa süreli yükseköğrenim kursları verilmesini kapsamaktadır. Her bir paydaş çeşitli ülkelerde alanlarda ofisler açmışlardır.

Hedef gruplar ortaöğrenim sonrası Suriyeli mülteciler ile yoğun mülteci göçünden etkilenen ev sahibi toplumlardaki gençlerdir. Bu ofisler aşağıda sıralanmıştır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (t.y.), https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/2016__April/HOPES-short_descriptionTR.pdf).

1. Paydaş: DAAD
Proje Koordinatörü Çalışma alanları: Eğitim Danışmanlığı ve Burs Fonu
Merkez Ofis: Amman
2. Paydaş: Campus France
Çalışma alanları: Paydaş Diyalogu, Ağlar ve Bilgilendirme Araçları
Şube Ofisi: Beyrut
3. Paydaş: EP NUFFIC
Çalışma alanları: Kısa süreli projeler için teklif çağrıları
Şube ofisi: Ankara
4. Paydaş: British Council
Çalışma alanları: Yüksek Öğrenim İngilizce Erişim Programı
Şube Ofisi: Kahire ve Erbil

Türkiye’de uygulanan proje, Nisan 2016’dan Kasım 2019’a kadar 3.5 yıl sürecektir. HOPES Avrupa tarafından fonlanan, uygulanma yeri itibarıyla bölgesel ve kapsamlı, yaklaşımı olarak işbirlikçi bir projedir (YÖK, 2017: 15-16).

5.2.1.7. AB Barış ve İstikrar Fonu (IcSP - The EU’s Instrument Contributing to Stability and Peace)

AB’nin paydaş ülkelerle güvenlik girişimlerini ve barış yapıcı eylemleri desteklemedeki temel belgesi olan IcSP 2014’te kabul edilmiştir. Bu belge, birliğin dış politikasında, kriz müdahale alanları, çatışmayı önleme, barış yapıcı ve krize hazırlık, küresel ve bölgeler arası tehditler gibi konularda artan etkili ve tutarlı destekler vermesini sağlamıştır. 2014 – 2012 arasında yaklaşık 2.5 milyar avroluk bir bütçe öngörülmüştür (European Commission, https://ec.europa.eu/europeaid/sectors/human-rights-and-governance/peace-and-security/instrument-contributing-stability-and-peace_en; European Commission (t.y.), https://ec.europa.eu/europeaid/node/103465_pt).

Yıllara göre bu fon kapsamında yapılan yardımlar aşağıda sıralanmıştır (European Commission (t.y.), <https://icspmap.eu/>);

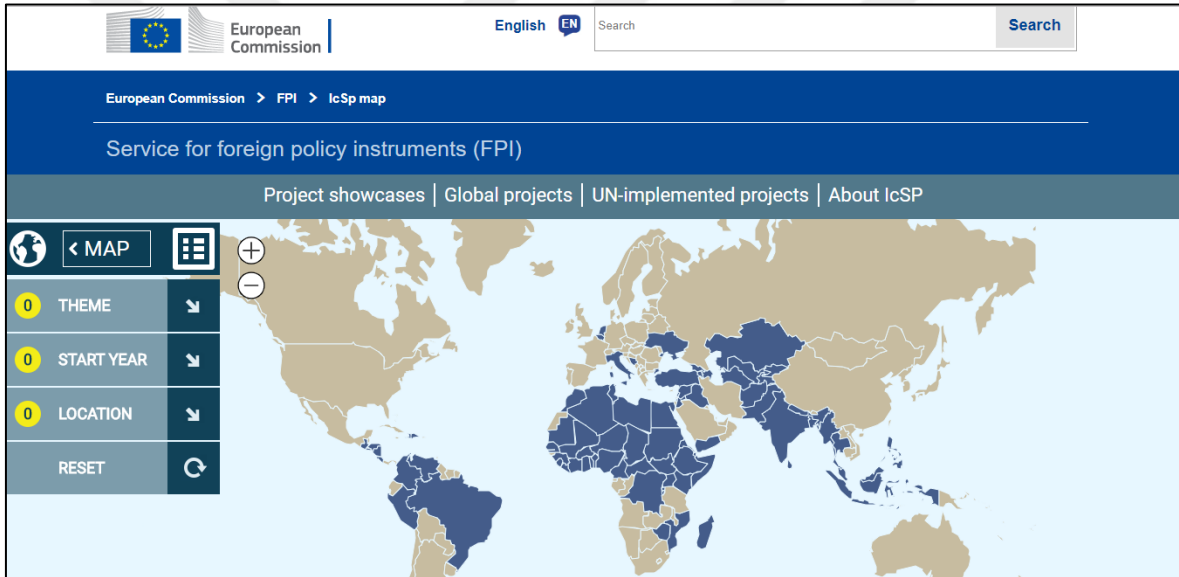
2015-2017 yılları arasında;

- IOM'a, Göçmenlere Yardım Projesi kapsamında 6.7 milyon avro
- UNDP'ye Güneydoğu Anadolu'daki Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilere Destek Projesi için 5.3 milyon avro
- GİGM'e Kayıt Kapasitesinin Artırılması için 2.992 milyon Avro yardım yapılmıştır.

2016 - 2018 yılları arasında;

- SGDD'ye (ASAM) Koruma ve Destek Hizmetleri projesi için 7.5 milyon avro, Suriyeli Olan 12.500 ve Suriyeli Olmayan 50.000 Koruma Altındaki Yabancıya Destek Projesi i.in 7.5 milyon avro,
- IOM'a Türk Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın imkanlarının artırılması için 20 milyon avro,

Harita 10: IcSP Kapsamında Tüm Dünyada Yapılan Yardımlar

Kaynak: European Commission (t.y.), <https://icspmap.eu/>

Harita 10'da IcSP'nin tüm dünyada yapılan yardımları gösterilmiştir, bu yardımları <https://icspmap.eu/> internet sitesinden ülkelere ayrılmış olarak bulabilmek mümkündür (European Commission (t.y.), <https://icspmap.eu/>).

5.2.2. Diğer Devletler

Devletlerin sağladıkları katkılar tezin içerisinde yer yer anlatılmıştır. AB ülkelerinin dışında, Katar, Japonya, Norveç, ABD destekte bulunan ülkeler arasındadır.

Katar Devleti ve Katar Kızılayı: Katar, kendi Kızılayı aracılığıyla Türkiye'deki Suriyelilere yönelik çalışmalarda kullanılmak üzere AFAD'a 10 milyon ABD doları nakdi bağışta bulunmuştur.

Bu yardımın, Suriyelilere 7.000 adet aile çadırı ve 315.000 adet battaniye temin edilmesinde kullanılması planlanmıştır (AFAD, 2014c).

5.3. Türkiye'deki Suriyelilere Yardım Yapan Uluslararası Hükümetler Arası Kuruluşlar

5.3.1. Birleşmiş Milletler (BM)

İkinci Dünya Savaşı'nı müteakip uluslararası güvenlik ile barışın korunması ile insan haklarının güvence altına alınması ve sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesi hedefiyle Türkiye dahil 51 ülke tarafından 24 Ekim 1945'te kurulmuştur. BM, insanlığı cehalet, hastalıklar, yoksulluk, açlık, çevrenin yok olması, afetler, mahrumiyetin getireceği korkunç sonuçlardan korumak adına çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca kadınların, yoksulların, evlerinden edilmiş kişiler ile mültecilerin kalkınma sürecine dahil edilmelerine özel önem verilen programları bulunmaktadır. Türkiye'de BM Sistemine bağlı 14 kuruluş faaliyette bulunmaktadır. Bu kuruluşlar; Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi (OCHA), Birleşmiş Milletler Güvelik Birimi (UNDSS), Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi (UNIC), BM Kadın Birimi (UN Women), Birleşmiş Milletler Sanayi Kalkınma Örgütü (UNIDO), BM Gönüllüleri (UNV), Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Dünya Gıda Programı (WFP) olarak sıralanabilir. Ayrıca BM Siyasi İşler Dairesi ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) yerleşik olmamakla birlikte Türkiye'deki çalışmalara aktif olarak katılmaktadır. Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD) da Ankara'da temsilcilik açma aşamasındadır. Günümüzde BM'ye üye olan ülkelerin sayısı 193'ye ulaşmıştır (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#.XNbMtY4zbIU>).

5.3.1.1. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF - United Nations International Children's Emergency Fund)

1946'da kurulan kurumun çalışmaları, tarihte genişçe olarak benimsenmiş bir sözleşme olan BM Çocuk Haklarına dair Sözleşme doğrultusunda yürütülmektedir. Küresel düzeyde, UNICEF dünyanın en önde gelen çocuk savunucusudur. Yerelde çocukların tüm kız ve erkek çocuklarına tam potansiyellerine ulaşma imkanını sunmak refahını artırmak amacıyla çeşitli ortaklarla birlikte çalışmaktadır. Çalışmalarının çoğunluğu dünyanın en yoksul kesimlerinde özellikle acil durumlarda çocukların temel gereksinimlerinin sağlanmasıyla ilgilidir ve toplamda 190 ülkede güçlü bir varlığa sahiptir. Tamamen gönüllük esasına dayalı olarak verilen fonlarla desteklenmekte, finansmanının üçte ikisi hükümetlerden, kalanı UNICEF Milli Komiteleri tarafından özel gruplar ve bireylerden sağlanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde 36 UNICEF Milli Komitesi bulunmaktadır. Bunlar çocuk

haklarını desteklemekte, ortaklıklar kurmakta, bağışlar toplamakta ve UNICEF ürünlerini satmaktadır (Unicef (t.y.), <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=3&mnid=3>; Unicef (t.y.), <https://www.unicefturk.org/yazi/tarihce>).

5.3.1.1.1. Eğitim

UNICEF, yüzde 54'ü kadın 13.200 Suriyeli gönüllü öğretmene MEB - Posta ve Telgraf Teşkilatı (PTT) - UNICEF işbirliğiyle hayata geçirilen Öğretmen Teşvik Programı vasıtasıyla aylık teşvik sağlamış, ek öğrenme ortamları oluşturulması, donatılması ve güvenli okul ortamları oluşturulması için gerekli finansal kaynaklarının sağlanmasına destek vermiştir. 1903 dersliğe mobilya sağlamış, GEM ve devlet okullarındaki 372 koruma altında bulunan çocuğa kırtasiye seti ve okul çantası sağlanmıştır. Gazi üniversitesi tarafından düzenlenen 5. Uluslararası Erken Dönem Çocuk Eğitimi(EÇE) konferansına katılım sağlanmış, 8574 Türk ve Suriyeli çocuğa iki dilde (Arapça/Türkçe) düzenlenen EÇE programları yaz okullarında yerini almıştır. UNICEF, Gençlik ve Spor Bakanlığı ile birlikte 15 ilde bulunan 41 gençlik merkezinde 10 bin Suriyeli çocuk için düzenlenen Türkçe dil kurslarına destek vermektedir. STK'larla işbirlikleri yaparak 5.279 çocuğa (3.204 kız, 2.075 erkek) Türkçe dil, temel okuryazarlık, sayısal beceri geliştirme, yetiştirme ve telafi dersleri verilmiştir. UNICEF ailelerin kış aylarında artan temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmak için nakit veya kart ödemelerle 34 bin civarında aileye ulaşmıştır. Bu destekten 102 bin çocuk faydalanmıştır (UNICEF (t.y.), <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/dijital%20unicef%20annual%2012eylul%20TR.PDF>).

5.3.1.1.1.1. Şarh Eğitim Yardımı – ŞEY (Conditional Cash Transfer for Education - CCTE)

Ulusal ŞEY projesinin Suriyeli ve diğer mültecileri kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı, Türk Kızılayı, Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF'in ortaklığı ile Avrupa Birliği başta olmak üzere ABD ve Norveç'in de sağladığı finansal destekle gerçekleştirilmiştir.

Program, ECHO' nun 34 milyon avro finansal desteğiyle uygulanmaktadır. 2017 yılı sonuna kadar programın 230.000 çocuğa ulaşması beklenmekte iken 2018 senesinde 350.000 çocuğa ulaşılmıştır (UNICEF, 2017a: 2). Avrupa Birliği İnsani Yardım ve Kriz Yönetimi Komiseri Christos Stylianides "Eğitim her şeyin temelini oluşturur. Her çocuğun temel hakkıdır, özellikle de acil durum ve krizlerde. Türkiye'de misafir edilen mültecilerin yarısı çocuktur. UNICEF ve Türk Kızılayı'na bu konudaki mükemmel işbirliği için teşekkür ediyorum. Gururla belirtmek isterim ki beklentilerimizin çok ötesine geçtik; Türkiye'deki 350,000 den fazla mülteci çocuk bu programdan yararlandı. AB, kriz durumlarında eğitim konusuna önem vermekte ve 2019 yılında, insani yardım fonlarının %10'unu acil durumlarda eğitim çalışmalarına yönlendirmeyi amaçlamaktadır." diyerek

bu programın önemini ve başarısını dile getirmiştir. Türkiye'nin Brüksel AB Daimi Delegesi Büyükelçi Faruk Kaymakçı: "Türkiye'de yarısı çocuk olmak üzere 3,6 milyondan fazla Suriyeliyi geçici koruma statüsünde konuk ediyoruz. Okul çağındaki Suriyeli çocukların ancak %63'ü eğitime erişebiliyor. ŞEY programı halihazırda yararlanıcılar olarak 356.611 Suriyeli çocuğa ulaşmış bulunuyor." demiştir (UNICEF, 2018).

Dezavantajlı Türk çocuklara yönelik uygulamada olan ŞEY Programı'nın koruma altında olan çocukları da kapsayacak biçimde genişletilmesi 2017 yılında gerçekleşmiştir. UNICEF tarafından 2016 yılında MEB, AÇSHB, Türk Kızılayı iş birliği ile gerçekleşmiştir. 2017 Aralık ayında yararlanıcı sayısı 95.108 kız, 93.336 erkek olmak üzere 188.444'e ulaşmıştır. Ödemelerin yapılabilmesinin şartı, okula devamlılıkta %80 oranına ulaşılmasıdır. Amaç, zor durumdaki mülteci çocuklarda okullaşmanın ve okul devamlılığının artırılmasıdır (UNICEF, 2017b: 27).

5.3.1.1.2. Koruma

UNICEF, Çocuk Dostu Kentler Programı vasıtasıyla 51 belediyeden 69 hizmet sağlayıcısının eğitimini destekleyerek çocuk evlilikleriyle mücadelede 25 şehirde daha ileri düzeyde farkındalık ve kapasite oluşturulmasına yardım etmiştir (UNICEF (t.y.), <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/dijital%20unicef%20annual%2012eylul%20TR.PDF>).

5.3.1.1.2.1. Sağlık ve Erken Dönem Çocuk Gelişimi

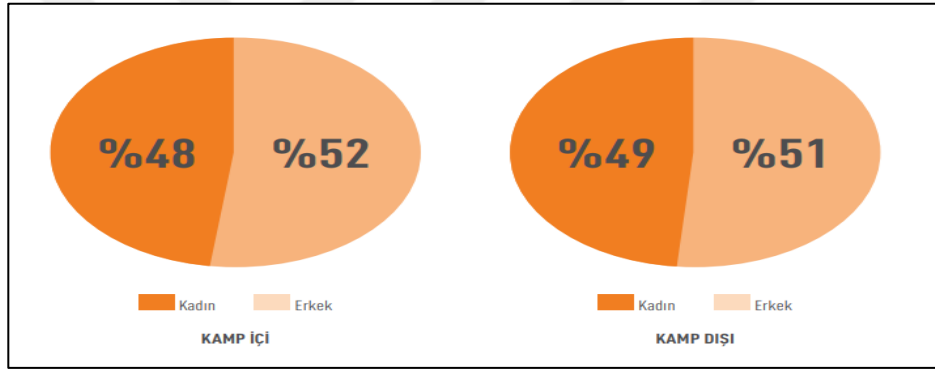
Koruma altındaki yabancı çocukların bağışıklanma durumuna ilişkin olarak Sağlık Bakanlığı 2017 yılında beş yaşından küçük olan kayıtlı veya kayıtlı olmayan mülteci çocuklara yönelik ek bir aşı kampanyası hayata geçirmiştir. UNICEF ve WHO tarafından desteklenen kampanyada ülke ölçeğinde üç tur aşı yapılmış, koruma altındaki yabancı çocukların yoğun olarak bulunduğu 20 şehre özel ağırlık verilmiştir. Kampanyayla sağlık merkezleri, geçici aşı merkezleri, gezici sağlık ekipleri aracılığıyla beş yaşından küçük 376.000 çocuğa ulaşmıştır. Bu çocukların Kızamık-Kabakulak-Kızamıkçık (KKK), penta-valent (DaPT-IPV-Hib) ve Hepatit B aşuları açısından durumlarını belirlemiş, ardından 121.600 çocuğa pentavalent aşı dozları verilmiş, 142.000 çocuğa da KKK aşısı yapılmıştır (UNICEF (t.y.) <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/dijital%20unicef%20annual%2012eylul%20TR.PDF>).

5.3.1.1.2.2. Kadın ve Kız Çocuklarına Yapılan Korumalar

Çocuk evlilikleri konusunda Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) önderliğinde, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), UN Women, UNHCR ve IOM'un katılımıyla ortak bir BM programı hazırlanmış ve bu program İsveç Uluslararası Kalkınma İşbirliği

Kuruluşu'nun finansal desteğiyle Ocak 2018'de başlatılmıştır. Değişik BM kuruluşlarının güçlü yönlerini birleştiren bu ortak programın amacı, çocuk yaşta, zorla ve erken yapılan evliliklere karşı mücadelede yerel ve merkezi kurumsal kapasiteyi güçlendirmek, program kapsamında belirlenecek olan 12 ilde çocuk yaşta evliliklere neden olan olumsuz toplumsal normları ele almaktır. İhtiyaca göre uyarlanmış psiko-sosyal destek, bireysel ve grup danışmanlığı seansları da dâhil olmak üzere Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet'i (TCTŞ) önlemeye, gerekli müdahaleyi yapmaya yönelik düzenlenen toplum temelli etkinlikler ile 4.226 Suriyeli ve Türk kız çocuk ve kadına ulaşılmıştır. Şanlıurfa Barosu Kadın Hakları Komisyonu 737 genç anne ile babaya yasal haklar, yasa uygulama, adalet sistemine erişim gibi konularda düzenli oturumlarla eğitim verirken farkındalık oluşturma ve çocuk yetiştirme eğitimi oturumlarıyla 3.039 kişiye ulaşmıştır (United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], (t.y.) <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/dijital%20unicef%20annual%2012eylul%20TR.PDF>).

Grafik 20: Suriyelilerin Kamp İçi ve Kamp Dışı Cinsiyet Dağılımı

Kaynak: AFAD, 2017a: 40

Grafik 20'de Geçici Barınma Merkezi (GBM) içerisinde ve dışında yaşayan Suriyelilerin cinsiyet dağılımının yaklaşık olarak aynı olduğu görülmektedir.

5.3.1.2. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP)

1965 yılında kurulan UNDP, 50 yıldan fazla süredir, Türk Hükümeti'nin yanı sıra, üniversiteler ve özel sektör, STK'lar dahil çok sayıda ulusal ve uluslararası kuruluşla işbirliği yapan bir BM kuruluşudur (UNDP Türkiye (t.y.), <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/about-us.html>).

5.3.1.2.1. Türkiye'nin Suriye Krizine Yanıt ve Dayanıklılık Programı (TDP)

UNDP tarafından "Suriye Krizine Yanıt ve Dayanıklılık Programı (TDP)" olarak hayata geçirilen program, Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin, ev sahibi toplulukların, kurumların, zorunlu

göçün etkileriyle daha iyi mücadele edebilmelerinin sağlanabilmesi amacıyla uygulanmaktadır. Toplam hacmi 1 milyar avrodan fazla olan AB ETUF-Madad fonu ile 50 milyon avro fonlanan bu proje ile 11 ilde istihdama katkı sağlanması, Suriyelilere yönelik Türkçe eğitimine katkı sağlanması, yerel yönetimlerin kapasitelerinin ile belediye hizmetlerinin güçlendirilmesi, 52.000 Suriyelinin Türkçe eğitimi alması, 2.000 Suriyeli ve ev sahibi topluluk üyesinin istihdamına katkı sağlanması, 307.000’den fazla kişinin güçlendirilmiş belediye hizmetlerinden faydalandırılması hedeflenmektedir (UNDP Türkiye, 2018; UNDP Türkiye, 2019; UNDP Türkiye (t.y.), <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/syria-crisis-and-resilience-response.html>).

Tablo 9: UNDP Türkiye’nin Suriye Krizine Yanıt ve Dayanıklılık Programı (TDP) Özeti

UNDP TURKEY SYRIA CRISIS AND RESILIENCE RESPONSE PROGRAMME	
IN 2014-2017	IN 2018-2019
DONORS <ul style="list-style-type: none"> • EU Instrument for Stability • The Government of Japan • KFW • The Government of Kuwait • USBPRM 	DONORS <ul style="list-style-type: none"> • EU Regional Trust Fund (MADAD) • The Government of Japan • KFW • The Government of Kuwait • USBPRM
IMPLEMENTING PARTNERS <ul style="list-style-type: none"> • GAP RDA • AFAD • Gaziantep Metropolitan Municipality • Şanlıurfa Metropolitan Municipality • Kilis Metropolitan Municipality • Hatay Metropolitan Municipality 	IMPLEMENTING PARTNERS <ul style="list-style-type: none"> • Ministry of Development • Ministry of National Education • Ministry of Science, Industry and Technology • Ministry of Environment and Urbanization • İLBANK • Turkish Employment Agency (İŞKUR) • Gaziantep Metropolitan Municipality • Şanlıurfa Metropolitan Municipality • Kilis Metropolitan Municipality • Hatay Metropolitan Municipality
PARTNERS <ul style="list-style-type: none"> • Harran University • Antakya Chamber of Commerce and Industry • Hatay Chamber of Shoemakers and Manufacturers • Gaziantep Chamber of Industry • Şanlıurfa Gap Agricultural Research Institute • Şanlıurfa Chamber of Artisans and Craftsmen • Re:Coded • Kilis 7 December University 	PARTNERS <ul style="list-style-type: none"> • Harran University • Antakya Chamber of Commerce and Industry • Turkish Red Cross Red Crescent

DONORS

IMPLEMENTING PARTNERS

PARTNERS

IN 2018-2019

DONORS

IMPLEMENTING PARTNERS

PARTNERS

DONORS

IMPLEMENTING PARTNERS

PARTNERS

Kaynak: UNDP (t.y.), <https://www.undp.org/content/dam/turkey/UNDP-TR-ELEVATING-HOPES-EN.pdf>

Tablo 9’da TDP bütün açılardan özetlenmiştir.

5.3.1.2.1.1. Eğitim

AB tarafından fonlanan ve TDP’nin “Yetişkinler İçin Dil Eğitimi Bileşeni” olarak hayata geçirilen proje, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile MEB HBÖGM işbirliğinde yürütülmektedir. Türkiye’de Hatay, İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Gaziantep, Kilis, Konya, Mersin

ve Şanlıurfa olmak üzere on ilde 53 Halk Eğitimi Merkezi'nde toplamda 52,000 yetişkin Suriyeli kişinin Türkçe dil eğitimi alması planlanmıştır. Türkiye'de yaşayan 18 - 57 yaş aralığında olan Suriyelilerin ekonomik entegrasyonunun desteklenmesi,A1,A2,B1 seviyelerinde sertifikalar verilerek ve sosyokültürel uyuma katkı sağlanması amaçlanmaktadır. 1 Şubat 2018'den itibaren yüzde 68'i kadın 283 usta öğreticiye eğitimler verilmiştir (UNDP Türkiye, 2019b).

5.3.1.2.1.2. Suriyeli ve Ev Sahibi Topluluklar için İstihdam İmkânlarının Geliştirilmesi ve Sosyal Uyumun Güçlendirilmesi Yolu ile Dayanıklılık Oluşturma Projesi

Bu proje, UNDP, FAO ve UNHCR'nin ortaklaşa yürüttükleri programın bir parçasıdır. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından UNDP'nin teknik desteği ile yürütülmekte ve Japon hükümeti tarafından 800.000 ABD doları ile finanse edilmektedir (UNDP (t.y.), <https://open.undp.org/projects/00105447>).

2018 Nisan – 2019 Mart tarihleri arasında planlı olan proje, Suriyelilerin ve ev sahibi topluluğun istihdam edilmesi için kapsayıcı iş girişimlerinin, işletme gelişiminin ve Şanlıurfa Teknopark'ın kurumsal kapasitesinin artırılarak iş geliştirme hizmetlerinin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Şanlıurfa Teknopark işletmelerin rekabet edebilirliği, iş gücü seviyelerinin belirlenebilmesi, yenilenebilir ve geliştirilebilir İş Geliştirme Modelinin (İGM) oluşturulabilmesi anlamında kilit bir ortaktır. Kapasite geliştirme uygulamaları ile Şanlıurfa Teknopark'ın kurumsal araçları iş geliştirme hizmetleri ve proje oluşturma açısından öncelikli alanlarda geliştirilecektir. Mevcut durum ve gelecek dönemdeki uygulamalar için inkübasyon programı tasarlanacaktır. Kapasite geliştirme faaliyetleri, Türkiye Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Derneği programı çerçevesinde halihazırda Şanlıurfa Teknopark'ın mentorlüğünü yapan ODTÜ Teknopark ile yürütülecektir. Bireysel ve kurumsal seviyede kapasite geliştirme, kapsayıcı iş modellerinin desteklenmesi, girişimcilik desteği ve yeni işletmelerin kurulmasını kapsayan proje faaliyetleri, çoğunlukla Suriye Krizi'nin ciddi etkilerine maruz kalan dezavantajlı grupta yer alan Suriyeliler ile ev sahibi topluluklar için iş oluşturma, istihdam ve girişimcilik mekanizmalarını destekleyecektir (UNDP Türkiye (t.y.), <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/projects/resilience-building-via-increased-livelihoods-opportunities-and-.html>).

5.3.1.2.2. İş

İş fırsatları için İŞKUR ile ortak çalışılmakta ve Suriyelilere 20 den fazla meslek çeşidinde eğitim verilmektedir (UNDP (t.y.), <https://www.undp.org/content/dam/turkey/UNDP-TR-ELEVATING-HOPES-EN.pdf>).

5.3.1.2.3. Belediye Hizmetleri

Gaziantep, Hatay, Şanlıurfa, Kilis'te yoğun olmak üzere artan katı atık, atık su, yangın, altyapı hizmetleri gibi ihtiyaçlarda altyapı hizmetlerinin sunulması için belediyelere destekler sunulmaktadır. 470.000 Suriyeli ve ev sahibi topluluk belediye hizmetlerinden faydalanmış, 179.783 ton katı atık transferi yapılmıştır (UNDP (t.y.), <https://www.undp.org/content/dam/turkey/UNDP-TR-ELEVATING-HOPES-EN.pdf>).

5.3.1.3. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)

1969'da "United Nations Fund for Population Activities" adı altında kurulmuştur ve 1987'de kısaltması olan UNFPA aynı kalmak üzere adı "United Nations Population Fund" olarak Genel Kurul tarafından değiştirilmiştir (United Nations Population Information Network, 1994: 14-15). Dünya çapında nüfus konusunda uluslararası finansman olarak en geniş kapsamlı yardım kaynağı olan UNFPA, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen ve özendiren politikalar ile stratejiler oluşturulması alanında 150'den fazla ülkede faaliyet göstermektedir. Çalışmalarına proje temelli olarak başlayan UNFPA, 1971'den beri Türkiye'de; insani yardım kalkınmayla verilerin yaygınlaştırılması toplanması, kullanımı, toplumsal cinsiyet eşitliğinin desteklenmesi, üreme sağlığı hususlarında çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda ilk Ülke Programı 1988 – 1992 yılları arasında sürmüş ve şu anda Altıncı Ülke Programı (2016-2020) yürütülmektedir. UNFPA, "her doğumun güvenli gerçekleştiği, her gebeliğin istenilen gebelik olduğu ve her gencin içindeki potansiyelini ortaya çıkarabildiği bir dünya" vizyonuyla çalışmaktadır. UNFPA, bu hedefe varabilmek amacıyla, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nden (SKH) özellikle 5 tanesine yoğunlaşmış durumdadır: Adalet ve Güçlü Kurumlar, Eşitsizliklerin Azaltılması, Barış, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Sağlıklı Bireyler. (UNFPA Turkey, 2018a).

UNFPA, Suriye krizinin başladığı 2011'den beri, İnsani Yardım Programına devam etmektedir. 2011-2015 dönemi için Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile 5. Ülke Programı'nın nihai değerlendirmesi şöyledir. UNFPA, program faaliyetlerini desteklemek amacıyla diğer kaynaklardan 2,6 milyon dolar seferber etme taahhüdünde bulunmuştur. Toplam 4,5 milyon ABD doları bütçeye sahip olan ve üç bileşenden oluşan ülke programının bileşenleri aşağıda sıralanmıştır. Sıralanan maddelerden açıkta kalan 0,5 milyon dolar program koordinasyonu ve desteği için ayrılmıştır (UNFPA, 2014: xiii);

- nüfus ve kalkınma (bütçeden 0,4 milyon dolar ayrılmıştır),
- toplumsal cinsiyet eşitliği (1,6 milyon dolar ayrılmıştır),
- üreme sağlığı ve hakları (bütçeden 2.0 milyon dolar ayrılmıştır).

5.3.1.3.1. Afetlerde Asgari Sağlık Hizmet Paketi (ASHP)

SPHERE projesinin standartlarından biridir ve Türkiye'ye benzer acil ve afet tecrübeleri yaşayan dünya çapında birçok ülkede uygulanmıştır. ASHP'nin acil durumlarda üreme sağlığına yönelik özellikle koordinasyonun sağlanmasını amaçlayan 5 önceliği bulunmaktadır. Bunlar hastalık ve ölümlerin azaltılmasını hedefleyen anne ve bebek sağlığına odaklanmak, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ile HIV'in önlenmesi ve bir eylem planı hazırlanmasıdır. İlk ASHP Eğiticilerin Eğitimi 2013 yılında İnsani Yardım Programı'nın başlangıcında uygulanmış ve sonrasında sürekli devam eden ASHP eğitimleriyle kapasite geliştirme devam etmiştir. Bunun yanı sıra, ülkedeki hem yerel nüfusun hem de göçmen nüfusun çok fazla oluşu sebebiyle Sağlık Bakanlığı tarafından bir Eğiticilerin Eğitimi programına daha ihtiyaç duyulmuştur. Sağlık Bakanlığı'nın talebi üzerine 13-17 Şubat 2017 tarihlerinde ASHP Eğiticilerin Eğitimi programı uluslararası eğitimci Dr. Wilma Doedens tarafından gerçekleştirilmiştir. Beş günlük olan bu eğitim UNFPA Türkiye Ofisi tarafından, Avrupa Birliği İnsani Yardım Ofisi'nin finansal desteğiyle düzenlenmiştir (Birleşmiş Milletler Türkiye Dergisi (t.y.), <https://www.bmdergi.org/language/tr/unfpaden-afetlerde-asgari-saglik-hizmet-paketi-ashp-egiticilerin-egitimi/>).

UNFPA, 6. Ülke Programı kapsamının hedefleri şunlardır (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#.XMi--Y4zbIV>);

- Hassas/Kırılgan nüfus gruplarına genç dostu üreme sağlığı hizmetlerinin sağlanması,
- İstatistiki ve sınıflandırılmış demografik bilgi/verilerin sağlanarak sosyal/ekonomik politikaların oluşturulması ve uygulamasında bu bilgi/verilerin kullanılması.
- Mültecilere kadına karşı şiddet ve üreme sağlığı konularında insani yardım sağlanması,
- Toplumsal cinsiyet eşitliğinin özendirilmesi ve kadına karşı şiddetin önlenmesi,

AÇSHB ve Avrupa Birliği ECHO kuruluşunun finansal desteğiyle yürütülen “Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Kapsamında Sosyal Hizmet Merkezlerinin Desteklenmesi Projesi” kapsamında, SHM'lerde görev yapacak olan öğretmen, çocuk eğitmeni, psikolog gibi destekler verilmektedir. Suriyelilerin yoğun yaşadığı 19 ilde 3'ü mobil toplamda 23 Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) aracılığıyla Suriyeli bireyler ile yerel halkın uyumlarının desteklenmesi, hizmete erişimde güçlük yaşayan hassa/dezavantajlı grupların hizmete erişimlerinin kolaylaştırılması planlanmıştır. Proje ile yaklaşık 150.000 yaşlı, engelli, çocuk, yetişkin Suriyeli bireye ulaşılması hedeflenmektedir (United Nations Population Fund [UNFPA] Turkey, 2018a).

Proje çerçevesinde çalışacak olan Sosyal Hizmet Merkezleri personeli için geliştirilen eğitim serisi ile SHM'lerde çalışan 300 meslek elemanına eğitim verilmesi ve 75 meslek elemanına eğitici eğitimi verilmesi planlanmıştır. Yapılması planlanan eğitimlerin ilki 60 meslek elemanının

katılımı ile 16-20 Nisan 2018 tarihlerinde Antalya’da gerçekleşmiştir (UNFPA Turkey, 2018b)

UNFPA 2016-2020 yıllarını içeren 6. Ülke Programı dahilinde, kamu kurum, kuruluşlarının kurumsal kapasitelerinin güçlenmesi amacıyla çalışmalar yürüterek Diyanet İşleri Başkanlığı görevlilerine, jandarmaya ve polise, savcılara ve hakimlere, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarına, yönelik cinsel ve toplumsal cinsiyet temelli şiddeti (TCTŞ) önleme ve müdahaleye ilişkin hizmet öncesi/ hizmet içi eğitim programları düzenlemiştir. Kolluk kuvvetlerinin cinsel ve TCTŞ mağdurlarına müdahalesinin daha anlamlı hale getirilebilmesi maksadıyla 2017 yılında Polis ve Jandarmaya yeni eğitimler yapılması planlanmıştır. Ayrıca Sabancı Üniversitesi Kurumsal Yönetim Forumu öncülüğü, TÜSİAD ile UNFPA işbirliği katkısıyla “İş Dünyası Aile İçi Şiddete Karşı” projesi gerçekleştirilmiştir. UNFPA, temel çalışma sahasına uygun olarak, sayısı 40’ı bulan ve Kadın ve Kız Çocuklar İçin Güvenli Alanlar olarak isimlendirilen merkezleri vasıtasıyla mültecilere üreme sağlığı ve TCTŞ’e ilişkin hizmet vermektedir. Üreme sağlığı ve TCTŞ alanında psiko-sosyal ve klinik hizmetler veren ve ilk basamak sağlık merkezi işlevi gören söz konusu alanlarda kadın ve kız çocuklarının güçlenmesine yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır (Birleşmiş Milletler Türkiye (t.y.), <https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/8martnotedesign.pdf>).

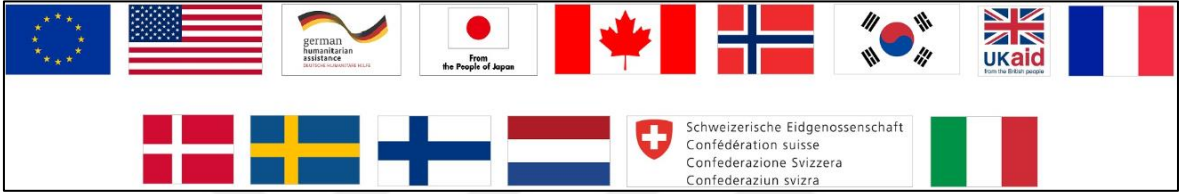
5.3.1.4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği – BMMYK (United Nations High Commission for Refugees - UNHCR)

II. Dünya Savaşı’nın ardından evlerini kaybeden ya da evlerinden kaçan milyonlarca Avrupalıya yardım etmek maksadıyla 1950’de kurulmuştur. Görev süresinin üç yılda dolması öngörülmüş ancak devam etmesine karar verilmiştir. 1954 yılında UNHCR, Avrupa’da çok başarılı çalışmaları nedeniyle Nobel Barış Ödülünü kazanmıştır. UNHCR’nin 16,765’den fazla personeli bulunmaktadır ve toplam 138 ülkede faaliyet göstermektedir. Kurulduğu ilk yıllarda 300.000 ABD doları olan bütçesi, 2016 yılına gelindiğinde 6.54 milyar ABD dolarına ulaşmıştır (UNHCR Türkiye (t.y.), <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi>).

1960’den beri, Türkiye ile UNHCR mülteci ve sığınma konularında yakın işbirliği içerisinde. Türkiye, Ev Sahibi Ülke Anlaşması’nı 1 Eylül 2016’da imzalamış ve mevcut işbirliğine resmiyet kazandırmıştır. UNHCR Türkiye, Ankara’daki merkez ofisinin yanında Şanlıurfa, Hatay, İzmir, İstanbul, Van ve Gaziantep’te bulunan saha varlığıyla dünyadaki en büyük operasyonlarından biri niteliğindedir. Temel amacı, mültecilerin refahını ve hakkını korumak, üçüncü bir ülkeye yerleştirme veya bir noktada evlerine gönüllü dönüş ve yerel entegrasyon gibi seçenekleriyle, her bireyin sığınma talebi hakkını kullanabilmesini amaçlamaktadır. Başka bir ülkede güvenli bir şekilde mülteci olarak barınabilmesini sağlamak da temel mücadele konularındandır. Ayrıca, UNHCR vatansız kişilere de yardım etmektedir. Türkiye’de UNHCR’nin temel faaliyet alanları aşağıdaki gibidir (UNHCR Türkiye (t.y.), <https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr>);

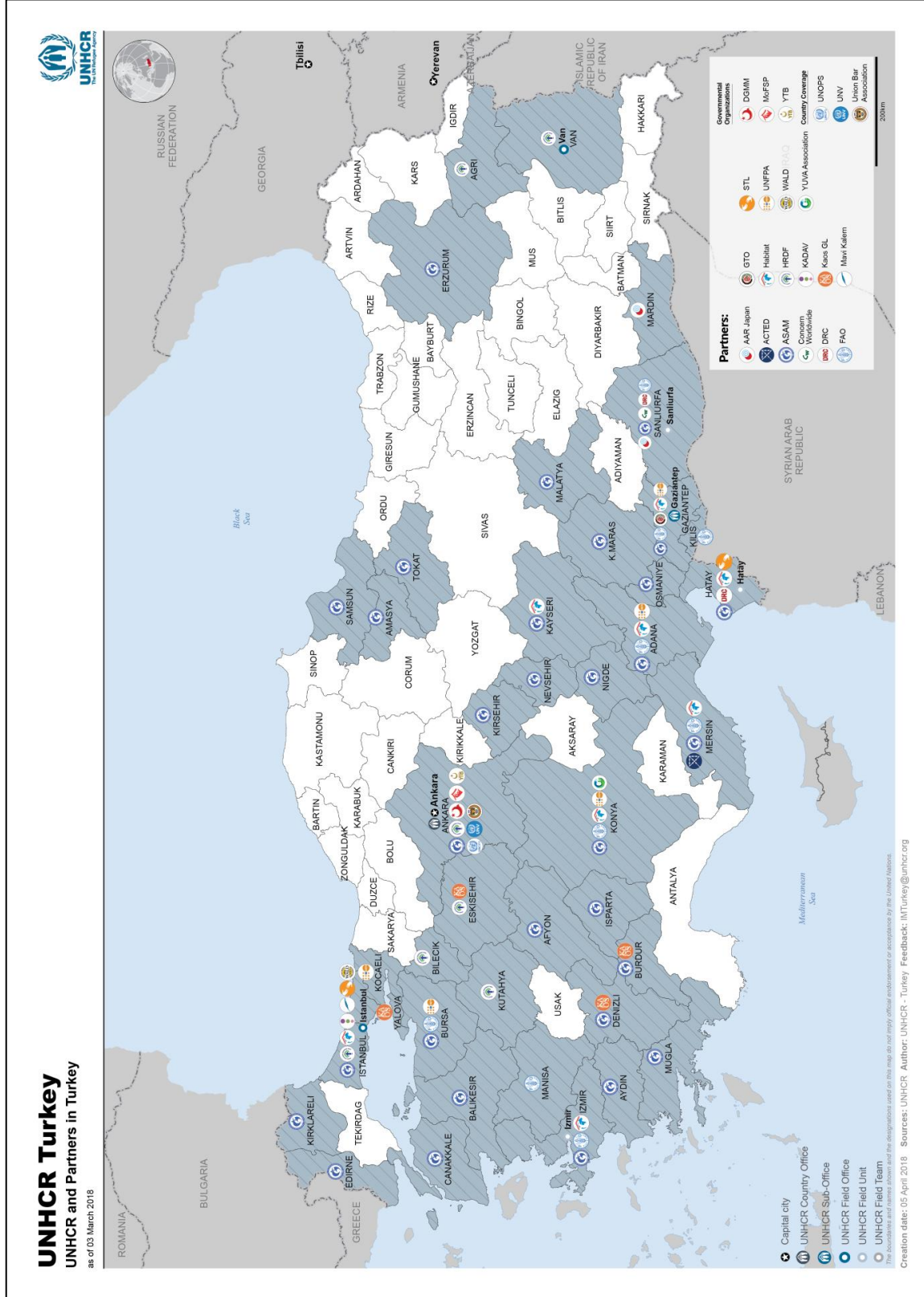
- Ulusal sığınma sisteminin güçlendirilmesine yönelik yasal ve kurumsal kapasite artırılmasına destek sağlamak,
- Türk yetkililerle yakın işbirliği yaparak kentsel alanlarda ve kamplarda yaşayan mültecilere insani destek sağlamak,
- Suriyeli olmayan sığınmacıları kayıt altına alıp, yetki alanı dahilinde olan Mülteci Statü Belirleme işlemini yapmak, üçüncü ülkelere yeniden yerleştirme ve diğer yasal yolları takip etmek.
- BM kuruluşlarının yürüttüğü, Suriye krizi nedeniyle Türkiye'nin yüzleştiği mülteci sorununu desteklemek maksatlı çalışmalarına liderlik ederek koordinasyonu sağlamak,

Resim 5: UNHCR Bağışçıları

Kaynak: UNHCR Türkiye (t.y.), <https://www.unhcr.org/tr/donorlerimiz-ve-ortaklarımız>

Harita 11: UNHCR ve Türkiye'deki Ortakları

Kaynak: UNHCR (t.y.), <https://www.unhcr.org/tr/donorlerimiz-ve-ortaklarımız>

Harita 11’de görülen 2018 Türkiye ortakları ile projeleri ve Resim 5’te görülen uluslararası bağışçıların yardımı ile UNHCR , 31 Aralık 2018 itibarıyla 3.6 milyon Suriyeli ve yaklaşık 400 bin kayıtlı mülteci ve sığınmacı ile Türkiye’de toplam sayı 4 milyona ulaşmıştır. 3 bin 310 Türk avukat mülteci hakları ve düzenlemeleri konusunda UNHCR ve Türkiye Barolar Birliği işbirliği ile eğitilmiştir. UNHCR uygulamaları için 436.1 milyon dolara ihtiyaç duyulmuş ve bunun %30u olan 131.6 milyon dolar fonlanabilmiştir (UNHCR, 2018: 1).

5.3.1.4.1. Mülteci Erişim Gönüllüleri (MEG) Projesi

Temel amaçları mültecilere kendilerini korumayı öğretmek olan gönüllüler, hassas durumda olan mültecileri tespit ederek onlara yardım sağlamaktır. Mevcut ulusal mekanizmalar ile haklar hususlarında mültecileri bilgilendirmekte, toplulukta var olan kapasiteyi geliştirmektedir. Ortakları vasıtasıyla 44 ildeki mültecilere yönelik olan proje, mültecilerin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#UNHCR>).

5.3.1.4.2. Eğitim

UNHCR, yükseköğrenime kayıt olması için lise mezunlarının, gerekli dil yeterliliğini karşılayabilmesine destek olmak amacıyla YTB ile yürütülen işbirliği çerçevesinde ileri düzeyde Türkçe programları için burslar sağlamaktadır. Öğrenim ücreti, barınma ve diğer ilgili giderlerin karşılanması amacıyla Suriyelilere UNHCR’nin DAFİ Türkiye burs programı dahilinde yükseköğrenim bursları sağlanmaktadır (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#UNHCR>).

5.3.1.4.2.1. Albert Einstein Alman Akademik Mülteci Girişimi Fonu (DAFİ)

Burslandırma çalışmalarında zaman içinde uluslararası kaynaklardan da yararlanılmıştır. Bu kapsamda 2015 yılından itibaren UNHCR ile DAFİ programından sağlanan desteklerle ön lisans ve lisans düzeyinde, AB tarafından desteklenen program çerçevesinde yüksek lisans, lisans, ön lisans, düzeyinde, HOPES projesi kapsamında ise yüksek lisans ve lisans düzeyinde Suriyeli öğrencilere burs sağlanmaktadır. Benzer şekilde AB tarafından yürütülen IPA programı kapsamında 2016 yılında 1 yıllık kısmi burs imkânı sunulmuştur (YÖK, 2017: 19).

DAFİ bursunun amacı, kişileri meslek sahibi yapabilecek profesyonel vasıflar edinmelerini sağlayarak mültecilerin dayanıklılığına desteklemektir. DAFİ Programı Türkiye dahil olmak üzere 40 ülkede uygulanmakta ve Federal Almanya Cumhuriyeti Devleti tarafından fonlanmaktadır. Türkiye’de YTB tarafından yönetilen Türkiye Bursları Programı ortaklığıyla uygulanan bu programda burslar sadece Türkiye’deki devlet üniversiteleri için verilmektedir. Burslar sadece

lisans eğitimi için olup istisnai durumlarda önerilen üniversitelerde önerilen 2 yıllık mesleki bölümlerin bitirilmesine destek verilebilmektedir. DAFİ Burs programı için gerekli yeterlilikler aşağıda sıralanmıştır (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği [BMMYK], 2015: 1-2);

- YÖLYDS (2015 Haziran'da MEB tarafından uygulanan Yabancı Öğrenciler Lise Yeterlilik ve Denklik Sınavı) sınav sonucu olmak.
- Türkiye'ye 11 Nisan 2011'den sonra girmiş olmak ve Suriye uyruklu olmak,
- Türk yetkililerinden, yabancı tanıtma kartı, geçici koruma kimlik belgesi veya ikamet izin belgesi almak kaydıyla kayıt belgesine sahip olmak,
- MEB tarafından onaylı lise mezunu olduğunuzu gösterir belgeye sahip olmak,
- 18 – 26 yaş aralığında olmak,

UNHCR Yüksek Öğrenim Yardımı da bulunmaktadır ancak Türkiye'de yaşayan Suriye vatandaşları kayıtlı olsalar bile bu programdan faydalanamamaktadırlar. Yüksek öğrenim gören Suriyelilere YTB gibi kurumlar burs vermektedir ayrıca Türk hükümeti devlet üniversitelerinde tam zamanlı eğitim gören Suriyeli öğrencilere akademik öğretim harçlarında muafiyet getirmiştir (UNHCR (t.y.), <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-non-syrians/education/education-grant/>).

5.3.1.4.3. Sağlık

UNHCR, ücra yerlerde olan ilgi alanındaki kişilere sağlık hizmetleri sunulması veya acil durumlarda kullanılması için Sağlık Bakanlığına bir mobil klinik ve birkaç ambulans teslim etmiştir. Suriyelilerin yahut Arapça konuşan mülteci nüfusunun ağırlıklı olduğu bölgelerde bulunan hastanelere tercüman desteği sağlanmaktadır. Arapça konuşmayan mülteci nüfusuna yönelik tercüman desteği çeşitli illerdeki ortaklıklar vasıtasıyla sağlanmaktadır. UNHCR, güneydoğuda bulunan şehirlerde çalışan Sağlık Bakanlığı personeline sağlık hizmetleri ve uluslararası hukuki koruma alanlarında ulusal mevzuat konularında eğitimler vermektedir (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#UNHCR>).

5.3.1.4.4. Temel İhtiyaçlar ve Nakit Temelli Girişimler/Kış Yardımları

Kamplardaki Suriyeli ve Iraklı bireylere 2016 - 2017 kış mevsiminde AFAD tarafından dağıtılmak üzere kıyafet sağlanmıştır. En hassas durumdakileri hedef alan nakit yardım programları devam etmektedir. UNHCR'nin senelik kış yardım programı dahilinde, 2016 yılında UNHCR yaklaşık 110.000 Suriyeli olmayan ve Suriyeli bireye bir sefere mahsus nakit yardımı ile destek olmuştur. Bu nakit yardımı, Türkiye çapındaki marketlerde kullanılabilen PTT bankamatik kartları vasıtasıyla yapılmıştır. Suriyeli bireylerin ağırlıklı olarak yaşadığı 50 il bu yardım kapsamına alınmıştır. Bu program ABD, Litvanya, Japonya, Almanya, Fransa, Kanada katkıları ile

fonlanmakta ve UNHCR'nin ortakları IMPR, İKGV, Concern Worldwide, SGDD ile yakın işbirliği içinde yürütülmektedir (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara(t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#UNHCR>; UNHCR Türkiye, 2016).

Yardım alması uygun görülen kişiler, bir PTT şubesinde içine daha önceden para yatırılmış bir MasterCard olan PTTkart almaktadırlar ve her yıl verilen kış yardımları için uygun görülen kişilere yeni bir kart verilmekte, geçen yılın kartı kullanılmamaktadır. Uygun görülen kişilerin kartlarını PTT'den alması için kimlik kartlarını ibraz etmek zorundadırlar, kimlik kartı olmayan kişilere kış yardımı yapılamamaktadır. Bu banka kartına (debit kart) ailedeki fert sayısı ile orantılı olarak 700 ile 1.000 TL arasında bir tutar yüklenmektedir. Bu meblağ, MasterCard ile ödeme yapılan her yerde harcanabileceği gibi, herhangi bir PTT şubesinde ya da ATM'den nakit para olarak çekilebilmektedir (UNHCR Türkiye (t.y.), http://wt.unhcr.org.tr/subpages/page_tr.aspx).

Türk Kızılayı ile UNHCR arasında Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek için 1 Haziran 2016 tarihinde "Gıda Dışı Destek Projesi" protokolü imzalanmıştır. Projenin amacı Şanlıurfa, Gaziantep, Kilis, Hatay ve Kahramanmaraş illerinde 50.000 adet "hijyen kiti" ve İzmir, Bursa, Mersin, Adana, Osmaniye, Kayseri, Konya, Ankara'da yaşamakta olan şehirli Suriyelilere 10.000 adet gıda dışı malzeme dağıtımını gerçekleştirmektir. Kentlerde yaşayan Suriyelilere yönelik "Kentli Mültecilerin Desteklenmesi Projesi" kapsamında da çalışmalar bulunmaktadır. Projenin amacı geçici koruma altına alınan yaklaşık 300.000 Suriyeliye gerekli yardımları ulaştırmaktır. Bu doğrultuda, İzmir, Mersin, Bursa, başta olmak üzere birçok merkezde dağıtımlar gerçekleştirilmiştir. Şu ana kadar proje kapsamında, geçici koruma altındaki 25.000'den fazla Suriyeli aileye hijyen seti, bebek hijyen seti, gıda kolisi, mutfak seti ve battaniye yardımı yapılmıştır (T.C. KDK, 2018: 169,170).

5.3.1.4.5. Üçüncü Ülkeye Yerleştirme

Mülteci statüsü sağlanması, bir kişinin her zaman üçüncü bir ülkeye yerleştirileceği manasına gelmemektedir, bu başvuruya dayalı bir prosedür değildir ve bir hak değildir. Sadece oldukça az kişi bundan faydalandırılabilir. Çünkü, her yıl üçüncü ülkeye yerleştirme kapsamında açılan kontenjan oldukça sınırlı sayıdadır. Bu sebeple kontenjanlar, *en hassas durumda olan bireylere*, kendi ülkelerine güvenli geri dönüş olanakları olmayanlara ve sığınma talebinde buldukları ülkelerde *risk altında olanlara* ayrılmaktadır. Dünyadaki tüm mülteci sayısının yüzde 1'inden daha azı üçüncü ülkeye yerleştirilmektedir. Üçüncü ülkeye yerleştirme, mültecilerin yerleştirildikleri iltica ülkelerinden koruma ve yardım alabileceği bir başka ülkeye yerleştirilmelerine olanak tanıyan bir çözümdür. UNHCR, kişilerin yerleştirilmek için uygunluğunu belirlemek amacıyla en hassas durumdaki vakaların saptanması için GİGM'le işbirliği içinde çalışmaktadır. Bu konuya ilişkin nihai kararlar UNHCR tarafından değil, kabul eden ülkeler tarafından verilmektedir (UNHCR (t.y.), <https://help.unhcr.org/turkey/tr/resettlement/>).

5.3.1.4.5.1. BM Kırılganlık Kriterleri

BM kırılganlık kriterleri şunlardır (UNHCR (t.y.), <https://www.unhcr.org/protection/resettlement/558c015e9/resettlement-criteria.html>);

- Yasal veya fiziksel korunma ihtiyacı,
- Şiddet veya işkenceden kaçan kişi,
- Tıbbi destek ihtiyacı,
- Tehlike altındaki kadınlar,
- Aile birleştirmesi,
- Çocuk veya genç,
- Yaşlılık,
- Yerel entegrasyonun mümkün olmaması.

5.3.1.4.6. Meslek Edindirme

05 Haziran 2018 tarihinde İŞKUR ile işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla işbirliği protokolü imzalanmıştır. Bu protokol, geçici koruma altındaki yabancılar ile uluslararası koruma başvuru sahiplerinin hukuksal statüsünün korunması ve geliştirilmesi konularında çalışmalara yönelik olacaktır (İŞKUR, 2018).

5.3.1.4.7. Hukuk

Türkiye Barolar Birliği ile ortaklaşa olarak hukuki destek anlamında bazı pilot bölgelerde 2018'in sonunda doğru bir otomasyon sistemi uygulanmıştır. Aralık 2018'de 11 baro tarafından 96 adet hukuki yardım gerçekleştirilmiştir. 2019 yılında bunun 18 baro tarafından yapılması planlanmaktadır. 2018 Aralık ayında Şanlıurfa Hukuk Kliniği 60'tan fazla kişiye Uluslararası koruma ve geçici koruma konularında hukuki danışmanlık vermiştir. (UNHCR, 2018: 2)

Antalya'da UNHCR ile Adalet Bakanlığı işbirliğiyle AÇSHB, Ankara Barosu, SGDD yetkilileri, GİGM yetkilileri, hakimler ve akademisyenler ile 2 günlük bir çalışma düzenlenmiştir. Doğum, ölüm, evlilik, boşanma, gözüaltı gibi konular işlenmiş, katılımcılar sahadaki gözlemlerini ve boşlukları dile getirerek çözüm önerileri sunmuşlardır (UNHCR, 2018: 2).

5.3.1.4.8. UNHCR'nin Diğer Yardımları

UNHCR, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin engellenmesi ve müdahaleyi teşvik etmek amacıyla AFAD ve ASPB'nin eş başkanlığını yaptığı Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Çalışma Grubu'nun sekretarya görevini yerine getirmektedir. Gaziantep'teki Cinsel ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Alt Çalışma Grubu'na UNFPA ile birlikte eş başkanlık

yapmaktadır (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#UNHCR>).

Ankara Keçiören Belediyesi ve UNHCR tarafından desteklenen ve çeşitli milliyetten gençlerin oluşturduğu Amal Müzik Grubu son konserini 2 Aralık 2018'de Mersinde vermiş ve yaklaşık 250 mülteci ve yerel kişi katılmıştır (UNHCR, 2018: 3).

UNHCR, kent ortamında bulunan mülteciler için özel ihtiyaç sahibi kişilerin tespiti, izleme, koruma hususlarını, ortaklar, odak grubu görüşmeleri, erişim merkezleri ve uydu şehirlere UNHCR önderliğinde gerçekleştirilen ziyaretler vasıtasıyla genişletmektedir. Böylece koruma müdahaleleri, gelişmiş savunuculuk, hedefli yardımlar ile bilgi paylaşımına katkı sağlanmaktadır (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (t.y.), <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#UNHCR>).

5.3.1.5. Uluslararası Göç Örgütü – IOM (International Organization for Migration)

İlk olarak 2.Dünya Savaşı'nın sonrasında Batı Avrupa'daki yerinden edilme ve kaos olayları sırasında 1951 yılında Avrupa'dan Göç Hareketleri için Geçici Hükümetlerarası Örgüt (Provisional Intergovernmental Committee for the Movement of Migrants from Europe-PICMME) olarak kurulmuştur. Daha sonraki yıllarda ismi ICEM, ICM ve son olarak 1989 yılında şimdiki adı olan IOM olarak değiştirilmiştir. Yaklaşık 1.5 milyar dolar yıllık bütçesi olan IOM 173 üye ve 8 gözlemci ülke ile ortak çalışmaktadır (IOM (t.y.), <https://www.iom.int/iom-history>).

IOM Türkiye'de ilk ofisini 1991 yılında açmış ve Iraklı mültecilerin yeniden yerleştirilmesiyle göreve başlamıştır. Daha sonra 2004 yılının Ekim ayında bu ortaklık resmiyete bağlanmış ve Türkiye bir IOM üyesi ülke olmuştur. 2011 Van Depremi, 2012 Suriye Krizi ve 2015 Akdeniz Krizi süresinde IOM ve Türkiye işbirliğinde bulunmuştur ve halen işbirliği devam etmektedir. 25 yıllık ortaklık ile şuanda merkezi Ankara, alt ofisleri İstanbul ve Gaziantep'te olan ülke genelinde 15 farklı mevkideki 900'den fazla çalışan ile IOM küresel olarak en büyük görevlerinden birini Türkiye'de gerçekleştirmektedir. Temel olarak IOM aşağıdaki destekleri sunmaktadır (IOM Turkey (t.y.), <https://turkey.iom.int/iom-turkey>);

- Gıda Dışı Yardım Projesi: Battaniye, kilim, giyim, kömür ve soba gibi temel ve hayati destek maddeleri en dezavantajlı bireylere ulaştırılmaktadır.
- Kişisel Temizlik Maddeleri Dağıtımı: Sabun, diş fırçası, lavabo, bebek bezi gibi içeriği olan paketler Güneydoğu Anadolu'da dağıtılmaktadır.
- Yiyecek Desteği: IOM, yemek ihtiyacı olanlara günlük sıcak yemek verilmesi için yemekhanelere destek vermektedir. Ayrıca temel gıda maddelerine erişebilmek için ailelere gıda kartları verilmektedir.
- Okul Servisi: Eğitimin önündeki engellerden birisi mesafedir, IOM Güneydoğu

Anadolu’da okul servisleri aracılığıyla bu engeli ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. MEB ve IOM arasında 20 bin öğrencilik taşıma protokolü görüşmeleri olmuş, AB ile imzalanan hibe anlaşması ile 45 bin öğrencinin taşıma hizmeti giderlerinin karşılanabileceği ve PICTES kapsamında 40 bin öğrenciye taşıma hizmeti sunulabileceği görüşülmüştür.

5.3.1.5.1. Sağlık Yardımı

2017 yılının Haziran’ında IOM Suriye - Türkiye sınırında bulunan Hatay şehrinde her ay yaklaşık 5.600 mülteci ve göçmenin sağlık hizmetine erişebilmesi amacıyla Türkiye’de bulunan Saraykent GSM’ye yaklaşık çeyrek milyon avro tutarında tıbbi cihaz teslim etmiş ve ekipman alımı AB tarafından finanse edilmiştir. Teslim edilen bu tıbbi cihazlar 6,7 milyon avro olan projenin bir parçasıdır. Tıbbi cihaz tedarikinin yanında projede yerel halka ve Suriyeli bireylere ulaşılmasını için bir sağlık kliniği ve iki toplum merkezi işletilmektedir. Temmuz 2015’ten beri 190.000’den fazla Suriyeli ve yerel halk bu hizmetlere erişmiştir (IOM, 2017b).

IOM, İstanbul’da Suriyelilere tıbbi destek veren bir kliniği desteklemektedir. Genel sağlık, çocuk sağlığı, kadın sağlığı, iç hastalıklar, tıbbi laboratuvar analizi, ücretsiz ilaç destekleri sunulmaktadır. İkinci klinik Antakya’da açılacaktır.

IOM, İstanbul’da ve Güneydoğu Anadolu’da yetişkinlere ve Suriyelilere resmi-gayri resmi eğitim, beceri ve dil programı, hukuki danışmanlık ve psiko-sosyal destek sunan toplulukları desteklemektedir (IOM Turkey (t.y.), <https://turkey.iom.int/syria-response>; T.C. KDK, 2018: 143)

İsviçre Konfederasyonu tarafından finanse edilen Adana Büyükşehir Belediyesi Göçmen Koordinasyon ve Uyum Merkezi, göçmenlerin yaşamlarını iyileştirmek ve toplum bağlarını güçlendirmek amacıyla Kasım ayında açılmıştır (IOM, 2018b).

5.3.1.5.2. Suriyelilerin Yeniden Yerleştirilmeleri ve Oturma İzni Almaları

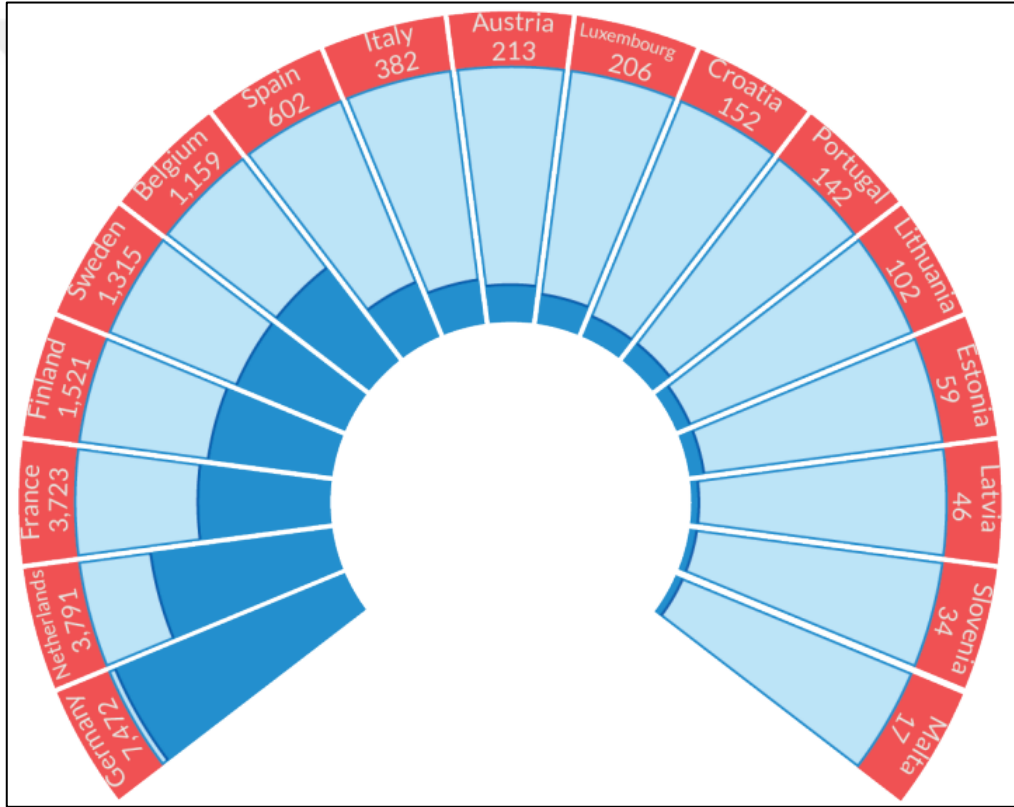
18 Mart 2016 tarihinde yapılan AB – Türkiye Mültecilerin Geri Kabulü anlaşması uyarınca AB’nin verdiği bilgiye göre 4 Nisan 2016’dan itibaren 2018 yılının sonuna kadar 1.807 göçmen ve sığınmacı Yunanistan’dan Türkiye’ye geri kabul edilmiştir. 2019 Ocak ve Şubat aylarında 28 geri kabul gerçekleştirilmiştir. (IOM, 2019: 7).

Grafik 21: 18 Mart 2016 AB – Türkiye Anlaşmasında göre Türkiye'ye Geri Kabul Edilenler

2016	801
2017	684
2018	322
January	19
February	9

Kaynak: IOM, 2019: 7

Grafik 22: 18 Mart 2016 AB – Türkiye Anlaşmasında göre AB'ye Yerleştirilenler

Kaynak: IOM, 2019: 8

Grafik 23: Türkiye’de Oturma İzni Alan 10 Uyruk

Iraq	104,444
Syrian Arab Republic	99,643
Turkmenistan	67,522
Azerbaijan	65,027
The Islamic Republic of Iran	44,313
Afghanistan	39,283
Russia Federation	36,507
Uzbekistan	34,727
Egypt	25,784
Kirgizistan	25,645

Kaynak: IOM, 2019: 3

Anlaşmanın amacı düzensiz göçü ortadan kaldırıp organize ve güvenli olarak bunu sağlamaktır. Bu doğrultuda Yunanistan’dan Türkiye’ye geri kabul edilen her bir Suriyeli için Türkiye’de olan bir başka Suriyeli AB’de doğrudan yerleştirilecektir. 28 Mart 2019 tarihli GİGM verilerine göre, 4 Nisan 2016’dan bu yana toplamda 20.936 Suriyeli “1’e 1” ilkesine uygun olarak IOM’un yardımlarıyla Avrupa’da yeniden yerleştirilmiştir. Grafik 21, Grafik 22, Grafik 23’te yeniden yerleştirilen, geri kabul edilen ve oturma izni alanların 2019 itibarıyla güncel sayıları verilmiştir (IOM, 2019: 8).

5.3.1.5.3. Suriyelilere İş Bulma/Kurma Yardımı

IOM aynı hibe projesi ile 300 Suriyeli, Türkiye’de işletme kurmaya başlamaktadır. Şubat 2017 ayında başlatılan aynı hibe programıyla, özel olarak tasarlanmış 28 farklı alet seti Suriyelilere dağıtılmıştır. Bu programdan en az 1500 Suriyelinin yararlanması öngörülmektedir. IOM işe yerleştirme programında, Türk işverenlerine çalışma izni çıkarma konusunda yardımcı olmanın yanı sıra, çalışma izni masraflarının tamamını ve bir yıllık maaş ile sosyal güvenlik masraflarının yarısını karşılayarak nitelikli Suriyelilerin işe alınmaları için teşvik etmektedir. Şimdiye kadar IOM Türkiye 57 farklı pozisyona Suriyeli yerleştirmek için Güneydoğu Anadolu’daki özel şirketlerle anlaşarak bunlardan sekizini Ocak ve Şubat aylarında işe yerleştirmiştir. IOM, mülakatlar, nihai seçim ve çalışma izni başvurusu dahil olmak üzere genel işe alım sürecini desteklemektedir. IOM’un geçim desteği projeleri PRM tarafından finanse edilmektedir (IOM, 2017a).

5.3.1.5.4. Kurumlara Verilen Eğitimler

25 yılı aşkın süredir, IOM göç yönetimi sistemlerini geliştirmek için Türk Hükümeti’yle yakın işbirliği içerisinde. 2017 Ocak ayından Mart ayına kadar IOM, seyahat belgeleri sahteciliğinin tespiti, geri gönderme merkezlerinde insan hakları temelli sistem oluşturulması ile karma göç ve hassas konumdaki göçmenlerin korunması konularında kapasite geliştirici çalıştaylar düzenlemiştir. IOM, Birleşik Krallık tarafından sağlanan finansman ile sahte seyahat belgeleri

sahteciliğinin tespiti konusunda üçü uygulamalı olmak üzere, dört farklı uzmanlık eğitimi düzenlenmesine katkı sağlamıştır. 2017'nin ilk üç ayı boyunca 160 polis memuru sertifika alarak, bu proje kapsamında toplamda verilen sertifika sayısı 230'u geçmiştir (IOM, 2017a).

Geri Gönderme Merkezleri'nden 104 güvenlik ve hizmet personeli Gaziantep ve Antalya'da gerçekleşen programlara katılmışlardır. IOM ayrıca Birleşik Krallık'ın desteğiyle gerçekleşen "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün Geri Gönderme Merkezleri'nin Kapasitesini Uluslararası İnsan Hakları Standartları Çerçevesinde Güçlendirmesine Destek" projesi kapsamında GİGM personeli çeşitli kapasite oluşturma programları düzenlemiştir. GİGM'den 54 uzman Ankara'da "İdari Kapasitenin Güçlendirilmesi" konulu beş günlük bir kursa katılmışlardır. Erzurum, Kırklareli ve Van Geri Gönderme Merkezleri'nde görev yapan 229 güvenlik personeli "İnsan Hakları ve Geri Gönderme Merkezi Yönetimi" konulu iki günlük bir eğitim kursuna katılmışlardır. Kapasite oluşturma hizmetlerinin sunumuna ilaveten IOM, 19 ildeki Geri Gönderme Merkezi'ne dağıtılmak üzere giyecek, tekerlekli sandalye, beşik ve sedye tedarik etmiştir (IOM, 2018a).

5.3.1.5.5. Kurumlara Yapılan Ekipman Yardımı

Avrupa'ya ulaşmaya çalışan düzensiz göçmenleri denizden kurtarma ve düzensiz göçü önleme kabiliyetini artırmak için Sahil Güvenlik Komutanlığı 15 Haziran 2017 tarihinde iki modern arama ve kurtarma gemisini teslim almıştır. Sahil Güvenlik Komutanlığının operasyonel kapasitesi bu gemiler ile daha da güçlenecektir. Gemiler IOM ile AB'nin imzaladığı 20 milyon avro'luk bir anlaşmanın parçasıdır. Özel olarak denizden hayat kurtarma ve düzensiz göçü engellemeye yönelik tasarlanan botlar, arama ve kurtarma operasyonların daha etkin gerçekleştirilmesi için devriyelerin sıklığı ve menzilin artırılmasına yardımcı olan, hızlı, zorlu hava şartlarında etkin operasyon kabiliyeti açısından yüksek fayda sağlayacağı öngörülmektedir. Alabora oldukları zaman yeniden kendilerini düzeltebilen, denizcilikte haciyatmaz olarak tabir edilen botlar hidrolik platformları açısından Sahil Güvenlik Komutanlığına denizden kurtarma çalışmaları kapsamında öncekinden daha etkin fayda sağlayacaktır. Düzensiz göçle mücadelede göçün denizden gerçekleşmesi nedeniyle Sahil Güvenlik Komutanlığı gemilerinin öneminin bir hayli yüksek olduğunu ifade eden Sahil Güvenlik Komutanı Tuğamiral Bülent Olcay, son yıllardaki artan denizden düzensiz göçün oluşturduğu yoğun temponun yıllık ortalama seyir/devriye saatlerini fazlasıyla artırdığı ve dolayısıyla gemilerde arızalanma oranlarının yükseldiğini, bu sebeple planlı bakım zaman aralıklarının kısalarak makine ömürlerinin hızla tükenmeye başladığını belirtmiştir. Bu hususta ortaya çıkan görünmeyen maliyetlerin en açık örneği, aşırı kullanım nedeniyle ömrünü erken dolduran 9 Sahil Güvenlik gemisidir. Bunlar, planlanandan ortalama 2-3 sene önce, 2016 yılı sonunda hizmet dışına ayrılmak zorunda kalmıştır. Özetle, AB fonlarıyla sağlanan yeni sahil güvenlik botları kapasite artışı sağlamaktan daha çok kayıpların kısmi telafisi anlamına gelmektedir. İlk iki bot, 15 Haziran 2017'de Sahil Güvenlik Komutanlığı'na ulaşmıştır. Projeye göre verilmesi gereken kalan dört botun yılsonu itibarıyla Sahil Güvenlik Komutanlığı'na

verileceği tahmin edilmektedir (Birleşmiş Milletler Türkiye Dergisi (t.y.), <https://www.bmdergi.org/language/tr/sahil-guvenlik-komutanligina-destek-amacli-20-milyon-avro-tutarindaki-ab-projesiyle-daha-fazla-gocmenin-hayati-kurtarilacak/>).

IOM, İngiltere tarafından fonlanan üç farklı proje ile, Emniyet Genel Müdürlüğü'nü ve Sahil Güvenlik Komutanlığı'nı desteklemek amacıyla bu kurumlara insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı ile mücadelede fayda sağlayacak olan pasaport okuma cihazı, gece görüş gözlüğü gibi ekipman teslimatı gerçekleştirmiştir. Sahil Güvenlik Komutanlığı'na ise katlanır kurtarma sepet sedyeleri, hava kurtarma platformları, deniz kurtarma platformları gibi kurtarma ekipmanları temini gerçekleştirmiştir (IOM, 2017b).

5.3.1.5.6. Aile Destek Programı (ADP-FAP)

Federal Almanya Dış İşleri Bakanlığı tarafından finanse edilen FAP, Türkiye ve Lübnan'da Haziran 2016'dan beri ve Erbil'de Şubat 2017'den beri faaliyet göstermektedir. Almanya'da mülteci statüsü hakkı elde etmiş, aile bireyine sahip Suriyelilerin yeniden birleşmelerine yardım etmeye devam etmektedir. FAP, kurulduğundan beri 100.000'den fazla insana telefon, mail veya sosyal medya aracılığıyla yardımda bulunmuştur (IOM, 2017).

IOM ADP'yi 16 ay daha uzatma kararı almıştır. Bunun nedeni, Akdeniz'den gelen düzensiz göç dalgasından sakınmak, hassas durumdaki göçmenlere Almanya aile birleşimi vizesine başvurma konusunda yardımcı olmaktır. Iraklı ve Suriyeli aileleri düzensiz ve güvensiz göç yollarına başvurmadan caydırmak, Alman konsolosluk personeline destek vermek, Iraklı ve Suriyeli yararlanıcıların Alman toplumuna daha başarılı şekilde entegre olmaya hazırlanmasına zemin hazırlamak için bu program yürütülmektedir. ADP'den yararlanıcı sayısı 162.000'i geçmiş durumdadır ve 20.000'den fazla birey Türkiye'de bulunan iki merkeze, başvuru yapmak için gitmiştir (IOM, 2017b).

5.3.1.6. Dünya Gıda Programı (WFP)

Her yıl yaklaşık 83 ülkede 91.4 milyon insana yardım eden WFP, dünyanın önde gelen hayat kurtaran ve hayat değiştiren insani organizasyonlarından olan acil durumlarda gıda yardımı dağıtan ve çeşitli topluluklarla çalışarak beslenmeyi geliştirme ve iyileştirme sağlayan bir BM örgütüdür. Her gün 5.000 kamyon, 20 gemi ve 92 uçak gıda ve diğer yardımları en çok ihtiyacı olanlara ulaştırmaktadır. WFP genelde beslenme olmak üzere özellikle anneler ve çocuklar, yetersiz beslenme üzerine projeler geliştirmektedir. WFP okulda beslenme programı uygulamak anlamında dünyadaki en büyük organizasyondur ve bu uygulamayı 50 yıldır yürütmektedir. WFP her yıl 3 milyon metrik ton gıda almaktadır ve bu gıdaların ¾'ü gelişmekte olan ülkelere alınmaktadır. Bu gıdalar alınırken ihtiyaç bölgesine en yakın yerden sağlanarak para, zaman ve kargo ücretinden

tasarruf sağlanmaktadır ve alınan ürünler ile yerel ekonomiye de katkı sağlanmış olmaktadır. Tamamen gönüllülük esasına dayanılarak fonlanan WFP 2017’de 6 milyar avro bağış toplamıştır. Bünyesinde 150.000 den fazla kişi çalışmakta olup, bunların %90’ı yardım ettiği ülkede yaşamaktadır. WFP, 36 kişilik bir yönetim kurulu tarafından yönetilmekte ve 2 kardeş kurumla yakından çalışmaktadır. Bu kurumlar Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu (IFAD – International Fund for Agricultural Development) ve Birleşmiş Milletler Dünya Gıda ve Tarım Örgütü (FAO – Food and Agriculture Organization) dır. WFP aynı zamanda 1.000’den fazla ulusal ve uluslararası STK ile gıda yardımı sağlamak ve açlığın altında yatan nedenlerle mücadele etmek için ortaklık yapmaktadır (World Food Programme [WFP] (t.y.), <https://www1.wfp.org/overview>)

WFP, Türkiye ve Ürdün’den gıda yardımları olarak kuzey ve güney Suriye’deki bölgelere ulaştırılmaktadır. Her ay Suriye sınırındaki ülkelerde yaşayan 1.5 milyon kişiye yardım yapılmaktadır. 2019 Mart’a kadar 136 milyon dolar ile bu yardımlar fonlanacaktır. WFP, Lübnan, Ürdün, Türkiye, Mısır, Irak’ta bulunan neredeyse 1.6 milyonu bulan en hassas durumda olan Suriyelileri desteklemektedir. Satın alım kartı vasıtası ile WFP ailelere kendi tercih ettikleri dükkanlardan taze ürünler, günlük süt ve süt ürünleri, et ve tavuk almaları için maddi destek olmaktadır. Bu yardım kapsamında Suriye’ye komşu ülkelere 3.8 milyar dolar para aktarılmıştır (WFP (t.y.), <https://www1.wfp.org/emergencies/syria-emergency>).

Türkiye’de yaklaşık 4 milyon mülteci yaşamakta ve bunların 1.5 milyonu en hassas/dezavantajlı grup kategorisinde bulunmaktadır. Bu grupta bulunanlar SUY (ESSN) vasıtası ile WFP’nin Türk Kızılayı ve Türk Hükümeti ile yakın çalışmalarıyla üretilen projelerle desteklenmektedir. Bu program başladığından beri geçen iki yılda SUY yardımı ile kendi kendilerine yetemeyen aileler onurlu bir hayata ulaşmışlardır (WFP (t.y.), <https://insight.wfp.org/art-by-syrian-mother-captures-her-experience-as-a-refugeeinturkey> 959e2936c978_ga=2.218398617.1832310829.15534382071470651629.1553334907).

İstanbul’da 23-24 Mayıs 2016’da 173 ülkenin katılımıyla Dünya İnsani Zirvesi gerçekleştirilmiştir ve zirve sonunda bir anlaşma imzalanmıştır. Ülkelerin ilan ettiği bir dizi taahhütleri içeren bu anlaşma Büyük Anlaşma olarak bilinmektedir. Bu zirveye dünyanın en büyük 30 bağışçı ve aktörleri katılmıştır ve bunlardan biri de WFP dir. Burada insani yardımların etkinliğinin artırılması ve ihtiyacı olan insanlara daha fazla ulaşmak amaçlanmıştır (Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara, 2016; WFP Turkey, 2017).

5.3.1.6.1. Sosyal Uyum Yardımı – SUY (The Emergency Social Safety Net - ESSN)

Bugüne kadarki en büyük insani yardım programı olan FRIT vasıtasıyla Türkiye’de yaşayan Suriyelilere AB tarafından yardım sağlanmaktadır. Bu kapsamda, 2016 ve 2017 yıllarında yabancıların ve yerel halkın ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 3 milyar Euro ayrılmıştır. Bunun bir

kolu, Aralık 2016'da başlatılan Nakit Temelli ve Çok Amaçlı Nakit Transfer Programı olan SUY'dur. Bu programın amacı, en hassas durumda bulunan 1.3 milyon sığınmacıya temel ihtiyaçlarının karşılanması için destek sağlamaktır. Program kapsamında belirlenen şartlara sahip her bir hane, dükkân ve marketlerde veya ATM'lerde kullanılacak bir banka kartı (KIZILAYKART) almaktadır. Bu karta, her bir hane üyesi için aylık 120 Türk lirası (44 dolar) yüklenmektedir. İlave olarak, üç aylık yüklemeler şeklinde de destekleyici ödemeler almaktadırlar (WFP, 2017a: 3).

SUY (ESSN), banka kartları vasıtasıyla çok amaçlı nakit ödeme aracıdır. Bu kartla Türkiye'deki en hassas/dezavantajlı grupta olan Suriyelilere aylık ödeme sağlanmaktadır. Yardımı alanlar kart vasıtasıyla ister nakit olarak ATM'den parayı çekip kira, fatura vs. ödeyebilmekte, ister marketlerden ve buna benzer yerlerden gıda, yakıt alabilmektedirler. Böylece kişiler kendi önceliklerine göre bu yardımı kullanabilmektedirler. Bu yardım yüzde 85 oranında direkt olarak ihtiyacı olan kişilere ulaştırılmaktadır. SUY Büyük Anlaşma (Great Bargain) kapsamında verilen taahhüt/alınan kararlar sonucu ortaya çıkmış bir uygulamadır. Türkiye'ye ECHO kapsamında verilen 3 milyar avroluk yardımın bir parçasıdır (WFP Turkey, 2017).

AB tarihinin en büyük insani yardım programı olan SUY, başlatılmasından yaklaşık 2 yıl sonra Türkiye'de bulunan yaklaşık 1.4 milyon mülteciye ulaşmış durumdadır. Bu program AB tarafından FRIT ile fonlanmaktadır. Güncel olarak çoğunluğunun Suriyelilerin oluşturduğu yaklaşık 4 milyon mülteciye ev sahipliği yapmasıyla dünyadaki en büyük mülteci nüfusun bulunduğu ülke Türkiye'dir ve SUY programı ile bu mülteci ailelerinden en çok hassas/dezavantajlı olanlar yardıma hak kazanmaktadır. WFP tarafından yapılan araştırmalara göre programın başladığı 2016'dan bu yana çocuğunu okuldan alanların sayısı %50, anne babalardan çocuklarına yedirmek için kendilerinin daha az yediğini söyleyenlerin sayısı ise %45 azalmıştır (WFP, 2018a).

Avrupa Konseyi tarafından 2015 yılında Türkiye'deki mültecileri desteklemek amacı ile oluşturulan FRIT, ciddi bir ek finansal kaynak olarak AB'nin yaptığı çağrı üzerine oluşturulmuştur. FRIT, insani yardım ve insani yardım haricinde kalan projeler için toplam 6 milyar avroluk bir toplam bütçeye sahiptir. İlk 3 milyar avrosu 2016 - 2017 senelerini, ikinci 3 milyar avrosu 2018 - 2019 senelerini kapsamaktadır. AB'nin yaptığı İnsani Yardım Programı kapsamındaki 3 milyar avroluk bu yardımla, 2016 Aralık ayında başlayan SUY projesinin 2019'un başlarına kadar devam etmesi planlanmıştır. 2019 için AB'nin insani yardım fonu 640 milyon avro olarak belirlenmiş ve bu meblağın 80 milyon avrosu acil durumlarda eğitim desteğine ayrılması planlanmıştır. Hem kalkınma yardımını hem insani yardım içeren FRIT, 3 milyar avroluk ikinci diliminin bir parçasıdır. SUY, WFP ve Türk Kızılayı'nın Türk kurumlarıyla yakın ortaklık içinde yürütülen, bugüne kadar AB tarafından yaklaşık 1 milyar avro ile fonlanan, Suriyelilerin temel gereksinimlerinin karşılanması amacıyla aylık 20 avro nakit yardımı ve üç ayda bir ek ödeme alınan bir projedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2019).

Avrupa Birliği Komisyonu İnsani Yardım ve Kriz Yönetiminden sorumlu Christos Stylianides, “500.000 kişiye 6 aydan daha kısa sürede ulaşmak çok büyük bir başarıdır. Geleneksel yolla yapılan yardım zaman olarak daha maliyetli, daha uzun ve gerçekten asıl ihtiyaç sahiplerine ulaşmayabilirken, günlük ihtiyaçların karşılanabildiği nakit yardımı bunu çok daha mümkün kılmıştır. İnsani yardım aktörleri ve Türk hükümeti ile güzel bir ortak çalışma yaparak bu sayıyı ikiye katlamayı hedefliyoruz” demiştir. Bu programa Türkiye’de yaşayan mülteciler Türk Kızılayı ofislerine veya Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvurmakta ve en hassas/dezavantajlı grupta oldukları değerlendirilirse SMS ile bilgilendirilmektedirler. Eğer uygun görülmezse yine SMS ile ailevi durumlarının değişmesi durumunda yeniden başvurmaları iletilmektedir (WFP, 2017b).

Bağımsız araştırmalar göstermiştir ki SUY ile yapılan nakit yardımları ile ailelerin borçlanma miktarları 750 TL’den 350 TL’ye düşmüştür. Aşırı fakir olan ve bu programa katılanların yüzdesi 20.8 den 11.7’ye gerilediği 2017 yılında WFP, Türk Kızılayı ve Dünya Bankası tarafından yapılan araştırmalarda ortaya koyulmuştur (WFP, 2018b).

Yapılan incelemelerde bu yardımları alan ailelerin yüzde 90 olan fakirlik seviyelerinin yüzde 60 a düşürüldüğü, 2018 Eylül ile 2017 Aralık kıyaslandığında bir miktar kötüleşme tespit edilmekle beraber bunun Türk lirasının değer kaybetmesiyle alım gücünün azalmasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Uygun görülen ailelere kişi başı 120 Türk lirası yardım yapılmakta ve engelli olan bireylere ekstradan 600 Türk lirası tutarında yardım yapılmakta, UNICEF’in fonladığı ŞEY projesi bu kart vasıtası ile yapılmaktadır. Bu kart ve SUY projesi ileride yapılacak olan yardımlara da altyapı sağlaması açısından oldukça önemlidir. Bu proje AB nin birimlerinden olan ECHO - European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations tarafından fonlanmakta, WFP, Türk Kızılayı, AÇSHB ortak çalışmasıyla yürütölmektedir. Ayrıca, AFAD tarafından koordine edilmekte, kimlik kartları ve adres kayıtları için GİGM ve İçişleri Bakanlığı Nüfus Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile desteklenmektedir (WFP, 2018c: 1-2).

Türkiye 2019 itibarıyla çoğunluğu Suriyeli olan 3.9 milyon yerinden edilmiş kişiye ev sahipliği yapmakta ve bu özelliği ile dünyada birinci sırada bulunmaktadır. Yerinden edilen yaklaşık 143.500 kişi hala kamplarda yaşamaktadır. 2016 yılının Eylül ayında AB ile WFP arasında imzalanan Avrupa tarihinin en büyük yardımı olan SUY programı, 348 milyon avroluk anlaşmadır. 2016 yılında İstanbul’da kabul edilen Büyük Anlaşma’nın gereklerini yerine getirmek için ECHO ile ortaklaşa olarak Türk Kızılayı’na ve Türk Hükümeti’ne bir milyonun üzerinde olan Türkiye’de yaşayan yabancı nüfusun acılarını azaltmak ve kamp dışında yaşayan Suriyelilere de normal yaşam olanaklarını sağlamak için destek olunmuştur. AB’nin en son katkısı 2017 yılının Aralık ayında 650 milyon avro olmuştur ve bu katkının SUY programını 2019 Temmuz ayına kadar sürdürmesi beklenmektedir (WFP (t.y.), <https://www1.wfp.org/countries/turkey>).

5.4. Türkiye'deki Suriyelilere Yardım Yapan Uluslararası Hükümet Dışı Kuruluşlar (NGO – Non Governmental Organizations)

5.4.1. Welthungerhilfe (WHH)

Almanya'nın politik veya dini bağlantısı bulunmayan ve kar amacı gütmeyen en büyük yardım kuruluşlarından birisidir. 1962 senesinde, FAO şemsiyesi altında kurulmuştur. WHH, dünya çapında ihtiyaç sahibi olanlar için acil durum yardımlarının yanında uzun vadeli kalkınmaya dayalı faaliyetler de yürütmektedir. 2016 senesinde 407 uluslararası proje ile 39 ülkede 8,4 milyon insana destek sağlamıştır. WHH'nin temel prensibi, insanların kendi kendilerine hayatta kalabilmelerine katkı sağlamaktır. Yerel ortak kuruluşlarla birlikte, yapıları güçlendirerek projelerin uzun vadede başarılı olması hedeflenmektedir (Welthungerhilfe [WHH] (t.y.), <http://welthungerhilfe.org.tr/who-we-are/?lang=tr>).

Welthungerhilfe, Almanya Federal Cumhuriyeti himayesindeki onursal üyeler tarafından yürütülmektedir. WHH Türkiye Bürosunun merkezi Gaziantep'te yer almaktadır ve Türkiye, Suriye ve Irak'a hizmet sunmaktadır. Kuzey Irak'ta 2015 yılının Şubat ayından beri kayıtlı durumda iken, Türkiye Bölge Ofisi 2013 yılının Eylül ayından beri kayıtlıdır. 2013'ten bu yana, Welthungerhilfe program bölgesinde bulunan yerlerinden edilen ailelere (IDP) ve mültecilere refahlarını ve yaşamlarını sağlamalarına katkıda bulunmak amacıyla gıda ve yaşam desteği, kış setleri ve hijyen kiti sağlamaktadır (WHH (t.y.), <http://welthungerhilfe.org.tr/whh-turkey/?lang=tr>).

AB'nin toplam 6 milyar avroluk bir yardım olan FRIT bütçesinden, taahhüt edilen ilk 3 milyar Avro fon kapsamında, Welthungerhilfe projeleri de faydalandırılmıştır. "İnsani Koruma Yardımı, Gıda Güvenliği/Geçim Kaynakları" öncelikli alanlarında, Suriye'nin geçim kaynağı ve korunmasının iyileştirilmesi için çok amaçlı nakit para kartı yardımı ile mülteciler ve vaka yönetimi tanımıyla 2.600.000 avro net yardım yapılmıştır. 2018 yılında ise, aynı örgüte Türkiye'ye taahhüt edilen ikinci 3 milyar Euro fon kapsamında, "İnsani Koruma Yardımı" öncelikli alanından, Eskişehir, İstanbul, Kütahya, Ankara, Bilecik ve Van'da yaşamakta olan mültecilere yönelik koordineli ve entegre koruma yardımı çerçevesinde 3.500.000 avro kontrat yapılarak, proje kapsamında 1.750.000 avro net ödeme yardımı yapılmıştır (European Commission, 2019d: 4,8).

5.4.1.1. Gıda Desteği Projesi

01.07.2016 - 31.12.2018 tarihleri arasında bağış yapan kurum Alman Dışişleri Bakanlığı, uygulama ortağı Altın Hilal (Golden Crescent), bütçesi 6.825.000 avro, hedef kitlesi 49.800 kişi, uygulama bölgesi Hatay, Kilis;

01.07.2016 - 28.02.2018 tarihleri arasında bağışlayan kurum Alman Dışişleri Bakanlığı, uygulama ortağı Çek Cumhuriyeti kökenli Yardıma Muhtaç İnsanlar Örgütü (People In Need Czech Republic), bütçesi 5.743.000 avro, hedef kitlesi 273.800, uygulama bölgesi Kahramanmaraş, Halep, İdlib olan projeler uygulanmıştır. Projelerin ikisinin de amacı hassas durumda olan Suriyelilere, belirlenmiş piyasalarda yiyecek ve diğer temel ürünleri satın almalarını sağlamak için aylık olarak 87 Türk lirası, ikinci aşamada 105 Türk lirası nakit yardım sağlanmaktadır. Özel olarak Altın Hilal'in uygulama ortağı olduğu projede engelli kişiler veya kadınlar gibi savunmasız Suriyelilere bireysel destek sağlanarak aylık olarak yaklaşık 100 kişinin bu hizmetlerden yararlanması planlanmıştır. Yardıma Muhtaç İnsanlar Örgütü'nün uygulama ortağı olduğu projede ise battaniye, ilave yatak veya soba gibi kış eşyaları satın alınabilmesi için ekstra ek destek verilmiştir (Kaya, 2019: 512-513).

5.4.1.2. Sosyal Uyum Projesi

01 Kasım 2015 – 30 Eylül 2017 tarihleri arasında Suriyelilerle Türkiye'deki Ev Sahibi Topluluklar Arasındaki Sosyal Uyumun İyileştirilmesi Projesi uygulanmıştır. Bağışçı kurum GIZ, uygulama ortağı İnsan Kaynakları Geliştirme Vakfı, Sultanbeyli Mülteciler ve Sığınmacılarla Dayanışma Derneği, Kızıltepe Lider Kadınlar Derneği ve Welthungerhilfe'tir. Bütçe 3.000.000 avro, hedef kitle 69.660 kişidir. Projenin amacı, İstanbul ve Mardin'deki toplum merkezlerinin desteğiyle, Suriye ve Türk toplulukları arasındaki gerilimi ortadan kaldırmak, entegrasyonu geliştirmek ve sosyal uyumu güçlendirmektir. Bu proje, yasal ve psiko-sosyal destek hizmetleri, beceri geliştirme ve sosyal uyumu teşvik eden etkinlikler, Suriyeliler ve Türk ev sahibi toplum için kültürlerarası faaliyetler sunmaktır. Tüm merkezlerde psiko-sosyal danışmanlık verilmiştir (Kaya, 2019: 512-513).

1 Mayıs 2015 – 31 Ağustos 2017 arasında Okul öncesi eğitim ve sosyal entegrasyonprojesi uygulanmıştır. Özel bağışçı tarafından yapılan 625.000 avroluk yardım ile fonlanan projenin ortağı MUDEM'dir. Bu fon kapsamında Gaziantep ve Mardin illerinde Barış ve Sanat Merkezi kurulmuştur. Bu merkezlerde müzik ve sanat sınıfları ile halka açık kütüphane bulunmaktadır. Okullara öğrenci taşınmış, Suriyeli öğrencilerin okul ihtiyaçları karşılanmış ve Suriyeli öğrencilere yönelik bir okul yenilenmiştir. Bu proje kapsamında 1.850 kişiye ulaşılmıştır (WHH (t.y.), <http://welthungerhilfe.org.tr/category/programmes/#!/strengthening-the-resilience-of-refugees-and-host-communities-impacted-by-syria-crisis-in-lebanon/supporting-cultural-activities-in-southeast-turkey/>).

5.4.2. Spark

Suriye, Türkiye, Irak, Lübnan, Ürdün'de faaliyet göstermektedir. Türkiye'de bulunan Suriyelilerin 18-24 yaş arasında olanların yaklaşık sayısı 100.000 den fazladır ve bunun %5'ten azı

yükseköğretime erişebilmektedir. Yükseköğretime erişebilme ihtiyacına cevap olarak SPARK 2012’de Türkiye’de faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu tarihten sonra SPARK Türkiye Ofisi, Suriye’de 5 yükseköğretim enstitüsü açmıştır. SPARK Türkiye’de bulunan Mustafa Kemal Üniversitesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Mersin Üniversitesi, Harran Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi ile ortak çalışmaktadır. 3.000’den fazla Suriyeliye burs sağlamanın yanında, öğrenci hizmetleri & ilişkileri, ekonomik gelişme eğitimleri sağlamaktadır. SPARK, yerinden edilmiş gençlere Al Fakhoora, Katar tarafından sağlanan fonlar, EUTF (Madad) ile Suriye krizine cevap vermeye çalışmaktadır. Harran Üniversitesi ve Katar Kızılayı ile ortaklaşa olarak 860 kişiye mesleki eğitim sağlamaktadır. HES (Higher Education Services – Yükseköğretim Hizmeti) Projesi ile Suriyeli ve Filistinli mültecilerin yükseköğretime erişimini sağlamaktadır. Lübnan, Ürdün, Türkiye, Suriye, Irak, Doğu Kudüs, Batı Şeria’daki gençlere lisans, mesleki eğitim, teknik diploma ve kısa dönem burslar sunulmaktadır (SPARK (t.y.), <https://www.spark-online.org/projects/higher-education-services-hes/>; SPARK (t.y.), <http://spark-syria.eu/turkey/>).

SPARK vakfı yöneticisi Sayın Du Pont SPARK, Mart 2017’de Hatay’da düzenlenen Yükseköğretimde Suriyeli Öğrenciler ile alakalı bir konferansa katılmıştır. SPARK’ın 1994 yılında Bosna Savaşı sürecinde Amsterdam Üniversitesi öğrenci ve öğretim üyeleri tarafından kurulduğunu ve o tarihten itibaren SPARK’ın ihtiyaç duyulan Kosova, Somali, Libya, Tunus, Afganistan, Irak ve Filistin gibi yerlerde faaliyet gösterdiğini belirtmiştir (YÖK, 2017: 16).

SPARK 2017 Mart Ayında YÖK ile protokol imzalamıştır. TÖMER(Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi) tarafından sağlanan Türkçe Hazırlık Programı kapsamında 53 Suriyeliye Türk dil bursu verilmektedir (SPARK (t.y.), <https://www.spark-online.org/region/turkey/>).

5.4.3. Goal

1977 senesinde John O’Shea ve aynı düşünceye sahip arkadaşları tarafından Dublin İrlanda’da kurulmuştur. Aynı zamanda John O’Shea kuruluşun genel müdürüdür. O tarihten bugüne kadar dünya çapında çeşitli yerlerdeki yardıma muhtaç insanlara yardım etmişler veya yardım edilmesine aracı olmuşlardır. GOAL’in çalışmaları Avrupa Birliği, Irish Aid, UK Aid, BM,US Aid tarafından desteklenmektedir. 1979’da Kamboçya’daki soykırımı ilk yardım eden batı kökenli yardım kuruluşlarından olan GOAL, Kuzey Uganda ve Etiyopya’daki kıtlıklarda, 1998’de Hoduras’taki devasa kasırgada, 1994’te Ruanda soykırımında, Somali’deki kıtlıkta, 2010’da Haiti’deki depremde, 2004’te Güneydoğu Asya’yı vuran tsunamide, 2012’de Suriye Krizi’nde, 2015’te çeşitli yerlerde meydana gelen doğal afetlerde insanlara yardım etmiştir. Kurulduğundan beri yaklaşık 60 ülkede, ortalama olarak toplam 1.3 milyar Avro insani ve kalkınma yardımları yapmıştır (GOAL (t.y.), <https://www.goalglobal.org/about-us/our-story>; GOAL (t.y.), <https://www.goalglobal.org/about-us/finances>).

GOAL, artan Suriyeli mülteci nüfusu ve artan ihtiyaçları göz önüne alarak 2014 yılında Türkiye’de küçük bir insani yardım projesi başlatmıştır. 2015’te bu proje hükümet ile ortaklık kurarak temel sağlık hizmeti (primary health care) ve koruma konuları odaklı olmak üzere genişlemiştir. GOAL Türkiye’nin güneyinde 2 tane proje yürütmektedir. Bunlar, temel sağlık hizmetleri ve sosyal uyum/güvenlik programlarıyla Suriyelilerin dayanıklılığını artırmak ve Hayata Destek isimli Türk ortağıyla beraber hassas durumda olan Suriyeli ailelerin ihtiyaçlarını ailelere verecekleri kartlara yardım yükleyerek giderilmesini sağlamaktır. Verilen bu kartla aileler ihtiyaçlarını marketlerden kendileri seçerek alma olanaklarına erişebilmektedirler. GOAL 1.000’den fazla Suriyelinin Türk hastanelerine ulaşmasını sağlamıştır. 2015 yılı boyunca yaklaşık olarak 8.500 kişiye yardım edilmiş, 7 kişi istihdam edilmiş ve yardım programları vasıtasıyla yaklaşık 212.000 avro harcanmıştır ve bu harcanan miktarın çoğunluğunun kaynağı ECHO fonlarıdır. 2015 yılında İrlanda Hükümeti’nin resmi uluslararası yardım kuruluşu olan İrlanda Yardımları (IrishAid) Adana, Hatay, İdlib ve Kuzey Suriye’de krizden etkilenen Suriyelilerin dayanıklılığını artırmak için yapılan projeleri 750.000 avro ile fonlamıştır. ECHO 2015 yılında krizden etkilenen hassas durumda olan Adana ve Hatay’da yaşayan Suriyelilerin sağlık durumlarının iyileştirilmesi için 960.000 avro destek vermiştir (GOAL (t.y.), https://www.goalglobal.org/images/Annual_Report_-_Goal_2015_v2.pdf).

Adana’daki 5 adet Göçmen ve Halk Sağlığı Merkezi için personel tedariki ve lojistik destek sağlanmış ve 71.000’den fazla Suriyelinin sağlık hizmeti alması sağlanmıştır. Adana, Gaziantep, Kilis ve Hatay’da destek paketleri verilmiş, 17.000 Suriyelinin hukuksal destek ve sosyal uyum/güvenlik yardımı alması sağlanmıştır. GOAL, 2016 yılında Kırıkhan’da 250 hassas durumda olan hane halkına gıda ve gıda dışı yardım kartı desteğinde bulunmuş, Adana’da 1.500 mülteciye mesleki eğitim desteği sağlamış ve 16.000 mülteciye hukuksal destek ve sosyal uyum/güvenlik yardımı sağlamıştır. İrlanda Hükümeti’nin resmi uluslararası yardım kuruluşu olan İrlanda Yardımları (IrishAid) 2015 yılında olduğu gibi 2016 yılında da Adana, Hatay, İdlib ve Kuzey Suriye’de krizden etkilenen Suriyelilerin dayanıklılığını artırmak için yapılan projeleri 750.000 avro ile fonlamıştır. Aynı şekilde ECHO da 2015 yılında olduğu gibi krizden etkilenen hassas durumda olan Adana ve Hatay’da yaşayan Suriyelilerin sağlık durumlarının iyileştirilmesi için 1.317.000 Avro destek vermiştir. GOAL, 2017 yılında Türkiye’ye 666.000 avro yardım yapmıştır (GOAL (t.y.), https://www.goalglobal.org/images/Annual_Report_-_Goal_2016_-_FINAL_v2.pdf; GOAL (t.y.), https://www.goalglobal.org/images/GOAL_Annual_Report_2017_FINAL_for_web.pdf).

5.4.4. Danimarka Mülteci Konseyi – The Danish Refugee Council (DRC)

Danimarka Mülteci Konseyi kar amacı gütmeyen hükümet dışı bir insani yardım kuruluşudur ve 1956 yılında kurulmuştur. 40’tan fazla ülkede faaliyet göstermekte ve krizden etkilenen kişilere, mültecilere, yerinden edilmiş kişilere (internally displaced persons) ve ev sahibi halka İnsan

Hakları Bildirgesi prensipleri temelinde yardım sağlayan dünya çapında Danimarka adına çalışan bir kuruluştur (Danish Refugee Council, 2018: 1). Suriye krizi sebebiyle Türkiye'ye gelen Suriyeliler ile ev sahibi halka yardım etmek için 2013 yılından beri Türkiye'de faaliyet göstermektedir. Hatay, Şanlıurfa, Kilis, Kahramanmaraş gibi Suriyeli nüfusun fazla olduğu yerlerde çalışmalarını yürütmektedir. DRC, geçim kaynakları ve mültecilerin ve yerel halkların haklarını korumaları konusuna odaklanmıştır. 2017 yılında yapılan faaliyetlerle, mültecilerden ve ev sahibi halktan toplam 15.745 kişiye, 2018 yılında ise toplam 71.390 kişiye ulaşılmıştır (Danish Refugee Council [DRC], 2018: 2).

DRC Türkiye'nin doğrudan yararlanıcıları mülteciler ile ev sahibi topluluklardır ve bütçesi 2017 yılında 14.900.000 dolar, 2018 yılında 10.200.000 dolar, 2019 yılında 7.000.000 dolardır. Bu bütçesini acil durum yardımları, yerinden edilmeye çözüm, toparlanma ve istikrar konularında faaliyet yaparak kullanmaktadır. DANIDA (Danish International Development Agency), UNHCR, KfW ve ECHO tarafından desteklenmektedir. AÇSHB, MEB, GİGM ve AFAD ile ortak çalışmalar yürütülmektedir (DRC, 2018: 4).

5.4.4.1. Koruma

Çok Yönlü Destek Merkezleri ve Toplum Merkezleri ile mültecilere güvenli bir çevre sunmak, cinsiyet temelli şiddet, erken evlilik gibi konularda destek olunmaktadır. Ayrıca seyahat güvenliği bilgisi adı altında, Suriye'ye geri dönmek isteyenlerin için mayın ve patlayıcı maddelere karşı farkındalığının artırılarak güvenli bir şekilde Suriye'ye dönmelerini sağlamak amacıyla kursalar verilmektedir. Bu koruma programı ECHO, UNHCR ve DANIDA tarafından desteklenmektedir (DRC, 2018: 3).

5.4.4.2. Meslek Edinme

Mültecilerin sosyal ve ekonomik anlamda kendilerine güven duygusunu kazanabilmeleri için bir işe girmelerine veya kendi işlerini kurmalarına yardım edilmesi bu programın temel amacıdır. Bunların yapılması için teknik beceri ve iletişim becerileri (hard and soft skills) eğitimleri verilmekte, girişimciler ve işverenler desteklenmektedir. Bu program Hatay, Şanlıurfa, Kilis ve Kahramanmaraş'ta uygulanmaktadır. 2018 yılında 6.023 kişiye meslek edinme konusunda danışmanlık verilmiş, 395 kişiye elektronik bakım ve programlama gibi konularda mesleki ve teknik eğitim sertifikaları verilmiş, 4.653 kişi problem çözme, iletişim, kendini kontrol edebilme gibi aktarılabılır beceri (transferable skills) eğitimleri almıştır. Ayrıca Hatay'da Hatay Ticaret Odası'nın da katkılarıyla birebir eğitim, ağ kurma (networking), küçük ve orta ölçekli girişimcilere fırsatlar sunan bir Meslek Gelişme Merkezi kurulmuştur. Meslek programlarımız DANIDA ve KfW tarafından desteklenmektedir (DRC, 2018: 3).

5.4.4.3. Ortaklık ve Kapasite Artırma

DRC, yerel aktörlerin kuvvetlendirilmesinin uzun dönemli olarak dayanıklılığın artırılmasına fayda sağlayacağını düşünmekte ve yerel aktörlere destek, uzmanlık ve yakın ortaklık teklif etmektedir (DRC, 2018: 4).

5.4.5. Hollanda Uluslararası İnsani Yardım Teşkilatı (IHHNL)

Hollanda IHH, 1993 yılından beri Hollanda'da yardım faaliyetlerini sürdürmektedir. İlk olarak Almanya'nın Freiburg şehrinde, Almanca ismiyle Internationale Humanitaire Hilfeorganisation (IHH) ve Hollanda'da 1993 Ekim'de bir grup genç tarafından kurulmuştur. Hollanda IHH, herhangi bir teşkilata bağlı olmayan müstakil bir yardım kuruluşudur, 500 civarında gönüllüsü, 12 binin üzerinde bağışçısı olan, 2018 itibarıyla yıllık 4.1 milyon avroyu geçen yardım bütçesiyle 30'a yakın yoksul ülkede yardım çalışmaları yürütmektedir (IHHNL (t.y.), <https://ihhnl.org/kurulus/>).

IHHNL, dünyanın pek çok yerinde yardıma muhtaç olan insanlara eşitli kampanyalar düzenleyerek bağışlar toplamakta ve bunları sahiplerine ulaştırmaktadır. Türkiye'deki Suriyelilere de kışlık yardımları, temel gıda maddeleri hijyen paketleri, kurban bayramlarında bağış yapanlar adına kesilen hayvanların etleri Suriyelilere ulaştırılmaktadır.

2014 yılındaki Ramazan yardımları dahilinde Kilis'te bulunan çok zor şartlar altında yaşayan Suriyeli mültecilere 1200 yardım paketi ve her aileye içinde temel gıda maddelerinin bulunduğu iki adet temizlik ve gıda malzemelerinin bulunduğu bir adet hijyen paketi olmak üzere toplam üç paket verilmiş ve ayrıca 250 aileye kurban eti dağıtımı yapılmıştır (IHHNL, 2014: 30, 44).

2015 yılında, Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerden 3000 kişi kesilen kurbanlardan istifade ettirilmiştir. Ayrıca 350 aileye (yaklaşık 4.000 kişi) içeriği makarna, un, şeker, yağ, hazır çorba olan 9 tonluk gıda paketi dağıtılmıştır (IHHNL, 2015: 19, 43).

2016 yılında, Türkiye'de bulunan Suriyeli mültecilerden 200 aileye (yaklaşık 1500 kişi), içeriği makarna, un, şeker, yağ, hazır çorba bulunan toplamda 5 ton yardım yapılmıştır (IHHNL, 2016: 22).

5.4.6. Diğer Kuruluşlar

Nolabbee Al Nedaa: Suudi Arabistan Prensi Türki Bin Talal Bin Abdulaziz Al Saud, İskenderun Limanı'na Suriye'deki ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmak üzere kendi himayesinde faaliyet göstermekte olan Nolabbee Al Nedaa yardım kuruluşunun sağladığı 1.000 tonluk insani yardım

malzemelerini Türk Kızılayı'na teslim etmiştir (Türk Kızılayı Dergisi, 2013: 42).

Norveç Kızılayı: Şehit Serhat Önder Çocuk Koruma Merkezini desteklemekte, çocukların gelişimsel ve psikolojik süreçleri takip edilmekte, ihtiyaç temelli bir eğitim yöntemi izlenmekte ve meslek uzmanlarınca çalışmalar yürütülmektedir. Türk Kızılayı Ankara Şubesi Aş Ocağı'ndan gelen yemekler öğlen ve sabah gelen çocuklara merkezde sunulmaktadır. Çocukların merkeze ulaşabilmeleri amacıyla servis hizmeti de sağlanmaktadır. Bu hizmet 36.163 kişiye ulaşmıştır.

Şehit Serhat Önder Çocuk Koruma Merkezi, Ankara'da bulunan, 2017 yılının Mart ayında faaliyete geçen, çocuklar için oluşturulan Genç Dostu Alan ve ÇDA projesi içerisindedir. 6- 18 yaş aralığındaki çocuklara, yaygın eğitim yöntemleriyle psiko-sosyal destek vermekte, çeşitli konu başlıklarında atölye çalışmaları, aktiviteler, eğitim ile seminerler düzenlenmektedir (Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü, 2019: 33).

SONUÇ VE ÖNERİLER

2010 yılının sonunda, tüm Arap dünyasını derinden etkileyen gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmeler kapsamında birçok Arap ülkesinde geniş halk kitleleri tarafından gösteriler yapılmış ve bu gösteriler bazı ülkelerde yönetimin değişmesine sebep olmuş, bazı ülkelerde de yöneticileri, yönetimde kalabilmek için halkın istekleri doğrultusunda reform yapmaya mecbur bırakmıştır. Suriye, Arap Baharı'nın etkilediği ülkelerden birisidir ve 2011 yılından beri Arap Baharı'nın etkisiyle Beşar Esad yönetimi ile Suriye halkı arasında yönetim mücadelesi yaşanmaktadır. Yıllar içerisinde bu mücadele uluslararası boyut kazanmış ve diğer ülkelerin de katıldığı bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu savaşta birçok Suriyeli hayatını kaybetmiş, yaralanmış, ailesini ve yaşadığı yeri kaybetmiştir. Bazıları ise hayatlarını koruyabilmek için ülke içerisinde göç etmek ya da Suriye'yi terk ederek komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır.

Arap Baharı sürecine daha detaylı bakılacak olursa; Tunuslu bir gencin işsizlik nedeniyle okuduğu mesleği yapamaması, pazarcılık yaparken bir zabitanın kendisine tokat atması, bunun üzerine kendisini valiliğin önünde yakması zincirleme olayı ile Arap Baharı'nın başladığı görülür. Arap Baharı, önce Tunus'u, sonra da etrafındaki diğer Arap ülkelerini etkilemiştir. Arap Baharı etkisiyle, komşu ülkelerde geniş halk kitlelerinin yönetim aleyhinde meydanlarda protesto yapması karşısında Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, Arap ülke liderlerine halklarını dinlemelerini, reform yapmalarını, daha özgür ve uzlaşmacı olmalarını tavsiye etmiş ve benzer ayaklanmaların Suriye'de yaşanmasına ihtimal vermemiştir. Ancak Arap Baharı'nın çıkış sebebi olan sıkıntılar Suriye'de de bulunmaktaydı; işsizlik, baskıcı yönetim, özgürce düşünememe, yolsuzluk, yöneticilerin zenginlik içinde yaşarken halkın sefalet çekmesi, gıda fiyatlarının pahalı olması... Bu sıkıntılar üzerine halk, komşu ülkelere gelmekte olan değişim rüzgarına katılarak yönetimin baskısına rağmen düşüncelerini özgürce dile getirmeye başlamıştır. Beşar Esad yönetimi bu durumdan rahatsız olmuş ve 2011 Mart ayında Dera'a bölgesinde bazı öğrenciler yakalanarak işkenceye maruz bırakılmışlardır. Bu olay Suriye'de tıpkı Tunuslu gencin kendisini yakması gibi bir etki göstermiştir. Halk yıllardır biriken tepkisini bu olayla göstermiş ve sokağa çıkarak protestolar yapmıştır. Beşar Esad yönetimi halkın tepkisini dindirmek için hamlelerde bulduysa da bir noktadan sonra halkın isteklerinin çok ve kabul edilemez olduğu düşünüldüğü için bu tavırdan vazgeçilmiştir. Ayaklanan halka ordu ile müdahale edilmiş ve binlerce ölü/yaralı ortaya çıkmıştır. Esad'ın halkına kendi ordusu ile müdahale etmesinden rahatsız olan ordu mensupları Esad ile yollarını ayırarak Özgür Suriye Ordusu'nu kurmuştur. Ortadoğu gibi, Suriye de yeniden şekillenmiştir. Bu şekillenme Arap Baharı'nın diğer ülkelerde yaptığı etkiye benzer olsa da sonuçları çok farklı olmuş, çok daha fazla kan dökülmüştür.

Suriye'deki güç mücadelesi, otorite boşluğunun yanı sıra yıkım, güvenlik zafiyeti, sosyal hizmetlerde aksama, göç ve toplumsal sorunlar gibi birçok sorunu beraberinde getirmiştir. BM verilerine göre Savaş nedeniyle 12 milyon kişi buldukları yeri terk etmiş, 5 milyondan fazla insan komşu ülkelere sığınmıştır. Ülkede sağlık hizmetleri, eğitim başta olmak üzere çoğu hizmet sekteye uğramıştır. Okulların 5'te 1'i kullanılamaz duruma gelmiş, okula katılım oranı yüzde ellinin altına düşmüştür. Çocuklar savaş nedeniyle eğitim alamamanın yanı sıra anne, baba ve diğer aile bireylerinin ölüm, yaralanma, sakat kalma vb. durumlarından kaynaklanan psikolojik travmalar ile boğuşmak zorunda kalmıştır. Kadınlar ve kız çocukları da otorite boşluğundan kaynaklanan taciz, tecavüz, cinsiyet temelli şiddet, erken evlenme, aile içi şiddet, işsizlik gibi durumlara maruz kalmışlardır. Bu tip psikolojik temellere dayalı olarak ortaya çıkan toplumsal rahatsızların tedavi edileceği hastanelerdeki doktorlar ve uzmanların ise yarısından fazlasının ülkeyi terk ettiği yapılan araştırmalarda görülmüştür.

Türkiye mültecilerle ilgili 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolüne taraftır. 1951 sözleşmesinde bulunan zaman sınırlamasını Türkiye kaldırmasına rağmen coğrafi sınırlamayı kaldırmamıştır. Bu nedenle sadece Avrupa'dan gelen kişilere mülteci statüsü verilebilmektedir. Ülkemizde 4 milyona yaklaşan Suriyeli bulunmaktadır ve Türkiye, Suriyelilere mülteci/sığınmacı/şartlı koruma gibi uluslararası koruma statüsü vermemiş, onun yerine “geçici koruma statüsü” vermiştir. Ancak BM gibi kuruluşlar Türkiye'deki Suriyelilerin “prima facie (varışta mülteci)” olduğunu savunmakta ve 4 milyona yaklaşan mülteci sayısı ile Türkiye'nin dünyada en çok mülteci barındıran ülke olduğunu ifade etmektedirler. Suriyelilerin Türkiye'den sonra en fazla tercih ettiği ülkeler ve bulunan yaklaşık mülteci sayısı sırasıyla Lübnan (925 bin), Ürdün (650 bin), Irak (225 bin), Mısır (150 bin)'dir. Yapılan araştırmada Türkiye'nin diğer ülkelere göre en kapsamlı ve sistemli yardım yapan ülke olduğu görülmüş ve bu durumun diğer araştırmalarda da belirtildiğine rastlanmıştır. Türkiye'nin devlet olarak yaptığı yardımlar genel olarak barınma, gıda, sağlık, eğitim, güvenlik, meslek edindirme kursları ağırlıklı iken yabancı yardımların nakit yardımı, psikolojik ve hukuki destek, meslek edindirme, eğitime teşvik ağırlıklı olduğu görülmüştür.

AFAD, GİGM, Sağlık Bakanlığı, MEB, AÇSHB, YÖK, SGK, Valilik ve Belediyeler, YTB gibi Türk kamu kurumlarının her birinin en az bir tane mültecilerin hayatını olumlu etkileyecek yardımları bulunmaktadır. AFAD, mülteciler için BM tarafından ödül alan, yüksek standartlı, sistematik, güvenli ve bir çok imkanı içinde barındıran kamplar kurmuştur. GİGM, Suriyeliler için “geçici koruma yabancı kimlik kartı” çıkararak Suriyelilerin hükümet tarafından verilen tüm yardımlara kolaylıkla ulaşmalarını sağlamıştır. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Uygulama Tebliği kapsamında Suriyelilerin ücretsiz sağlık hizmeti ve ilaç alabilmesini sağlamıştır. MEB, Suriyeli çocukların Türk eğitim sistemine kazandırılması için PICTES 1 ve PICTES 2 projeleri ile Geçici Eğitim Merkezlerini uygulamaya koymuştur. AÇSHB Suriyelilere çalışma izni vermiştir. YTB Suriyeli üniversite öğrencilerinin üniversite harçlarını ödemekte ve onlara aylık 1200 lira burs

vermektedir. Valilikler ve belediyeler Suriyelilere ayni, nakdi yardımlar yapmaktadır. Bunların dışında Türk STK ve dernekleri de benzer yardımlar yapmakta ve uluslararası partnerleriyle işbirlikleri gerçekleştirmektedirler. AB, BM gibi yabancı ülkeler ve uluslararası kuruluşlar da Suriyelilere yönelik yardımlar yapmaktadır. Bu yardımların en önemlileri, Suriyelilerin yeniden yerleştirme ve birebir yerleştirme yoluyla Batı ülkelerine yerleştirilmesi, ŞEY (Şartlı Eğitim Yardımı) vasıtası ile eğitime destek, SUY (Sosyal Uyum Yardımı) vasıtası ile nakit yardımı olarak sıralanabilir. Bunların yanında, meslek edindirme (işverenin alması gereken çalışma iznini onun yerine almak ve 1 yıllık maaşın ve sosyal güvenlik masrafının yarısını karşılamak), aile destek programı (Almanya’da oturma izni alan Suriyelilerin ailelerini yanlarına alması), hassas durumda olan Suriyelilere yapılan özel yardımlar uygulanmaktadır. Bunların dışında gıda, giyim, yakacak, kısa süreli çalışma, mesleki kurs, psikolojik ve hukuksal destek, dil öğrenme, aşı gibi yardımlar da yapılmaktadır.

Suriyelilere yapılan yardımlarda bireylerin engelli, dul, yaşlı, kadın veya çocuk, işsiz olması ve ailedeki birey sayısı gibi hususlar yardımların yapılması için bakılan kriterlerdendir. Yardımların yapılması için bireyin kamp dışında yaşamaması, 99 ile başlayan geçici koruma kimlik kartı olması, bireyin 18 yaşını doldurmuş olması gerekmektedir. Bu şartları sağlayan bireyler arasından, tek başına yaşayan kadınlar, sadece 60 yaşını geçen yaşlıların bulunduğu aileler, dörtten fazla çocuğu olanlar, 18 yaşından küçük çocuğu olan tek ebeveynler yardımları almaya hak kazanmakta ve eğer belgeleyebildikleri engellilik durumları var ise daha fazla yardım/hizmet almaktadırlar. Yardımlar uygulanırken çocuk, kadın, kız çocuğu, engelli, yaşlı, öksüz, yetim, işsiz, ailede çok sayıda bakmakla yükümlü olunan birey bulunması ve eşi vefat eden kadın gibi hassas gruplara ayrılarak en hassas durumda olan bireylere öncelik verilmektedir. Bu yardımlar vasıtası ile anne babalardan çocuklarına yedirmek için kendilerinin daha az yediğini söyleyenlerin sayısının %45 azaldığı, Sosyal Uyum Yardımı (SUY) ile yapılan nakit yardımlarının ailelerin borçlanma miktarlarını 750 TL’den 350 TL’ye düşürdüğü, aşırı fakir olanların yüzdesinin gerilediği görülmüştür.

Eğitime yönelik yapılan yardımlarla çocuğunu okuldan alanların sayısı yarı yarıya azalmıştır. Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY)’nin çocukların okula gitmesinin desteklenmesinde önemli bir katkısı bulunmaktadır. Türkiye’de Türk öğrenciler için Unicef, WFP ve Kızılay tarafından 2016 yılında uygulamaya koyulan ŞEY Programına, koruma altında olan yabancı çocuklar 2017 Mayıs ayında dahil edilmiştir. Bu yardımda okula yüzde 80 devam etme şartı bulunmaktadır. Anaokulunda ve ilköğretimde okuyan erkek öğrencilere 35 TL, kız öğrencilere 40 TL, lisede okuyan erkek öğrencilere 50TL, kız öğrencilere 60 TL olarak her iki ayda bir ödeme yapılmaktadır. Ailelerin çocuklarını okula göndermesinin önündeki en büyük engel, çocuklarının çalışarak kazandıkları paraya muhtaç olmalarıdır. Şartlı eğitim yardımı uygulaması, çocukların okula devamını sağlamanın yanında ailelere para da kazandırdığı için oldukça talep görmüş ve 1 yıl içerisinde ulaşılması beklenen öğrenci sayının neredeyse 2 katına ulaşmıştır. Böylece eğitime yönelik yapılan altyapı yardımları ve Şartlı Eğitim Yardımı projesi Suriyeli çocukları okula kazandırma

konusunda başarılı olmuştur.

Ayrıca, Suriye Krizi vasıtası ile göç konusunda uzman olan kişilerden oluşan bir kurumun eksikliği devlet tarafından fark edilmiştir. Bunun üzerine 2013 senesinde GİGM kurulmuştur. Bunun yanı sıra yabancıları detaylı olarak ele alan bir kanunun da olmaması, 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun düzenlenerek yürürlüğe girmesini sağlamıştır. Bu iki temel durumun eksikliği ve önemi Suriyelilerin ülkemize gelişyle ortaya çıkmıştır.

AB tarafından göçün durdurulması için kurumlara doğrudan yapılan yardımlarla Sahil Güvenlik Komutanlığı yeni bot ve gemilere; GİGM, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü gibi kurumlar daha modern ekipmanlara sahip olmuş ve göç ile ilgilenen bütün kurumlara eğitim verilerek edinilen tecrübeler bilgiyle daha da kıymetlenmiştir. Bunların hepsi beraber değerlendirildiğinde Türkiye'nin göç konusunda daha güçlü, bilgili ve tecrübeli kurumlara sahip olduğu söylenebilir.

Son olarak, yapılan araştırmalarda sadece devlet kurumlarının değil yabancı STK'ların da Türkiye'de bulunan yerel dernek ve STK'ları güçlendirmek, bilgi paylaşımında bulunmak, finansal destek sağlamak istedikleri görülmüştür. Bunun yapılmasındaki ana nedenin uzun dönemli olarak dayanıklılığın artırılması olduğu söylenebilir.

Savaş bitene kadar olmak kaydıyla, Suriye ile Türkiye arasında "kendi kendine yetebilen" ve Suriyelilerin kendi istekleriyle yaşamak isteyeceği bir bölge oluşturulması, tezin önerilerinden biri olarak sunulmaktadır. Türkiye'nin katkılarıyla ve uluslararası platformda duyurması sonucu gelecek olan insani, fikri, maddi, aynı ve finansal yardımlarla, Türkiye'de yaşayan Suriyelilere ait olmak üzere bir veya birkaç kent oluşturma projesi hayata geçirilebilir. Türkiye kendi vatandaşına sunduğu imkanlardan fazla olmamak üzere (1951 Cenevre Sözleşmesi ve YUKK) Suriyelilere üretim yapmak için toprak verme, üretimde vergi indirimini veya ilk yıl vergi almama gibi yardımlar uygulayabilirken, diğer ülkelerin de tarım araçları, sulama sistemleri, traktör, yakıt, tohum, gübre, nakit vb. meslek edindirici ve üretime dayalı yardımlarda bulunabileceği düşünülmektedir. Bu yolla Suriyelilerin iyi standartları olan bir hayata sahip olabilecekleri değerlendirilmektedir. Ayrıca, Suriyelilerin Türkiye'nin iç huzur, ahlak, kimlik gibi hassas dengelerini bozma ihtimali ortadan kaldırılmış olur. Türkiye'nin üzerinde büyük bir maddi yük olmaktan çıkmış olan Suriyeliler, hayatta kalmak için üretime katılmak durumunda kalır ve Batı'nın da istediği gibi göç engellenmiş olur.

Benzer çalışmalarda, Suriyelilere yardımda bulunan kamu/tüzel kişiliklerine ait yerlerin (Geçici Barınma Merkezi, Geçici Eğitim Merkezi vb.) ziyaret edilerek, çalışanlardan bilgi alınmasının, çalışmayı zenginleştireceği ve daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 3RP (t.y.), **Situation for Syrian Refugees and Vulnerable Host Communities**, <http://www.3rpsyriacrisis.org/> (16.04.2019).
- Afet ve Acil Durum E-Kütüphane (t.y.), **Açıklamalı Afet Yönetimi Terimler Sözlüğü**, <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu?kelime=hassas+gruplar> (07.03.2019).
- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (2013a), **Suriyelilerin konakladığı Geçici Barınma Merkezlerindeki Harcama ve Maliyet Analizi**, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/24372/xfiles/2-Suriyelilerin_Konakladigi_Gecici_Barinma_Merkezlerindeki_Harcama_ve_Maliyet_Analizi_2013_Turkce_.pdf (11.03.2019).
- _____ (2013b), **Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, 2013 Saha Araştırması Sonuçları**, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17947/xfiles/syrian-refugees-in-turkey-2013_baski_30_12_2013_tr_1_.pdf (11.03.2019).
- _____ (2014a), **Suriye'den Türkiye'ye Nüfus Hareketleri Kardeş Topraklarındaki Misafirlik**, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/17932/xfiles/web-formatisuriyedenturkiyeyenufushareketleri_1_.pdf (11.03.2019).
- _____ (2014b), **Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında**, https://www.gov.tr/upload/Node/17962/xfiles/suriyeli-misafirlerimiz_1_.pdf (11.03.2019).
- _____ (2014c), **Katar Devletinden Suriyelilere Anlamli Bağış**, <https://www.afad.gov.tr/tr/1893/Katar-Devleti-nden-Suriyelilere-Anlamli-Bagis> (28.04.2019).
- _____ (2015a), "Başkanı'nın Mesajı", **AFAD Dergisi**, 1, Ankara.
- _____ (2015b), **Sığınmacılar Kışın Üşümüyor**, <https://www.afad.gov.tr/tr/1292/Siginmacilar-Kisin-Usumuyor> (19.03.2019).
- _____ (2015c), **Geçici Koruma Altındaki Yabancılara Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Duyuru**, <https://www.afad.gov.tr/tr/2693/Gecici-Koruma-Altindaki-Yabancilara-Saglik-Hizmetlerinin-Yurutulmesi-Hakkinda-Duyuru> (04.04.2019).
- _____ (2016a), **Suriyeli Misafirlerimiz Kardeş Topraklarında**, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/25332/xfiles/13a-Suriyeli_Misafirlerimiz_Kardes_Topraklarında_2016_Turkce_.pdf (11.03.2019).
- _____ (2016b), **AFAD Kart Sistemi**, <https://www.afad.gov.tr/tr/13016/Infografik/>

grafik/14457/page/2 (15.03.2019).

(2017a), **Suriyelilerin Demografik Görünümü Yaşam Koşulları ve Gelecek Beklentilerine Yönelik Saha Araştırması**, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/25337/xfiles/17aTurkiye_deki_Suriyelilerin_Demografik_Gorunumu_Yasam_Kosullari_ve_Gelecek_Beklentilerine_Yonelik_Saha_Arastirmasi_2017.pdf (11.03.2019).

(2017b), **Geçici Barınma Merkezi Raporları 08 Ağustos 2017**, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/Barinma_Merkezlerindeki_Son_Durum+6.pdf (18.03.2019).

(2017c), **AFAD Kart Suriyelileri Sevindirdi**, <https://adana.afad.gov.tr/tr/15511/AFAD-Kart-Suriyelileri-sevindirdi> (18.03.2019).

(2018), **Geçici Barınma Merkezi Raporları 15 Ekim 2018**, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf (22.03.2019).

(t.y.), **Hakkında**, <https://www.afad.gov.tr/tr/2211/AFAD-Hakkında> (13.03.2019).

(t.y.), **Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü**, <https://www.afad.gov.tr/tr/23792/Aciklamali-Afet-Yonetimi-Terimleri-Sozlugu?kelime=afet> (29.07.2019).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2016), **Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum Ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon Ve Planlama Çalıştayı**, Ankara, <https://ailetoplum.aile.gov.tr/uploads/pages/yurtici-calisma-raporlari/calistay-raporu.pdf> (25.04.2019).

Akengin, Hamza ve Yaşar, Ayşe (2018), Suriye’nin Jeopolitik Konumu Bağlamında Suriye-Rusya İlişkileri, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3(32).

Aksoy, Zeynep (2012), “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5 (20), 292-303, http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt5/cilt5sayi20_pdf/5_sosyoloji_felsefe/aksoy_zeynep.pdf (03.03.2019).

Almaz, Yasin (2018), “İnsan Hakları ve İnsani Yardım: ‘Hak Temelli’ Çalışmak Ne Demek?”, **Hayata Destek**, <https://www.hayatadestek.org/insan-haklari-ve-insani-yardim-hak-temelli-calismak-ne-demek/> (23.07.2019).

ALNAP, The State of the Humanitarian System 2012 Edition, Overseas Development Institute, London, 2012, p. 9)

Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2018), **T. C. Resmi Gazete**, 30473, (09.07.2018), <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180709M3.pdf> (04.04.2019).

Arı, Tayyar (2012), **Geçmişten Günümüze Ortadoğu: Siyaset Savaş ve Diplomasi**, 1, MKM Yayınları, Bursa.

Arslantaş, Yüksel (1996), **Memlükler Devrinde Suriye**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Ataman, Muhittin (2012), **Suriye’de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum**, SETA.

Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu (2011), **AB – Türkiye Mali İşbirliği**, https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Downloads/PDF/AB_IPA_TR.pdf (12.04.2019)

_____ (2012), **AB – Türkiye Mali İşbirliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) broşürü yayınlandı**, <https://www.avrupa.info.tr/tr/news/katilim-oncesi-mali-yardim-araci-ipa-brosuru-yayinlandi-5087> (23.04.2019).

_____ (2018a), **Avrupa Birliği, Türk ve Suriyeli Çocukların Yeni Eğitim Yılımı Kutluyor**, <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/avrupa-birligi-turk-ve-suriyeli-cocuklarin-yeni-egitim-yilini-kutluyor-7934> (22.03.2019).

_____ (2018b), **Türkiye'deki Mülteciler için AB Mali Yardım Programı: Suriyeli Mültecilerin eğitimine destek amaçlı ilave 400 milyon Avro**, <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/turkiyedeki-multeciler-icin-ab-mali-yardim-programi-suriyeli-multecilerin-egitimine-destek> (10.04.2019).

_____ (2019), **Türkiye’deki 1.5 Milyon Mülteci, AB’nin Bugüne Kadarki En Büyük İnsani Yardım Projesi Tarafından Destekleniyor**, <https://www.avrupa.info.tr/tr/pr/turkiyedeki-15-milyon-multeci-abnin-bugune-kadarki-en-buyuk-insani-yardim-projesi-tarafindan> (15.04.2019).

_____ (t.y.), **HOPES - Suriyeliler için Yüksek Öğrenim Fırsat ve İmkanları**, https://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/2016__April/HOPES-short_descriptionTR.pdf (23.04.2019).

_____ (t.y.), **Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA)**, <https://www.avrupa.info.tr/tr/katilim-oncesi-mali-yardim-araci-ipa-880> (11.04.2019).

Avrupa Komisyonu (2017), **Mülteci Krizinin Yönetimi Türkiye'deki Mülteciler için AB Mali Yardım Programı**, https://www.avrupa.info.tr/sites/default/files/2017-11/171113_factsheet_TR.pdf (10.04.2019).

_____ (2019), **Avrupa Sivil Savunma ve İnsani Yardım**, http://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/turkey_syrian_crisis_tr.pdf (13.04.2019).

Avrupa Sivil Koruma ve İnsani Yardım Genel Müdürlüğü (t.y.), **AB Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Hakkında**, <http://echo.info.tr/biz-kimiz> (11.04.2019).

- Ayhan, Veysel (2012), **Arap Baharı İsyancılar, Devrimler ve Değişim**, AKM Yayınları, Bursa.
- Bacı, Gökhan (2011), “Arap Baharı’ndan Ortadoğu ve Kuzey Afrika’nın Geleceğine Bakmak”, **Çerçeve Dergisi**, 57.
- Bağlıoğlu, Ahmet (2013), **Suriye’de Mezhep Hareketlerinin Güncel Siyaset Üzerine Etkileri**, e-makâlât Mezhep Araştırmaları.
- Barnett, Michael and Weiss, Thomas G. (2008), **Humanitarianism in Question: Politics, Power, Ethics**, Cornell University Press, New York.
- Barnett, Michael ve Weiss, Thomas G.(2011), **Humanitarianism Contested: Where Angels Fear to Tread**, New York.
- Barnett, Michael (2011), **Empire of Humanity: A History of Humanitarianism**, Cornell University Press, New York.
- Benthall, Jonathan (1993), **Disasters, Relief and the Media**, London.
- Benthall, Jonathan (1999), **The Quranic Injunction to Almsgiving**, In: The Journal of the Royal Anthropological Institute.
- Benthall, Jonathan (2003), **Humanitarianism, Islam and 11 September**, Humanitarian Policy Group Briefing, Number 11, Overseas Development Institute (Hg.).
- Besen, Yaşar (2019), **Arap Baharının Türkiye-Suriye İlişkilerine Etkileri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Batman.
- Bilim Eğitim Kültür Araştırmaları Merkezi ve İpekyolu Kalkınma Ajansı (2015), **Suriyeli Misafirlere Yönelik Sosyal Uyum Ve Eğitim Müfredatları Çalışması Raporu**, İstanbul, https://www.academia.edu/19451124/SUR%C4%B0YEL%C4%B0_M%C4%B0SAF%C4%B0RLERE_Y%C3%96NEL%C4%B0K_SOSYAL_UYUM_ve_E%C4%9E%C4%B0T%C4%B0M_M%C3%9CFREDATLARI_%C3%87ALI%C5%9EMASI_RAPORU (22.03.2019).
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (2015), Bilgi Formu: **DAFİ Türkiye Bursları Programı**, https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2017/02/dafi_information_sheet_-_turkey_tr_.pdf (20.04.2019).
- Binder, Andrea vd.(2010), **Humanitarian Assistance: Truly Universal? A mapping study of non-Western donors**, GPPi Research Paper Series No. 12, Global Public Policy Institute, Berlin.
- Bingöl, Oktay (2013), Arap Baharı ve Ortadoğu: Çok Eksenli Güç Mücadelesinde denge Arayışları, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, 13(2), 25-49
- Birleşmiş Milletler Enformasyon Merkezi Ankara (2016), **Ban: İstanbul Dünya İnsani Zirvesinde Yapılan Taahhütlerle Belirlenen Yeni Yolda İlerlenebilmesi İçin Harekete**

Geçilmeli, <http://www.unicankara.org.tr/tr/ban-istanbul-dunya-insani-zirvesinde-yapilan-taahhutlerle-belirlenen-yeni-yolda-ilerlenebilmesi-icin-harekete-gecilmeli/> (18.03.2019).

_____ (t.y.), **Birleşmiş Milletler Türkiye'nin Refahı İçin Türkiye ile Birlikte Çalışıyor**, <http://www.unicankara.org.tr/language/tr/bm-sistemi-bm-turkiye/#.XMi--Y4zbIV> (18.04.2019).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu (1948), **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**, Paris, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf (05.04.2019).

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Türkiye Temsilciliği (t.y.), **Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme**, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf> (07.03.2019).

Birleşmiş Milletler Türkiye (t.y.), **#8MartDünyaKadınlarGünü Hedef Toplumsal Cinsiyet Eşitliği**, <https://www.undp.org/content/dam/turkey/docs/8martnotedesign.pdf> (18.04.2019).

Birleşmiş Milletler Türkiye Dergisi (t.y.), **Sahil Güvenlik Komutanlığına destek amaçlı 20 milyon Avro tutarındaki AB projesiyle daha fazla göçmenin hayatı kurtarılacak**, <https://www.bmdergi.org/language/tr/sahil-guvenlik-komutanligina-destek-amacli-20-milyon-avro-tutarindaki-ab-projesiyle-daha-fazla-gocmenin-hayati-kurtarilacak/> (28.04.2019).

_____ (t.y.), **Suriye Krizi'nin Devam Eden Etkisine Müdahalede Ulusal Çabaları Desteklemek Üzere 3RP 2019-2020 Türkiye Bölümü Lansmanı yapıldı**, <https://www.bmdergi.org/language/tr/suriye-krizinin-devam-eden-etkisine-mudahalede-ulusal-cabalari-desteklemek-uzere-3rp-2019-2020-turkiye-bolumu-lansmani-yapildi/> (17.04.2019).

_____ (t.y.), **UNFPA'den Afetlerde Asgari Sağlık Hizmet Paketi (ASHP) Eğitimcilerin Eğitimi**, <https://www.bmdergi.org/language/tr/unfpaden-afetlerde-askari-saglik-hizmet-paketi-ashp-egiticilerin-egitimi/> (18.04.2019).

Borton, John (2009), **Future of the Humanitarian System: Impact of Internal Changes**, Feinstein International Center, Medford, MA.

Bölme, Selin M. vd. (2011), "İsyen, Müdahale ve Sonrası: Libya'da Dönüşümün Sancıları", **Seta Rapor**.

Castles, S., Miller, M.J. (2008), **Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri**, (Çev. Bülent Uğur Bal, İbrahim Akbulut), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Cochran, Judith (2014), **The Education of Syrian Refugee Children**, Middle East Institute, <https://www.mei.edu/publications/education-syrian-refugee-children>

Collinson, Sarah ve Elhawary, Samir (2012), **Humanitarian Space: A Review of Trends and Issues**, HPG Reports, 32, Overseas Development Institute.

Collinson, Sarah (2016), **Constructive Deconstruction: Making Sense of the International**

Humanitarian System, HPG Working Paper, ODI, London.

Coşkun, İpek vd. (2017), **Engelleri Aşmak Türkiye’de Suriyeli Çocukları Okullaştırmak**, 1, <https://setav.org/assets/uploads/2017/11/Engelleri-A%C5%9FmakT%C3%BCrkiye%E2%80%99de-Suriyeli-%C3%87ocuklar%C4%B1-Okulla%C5%9Ft%C4%B1rmak.pdf> (04.04.2019).

Coşkun, İpek ve Emin, Müberra Nur (2016), **Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar ve Zorluklar**, 1, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları, İstanbul, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160906135243_turkiyedeki-suriyelilerin-egitiminde-yol-haritasi-pdf.pdf (22.03.2019).

Çalık, Tacettin (2015), “Sığınma Hakkının Korunması”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 23 (1), 117-146, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/262865> (13.03.2019).

Çeçen, Anıl (2013), “İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk”, **Yaşar Üniversitesi Dergisi**, 8, <https://journal.yasar.edu.tr/wp-content/uploads/2014/01/22-An%C4%B1l-%C3%87E%C3%87EN.pdf> (29.07.2019).

Çelikkol, A. Oğuz (2015), **İçimizdeki Komşu Suriye**, İstanbul, Bilgesam Yayınları, İstanbul, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-421-2016012512iks.pdf> (17.08.2019).

Dalacoura, Katerina (2013), “The Arab Uprisings Two Years On: Ideology, Sectarianism and the Changing Balance of Power in the Middle East”, **Insight Turkey**, 15(1), 75-89, <https://www.insightturkey.com/articles/the-arab-uprisings-two-years-on-ideology-sectarianism-and-the-changing-balance-of-power-in-the-middle-east> (11.08.2019).

Danish Refugee Council (2017), **Synthesis of Migration Trends in and Around Turkey**, <https://drc.ngo/media/3266314/synthesis-of-mixed-migration-trends-in-and-around-turkey-february-2017.pdf> (26.04.2019).

_____ (2018), **Turkey Country Office**, <https://drc.ngo/media/5016510/drc-turkey-factsheet.pdf> (26.04.2019).

Davey, Eleanor vd. (2013), **A History Of The Humanitarian System Western Origins And Foundations**, HPG Working Paper.

Development Initiatives (2012), **Global Humanitarian Assistance Report 2012**, Development Initiatives, United Kingdom.

Diñçer, Osman Bahadır ve Coşkun, Gamze (2011), **Mayınlı Arazide Yürümenin Adı: Suriye’de Değişimi Zorlamak**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu, Ankara.

Donini, Antonio vd. (2008), **The State of the Humanitarian Enterprise – Humanitarian Agenda 2015: Final Report**, Medford, MA: Feinstein International Center.

Donini, Antonio (2010), **The Far Side: The Meta Functions of Humanitarianism in a**

Globalised World, Disasters, 34.

Donini, Antonio (2012), **The Golden Fleece: Manipulation and Independence in Humanitarian Action (Editorial)**, Sterling: Kumarian Press.

Dorman, S. (2014), **Educational needs assessment for urban Syrian refugees in Turkey**, YUVA Association Report, Istanbul, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/download.php?id=7898>.

Dunant, Henry (1986), **A Memory of Solferino**, International Committee of Red Cross, Geneva.

Duffield, Mark (1994), **Complex Political Emergencies: An Exploratory Report for UNICEF with Reference to Angola and Bosnia**, School of Public Policy, University of Birmingham, Birmingham.

Duffield, Mark (2005), **Linking Development and Security in an Age of Terror**, GDI panel 'New Interfaces between Security and Development', 11th General Conference of the EADI, Bonn.

Duran, Hasan ve Özdemir, Çağatay (2014), "Ortadoğu'nun Sancılarına Arap Baharı Çözüm Olabildi Mi?", **Akademik Araştırmalar Dergisi**, (59), 47-72, https://www.academia.edu/34837128/ORTADOGUNUN_SANCILARINA_ARAP_BAHARI_C%C3%96Z%C3%9CM_OLAB%C3%8DLD%C3%8D_M%C3%8D (11.08.2019)

Ekinci, Mehmet Uğur (2016), **Türkiye-Ab Geri Kabul Anlaşması ve Vize Diyalogu**, 1, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları, İstanbul, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160521180027_turkiye-ab-geri-kabul-anlasmasi-ve-vize-diyalogu-pdf.pdf (22.03.2019).

Ekşi, Nuray (2016), **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

Emin, Müberra Nur (2016), **Türkiye'deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları**, 153, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Yayınları, İstanbul, http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf (04.04.2019).

Ergüven, Nasih Sarp ve Özturanlı, Beyza (2013). "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye" **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 62 (4), 1007-1061, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19732.pdf> (10.03.2019).

Eryılmaz, Selçuk (2014), **Arap Baharı Sürecinde Rusya'nın Suriye Politikası**, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

Eşsiz, Sultan (2017), **Mülteci Hukuku ve Türkiye'deki Suriyelilerin Durumu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karabük.

European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (t.y.), **About European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations**, <https://ec.europa.eu/echo/who/about->

echo_en (11.04.2019).

European Commission (2015), **Syrian refugee crisis: EU Trust Fund launches first response programmes for €40 million, helping up to 400,000 people in Lebanon, Turkey, Jordan and Iraq**, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5074_en.htm (11.04.2019).

(2017), **Communication From The Commission To The European Parliament And The Council First Annual Report On The Facility For Refugees In Turkey**, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/170302_facility_for_refugees_in_turkey_first_annual_report.pdf (20.04.2019).

(2019a), **Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Third Annual Report On The Facility For Refugees In Turkey**, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/com_2019_174_fl_communication_from_commission_to_inst_en_v5_p1_1016762.pdf (10.04.2019).

(2019b), **The EU Facility For Refugees In Turkey**, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/frit_factsheet.pdf (11.04.2019).

(2019c), **Overview - Instrument for Pre-accession Assistance**, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en (11.04.2019).

(2019ç), **The EU Facility for Refugees in Turkey**, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/news_corner/migration_en (11.04.2019).

(2019d), **Facility for Refugees in Turkey List of projects committed/decided, contracted, disbursed**, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/facility_table.pdf (20.04.2019).

(2019e), **Humanitarian Principles**, https://ec.europa.eu/echo/who/humanitarian-aid-and-civil-protection/humanitarian-principles_en (01.01.2019).

(t.y.), **Instrument contributing to Stability and Peace (IcSP)**, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/ (11.04.2019).

(t.y.), **Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA)**, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/funding/ipa/ (11.04.2019).

(t.y.), **Service for foreign policy instruments (FPI)**, <https://icspmap.eu/> (11.04.2019).

(t.y.), **The Instrument contributing to Stability and Peace (IcSP)**, https://ec.europa.eu/europeaid/sectors/human-rights-and-governance/peace-and-security/instrument-contributing-stability-and-peace_en (11.04.2019)

European Union (2018), **Europe's Support To Refugees And Their Host Countries Eu Regional Trust Fund In Response To The Syrian Crisis**, <https://ec.europa.eu/neighbourhood->

enlargement/sites/near/files/eutf_syria_factsheet-english.pdf (11.04.2019).

Fast, Larissa (2015), Unpacking The Principle of Humanity: Tensions and Implications, **International Review of the Red Cross**, 112, <https://www.icrc.org/en/international-review/article/unpacking-principle-humanity-tensions-and-implications> (23.07.2019).

Ferris, Elizabeth G. (2011), **The Politics of Protection: The Limits of Humanitarian Action**, Washington, DC.

Galtung, Johan (2012), "Solution oriented conflict transformation- Syria," **The Daily Star**, Strategic Issues.

Gençler, Ayhan (2010), "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası", **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, (49),173-197, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9227> (01.01.2019).

GOAL (t.y.), **Finance**, <https://www.goalglobal.org/about-us/finances> (26.04.2019).

_____ (t.y.), **GOAL Annual Report 2015**, https://www.goalglobal.org/images/Annual_Report_-_Goal_2015_v2.pdf (26.04.2019).

_____ (t.y.), **GOAL Annual Report 2016**, https://www.goalglobal.org/images/Annual_Report_-_Goal_2016_-_FINAL_v2.pdf (26.04.2019).

_____ (t.y.), **GOAL Annual Report 2017**, https://www.goalglobal.org/images/GOAL_Annual_Report_2017_FINAL_for_web.pdf (26.04.2019).

_____ (t.y.), **Our Story**, <https://www.goalglobal.org/about-us/our-story> (26.04.2019).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2009), **Göç Terimleri Sözlüğü**, Nr.18, Ankara.

_____ (2017), **2016 Türkiye Göç Raporu**, 40, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, http://www.goc.gov.tr/files/files/2016_goc_raporu_.pdf (21.03.2019).

_____ (2018a), **İdare Faaliyet Raporu 2017**, Ankara, http://www.goc.gov.tr/files/files/Goc_%20idaresi_2017_.pdf (21.03.2019).

_____ (2018b), **Geçici Koruma Kapsamındaki Suriye Uyruklu Yabancıların İlaç Ödemelerine İlişkin Duyuru**, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma-kapsamindaki-suriye-uyruklu-yabancilarin-ilac-odemelerine-iliskin-duyuru_350_360_11577_icerik (04.04.2019).

_____ (t.y.), **Düzenlenecek Belgeler (Belge)**, http://www.goc.gov.tr/icerik3/duzenlenecek-belgelerbelge_409_546_555 (21.03.2019). (19.03.2019).

- _____ (t.y.), **Geçici Koruma Kimlik No**, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma-yabanci-kimlik-no_350_359_7830_icerik (21.03.2019).
- _____ (t.y.), **Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler**, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler_409_558_560 (19.03.2019).
- _____ (t.y.), **Geçici Korumaya İlişkin Kayıt İşlemleri**, http://www.goc.gov.tr/icerik6/ucuncu-ulkeye-cikis-islemleri_558_560_8970_icerik (19.03.2019).
- _____ (t.y.), **Göç İdaresi Genel Müdürlüğü İlkokul Ve Ortaokul Öğrencilerine Yönelik “Dünya 1 Herkes 1” Konulu Muyu Resim Yarışması Şartnamesi**, [http://www.goc.gov.tr/files/files/%C5%9Eartname\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/%C5%9Eartname(1).pdf) (19.03.2019).
- _____ (t.y.), **Hakkımızda**, http://www.goc.gov.tr/icerik/hakkimizda_308_309 (19.03.2019).
- Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı (2018), **Geçici Koruma Kapsamı Altındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri**, https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_10/23093037_22-Ekim_-2018__Yinternet_BYIteni.pdf (22.03.2019).
- Gök, Naim (2019), “Suriye Krizi’nin Türkiye’ye Yansımaları (2011-2017)”, **Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (8), 77-114.
- Gökhan, İlyas (1998), **XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Mısır ve Suriye’de Krizler, Kıtıklar ve Vebalar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Gültaç, Aylin Sinem ve Yalçın Balçık, Pınar (2018), **Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Sağlık Politikaları**, Ankara <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/497567> (04.04.2019).
- Harvey, Paul (2009), **Towards Good Humanitarian Government: The Role of the Affected States in Disaster Response**, Overseas Development Institute, London.
- Harvey, Paul (2007), **Cash-based responses in emergencies**, HPG Report 24, Overseas Development Institute, London.
- Harunoğulları, Muazzez (2016), Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği, **Göç Dergisi**, 3(1).
- Hayata Destek Derneği (t.y.), **2013 Faaliyet raporu**, https://www.hayatadestek.org/belge/faaliyet_raporu_2013.pdf (27.04.2019).
- _____ (t.y.), **2014 Faaliyet raporu**, https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_2014.pdf (27.04.2019).
- _____ (t.y.), **2015 Faaliyet raporu**, https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2015.pdf (27.04.2019).

- _____ (t.y.), **2016 Faaliyet raporu,**
https://www.hayatadestek.org/belge/hdd_faaliyet_raporu_2016.pdf (27.04.2019).
- _____ (t.y.), **2017 Faaliyet raporu,**
https://www.hayatadestek.org/belge/HDD_Faaliyet_Raporu_TR_2017.pdf (27.04.2019).
- _____ (t.y.), **Hakkımızda,** <https://www.hayatadestek.org/hakkimizda/> (26.04.2019).
- Heyse, Liesbet (2006), **Choosing the Lesser Evil: Understanding Decision Making in Humanitarian Aid NGOs,** Ashgate Publishing.
- HOPES (t.y.), <http://www.hopes-madad.org/> (27.03.2019).
- IFRC (t.y.), Neutrality, <https://www.ifrc.org/en/who-we-are/vision-and-mission/the-seven-fundamental-principles/neutrality/> (24.07.2019).
- IHH (2014), **IHH Hollanda Bülteni,** (4) https://ihhnl.org/eski-resimler/original/IHH%20bulten%202013%20mini_150320_1523.pdf (26.09.2019).
- _____ (2015), **IHH Hollanda Bülteni,** (5) <https://ihhnl.org/wp-content/uploads/2015/12/2015-dergi-IHH-part-1a.pdf> (26.09.2019).
- _____ (2016), **IHH Hollanda Bülteni,** (6) <https://ihhnl.org/wp-content/uploads/2015/04/2016-Dergi.pdf> (26.09.2019).
- IHHNL (t.y.), **Kuruluş,** <https://ihhnl.org/kurulus/> (26.04.2019).
- Inter-Agency Coordination Turkey, **Outcome Monitoring Report 3rp Turkey Chapter 2018,** <https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/70022.pdf> (10.08.2019).
- International Crisis Group (2012), “Tentative Jihad: Syria’s Fundamentalist Opposition”, **Middle East Report,** 131.
- İmanbeyli, Vügar (2015), “Uçak Krizi ve Türkiye-Rusya İlişkileri,” **SETA Perspektif,** (19), 1-6, http://file.setav.org/Files/Pdf/20151231165033_ucak-krizi-ve-turkiye-rusya-iliskileri-pdf.pdf (20.08.2019).
- İnan, Murat (2012), **İnsani Yardım ve Avrupa Birliği Boyutu, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** Dokuz Eylül Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İnce, Erdal (2017), “Suriye’de Baas Rejiminin Kuruluşu ve Türkiye”, **Tarih ve Günce,** 1(1), 261-280, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/330065> (19.08.2019).
- İnsan Hakları İzleme Örgütü (2016), **AB – Türkiye Arasındaki Göç ve Mülteciler Anlaşmasıyla İlgili Soru ve Cevaplar,** <https://www.hrw.org/tr/news/2016/03/07/287376> (30.01.2019).
- İŞKUR (2018), **UNHCR-İŞKUR İşbirliği Protokolü İmzalandı,** <https://www.iskur.gov.tr/haberler/unhcr-iskur-isbirligi-protokolu-imzalandi/> (05.05.2019).
- _____ (2019), **Geçici Koruma Altındaki Suriyeliler ve Türk Vatandaşları için**

İstihdam Desteği Projesi Açılış Toplantısı Ankara’da Yapıldı,
<https://www.iskur.gov.tr/haberler/gecici-koruma-altindaki-suriyeliler-ve-turk-vatandaslari-icin-istihdam-destegi-projesi-acilis-toplantisi-ankara-da-yapildi/> (04.04.2019)

İstanbul Politikalar Merkezi (2017), **Çalıştay Raporu: Suriyelilerin Türkiye’deki Yüksek Öğretim Sistemine Entegrasyonu,** İstanbul, <http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/12/Wiebke-Hohberger-Workshop-Report-TR.pdf> (01.04.2019).

İsviçre Hükümeti (2004), **Government Communication 05:52 The Government’s Humanitarian Aid Policy.**

Jastram, Kate vd. (2001), Mültecilerin Korunması Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi, **Parlamenteler İçin El Kitabı,** 2, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa659a4> (11.03.2019).

Karaağaçlı, Abbas (2012), **İthal Modernitenin Arap Baharına Etkisi,** <http://www.turansam.org/makale.php?id=4057>, (16.08.2019).

Karacabey, Murat (2017), **Türkiye’nin Göç Politikası Ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,** İstanbul Arel Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karasapan, Ömer (2016), Syrian Refugees: A Mental Health Crisis, <https://blogs.worldbank.org/arabvoices/syrian-refugees-mental-health-crisis>

Kaya, Ebru (2019), ASOS Journal The Journal of Academic Social Science, **Avrupa Birliği - Türkiye İlişkileri Çerçevesinde Suriye Kaynaklı Göç Krizinin Yönetişimi Ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü Üzerine Bir İnceleme,** http://www.asosjournal.com/Makaleler/1103895908_14754%20Ebru%20KAYA.pdf (23.04.2019).

Kaya, İbrahim ve Yılmaz Eren, Esra (2013), **Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri,** Seta Yayınları, İstanbul, http://file.setav.org/Files/Pdf/20151230134459_turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-durumu-pdf.pdf (03.03.2019).

Kent, R.C. (1987), **Anatomy of Disaster Relief: The International Network in Action,** Pinter Publishers, London.

Kent, R. C. (2004), **International Humanitarian Crises: Two Decades Before and Two Decades Beyond,** International Affairs , (80) 5.

Kent, Randolph (2007), **Seven Dimensions of Humanitarian Futures,** Transcript of presentation and discussion at the RedR UK event “Shocks: disasters and relief in a changing world”, RedR Publishing, London.

Kent, Randolph vd. (2016), **Planning from the Future: Is the Humanitarian System Fit for**

Purpose, HPG, Feinstein International Center, King's College, London.

Khouri, Rami G. (2011), Drop The Orientalist Term 'Arab Spring', **The Daily Star Lebanon**, <http://www.dailystar.com.lb//Opinion/Columnist/2011/Aug-17/146410-drop-the-orientalist-term-arab-spring.ashx> (12.08.2019).

Kıbaroğlu, Mustafa (2011), "Arap Baharı ve Türkiye", **ADAM Akademi**, 2011, (2), 26-36. <http://www.mustafakibaroglu.com/sitebuildercontent/sitebuilderfiles/kibaroglu-adamakademi-arapbahariturkiye-aralik2011.pdf> (19.08.2019)

Kilis Belediyesi (2017), Kilis Belediyesi 2017 Yılı Faaliyet Raporu, Kilis, http://www.kilis.bel.tr/2017_Kilis%20Belediyesi_Faaliyet_Raporu.pdf (29.03.2019).

Kilis Valiliği (t.y.), **Öncüpinar Kara Hudut Kapısı Bayramlaşma İzni**, <http://www.kilis.gov.tr/ocupinar-kara-hudut-kapisi-bayramlasma-izni> (25.03.2019).

Kilo, Michel (2011), "Syria... the road to where?", **Contemporary Arab Affairs**, 4(4).

Kirişçi, Kemal (2014), **Syrian Refugees and Turkey's Challenges: Going Beyond Hospitality**, The Brookings Institution, <https://www.brookings.edu/research/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-going-beyond-hospitality/> (09.08.2019).

Kınalıtopuk, Ömer Tugay (2014), **Türkiye – Suriye İlişkileri 2002 – 2014 Dönemi**, Yüksek Lisans Projesi, Trakya Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne. <http://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/1/1621/0120079.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (24.04.2014).

Kızılay (2013), **Türk Kızılayı Dergisi**, 11, Ankara, https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/79385769_c5cusers5cclickline15cdesktop5cdergi11.pdf (15.03.2019).

_____ (2014), **Türk Kızılayı Dergisi**, 13, Ankara, <https://www.kizilay.org.tr/KizilayMedya/Reader/57#book5/page1> (18.03.2019).

_____ (t.y.), **"En Güvenilir Kurum Kızılay"**, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1789> (14.02.2019).

_____ (t.y.), **"Tarihçemiz"**, <https://www.kizilay.org.tr/Kurumsal/tarihcemi> (14.03.2019).

_____ (t.y.), **Başvuru ve Değerlendirme**, <http://kizilaykart-suy.org/TR/faq1.html> (14.03.2019).

Kızılay Nakit Temelli Destek Programları Koordinatörlüğü (t.y.), **Kızılaykart nedir**, <http://kizilaykart-suy.org/TR/hakkinda.html> (18.03.2019).

_____ (t.y.), **SUY Hakkında**, <http://kizilaykart-suy.org/TR/faq0.html> (18.03.2019).

Koyuncu, Ahmet Ayhan (2016), "Suriye'de Azınlıklar Arası İlişkiler", Okur, Mehmet Akif ve Salık, Nuri (ed.), **Bağımsızlıktan Arap Baharına Suriye İç ve Dış Politika İçinde**, Nobel

Akademik Yayıncılık, İstanbul.

Kona, Gamze Güngörmüş (2003), “Yeni Ortadoğu ve Düşündürdükleri”, **Görüş Dergisi**, 54(55), 16-25, İstanbul, http://cesran.org/Dosyalar/MAKALELER/GAMZE_GUNGORMUS_KONA_Yeni_Orta_Dogu.pdf (17.08.2019).

Köylü, Murat (2018), “Suriye, Pyd/Ypg Yapılanması ve Zeytin Dalı Harekâtı”, **ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)**, (11), 70-86, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/522298> (14.08.2019).

Küçükkeleş, Müjge ve vd. (2011), 25 Ocak'tan Yeni Anayasa'ya Mısır'da Dönüşümün Anatomisi, Rapor No:2, SETAV Yayınları, Ankara, http://file.setav.org/Files/Pdf/20121126135944_setav_25_ocaktan_yeni_anayasaya-_misirda_donusumun_anatomisi.pdf (13.08.2019)

Labbe, Jérémie (2012), **Rethinking Humanitarianism: Adapting to 21st Century Challenges**, International Peace Institute, New York.

Lynch, Marc (2011), “Obama’s ‘Arab Spring’?”, **Foreign Policy**, <https://foreignpolicy.com/2011/01/06/obamas-arab-spring/> (11.08.2019).

Mackreath, Helen ve Sağınç, Şevin Gülfer (2017), **Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler**, Yurttaşlık Derneği, İstanbul.

Mandal, Ruma (2005), "Legal and Protection Policy Research Series Protection Mechanisms Outside of the 1951 Convention ("Complementary Protection")", **Protection Policy And Legal Advice Section (PPLA) Department Of International Protection United Nations High Commissioner For Refugees**, 3, Geneva.

Milli Eğitim Bakanlığı (2015), **Milli Eğitim Bakanlığının Kısa Tarihçesi**, <http://www.meb.gov.tr/milli-egitim-bakanliginin-kisa-tarihcesi/duyuru/8852> (22.03.2019).

_____ (2018), **Suriyeli Çocukların Eğitimi için Ab ile Yeni İş Birliği**, <http://www.meb.gov.tr/suriyeli-cocuklarin-egitimi-icin-ab-ile-yeni-is-birligi/haber/17688/tr> (22.03.2019).

_____ (t.y.), **Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi**, <https://pictes.meb.gov.tr/izleme> (22.03.2019).

Matti, Moosa (1988), **Extremist Shiites: The Ghulat Sects**, Syracuse University Press, New York.

Mercan, Muhammed Hüseyin (2012), **Suriye: Rejim ve Dış Politika**, Açılım Kitap, İstanbul.

Miş, Nebi (2011), “Suriye 2011”, **Ortadoğu Yıllığı**, Açılım Kitap, 262-300.

Mominkulov, Canat (2012), Arap Dünyasında Yaşanan Olayların Temel Sebepleri ve Bölgeye Etkisi, <https://orsam.org.tr/tr/arap-dunyasinda-yasanan-olaylarin-temel-sebepleri-ve-bolgeye-etkisi/>, (15.08.2019).

Mülteci Hakları Merkezi (t.y.), **Mülteciler için Bilgiler**, <https://www.mhd.org.tr/tr/multeciler-icin->

bilgiler (28.04.2019).

Mültecilerle Dayanışma Derneği (2015), **Türkiye’de Mültecilerin Kabul Koşulları Hak ve Hizmetlere Erişimleri**, Egeus Matbaacılık, İzmir, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/10/Turkiye-de-Multecilerin-Kabul-Kosullari-Hak-ve-Hizmetlere-Erisimleri-Uydu-Kentler-Izleme-ve-Raporla.pdf> (21.03.2019).

Nail Fadhly (2018), **Turkey's Syrian Refugee Policy And Its Impacts On Turkish Economy And Security (2011 – 2015)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür University- Institute Of Social Sciences, İstanbul.

OCHA (2018), **Global Humanitarian Overview 2018**, <https://www.unocha.org/sites/unocha/files/GHO2018.PDF> (23.07.2019).

OCHA (2012), **What are Humanitarian Principles?**, https://www.unocha.org/sites/dms/Documents/OOM-humanitarianprinciples_eng_June12.pdf (29.07.2019).

Orhan, Oytun (2011), “Arap Baharı ve Türkiye”, **Çerçeve Dergisi**, 57. http://www.musiad.org.tr/F/Root/burcu2014/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20Yay%C4%B1n/Pdf/%C3%87er%C3%A7eve/Cerceve_Dergisi_Sayi_57.pdf (18.08.2019).

Orhan, Oytun (2014), “Suriye’ye Komşu Ülkelerde Suriyeli Mültecilerin Durumu: Bulgular, Sonuçlar Ve Öneriler”, **ORSAM Rapor No: 189**, Ankara.

Pictet, Jean (1979), “**The Fundamental Principles of the Red Cross: Commentary**” , 210, ICRC, Geneva.

Pirinççi, Ferhat (2018), “Suriye’ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları”, **TESAM Akademi Dergisi**, 5(2), 39-60.

Powell, Jonathan (2012), A LastingGlow: Seizing The Optimism of The Arab Spring, **Public Policy Research**, 18, (4), <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1744-540X.2012.00666.x> (14.08.2019).

Özen, Şenay (2013), **Syrian Refugees in Turkey**, European University Institute Robert Schuman Centre for Advanced Studies Migration Policy Centre, San Domenico di Fiesole, Italy.

Rysaback-Smith, Heather (2015), **History and Principles of Humanitarian Action**, Turkish Journal of Emergency Medicine, 15 (1).

Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü (2017), **Suriyeli Sığınmacılar İçin 'SIHHAT' Projesi**, <https://sggm.saglik.gov.tr/TR,25460/suriyeli-siginmacilar-icin-sihhat-projesi.html> 04.04.2019 (21.03.2019).

Sağlık Bakanlığı (2019), **Faaliyet Raporu 2018**, <https://sgb.saglik.gov.tr/Dkmanlar/TC%20Sa%C4%9Fli%C4%B1k%20Bakanli%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Faaliyet%20Raporu%202018.pdf> (04.04.2019).

- Salgado, Roger Gutierrez (2013), **The State of Art of Humanitarian Action : A Quick Guide on the current situation of Humanitarian Relief, its Origins, Stakeholders and Future**, EUPRHA.
- Sandıklı, Atilla ve Semin, Ali (2012), "Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye", **Bilge Adamlar Strateji ve Araştırmalar Merkezi**, 52, 3-21. <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-227-2014090440butun-boyutlariyla-suriye-krizi-ve-turkiye.pdf> (02.02.2019)
- Sarıteke, İsmail vd. (2018), "Türkiye'deki Suriyeli Nüfusun Hukuki Statüsü ile İlgili Bir Analiz", ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/324461511_Turkiye'deki_Suriyeli_Nufusun_Hukuki_Statusu_ile_Ilgili_Bir_Analiz (02.03.2019).
- Serdar, İskender (2015), "AKP Hükümetinin Suriye Dış Politikasının 2011 Arap Baharı Sonrası Değişimi", **Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi**,(1), 12-25.
- Seydi, Ali Rıza (2014), Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 31.
- Slim, Hugo (2006), **Global Welfare: A Realistic Expectation for the International Humanitarian System?**, ALNAP Review of Humanitarian Action 2005.
- Slim, Hugo (1994), **Disasters** , 18 (3).
- Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (2017), **Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği**, <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/03/brosur.pdf> (30.03.2019).
- _____ (t.y.), "Türkiye'de İltica Süreci", <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-Iltica-Sureci.pdf>, (05.03.2019).
- _____ (t.y.), **Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezleri**, <http://sgdd.org.tr/cocuk-ve-aile-destek-merkezi/#more-1265> (30.03.2019).
- _____ (t.y.), **Birlikte Güçlüyüz**, <http://sgdd.org.tr/birlikte-gucluyuz/> (30.03.2019).
- _____ (t.y.), **Çok Yönlü Destek Merkezleri**, <http://sgdd.org.tr/cok-yonlu-destek-merkezleri/#more-1256> (30.03.2019).
- _____ (t.y.), **Global Giving Destek Projesi**, <http://sgdd.org.tr/global-giving-destek-projesi/#more-2846> (30.03.2019).
- _____ (t.y.), **Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezleri**, <http://sgdd.org.tr/gocmen-sagligi-egitim-merkezleri/> (30.04.2019).
- _____ (t.y.), **Hukuk Kliniği**, <http://sgdd.org.tr/hukuk-klinigi/#more-1269> (30.03.2019).
- _____ (t.y.), **Kadınlar Ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alan**, <http://sgdd.org.tr/kadınlar-ve-kizlar-icin-guvenli-alan/#more-1267> (30.03.2019).

_____ (t.y.), **Mobil Ekipler**, <http://sgdd.org.tr/mobil-ekipler/#more-2860> (29.03.1990).

_____ (t.y.), **Sada-Kadın Güçlendirme ve Dayanışma Merkezi Projesi**, <http://sgdd.org.tr/sada-kadin-guclendirme-ve-dayanisma-merkezi-projesi/#more-4174> (29.03.2019).

_____ (t.y.), **Sığınmacı Kadın ve Kız Çocuklarının Sağlık Hizmetlerine Erişimlerinin Güçlendirilmesi Projesi**, <http://sgdd.org.tr/siginmaci-kadin-ve-kiz-cocuklarinin-saglik-hizmetlerine-erisimlerinin-guclendirilmesi-projesi/> (30.03.2019).

_____ (t.y.), **Türk Sağlık Sistemi İçinde Suriyeli Sağlık Çalışanlarının Kapasitelerinin Geliştirilmesi İle Kendi Nüfuslarına Hizmet Verecek Şekilde Kültüre Duyarlı Sağlık Hizmetlerinin Desteklenmesi: Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin Kurulması Ve İdare Edilmesi Projesi**, <http://sgdd.org.tr/gocmen-sagligi-egitim-merkezlerinin-kurulmasi/#more-4176> (29.03.2019).

_____ (t.y.), **Türkiye’de Suriye ve Irak Krizinden Etkilenen Mülteciler için Geliştirilmiş Destek Projesi – Ab Madad**, <http://sgdd.org.tr/turkiyede-suriye-ve-irak-krizinden-etkilenen-multeciler-icin-gelistirilmis-destek-projesi-ab-madad/> (29.03.2019).

_____ (t.y.), **Yaşam Becerilerini Geliştirme Merkezi**, <http://sgdd.org.tr/yasam-becerilerini-gelistirme-merkezi/#more-2829> (30.03.2019).

Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği ve UN Woman (2018), **Türkiye’de Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Kadın ve Kız Çocukların İhtiyaç Analizi**, Ankara, http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2018/08/The_Needs_Assessment_TR_WEB.pdf (30.04.2019).

Sihhat, **Proje Faaliyetleri**, http://www.sihhatproject.org/proje-faaliyetleri_0-657 (04.04.2019).

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları (2017), İstanbul, https://www.researchgate.net/publication/323958947_Engelleri_Asmak_Turkiye'de_Suriyeli_Cocuklari_Okullastirmak (22.03.2019).

Sosyal Güvenlik Kurumu (t.y.), **Kurumumuz**, <http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/kurumumuz> (26.04.2019).

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü (t.y.), **Yabancılara Yönelik Yardımlar**, <https://sosyalyardimlar.aile.gov.tr/yabancilara-yonelik-yardimlar> (15.04.2019).

SPARK (t.y.), **Higher Education Services (HES)**, <https://www.spark-online.org/projects/higher-education-services-hes/> (28.04.1990).

_____ (t.y.), **Summary**, <https://www.spark-online.org/region/turkey/> (25.04.2019)

_____ (t.y.), **Turkey**, <http://spark-syria.eu/turkey/> (28.04.1990).

- Sphere Projesi (2011), **İnsani Yardım Sözleşmesi ve İnsani Yardımda Asgari Standartlar**, Northampton, Birleşik Krallık, https://www.spherestandards.org/wp-content/uploads/2018/06/The_Sphere_Handbook_2011_Turkish.pdf (27.07.2019).
- Stratfor (2012), **“A Sectarian Look at Syrian Unrest”**, <https://worldview.stratfor.com/article/sectarian-look-syrian-unrest> (16.08.2019).
- Şanlı, Yeliz (2004), **Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları: Sığınma Hakkı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şanlıurfa Valiliği (2017), **Kuveyt Said Yardım Derneği, Şanlıurfa’da Okul Yapacak**, <http://www.sanliurfa.gov.tr/kuveyt-said-yardim-derneği-sanliurfada-okul-yapacak> (29.03.2019).
- _____ (2018a), **Kore’den Şanlıurfa’ya 1 Milyon Dolarlık Destek**, <http://www.sanliurfa.gov.tr/kore-den-sanliurfaya-1-milyon-dolarlik-destek> (29.03.2019).
- _____ (2018b), **Kuveyt Necat Derneğinin Tefriş Ettiği Yurt Hizmete Girdi**, <http://www.sanliurfa.gov.tr/kuveyt-necat-derneğinin-tefris-ettiği-yurt-hizmete-girdi> (29.03.2019).
- _____ (2018c), **Kuveyt Necat Derneği İle Protokol**, <http://www.sanliurfa.gov.tr/kuveyt-necat-derneği-ile-protokol> (29.03.2019).
- _____ (2019a), **Vali Erin: Kuveyt, Tüm İnsanlığa Örnek Oluyor**, <http://www.sanliurfa.gov.tr/vali-erin-kuveyt-tum-insanliga-ornek-oluyor> (29.03.2019).
- _____ (2019b), **Şanlıurfa’nın Ekonomik Durumu Değerlendirildi**, <http://www.sanliurfa.gov.tr/sanliurfanın-ekonomik-durumu-değerlendirildi> (29.03.2019).
- Şeker, Kadir (1996), **Suriye Devleti’nin Ortaya Çıkışı ve Bugünkü Durumu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Şen, Ersan (2019), **"Türkiye’de Bulunan Suriyelilerin Hukuki Statüsü"**, Hukuki Haber, <https://www.hukukihaber.net/turkiyede-bulunan-suriyelilerin-hukuki-statusu-makale,6377.html> (07.03.2019).
- Şirin, Selçuk R ve Rogers-Şirin, Lauren (2015), **The Educational and Mental Health Needs of Syrian Refugee Children**, Migration Policy Institute, https://www.researchgate.net/publication/287998909_The_Educational_and_Mental_Health_Needs_of_Syrian_Refugee_Children (11.08.2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2009), **Türkiye - Suriye YDSİK 1. Toplantısı Ortak Bildirisi, 22-23 Aralık, Şam**, http://www.mfa.gov.tr/turkiye---suriye-ydsik-1_-toplantisi-ortak-bildirisi_-22-23-aralik_-sam.tr.mfa (25.03.2019).
- _____ (t.y.), **Türkiye’de Düzensiz Göç**, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_de-duzensiz-

goc.tr.mfa (15.04.2019).

_____(t.y.), **Türkiye-AB Arasında 18 Mart'ta Varılan Mutabakata İlişkin Soru-Cevaplar**, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ab-arasinda-18-mart_ta-varilan-mutabakata-iliskin-soru-cevaplar.tr.mfa (21.03.2019).

T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu (2018), **Türkiye'deki Suriyeliler Özel Rapor**, Ankara <https://www.ombudsman.gov.tr/suriyeliler/rapor.html#p=11> (05.04.2019).

Tanrıverdi, Nebahat (2011), Mısır'da Seçim Sandığının Söyledikleri, Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi ORSAM, <https://www.orsam.org.tr/tr/misir-da-secim-sandiginin-soyledikleri/> (20.08.2019).

Taşcı, Tekin Aycan (2015), "Türk-Rus İlişkilerinde Yeni Başlangıç: Rus Savaş Uçağının Düşürülmesi," **Erciyes Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Merkezi (ERUSAM)**, 1-4.

Tekin, Ferhat (2011), "Kültürel Travma Olarak Zorunlu Göç", **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, (25), 91-100. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/151706>, (02.03.2019).

Turhan, Alper (2012), **Türkiye Suriye İlişkilerinde Süreklilik: Çatışma-Yumuşama Dönemleri ve Arap Baharı Süreci**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2012,

Türk Kızılay Göç Hizmetleri Direktörlüğü (2019), **Suriye İnsani Yardım Operasyonu**, <https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/subat-2019-suriye-krizi-insani-yardim-operasyonu-raporu-20-03-2019-49281876.pdf> (18.03.2019).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (1991), **Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Düşürülen Türk Uçağının Tazmini Konusunda Türkiye - Suriye Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun Tasarısı ve Dışişleri Komisyonu Raporu (1/779)**, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d18/c059/tbmm18059105ss0542.pdf> (25.04.2019).

_____(2014), **Başkanlığın Genel Kurula Sunuşları**, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d22/c047/b081/tbmm220470810520.pdf> (25.04.2019).

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu (2010), **Türkiye'de Bulunan Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasadışı Göçmenler Raporu**, TBMM Basımevi, Ankara, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/belge/gocmen_raporu.pdf (04.04.2019).

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu (2018), **Göç ve Uyum Raporu**, https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2018/goc_ve_uyum_raporu.pdf (20.04.19).

Tüysüzoğlu, Göktürk (2013), "Milenyum Sonrası Türk Dış Politikası: Yeni Osmanlılık Ve Türk

Avrasyacılığı Ekseninde İnşa Edilen Bir Pragmatizm”, **Alternatif Politika**, 5(3), 295-323.

Uluslararası Af Örgütü (2014), **Hayatta Kalma Mücadelesi Türkiye'deki Suriye'den Gelen Mülteciler**, 3, Londra, <https://www.amnesty.org/download/Documents/208000/eur440172014tr.pdf> (05.03.2019).

Uluslararası Göç Örgütü (2013), **Göç Terimleri Sözlüğü**, 2, Nr.31. http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (11.03.2019).

_____ (2017a), **IOM Türkiye Bülteni**, (7), http://traveldates-turkey.iom.int/images/ana/20160811163758_1.pdf (28.04.2019).

_____ (2017b), **IOM Türkiye Bülteni**, (8), <https://turkey.iom.int/sites/default/files/documents/IOM%20Turkey%20Summer%202017%20Newsletter%20Turkish.pdf> (28.04.2019).

_____ (2018a), **IOM Türkiye Bülteni**, <https://turkey.iom.int/sites/default/files/documents/IOM%20Turkey%20Spring%202018%20Newsletter%20tr.pdf> (28.04.2019).

_____ (2018b), **IOM Türkiye Bülteni**, <https://turkey.iom.int/sites/default/files/documents/IOM%20Turkey%20Nov-Dec%202018%20Newsletter-Turkish.pdf> (28.04.2019).

_____ (2019), **MPM Turkey Overview of the situation with Migrants Migrant Presence Monitoring**, https://turkey.iom.int/sites/default/files/Q1_quarterly-jan-feb-mar-19.reduced.pdf (20.04.2019).

_____ (t.y.), **IOM History**, <https://www.iom.int/iom-history> (20.04.2019).

_____ (t.y.), **IOM in Turkey**, <https://turkey.iom.int/iom-turkey> (20.04.2019).

_____ (t.y.), **Syria Response**, <https://turkey.iom.int/syria-response> (20.04.2019).

Uluslararası Kızıl Haç Komitesi ve Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri Federasyonu (2016), **Kızılhaç ve Kızılay'ın Çalışmalarına Yönelik “Topluluk Katılımı ve Hesap Verebilirlik” (CEA) Kılavuzu**, İsviçre, <http://kizilaytoplummerkezleri.org/upload/yayinlarimiz/pdf/TR%20-%20CEA-GUIDE-TR-compressed.pdf> (18.03.2019).

Ulutaş, Ufuk ve Furkan Torlak (2011), “Devrimden Demokrasiye Tunus'un Seçimi”, **Analiz**, SETA, Ankara, <http://file.setav.org/Files/Pdf/devrimden-demokrasiye-tunusun-secimi.pdf> (14.08.2019).

UNDP Turkey (2019), **Turkey 3RP Livelihoods Sector Newsletter**, http://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/library/syria_programme/turkey-3rp-livelihoods-sector-newsletter.html (18.04.2019).

UNDP Türkiye (2018), **AB ve UNDP, Türkiye'de Suriyeliler ve ev sahibi toplulukları güçlendirecek yeni bir proje başlatıyor**,

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2018/05/ab-ve-undp-tuerkiyede-suriyeliler-ve-ev-sahibi-topluluklar-guec.html> (15.04.2019).

_____ (2019), **Suriye Krizine Yanıt olarak Türkiye’de Dayanıklılık Projesi (TDP) Kapsamında 53 Halk Eğitimi Merkezinde Türkçe Dil Eğitimleri Başlıyor**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/pressreleases/2019/03/suriye-krizine-yanit-olarak-tuerkiyede-dayankllk-projesi--tdp--ka.html> (15.04.2019).

_____ (t.y.), **Suriyeli ve Ev Sahibi Topluluklar için İstihdam İmkânlarının Geliştirilmesi ve Sosyal Uyumun Güçlendirilmesi Yolu ile Dayanıklılık Oluşturma Projesi**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/projects/resilience-building-via-increased-livelihoods-opportunities-and-.html> (15.04.2019).

_____ (t.y.), **Türkiye’de UNDP**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/about-us.html> (15.04.2019).

_____ (t.y.), **UNDP Türkiye’nin Suriye Krizine Yanıt ve Dayanıklılık Programı**, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/syria-crisis-and-resilience-response.html> (15.04.2019).

UNHCR (2019), **3RP Regional Refugee Resilience Plan**, https://data2.unhcr.org/en/situations/syria#_ga=2.146838642.497891821.1566324403-1727941535.1566324403 (15.08.2019).

UNHCR Turkey (t.y.), **Türk Makamları Tarafından Kayıt**, <https://help.unhcr.org/turkey/tr/information-for-syrians/reception-and-registration-with-the-turkish-authorities/> (21.03.2019).

UNHCR Türkiye (2016), **UNHCR’nin tek seferlik nakit yardımı Türkiye’de kentsel alanlarda yaşayan en hassas durumdaki mültecilerden bazılarına ulaşıyor**, <https://www.unhcr.org/tr/13204-unhcrnin-tek-seferlik-nakit-yardimi-turkiyede-kentsel-alanlarda-yasayan-en-hassas-durumdaki-multecilerden-bazilarina-ulasiyor.html> (24.04.2019).

_____ (t.y.), **Donörlerimiz ve Ortaklarımız**, <https://www.unhcr.org/tr/donorlerimiz-ve-ortaklarimiz> (24.04.2019).

_____ (t.y.), **Mülteciler ve Sığınmacılar için UNHCR Kış Yardım Programı**, http://wt.unhcr.org.tr/subpages/page_tr.aspx (24.04.2019).

_____ (t.y.), **Türkiye’de UNHCR**, <https://www.unhcr.org/tr/turkiyede-unhcr> (19.04.2019).

_____ (t.y.), **UNHCR’ın Tarihçesi**, <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi> (19.04.2019).

United Nations Department of Economic and Social Affairs (2015), **2015 United Nations Public**

Service Awards Winners, <http://workspace.unpan.org/sites/Internet/Documents/UNPSA%202015%20Winners%20List.docx.pdf> (14.03.2019).

United Nations Development Programme (t.y.), **Elevating Hopes Undp Turkey Syria Crisis and Resilience Response Programme,** <https://www.undp.org/content/dam/turkey/UNDP-TR-ELEVATING-HOPES-EN.pdf> (18.04.2019).

_____ (t.y.), **Resilience Building Via Increased Livelihoods Opportunit,** <https://open.undp.org/projects/00105447> (15.04.2019).

United Nations High Commission for Refugees (2014), **Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements,** <https://www.unhcr.org/5304b71c9.pdf> (15.04.2019).

_____ (2016), **Regional Refugee and Resilience Plan (3RP) 2016 – 2017,** <https://www.unhcr.org/tr/13106-regional-refugee-and-resilience-plan-3rp-2016-2017.html> (16.04.2019).

_____ (2018), **UNHCR Operational Update December 2018,** <https://www.unhcr.org/tr/wp-content/uploads/sites/14/2019/04/Operational-Update-December-2018.pdf> (20.04.2019).

_____ (t.y.), **3 RP Regional Refugee & Resilience Plan 2018 – 2019 In Response to Syria Crisis Regional Strategic Overview,** <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/Syria%203RP%20Regional%20Strategic%20Overview%202018-2019%20%28December%202017%29.pdf?v=2> (16.04.2019).

_____ (t.y.), **3RP Turkey: Refugee and Resilience Plan Overview 2019,** <https://data2.unhcr.org/en/documents/download/68221> (16.04.2019).

_____ (t.y.), **Resettlement Criteria,** <https://www.unhcr.org/protection/resettlement/558c015e9/resettlement-criteria.html> (20.04.2019).

_____ (t.y.), **UNHCR Türkiye Yükseköğrenime yönelik mali yardımlar 2018/2019,** https://static.help.unhcr.org/wp-content/uploads/sites/11/2018/09/05082505/2018_09_05_UNHCR_higher_education_financial_assistance_leaflet_TR.pdf#_ga=2.206093338.829076518.1556740779-398332496.1542319549 (20.04.2019).

_____ (t.y.), **Humanitarian Principles,** <https://emergency.unhcr.org/entry/223864/humanitarian-principles> (27.07.2019).

United Nations International Children's Emergency Fund (2017a), **Türkiye – Unicef Ülke İş Birliği Programı 2016 – 2020/ 2017 Yıllık Raporu,** <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/dijital%20unicef%20annual%2012eylul%20TR.PDF> (06.04.2019).

_____ (2017b), **230.000'den fazla mülteci çocuk Türkiye'de Şartlı Eğitim Yardımı Programı'ndan yararlanacak,** http://unicef.org.tr/files/sayfa/CCTE_Launch_Press_

Release_Tr_FINAL_Press_Release.pdf (08.04.2019).

_____ (2018), **Türkiye'deki Şarh Eğitim Yardımı Programından Yararlanan Mülteci Çocukların Fotoğraflarının Yer Aldığı "Eğitim Geleceğimiz" Adlı Serginin Açılışı Gerçekleştirildi**, <http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32870> (07.04.2019).

_____ (t.y.), **Dünyada Unicef**, <http://www.unicef.org.tr/sayfa.aspx?id=3&mmid=3> (05.04.2019).

_____ (t.y.), **Unicef'in Tarihçesi**, <https://www.unicefturk.org/yazi/tarihce> (05.04.2019).

United Nations Population Fund (2014), **Independent Country Programme Evaluation Turkey 2011 – 2015**, New York, https://www.unfpa.org/sites/default/files/admin-resource/TurkeyCPE_Report.pdf (20.04.2019).

United Nations Population Fund Turkey (2018a), **"Suriyelilere daha iyi bir gelecek verebilmek için çalışacağız."**, <https://turkey.unfpa.org/tr/news/%E2%80%9Csuriyelilere-daha-iyi-bir-gelecek-vere-bilmek-i%C3%A7in-%C3%A7al%C4%B1%C5%9Faca%C4%9F%C4%B1z-%E2%80%9D> (19.04.2019).

_____ (2018b), **Koruyucu ve Önleyici Hizmetler Kapsamında Sosyal Hizmet Merkezlerinin Desteklenmesi Projesi Eğitim Programı Antalya'da başladı**, <https://turkey.unfpa.org/tr/news/koruyucu-ve-%C3%B6nleyici-hizmetler-kapsam%C4%B1nda-sosyal-hizmet-merkezlerinin-desteklenmesi-projesi> (18.04.2019).

United Nations Population Information Network (1994), **Background Document on the Population Programme of the UN**, https://www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/Background_Document_on_the_Population_Programme_of_the_UN.pdf (18.04.2019).

URL, "Türkiye'de İltica Süreci" (t.y.), <http://sgdd.org.tr/wp-content/uploads/2017/05/Turkiye-de-İltica-Sureci.pdf> (24.03.2019).

Usanmaz, Günsu (2009), **Göç, Mülteciler ve Stk'lar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uşul, Ali Resul (2011), **Arap Halk Hareketleri, Bölgede Demokratikleşme İmkanları, Libya ve Türkiye'nin Tutumu**, Global Political Trends Center Publications, 23, İstanbul, https://www.files.ethz.ch/isn/142036/PB23_2011_ArapHalkHareketleri_AliResulUşul.pdf (13.08.2019).

Walker, Peter ve Maxwell, Daniel (2009), **Shaping the Humanitarian World**, London.

Welthungerhilfe (t.y.), **Biz Kimiz**, <http://welthungerhilfe.org.tr/who-we-are/?lang=tr> (23.04.2019).

_____ (t.y.), **Supporting cultural activities in Southeast Turkey**, <http://welthungerhilfe.org.tr/category/programmes/#!/strengthening-the-resilience-of-refugees-and-host-communities-impacted-by-syria-crisis-in-lebanon/supporting-cultural->

activities-in-southeast-turkey/ (27.04.2019).

_____ (t.y.), **Türkiye**, <http://welthungerhilfe.org.tr/whh-turkey/?lang=tr> (23.04.2019).

World Food Programme (2017a), **Türkiye'deki Sığınmacılar: Kapsamlı Zarar Görebilirlik İzleme Çalışması #1**, https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000050510/download/?_ga=2.246234884.1832310829.1553438207-1470651629.1553334907 (19.03.2019).

_____ (2017b), **EU-Funded Cash Assistance Programme Reaches Half A Million Refugees In Turkey**, <https://www.wfp.org/news/news-release/eu-funded-cash-assistance-programme-reaches-half-million-refugees-turkey> (19.03.2019).

_____ (2018a), **Largest EU humanitarian programme helps around 1.4 million refugees in Turkey**, <https://www.wfp.org/news/news-release/largest-eu-humanitarian-programme-helps-around-14-million-refugees-turkey> (19.03.2019).

_____ (2018b), **Cash assistance reduces poverty among refugees, new study finds**, <https://www.wfp.org/news/news-release/cash-assistance-reduce-poverty-among-refugees-new-study-finds> (19.03.2019).

_____ (2018c), **The Emergency Social Safety Net (ESSN) Helping Refugees in Turkey**, <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000063537/download/> (18.03.2019).

_____ (t.y.), **"Turkey"**, <https://www1.wfp.org/countries/turkey> (18.03.2019).

_____ (t.y.), **Overview**, <https://www1.wfp.org/overview> (19.03.2019).

_____ (t.y.), **Syria and Syrian Refugees Emergency**, <https://www1.wfp.org/emergencies/syria-emergency> (19.03.2019).

_____ (t.y.), **Turkey: Hope is the colour of yellow jasmine flowers**, https://insight.wfp.org/art-by-syrian-mother-captures-her-experience-as-a-refugee-in-turkey-959e2936c978?_ga=2.218398617.1832310829.1553438207-1470651629.1553334907 (19.03.2019).

World Food Programme Turkey (2017), **The Emergency Social Safety Net (ESSN) and the Grand Bargain**, https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000021046/download/?_ga=2.14884150.1291151851.1553334907-1470651629.1553334907 (18.03.2019).

World Health Organization (t.y.), **"Vulnerable Groups"**, https://www.who.int/environmental_health_emergencies/vulnerable_groups/en/ (13.03.2019).

WORTEL, Eva (2009), **Humanitarians and their moral stance in war: the underlying values**, International Review of the Red Cross, 91 (876).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013), **T. C. Resmi Gazete**, 28615, (04.04.2013).

Yavuz, Celalettin ve Serdar Erdurmaz (2012), **Arap Baharı ve Türkiye**, Berikan Yayınevi Ankara.

Yeniceler, Zeynep (2018), **Mülteci Sorununun Tarihi ve Bir Çözüm Arayışı: Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yükseköğretim Kurulu (2012), B.30.0.EÖB-302.01.03-5737, 04.09.2012-38502 <https://teyit.org/suriyeliler-universiteye-kosulsuz-sinavsiz-girebiliyor-iddiasi/> (23.03.2019).

_____ (2017), **Türk Yükseköğretim Sisteminde Suriyeli Öğrenciler Uluslararası Konferansı**, https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/turk_yuksekogretiminde_suriyeli_ogrenciler_uluslararası_konferansi_hatay.pdf (23.03.2019).

_____ (t.y.), **Ek Madde-2 Uyarınca Mısır Ve Suriye'den Yapılabilecek Yatay Geçiş İşlemlerine İlişkin Esaslar**, <https://www.yok.gov.tr/ogrenci/ek-madde-2-uyarinca-misir-ve-suriyeden-yapilabilecek-yatay-gecis-islemlerine-iliskin-esaslar> (24.03.2019).

_____ (t.y.), **Yükseköğretim Kurulu Hatay Konferansı**, <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/yok-hatay-konferansi.aspx> (23.03.2019).

_____ (t.y.), **Tarihçe**, <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/tarihce> (22.03.2019).

Yükseköğretim Kurumlarında Ön lisans ve Lisans Düzeyindeki Programlar Arasında Geçiş, Çift Anadal, Yan Dal İle Kurumlar Arası Kredi Transferi Yapılması Esaslarına İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2013), **T. C. Resmi Gazete**, 28772

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (t.y.), **Başkanlığımız**, <https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2> (25.03.2019).

_____ (t.y.), **Suriyeli Öğrenciler İçin Destek Bursları**, <https://www.ytb.gov.tr/duyurular/suriyeli-ogrenciler-icin-destek-burslari-2> (25.03.2019).

_____ (t.y.), **Türkiye Bursları**, <https://www.turkiyeburslari.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda/turkiye-burslari> (25.03.2019).

_____ (t.y.), **Türkiye Bursları**, <https://www.ytb.gov.tr/uluslararası-ogrenciler/turkiye-burslari> (25.03.2019).

Yurttaşlık Derneği (2017), **Türkiye’de Sivil Toplum Ve Suriyeli Mülteciler**, İstanbul, <http://www.hyd.org.tr/attachments/article/216/turkiyede-sivil-toplum-ve-suriyeli-multeciler.pdf> (07.04.2019).

Yüksel, M. Umutcan (t.y.), **Suriye’nin Toplumsal ve Siyasal Bağlamı Açısından Bir Değerlendirme: İç Savaş mı Demokratikleşme Süreci mi?**, https://www.academia.edu/4128746/Suriye_nin_Toplumsal_ve_Siyasal_Ba%C4%9Fflam%C4%B1_A%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan_Bir_De%C4%9Fferlendirme_%C4%B0%C3%A

7_Sava%C5%9F_m%C4%B1_Demokratikle%C5%9Fme_S%C3%BCreci_mi (12.08.2019).

Zeren, Halim Emre vd. (2017), “Dijital Çağda Davutoğlu Döneminden Günümüze Türk Dış Politikasının ‘Sıfır Sorun Söylemi’ Bağlamında Analizi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 22, 1879-1891, <http://iibfdergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/352/files/yil-2017-cilt-22-sayi-kayfor15-yazi23-30122017.pdf> (18.08.2019).

ÖZGEÇMİŞ

Fatih TAŞ, 23.07.1990 tarihinde İstanbul İli'nde doğdu. 2004 yılında Ankara'da bulunan Şehit Albay İbrahim Karaoğlanoğlu İlköğretim Okulu'nu, 2008 yılında Ümitköy Anadolu Lisesi'ni; 2012 yılında da Deniz Harp Okulu – Mühendislik Fakültesi, Elektrik Elektronik Mühendisliği Bölümü'nü bitirdi. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

TAŞ, bekar olup, temel düzeyde Rusça ve ileri düzeyde İngilizce bilmektedir.

